

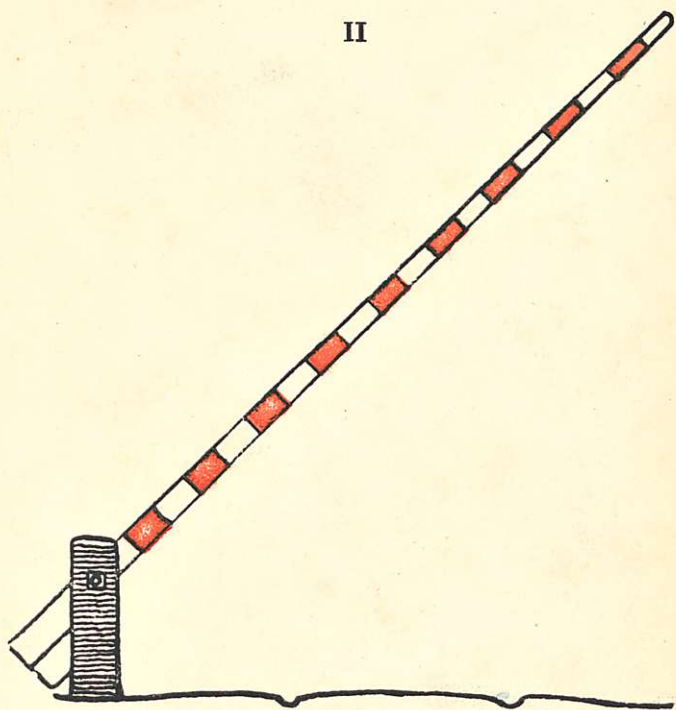

ARVI JÄRVENT AUS

TIE SELVÄ

ROMAANI

II

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

1913

1913

TIE SELVÄ

ROMAANI

KIRJOITTANUT

ARVI JÄRVETAUS

JÄLKIMMÄINEN OSA

PORVOO

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

I.

Itäsuomen suuri rautatiesolmukohta Etelä-Pohjanmaalla. Siitä haaraantuu rata kolmeen eri suuntaan: Pohjois-Pohjanmaalle, etelään, kohti pääkaupunkia, ja Pohjanmaan rannikolle, Vaasaan, joka jo vanhoista ajoista on tunnettu m. m. siitä, että se lähettää ulos viljaa, tuota kuuluisaa ruista, joka syksyllä kullankellervänä lainehtii pitkin tasankoja, saaden tuon muuten karun ja yksitoikkoisen seudun näyttämään oikealta rikkauden luvatululta maalta. Ja varakasta seutu onkin, talot kaksikerroksisia, pitkät ikkunarivit jokea vasten. Tasangoilla elävä kansanlaulu on laskenut ne moneen kertaan ja ylistänyt kartanoa, jossa niitä on eniten yhdessä jonossa. Kaikki on suurta, repäisevää ja laajaa — niin viljelykset kuin talonpoikain tavat ja elämäkin. Täällä pidetään vieläkin viikon kestäviä häitä ja hautajaisia, vaikka seudulla valtaaanpäässyt uskonnollinen herätysliike onkin elämän tasoittanut. Ei tapella enää niinkuin ennen — ei ainakaan yhtä suuressa mittakaavassa. Mutta samat laulut kaikuivat kujilla ja teillä nyt

niinkuin menneitten polvienkin aikoina — laulut, joissa kerrotaan helapään heiluttajista ja heidän matkoistaan linnasta linnaan. Se on voimakasta kansaa, ylpeää ja vapaudestaan arkaa. Se ei ole tottunut pokkuroimaan herraa. Aatelismies ei ole viihtynyt tämän maakunnan lakeuksilla eikä krapu sen pitkissä, mahtavissa virroissa, jotka halkovat sen tasangoita. Suomalainen pusta erikoisine elämäntapoineen — puuttuu vain hevospaimen unkarilaiseen tyyliin. Sillä kymmenvuotiasta, resuista ja vikkellä paimenpoikaa, joka toisinaan kaitsee hevoslaumaa-kin, ei sovi verrata eteläisen sukulaismaan koreasti-puettuun *czikós*-sankariin.

Rautatieasema on vilkas liikepaikka. Se onkin Pohjanmaan suurimpia. Junia tulee ja menee. Enemmän kuin puolikymmentä kertaa päivässä lainehtii tuo pitkä laiturit täynnänsä matkustajia. Tällä asemalla on Hesse Karlsson löytänyt toimialansa.

Toiveet lukujen jatkamisesta olivat täydellisesti rauenneet. Ei ollut tullut vastaan sitä miestä, joka olisi ruvennut takaamaan köyhää laitalaissepän poikaa. Kun kerta tarjoutui tilaisuus päästä virkaan heti, niin ottakoon vastaan. Ei niitä nyt kaikkia ruvettu akatemioissa kouluttamaan. Kauppias Nyström, isän serkku, se oli tämän lauseen lingonnut, kun oli oltu häntä takuumieheksi pyytämässä. Roomalaisen filologian oppituoli oli kertakaikkiaan siirtynyt saavuttamattomiin. Sen sijaan oli kohtalo lahjoittanut toisen: tavallisen ympäripyörivän kirjoitus-pöytätuolin Itäsuon aseman halkokirjurin konttorissa.

Hesse Karlssonista oli tullut halkokirjuri.

Hän muisti hyvin sen päivän, jolloin hän syksyllä, puolikymmentä vuotta sitten oli luokkatoveriensa seurassa matkustanut uuteen virkapaikkaansa. Toiset menivät Helsinkiin lukujansa jatkamaan, hän laskeutui alas Itäsuon asemalla apein, murheellisin mielin. Oli myöhäinen ilta, ja satoi kaatamalla. Hän heilautti kättä tovereilleen ja hävisi asemarakennukseen. Tuo kädenheilahdus merkitsi samalla jäähyväisiä Kliolle, maineelle — tieteen ylevälle runottarelle.

Hän oli aluksi palvellut harjoittelijana parisen vuotta ja päässyt sitten sähköttäjäksi. Niihin aikoihin oli varastojakson halkokirjurin virka joutunut avoimeksi. Hänkin oli hakenut, osaamatta yhtään uneksia pääsemisestä. Mutta niin oli kohtalo järjestynt, ettei virkaa ollut hakenut kuin jokunen harva, eikä niistä harvoistakaan ollut ylioppilastutkintoa muilla kuin hänellä. Kun vielä otettiin huomioon, että hänellä oli käytännöllistä kokemusta — hän oli ylioppilaaksitulo-kesänsä kuluttanut kotikaupungin varaston halkokirjurin sijaisena — oli hän katsottu ansioituneimmaksi. Ja niin hän oli saanut viran.

Se oli kirjavaa joukkoa tämä rautatien henkilökunta — mitä erilaatuisimmilta elämänaloilta. Entisiä upseereita, merimiehiä, pikkukauppiaita, käsityöläisten ja rahamiesten poikia, enemmän tai vähemmän elämän varjonpuolelle joutuneita. Niin — useimmilla ei ollut tainnut mitään toimialaa olla-kaan, ennenkuin rautatie avasi sylinsä ja otti vastaan

nuo haaksirikkoutuneet, viisaat ja tyhmät, sukulypeät ja ahdaspäiset, joiden matalan otsan sininen virkalakki peitti ihan kulmakarvoja myöten. Yhtä jäykkä kuin oli heidän virkalakkinsa vaakasuora lippa, tuntui heidän maailmankatsomuksensa olevan. Ja yhtä kapeasti, kuin oli tuota samaista lippaa, näytti Luoja heille järkeä lainanneen. Saattoi ajatella, ettei tuolla ylhäällä katsottu rautatievirkamiehen kovin suurta älyn leiviskää tarvitsevan.

Asemapäällikkö, entinen kadetti, jolta lahjojen puute oli sotilasuran katkaissut, oli virkavaltainen ja häikäilemätön. Ainoa, mistä hän sai kadettiaikaansa kiittää, oli suora sotilaallinen ryhti ja kantava ääni. Se sai asemamiehet vapisemaan. Tuli ja leimaus, jollei kolmannen luokan oven pönkäksi asetettu shrapnellin kuori ollut paikoillaan! Sen oli asemapäällikkö itse luovuttanut käytäntöön ja hän piti keksintöönsä erittäin onnistuneena. Tuollainen uhkaava möhkäle — nyt vaarattomaksi tehty — palvelemassa ovenvartijana. Palkinnon saisi rautatiehallitus hänelle antaa, sillä tuolla tavoinhan estettiin ovi luksumasta ja lukko särkymästä. Nämä kirotun ylpeät talonisännät, heidän poikansa ja piikansa, kulivat odotushuoneessa kuin kotonaan — sisään, ulos, ulos, sisään, sylkivät ja töpehtivät, vaikka siellä oli joka uunin edessä erityinen sylkylaatikko, valtion rautateiden nimikirjaimilla varustettu: S. J. i. F. — Statsjärnvägarne i Finland. Mitä he välittivät siitä. Ollen tottuneita syljeskelemään pirttiensä lattioille he tekivät samoin asemallakin. Odotussalin permanto

oli sylkyläisiä täynnä. Ja menepäs heille siitä huomauttamaan, jestanpoo! Asemapäällikkö Dammert oli sen kerran tehnyt. Ei kai tuo lattia nyt ole Kristuksen kasvot! Sillä lailla! Lihava körtti-isäntä oli kääntänyt hänelle selkensä ja ruiskauttanut pitkän, ruskean sapelisyljen, niin että oli litsahtanut. Jestanpoo!

Ensimmäinen kirjuri von Hahn oli vanha tuttu, saman kaupungin poikia kuin Hessekin, vaikk' eivät heidän tiensä olleet sen jälkeen kohdanneet kuin kerran Leppäsaarella, tuon surullisen suopursuhakuretken yhteydessä. Nyt oli Hesse paremmin selvillä miehestä ja hänen suvustaan. Ollen aatelismies, kuten nimestäkin saattoi päätätä, hän oli päässyt rautatielle heti, kun koulutie oli noussut pystyyn. Pitkänä ja hontelona, tukka kammattuna kauniille jakaukselle, hän istui konttoripöydän ääressä pauhtaten ja ärhennellen. Häntä tuntui vaivaavan ainainen paha tuuli, jonka syytä oli vaikea tietää. Mutta joskus hänelle sattui parempiakin puuskia ja silloin hän tavallisesti puhui suvustaan valitellen sitä, ettei sitä oltu Suomessa rekisteröity. Isoisä ei ollut jaksanut maksaa siitä johtuvia kustannuksia, rutiköyhä kun oli ollut. Hän piirusteli joutessaan sukunsa vaakunaa — töyhtöpäinen kukko, toisella jalalla sotilassaappaan varren suusta kiinnipitäen katselee uljaasti eteensä. Alla seisoi latinaksi: *Gallus gallans de caliga* — kukko haaveillen sotilassaappaasta. Tarinan mukaan oli eräs hänen esi-isistään, jolla oli ollut halu päästä maailmassa eteenpäin, kunnostautunut

muutamassa ratsuväkitaistelussa, ja sen johdosta aateloitu. Hahn jutteli siitä mielellään työnsä lomassa. Eikä hän vielä suuttunut, kun rautatien-saarnaaja Rund, pieni pyöreä ja iloinen pappismies, jonka erikoisharrastuksiin kuului kananhoito, huomautti, että Hahnin vaakunassa oleva kukko oli Houdan-rotua, huono hautomaan.

Mutta silloin hänen kärsivällisyytensä loppui, kun Hesse uskalsi muistuttaa, ettei latinalainen teksti ollut oikein kirjoitettu. Varmaankaan ei vaakunantekijä ollut tarkoittanut sotilassaapasta, *caligaa*, vaan yksinkertaisesti kanaa, *gallinaa*. Mietelauseen pitäisi siis kuulua: *Gallus gallans de gallina* — kukko haaveillen kanasta. Hahn raivostui, hyppäsi pystyyn, puski kiukkunsa kiusantekijälle, letkautellen tätä tämän suomalaisuudella ja tavallisesti lopettaen näillä paljonpuhuvilla sanoilla: On kaksi asiaa, joita vastaan tässä maassa pitää kynsin hampain taistella: suomenkieli ja keuhkotauti!

Melkein kaikki hänen omaisensa olivat kuolleet keuhkotautiin. Hesse muisti Hahnin isän, vanhan rautatien kasöörin, joka palkkoja maksaessaan köhi ja ryki. Sitä oli aina pelätty, ja palkkaa kuitattaessa oli koetettu pidättää hengitystä, jottei vain olisi saatu basilleja. Hahnkaan ei ollut varma, miten hänen lopulta kävisi. Lääkäri oli moittinut hänen rintaansa heikoksi ja kehoittanut mitä suurimpaan varovaisuuteen.

Toinen kirjuri, Brynolf Krank, oli hauska velikulta. Hän oli ainoa joukosta, jolla oli tavallista

enemmän älyä, vaikk'ei häntäkään oltu koulunkäynnillä pilattu. Koulusta erotettuna jonkin kepposen vuoksi oli hän omalta osaltaan joutunut vahvistamaan vanhaa sananpartta, että papin pojat ovat pahimpia. Hummattuaan aluksi merillä ja purjehdituaan pari kertaa maapallon ympäri hän oli sukulaisensa avulla lopulta päässyt rautatielle. Hänen sturm- und drang-kautensa oli siis onnellisesti ohi, ja naimisiin jouduttuaan hänestä oli muodostunut kaikki puolin kelvollinen virkamies ja perheenisä. Mutta iloinen luonne ei ollut häntä jättänyt avioliiton salakarissa merelläkään — niinkuin hänen oli tapana sanoa. Hän oli erinomainen kertoja ja osasi kasvat-
taa mielikuvitukselleen siivet, miten tilanne kulloinkin vaati. Hänestä ja Hessestä tuli ennen pitkää mitä parhaat ystävät.

Krank harrasti vaakunatiedettä. Merimatkoillaan hän oli tutustunut erilaisiin tatueeraamistapoihin, ja siitä kai johtui, että hän maihin jouduttuaan päätyi vaakunatieteeseen. Siitä oli tullut hänen intohimonsa. Itse hän ei vaakunaa omistanut, mutta sitä innokkaammin hän tutki toisten aateliskilpiä. Olipa hän kirjoittanutkin tutkimustensa tuloksista johonkin aikakauskirjaan ja saanut asiantuntevalta taholta tunnustusta. Hän olikin selvillä kaikkien Suomen aatelissukujen historiasta. Hahn koetti toisinaan innostuttaa häntä omaa sukuansa tutkimaan, mutta Krank pudisti päätään: Ei siinä ole mitään tutkimista... se on selvä. Sinä polveudut kukosta...

tai oikeammin kanasta. Sinun pitäisikin muuttaa nimesi »von Huhniksi».

Uusi myrsky ja haukkumasanojen tulva. Mutta tällä kertaa ei Hahn pystynyt käymään kiinni toisen suomalaisuuteen. Sen sijaan hän letkautteli tätä tämän monilla tyttöhistorioilla. Kuinkahan monta ompelijatarta sinä olet pitänyt ennenkuin nait tämän viimeisen, nykyisen rouvasi? Krank vastasi: En useampaa kuin sinä puffia . . . sillä erotuksella vain, ettet sinä ole nainut tätä viimeistäkään! Sanasotaa jatkui, kunnes asemapäällikkö astui huoneeseen ja lopetti toran lyhyellä komennolla: Kas niin . . . laukaukset vaihdettu! Aselepo! Haavoittuneista huolehtivat sanitäärit. — Hänessä tuikahti toisinaan huumorin kipinäkin. Hahn löi kirjansa kiinni, sieppasi lakkinsa ja syöksyi ravintolan puolelle. Siellä hän tilasi kupin kahvia Kauniilta Katrilta, mielitietyltään, unohtaen hetken kuluttua koko kahakan.

Rautatienravintola olikin viihtyisä paikka. Junien välillä, jolloin ei ollut matkustajista haittaa, he poikkesivat sinne kaikki juomaan kupin kuumaa tai tarinoimaan ravintolanpitäjän, rouva Jusslénin, kanssa. Tämä oli asemapäällikön leski ja elätti nyt itseään tällä tosin ankaralla ja paljon työtä vaativalla, mutta tuottoisalla toimella. Hän omisti kesyn apinan, joka toisinaan pääsi irti häkistään ja hyppi ympäri ruokasalia, kiipeillen ikkunaverhoja ja katon kannatuspylväitä pitkin ja kaadellen liemikulhoja ja lautasia. Rouva Jusslén nauroi lemmikkinsä tempuille eikä välittänyt tämän tekemistä vahingoista.

Herrat syöttivät sitä kilvan. Se oli erityisesti kiintynyt Hesseen, mutta ei voinut ollenkaan sietää kirjuri Hahnia.

Se tuntee sinut läheiseksi sukulaiseksi, kiusoitteli viimeksimainittu, kun apina kiikkui Hessen olkapäällä ja näpisteli tätä korvasta. Niin on . . . mutta se ei tunnusta sinua aatelismieheksi, koska ei kärsi sinua. Hahn heitti Hesseä vehnäpalasella. Apina sieppasi sen lennosta ja viskasi Hahnia keskelle otsaa. Katsopas . . . se ei huoli edes sinun tarjoamastasi vehnäsestä! Asemapäällikkö ja Krank nauroivat. Noiden kahden välillä vallitsi ikuinen sota.

Mutta kun he kuulivat junan vihellyksen, he kiihuhtivat konttoriin. Rouva Jusslén huusi Romeota, mutta marakatti ei kuunnellut häntä. Se hyppi Hessen perässä pitkin asemasiltaa. — Siitähän sinä, Puu-Kaalsonni, saat hyvän apulaisen. Se mittaa halkopinot hännällään, huusi Hahn mennä viuhdoen konttoriin pitkät käsivarret heiluen. Ei . . . sinähän tarvitset puhemiestä. Romeo on hyvä ystävä Kauniin Katrin kanssa, huusi Hesse hänen jälkeensä. Juna tulla porhalsi asemalle. Uteliaita kasvoja kurkisteli vaununikkunoista ihmetellen tuota omituista paria: mies kulki laiturilla taluttaen pitkähäntäistä marakattia, joka vihaisena irvisteli ohijyrräävälle junalle.

Sellaista se oli. Hesse työskenteli omassa konttorissaan asemarakennuksen toisessa päässä. Se oli yksitoikkoista hommaa — halkoja ja aina vain halkoja. Kuka olisi uskonut, että hän, entinen haaveellinen koulupoika, jonka mielikuvitus ratsasti halki tai-

vaan ja maan, — hän, runouden rakastaja, kirja-toukka, tieteen palveluksesta uneksinut, käsitteli elämäntehtävänään halkoja ja halkopinoja, huolehti kuivatuksesta, aumaamisesta, puiden säilytyspaikkojen vuokrauksesta. Oh, kohtalo oli sitonut hänet maahan, äiti Demeteriin, lujemmin kuin hän konsana olisi osannut aavistaa! Hän oli nähnyt unta Akhaian palmulehdoista ja Ateenan Akropoliista, ikuisesta kaupungista, Roomasta, Colosseumista ja Via Appiasta. Ah, mikä nautinto päästä kerran nuorena dosenttina matkustelemaan näissä maissa . . . ihailta seitsemän kukkulan kaupunkia tai näköalaa Akropoliilta Lykabettos-vuorelle päin. Lyseon viime luokilla hän oli ollut siitä ihan varma. Rehtorikin oli kerran huomauttanut, että Hesse Karlsson menisi vielä pitkälle, tuottaisi kunniaa kotikaupungilleen . . . Ja tässä hän nyt istui Itäsuon aseman halkokirjurin konttorissa, katsellen tulevia ja meneviä junia ja rustaten raporttejansa. Polttoaineraportit, työmiesten palkkalistat, veturilaput . . . siinä hänen »tieteellinen työskentelynsä». Akhaian palmulehtojen asemesta Etelä-Pohjanmaan mäntymetsät, Akropoliin asemesta halkoaumat, ikuisen kaupungin sijasta Vaasa, rannikoruotsalaisten päävarustus. Siellä ei suomalainen tuntenut olevansa edes omalla maallaan, edes oman kansansa keskuudessa.

Äidinkielen alennustila häntä erityisesti painoi. Rautateillä vallitsi ruotsi . . . aina ja yksinomaan vain ruotsi. Ruotsalaiset virkamiehet, ruotsi virka-kielenä, asemien nimet ruotsalaiset harvoja poik-

keuksia lukuunottamatta — kaikki ruotsiksi. Ne muutamat suomalaiset, joiden oli onnistunut tänne päästä, ruotsalaistuivat. Niin kävi hiljakseen Tepon, tuon kunnan toverin kotikaupungin varikossa. Hänkin puhui ruotsia virkatoveriensä kanssa. Mikäs auttoi — se pidettiin luonnollisena. Älä rupea harastamaan kielipolitiikkaa, jos aiot mennä eteenpäin rautatiellä, oli Teppo häntä varannut. Ja kuitenkin eivät olot siellä olleet lähimainkaan niin kurjat kuin täällä Itäsuossa.

»Eteenpäin». Niinkuin tällä alalla olisi minkäänlaisia etenemisen mahdollisuuksia ollut. Kaukaisin päämäärä oli puutavarakonttorin esimiehen virka pääkaupungissa. Mutta sepä ei ollutkaan joka pojan näpättävissä. Ei siis kannattanut toivoa. Tässä, näiden paperien ääressä kai hänen elämänsä kuluisi . . . matkoilla ympäri piiriä, asemalta toiselle . . . puiden vastaanottoa, jakelua, kinailua ja riitelemistä asiamiesten ja asianomaisten virkamiesten kanssa. Ali-tuista valvomista ja varpaillaanoloa . . . pettymyksiä, huolta ja harmia . . . ei edes sunnuntain lepoa. Aamukuudelta jo kolusivat hänen ovensa takana . . . asiamiehet. Eiköhän Kaalsonni tulisi konttuuriin? Koko pyhäpäivän sai kirjoittaa laskuja ja todisteita.

Ja jos ne olisivat edes puhuneet totta — nuo torpparit ja talonpojat. Mutta ei — piti vain valehdella, koska kerta oltiin tekemisissä valtion kanssa. Hän teki rautatiehallitukselle esityksiä säilytyspaikkojen vuokrauksesta, kun asema-alueet eivät aina riittäneet. Hyvä! Sillä ja sillä hinnalla vuokrasi Matti

Männikkö niin ja niin laajan palstan. Hyväkö maata? Tasaista kuin pöytä . . . niin seisovat pinot kuin kivipermannolla! Hyvä! Halkokirjuri uskoi, maksoi vuokran ja vedätti ostetut halot. — Tuli kevät, lumi rupesi sulamaan. Käytiin tarkastamassa vuokrattuja säilytyspaikkoja. Oh, Herra — veden vallassa pinot, niin että sai melkein ruveta lauttaa lyömään! Osa kaatunut, hajonnut, osa kaatumaisillaan. Uusi pinoaminen, uudet kustannukset . . . hevosetkaan eivät päässeet lähelle, täytyi rakentaa erityisiä laitteita niitä varten. Talonpoika, rehelli-syydestään kehuttu suomalainen talonpoika, oli vuok-rannutkin vesijättömaan tai hyllyvän suonreunan. Pysyttele siinä sitten alkuperäisen kustannusarvion puitteissa! Selityksiä rautatiehallitukselle, kyselyjä ja uusia selityksiä. Miks'ei asianomainen halkokirjuri ota lähempää selkoa? Piru vieköön! Kuka se talvella selonotti . . . paksun lumen aikana, millaista oli maa-perä hangen alla, kun maanomistaja, veitikka, valeh-teli!

Entä sitten halkojen vastaanotto.

»Ylösostaja» tarjosi määrätyn määrän puita, kuivia, laillisen mitan täyttäviä. Siitä sovittiin ase-milla. Senaatin kulkulaitostoimikunnan esittelijä matkusti ylimääräisellä junalla rautatiehallituksen asiantuntijan kanssa ja teki kaupat. Siinä ei asian-omaisen halkokirjurin tarvinnut tehdä muuta kuin seurata mukana. Hän tunsi miehet, minkälainen mikin oli, kuinka luotettava j.n.e. Mutta viime-vuotisia ylösostajia ei näkynytäkään — olivat men-

neet ties mihin, tai piiloutuneet uusien miesten taakse. Ahneus oli vallannut heidät. Uusi mies tarjosi, selitti ja tarjosi: hänellä sitten oli halkoja, h a l a k o j a . . . kuivia kuin kapakalat . . . ihan helisivät, kun yhteenlöi. Ja hän sitten myi halvalla, h a l a v a l l a . . . puolikolomatta markkaa kuutio havu- ja kolome koivuhaloista. Hyvä! Tehtiin kaupat, kirjoitettiin paperit alle. Herrat matkustivat Helsinkiin, ja halkokirjurin tehtäväksi jäi aikanaan ottaa halot vastaan. Mutta — mitenkäs kävi! Sopimusta oli noudatettu vain suurin pääpiirtein. Kuivien puuden asemesta tuotiinkin märkiä tai puolikuivia. Ne helisevät halot olivat satua vain. Halkokirjurin huoleksi jäi hoitaa niihin »ääni». Kysyit talonpojilta, jotka vedättivät. Ei niiden tarvinnut kuivia olla-kaan . . . sanottiin, että kun tulevat kruunulle . . . Siinä sitä oltiin, mitäs teit? Rupesitko kärejömään? Turhaa vaivaa! Niitä kärejiä olisit saanut käydä koko loppuikäsi!

No niin. Tarkastetaan pinoja. Niitä on pitkälti, pitkälti . . . monia kymmeniä kahden- ja kolmenkymmenen sylen pituisia. Mutta minkälaisia! Herra varjele — harvoja niin, että lakkinsa läpiviskaisi, ladottu kuin lasitavara! Puhu siinä, hauku siinä. Talonpoika huomautti taaskin: Niin käskettiin lait-
taa . . . ei sen ole niin nuukaa, kun se tulee rautatielle. . . Mitäs sanoo ylösostaja? Ei se niin ole . . . milloin-
kaan ei ole ollut sellaisesta puhetta! Kuuntele siinä sitten välittäjän ja tavaran omistajan väittelyä ja tee lopuksi vastaanottopöytäkirja — sääntöjen mu-

kaisesti. Taas oli rautatie hävinnyt, ja kansan keskuudessa vahvistui vain käsitys, ettei valtion pukauttaminen — kun nyt ei vallan rajattomiin menty — ollut synti eikä mikään.

Tuli sitten joskus tarkastajakin Helsingistä, tuli hermostuneena ja kiireissään. Mitenkäs täällä asiat luistaa? Meniväthän ne. Kerroit huolesi, toit tuoreita esimerkkejä, kuinka siinä ja siinä halkokaupassa taas oli vedetty nenästä — ei nyt isosti, ei suinkaan, mutta noin hiukkasen: toinen puoli puista oli ollut märkiä. Tjaah! Ne halkoasiat olivat niin tavattoman kuivia. Koettakaahan nyt pitää silmänne auki. Tuota . . . oliko täällä hyvät jänismaat? Kyllähän ne . . . koko lailla. Tarkastaja lähtee asemapäällikön kanssa metsälle ja palaa illalla loistavalla päällä. Kolme jänistä mieheen! Sellainen saakurinmoinen onni! Ja hän taputtelee halkokirjuria olkapäälle, antaen tälle asemapäällikön läsnäollessa tunnustuksen erinomaisesta ahkeruudesta ja säännöllisyydestä: Tätä Puu-Kaalsonnia ne eivät vedä huulesta! Se haistaa jo sadan metrin päähän, onko tavara tuoretta vai kuivaa. Ja aamulla hän juuri oli tarkastajalle valitellut, kuinka kaikista ponnistuksista huolimatta joutui nenästä vedetyksi.

Sellaista se oli.

Hesse istuu konttorissaan ja valmistelee polttoaineraportteja. Ne pitäisi saada vielä iltapostiin, jotta joutuisivat ylihuomiseksi Helsinkiin. Hän laskee yhteen, sekaantuu vähän väliä, laskee uudestaan, sekaantuen jälleen. Mikä siinä nyt oli, ettei tavalli-

kaan sivusta käsin ja ihmetteli, että Iikka joka kerta osasi oikeaan kohtaan, kertaakaan erehtymättä. Isän piti vähä väliä kastahuttaa vasaratalttaa vedessä, sillä sen terä kuumeni nopeasti purressaan hehkuvaa terästä, johon se upposi pehmeästi kuin saippua-tankoon. Moukarin vauhti talttui, sen iskut muuttuivat varovaisemmiksi. Hiljemmin, yhä hiljemmin napautteli Iikka, ja paksu, nelikulmainen rautaharkko oli kahtena kappaleena.

Pajasta pistäysi Hesse konepajan puolelle. Hän tunsikin masinistin, Ålanderin, ja sai vapaasti katsella ja kurkistella joka paikkaan. Konehuoneen perällä pyöri iso vauhtiratas, ja sen kiiltävällä, tukevalla akselilla sai koettaa istua, jos vain pysyi. Ålander pysyi hyvin, mutta hän luiskahti aina alas.

Nytkin hän meni sitä temppeä koettamaan.

Pitää vain saada tasapaino . . . kas näin.

Ja Ålander istahti akselille, katsellen Hesseä naurussa suin. Hesse piti silmällä hänen asentoaan. Ahaa . . . jopa hän ymmärsi!

Minäpä koetan uudestaan.

Ja kas . . . hän pysyi! Vauhtipyörän akseli hyrräsi siivosti ja sileästi hänen allaan. Hän ei pudonnutkaan.

Niin — tuumi koneenkäyttäjät — ei se sen suurempi temppe ole. Ahteri vain pitemmälle, niin kyllä pysyy.

Hesse ei ollut enemminkin kuullut sitä sanaa. Vai »ahteri». Oliko sillä sekin nimi? Pitipä panna mieleen. Joka päivä ihminen oppi aina uutta. Sehän oli

mukava sana. Hän istui vauhtipyörän akselilla ja tunsi, kuinka pöksyt kuumenivat. Taisivat pian mennä rikki. Hän hyppäsi alas, sanoi masinistille hyvästit ja lähti jatkamaan vaellustaan.

Konepajan takana oli aidattu paikka, johon kaadettiin kaikenlaista romua ja roskaa. Siellä oli rautasorvin lastuja, ruostuneita ruuveja ja pultteja, löytyipä toisinaan kirkkaita messinkipalasiakin, jotka kimaltelivat kuin kultaa. Hessestä se oli oikea aarre-kammio, ja hän kävi katsomassa, kuinka hänen omaisuutensa kasvoi. Rautasorvinlastut olivat hopeaa ja messinki kultaa. Hopeaa ja kultaa! — Hän kahlaili roskakasassa nostellen pitkiä lastukierukoita ilmaan. Rautatie oli poikaa! Se otti teräslastun vaununpyörästä yhtä helposti kuin puuseppä Päkikilä koivupötkkelöstä. Hesse otti mukaansa muutamia kaikkein kauneimpia lastukierukoita ja jatkoi vaellustaan.

Oli sillä valtiolla jos mitä... oli rautaa ja oli puuta. Hesse poikkesi halkoliiteriin. Se oli korkea kuin kirkko, peräpuoli puuta täynnä. Toiset oli ladottu pinoihin, mutta pienet, korttelin mittaiset kapaleet makasivat korkeassa, säännöttömässä kasassa. Ne olivat kamiinipuita. Hesse rupesi rakentamaan niistä taloa. Hän pinosi seinät ristikoista, asetti pitempiä halkoja päälle katoksi ja ryömi sitten sisään. Sorvinlastukierukoista hän pujotteli verkon oviaukon eteen ja istui sitten verkon takana luimistellen kuin vihainen peto. Hän oli Alfred Dreyfus Pirunsaarella.

Viime markkinoilla hän oli nähnyt sen; sitä oli näytelty vahakabinetissa. Syytön mies vankina rautaisessa häkissä, tukka silmillä ja uhkaavan näköisenä. Hesse muisteli kaikkia kärsimiään vääryyksiä. Oh, kyllä häntäkin oli toisinaan syyttömästi piiskattu. Toiset kantelivat hänen päällensä, eikä hän hätäänyksissään ehtinyt juuri suutansa avata, kun jo satoi selkään . . . ahterille. Niinkuin silloinkin, kun hän oli menettänyt hopeamarkan. Äiti oli lähettänyt hänet kermaa ostamaan ja antanut kouraan markan. Höglundin nurkassa oli häntä vastaan tullut pitkä pojankuvatus, joka oli ruvennut juttelemaan: Mitä sulla on kourassa? Hän oli näyttänyt. — Anna se mulle, niin saat kultahevosen. Hän oli antanut. Mutta poikaveijari oli lähtenytkin holppimaan katua ylös ja pujahtanut muutamaan pihaan. — Siitä hän oli saanut piiskat.

Onneksi se oli sattunut syksyllä, niin ettei ollut enää uintiaika. Olisi ollutkin ilkeää mennä Luupattiin ja paljastaa poikajoukalle tuo sinipunervia juovia täynnä oleva ruumiinosa. — Mitäs naarmuja Hessellä on p—ssä? Mankisen Kustu oli käyttänyt sangen rumaa sanaa, mutta lausunut sen lempeästi, miltei haikealla äänellä. Se oli tapahtunut viime kesänä, ja se oli tuntunut vielä ilkeämmältä, kuin jos se olisi lausuttu karkeasti. Hän oli selittänyt langenneensa rautatien piikkilanka-aitaan ja pyllistänyt ylpeänä kuin sankari osoittaakseen, minkälainen tapaturma häntä oli kohdannut.

Vai piikkilanka-aitaan! Piiskoja sin' oot saanu . . . näkkeehän sen.

Ja Mankisen Kustu oli kuuluttanut housut nilkoissa: Kaalsonnin Hesse on saanut äitiltään piiskoja! Hän oli huhuillut sen pitkin rantaa kuin paimen-tyttö, joka huutelee lehmiään . . . nuotikkaasti ja laulaen. Hän lauloi välistä kaiken, mitä sanoi.

Pojat olivat ruvenneet häntä härnäämään. Mutta — olipa hänkin hoksannut kostaa: Mitäs mustaa sull' on pajan helemasa?

Mutta Kustu ei ollut siitä yhtään välittänyt, oli vain naurahtanut helakasti, melkein tyttömäisesti: Anna olla . . . käykö katteeksi?

Hesse potkaisu sorvinlastuverkon pois ja ryömi ulos. Oh, ne olivat ikäviä muistoja.

Hän tuli ratapihalle ja pujahti muutamien vaunujen väliin. Ne olivat kytketyt toisiinsa, mutta Hesse koplasi ne irti ja sitten taas kiinni. Hänestä tuntui, että elämä oli noin yksinkertaista ja selvää . . . kiinni, auki . . . kiinni, auki! Kysyi vain hiukan voimia ja rohkeutta — niin, ennenkaikkea rohkeutta.

Hän vilkaisi vaunujen välistä ja silmäsi pitkin rata-pihaa. Muista ei väliä . . . kunhan ei vain Paana-pötlinki yllättäisi. Se oli hirmuinen mies, huusi ja menosi kuin ukkonen, vaikk'ei ollut iso miehekseen. Ja jos kiinni sai, niin tukisti.

Hän oli kerran joutunut sen kynsiin ja ollut vähällä saada tukkapöllyn! Minä olen seppä Kaalsonnin poika . . . mun isäni on rautatiellä . . . Ole vain . . . mut et sine saa teelle juoksennella ja teke paha!

Eihän hän ollut mitään pahaa tehnyt . . . koplannut vain vaunut irti ja sitten uudelleen kiinni. Ei sine saa kopla niite . . . sine ei jaksa! Oh, hänpä oli näyttänyt . . . noin — ja noin! Vähät siitä, vaikka ison kytkimen vivunvarren päässä oleva rautakuula oli paukuttanutkin häntä otsaan, niin että silmissä oli säkenöinyt. Kas niin . . . sine loukkama ittes . . . männä nyt kottin eidin luo. Ei siinä ollut muu auttanut kuin lähteä talsimaan.

Kumma, kun kaikki rautatien herrat olivat ruotsalaisia . . .

Nyt piipasi verstaan. Mitä . . . joko kello oli kuusi? Hän oli kuhjannut täällä kolme tuntia. Mitähän isä sanoo?

Hän livahti nopeasti vaunujen välistä ja lähti kiihuksi livistämään ohi tavaramakasiinin kotia päin. Pitkä hampuusi seiso makasiinin laiturilla avojaloin ja paidanrinnus auki. Se huusi hänen jälkeensä: Sirivii! ja polki laituria, aivan kuin olisi juossut hänen perässään. Se oli Puran Kustu, jauhosäkin-kantaja, joka tavallisesti pönkkäsi Mankisen nurkkaa ja jakeli viisauksiaan ohikulkijoille. Hesse pelkäsi sitä, sillä hänelle oli sanottu, että jos Puran Kustu sai jonkun kiinni, se väänsi niskat nurin.

Porttikäytävässä hän oli juosta pahki Matlinin isäntään, joka oli menossa kaupungille.

Pöh! — sanoi tämä — mi-hin-käs nyt semmoi-nen kii-re?

Matlinin isäntä pomisi jotakin mennessään, mutta Hesse ei joutanut sitä kuuntelemaan.

II.

Partaset asuivat myös Laidalla. Heillä oli oma talo konduktööri Rindelliä vastapäätä. Hesselille tämä oli tuttua tienoota, sillä kaikkein varhaisimman lapsuutensa hän oli viettänyt täällä — lukuunottamatta yhtä vuotta, jonka he olivat asuneet Viikillä, Linnankadun varrella.

Oh, tämä oli sentään eri maailmaa kuin Linnankadun seutu! Täällä olivat rakennuksetkin toisen näköisiä . . . harmaita ja ilman syömiä, ja niin merkilinen, mätänevän mullan ja lipeäkalan sekainen, omi-tuisen ummehtunut haju. Tuo haju vaikutti kiihoittavasti — niin, jollakin tavoin riehaannuttavasti. Täällä tuli hurjalle päälle ja teki mieli tapella!

Mielikuvitus syytyi leiskuvaan paloon. Sieraimet renkaina ja suu yhtenä viivana täällä kuljettiin pitkin puolipimeitä solia ja vaanittiin nurkissa kivi kou-rassa. Saalista . . . saalista! Pällyiltiin ympärille ja katseltiin, missä näkyisi joku mitään aavistamaton kulkija . . . lapsi tai aikaihminen. Kivellä perään — fiuu! — ja sitten pakoon!

Hesse pysähtyi Mankisen nurkkaan. Siinä oli Puran Kustun tavallinen vahdinpitopaikka. Mutta Kustua ei nyt näkynyt. Näin aamupäivällä se oli

rautatien tavaramakasiinissa säkkejä kantamassa. Porvarien renkejä ajeli ohi pitkin mukulakivistä katua. Rattaat rämisivät. Teki oikein korviin kipeää, sellainen tärinä ja melu täytti kadun. Matlinin nurkassa oli hiljaisempaa.

Siinä se oli Mankisen talo... tavaramakasiinia vastapäätä — omituinen rakennusrykelmä, joka oli kokoonpantu erisuuruisista ja -korkuisista röttelöistä. Keskellä oli Mankisen asuinrakennus, musta ja muita korkeampi kuin jokin kokoushuone. Sen alapäässä, Matlinille käsin, oli pieni ikkunaton kömmänä, alakööki, jonka katolla sojotti suunnattoman korkea savupiippu, kuin olisi siinä sijainnut jokin tehdas. Ja tehdas siinä tavallaan olikin, sillä Mankiska laittoi siinä lipeäkalaa. Hessestä tuo rakennusrykelmä muistutti junaa, joka juuri mäen päälle päästyään lähtee viilettämään alas. Alakööki pitkine savupiippuineen oli veturi, ja nurkassa, korkealla kivi- jalalla seisova tönö kuin ilmetty konduktöörivaunu.

Mutta — vaikka talo ulkoapäin näytti kaikkea muuta kuin puoleensa vetävältä, oli sen sisällä elämää ja touhua. Siellä eivät surut painaneet. Tehtiinpä siellä työtä tai oltiin tekemättä, niin aamusta iltaan sieltä kaikui laulu ja nauru. Ja toisinaan soi hanuri niin, että kuului ristin päähän.

Mankisella tanssittiin.

Mankinen itse, toissilmäinen, kyömynenäinen äijänkäppänä tervasi kesällä kattoja. Hän oli usein nähty ilmestys Laidan katoilla, missä hän seisoi kumaraisena tervalta kiiltelevine nursuineen, mustana

ja käreänä kuin korppi. Hän toruskeli tavallisesti apulaistaan, jona hänellä oli Jussi-poikansa. Mutta talvella istui koko perhe mustan, ristikkojalkaisen pöydän ääressä ja neuloi säkkeitä kaupungin porva-reille. Milloin sattui sadepäivä tai muuten vapaata aikaa, otettiin säkit esille ja neulottiin taas.

Se oli vanha ammatti, jonka kukoistuskausi oikeas-taan oli jo ohi, mutta jota vielä harrastettiin muuta-missa Laidan taloissa — niin Mankisellakin. Ukko vaati työtä joukoltaan, ja niin saivat lapset Hanna, Jussi ja Kustu neuloa säkkeitä aamusta iltaan. Ani-harvoin antoi Mankinen vapautta, ja silloinkin sen useimmiten ottivat väkisin Hanna ja Jussi. Hanna oli vanhin, parissa kymmenissä oleva, vilkas ja tuli-nen kuin espanjatar. Jussi viidentoista vuotias, iso-kasvuinen pojan-vetelys, oli keskimäinen, silmän-aluset sinervänkeltaiset ja ääni kuin puukellossa. Äiti, pikisilmäinen, nuuskanokkainen eukko honotti nenäänsä ja oli tumma kuin mustalainen, päässä har-maja huivirääsy ja hameet roikkuen lanteiden ne-nässä. Mutta he olivat suulaita, teräväjärkisiä, soittoa, laulua ja tanssia rakastavia — kaikki muut paitsi ukko. Ja Mankisen mustassa pirtissä kävi säkinneulomapäivinä sellainen pajatus ja puheen-sorina, sellainen nauru ja rallatus, ettei siinä vieras saanut juuri suunvuoroa.

Mutta ylpeitä he olivat ja kunniastaan arkoja, vaikka laitalaiset heitä yleensä vieroksuivat. Heitä pidettiin hiukan pitkäkyntisinä, varsinkin Jussia ja hänen äitiään, mutta se oli vain parjausta, jonka

aiheutti heidän vapaa, ympäristöstä poikkeava elämänsä. Jussi oli »rosvopäällikkö», joka toisinaan karkasi työnsä äärestä ja johti Laidan poikia milloin minnekin — vuoroin pelloille, vuoroin Karstenin nahkatehtaan suurille parkkikasoille. Siellä kaivettiin pitkiä tunneleita parkkivuoren sisään ja muhjatettiin aamusta iltaan. Tai tehtiin retkiä Hiioseen, missä oikeassa metsässä leikittiin rosvoja, särjettiin kaupunkilaisten latojen kattoja ja tehtiin muuta vallattomuutta. Hessekin oli kerran ollut tällaisella retkellä varkain, ja hänen oli ollut melko vaikeaa selittää äidille viipymistään.

Äiti oli jyrkästi kieltänyt häntä seurustelemasta Mankisen poikain kanssa, mutta tuo kielletty paikka veti puoleensa kuin lumottu linna. Nytkin hän oli matkalla Partaselle, kummiensa luo, mutta kiusaus tuli liian suureksi. Hän livahti Mankiselle.

Perhe oli koolla tapansa mukaan pöydän ympärillä ja soitti suutaan täyttä päätä. Olisi luullut, että he riitelivät, mutta ei — se oli vain heidän tavallista pöytäkeskusteluaan. Mankisella oli »rokulipäivä», ja siksi oli säkit taas vedetty esille.

Mankinen itse istui lakki päässä ja murmatti joukkoon jotakin, josta ei saanut selvää. Hanna ja Jussi pitivät suurinta ääntä, ja viimeksimainittu puhua kolisi niin, että pirtti kaikui. Äiti honotti joukkoon myös ahkerasti, ja nuorin, Kustu, helähdytti tähän omituiseen orkesteriin nuoren, hopeanheleän sävelensä. Hänellä oli ihmeen sointuva ääni.

Hesse istahti ovensuuhun ja tarkkasi työskenteli-

jöitä. Säkin nuuhaa lenteli ilmassa tanssien kilvan noen ja pölyn kanssa. Täällä ei juuri siisteydestä välitetty. — Hesse ei saanut silmiään irti Mankisen lakista. Se oli sitten eriskummallinen pääkappale. Lippa suuri ja otsalla roikkuva, päällys laaja, reikiä täynnä. Niistä törrötti ukon takkuinen tukka. Oli mahdoton päättää, mitä väriä lakki alkujaan oli ollut. Nyt se oli punertavan ruskea.

Minä luulin, että sieltä tulee solttupoika, mutta sehän olikin Kaalsonnin naatiainen. Mitäs sinne teiän hökötykseen kuuluu?

Hesse ei vastannut. Hanna oli sellainen nimittelijä, mutta ei siitä tarvinnut välittää. Nytkin se silmäili häntä vihaisesti, aivan kuin tarkoittaen, että mitä tulit? Saat selkään äidiltäsi, kun saa tietää . . .

Jussi ja Kustu vilkuilivat häneen säkkikasan takaa ja iskivät silmää. Hesse ymmärsi. Olisi ollut sopiva päivä pieneen seikkailuretkeen, mutta ukko könisti työhön.

Samassa aukeni ovi ja sotamies astui sisään. Ne kävivät säännöllisesti Mankisella, sillä siellä sai elää hiukan vapaammin, ja sitäpaitsi — Mankiska piti kahvikauppaa. Hanna ryöpsähti heti pöydän äärestä ja istahti sotamiehen syliin, kiemailien ja veikistellen aivan ujostelematta.

Hellanletta . . . mitä sille hellulle kuuluu?

Sotamies nauroi.

Siinäpähän menee . . . kruunun sarkaa jyrätessä.

Nyt on työnteon aika! Pääsetkö siitä! ärjäisi Mankisen ukko pöydän päästä.

Hanna lipui alas sotamiehen polvelta ja näytti olevan puhkeamaisillaan kiivaaseen sanatulvaan. Mutta silloin — yks'kaks' kavahti Jussi pystyyn, ja iski neulansa säkkikasaan.

Niin on . . . mutta illalla, persetti vieköön, pietään tanssit!

Ja ennenkuin ukko ennätti mitään sanoa, hän keikahti tuolille ja naulasi katto-orteen ison paperikaistaleen, johon oli kirjoitettu: »Tanssijaiset tänään kelo seittämän». Hän oli sen jo aamulla laittanut ja sopinut siitä Hannan kanssa. Oli vain odotettu, että tulisi kasarmilta joku käymään.

Ukko murmatti ja oli tyytymätön: Sen täytistäkö teidän pitää alvaria saada hyppiä!

Mutta Hanna tokaisi: Stop! Se olen minä ja Jussi, jotka määräämme. Illalla on tanssit. Solttuja paljon ja pulskia. Heiluvei! On tässä nieltykin taas säkinpölyä!

Ja hän otti muutamia tanssiaskelia rallattaen jokin säveltä.

Ukko murmatti ja pöpisi, mutta hänestä ei kukaan välittänyt.

Pikku Kustukin helähdytti: Sunila vie kasarmille sanan.

Ja Mankiska nuuskasi ja nyökäytti päätään sotamiehelle: Mustakyylykinen on kuumana — se on vissi.

Kyllä Hesse tiesi, minkälaiset ne Mankisen tanssiaiset olivat. Niistä puhui koko Laita ja yleensä paheksuvasti: Pilaavat koko seudun . . . senkin mustalaiset! Mutta Hessestä ne olivat hauskat ja repäisevät, eikä

hän koskaan väsynyt katselemaan sitä hulinaa, joka Mankisen tuvassa tanssi-iltoina vallitsi.

Jussi hoiti tavallisesti pelipuolta — hän oli ikäisekseen merkillisen taitava siinä ammatissa — ja Hesse ihaili häntä ennen kaikkea juuri sen vuoksi. Osatapa soittaa niinkuin hän — se olisi ollut ihanata!

Mutta saattoipa Hannakin kesken kaiken siepata hanurin ja laskettaa sen tulista valssia, niin että tanssijat riemusta hihkuivat. Parit pyörivät kuin savupilvessä, ja niskapuistaan irtautuneet lattiapalkit lotisivat ja lonksahtelivat. Kävi sellainen kolina kuin Peeveen riihen puinnissa.

Mutta hauskaa se oli. Hesse istui Rindellin Toivon kanssa penkillä takan kupeella ja seurasi silmät napilla tuota hoijakkaa. Mankiska kaateli kahvia suuresta, mustasta pannusta ja tarjoili sitä pienestä maksusta tanssiyleisölle. Välistä hän antoi Hessellekin. — Juo sinäkin, Kaalsonnin poika . . . minä tykkään sun äitistäs . . . sillä on niin rehelliset silimät . . .

Mutta — auta armias, jos joku Laidan pojista huusi: »Manki-Hanna, aika tamma . . .» niin silloinkos rytäkkä nousi!

Hanna keskeytti tanssinsa, ryntäsi kuin tuulispää ovensuuhun, jossa oli syntynyt hirvuminen pakokauhu, ja huusi silmät säihkyen: Kuka riivattu . . .? Hän oli hurjan näköinen. Silmät leimusivat vihasta ja nyrkit survoivat ovensuuhun ahtautunutta poikajoukkoa, josta kuului kirouksia ja tukahtuneita parkaisuja. Kyllä minä näytän . . . senkin . . .! Sitten hän käveli keskelle lattiaa ylpeänä ja itsetietoisena

kuin kuningatar, povi aaltoillen ja poskilla kuumeinen puna.

Tanssi oli tauonnut kuin taikaiskusta, ja parit olivat vetäytyneet pitkin seinävierä. He katselivat hölmistyneinä toisiaan. Jussi heitti hanurin penkille, hyppäsi tasakäpälää ja parkaisi: Laidan perrr...! Nyt tajusivat soltutkin, että illan kuningatarta oli verisesti loukattu. He tapailivat pistimiään ja yhtyivät huitomaan ja kiroilemaan. Mutta se oli jo myöhäistä, ovensuu oli jo aikoja ollut tyhjä. Tanssi-ilo oli kuitenkin auttamattomasti pilalla.

Hanna istui penkillä ja itki: Mitä pirua pitää ihmisten sekaantua meidän asioihimme. Panevat kakaransa haukkumaan, kun eivät itse uskalla... Hän väenteli käsiään ja puri hammasta. Joku sotilaista yritti lähennellä häntä kuin lohduttaakseen, mutta Hanna potkaisi tätä ja huusi kyynelet silmissä: Lappelkaa jalakoihinna! Tekkään että aattele muuta kuin... mutta mua että tuu huiputtamaan. Min'oon kunniallinen tyttö... hokekoon maalima mitä tahansa! Se on niin surkiaan, kun ei ihmiset ymmärrä viatonta ilonpitua...

Hesse katseli Hannaa, joka oli syventynyt työhönsä. Äskeinen kohtaaminen oli mennyt ohi, ja sotilaskin poistunut. Hannan käsi teki sulavia liikkeitä. Säkki-neula sukelteli tuon karkean kankaan lävitse kuin ilosta killelleen.

Hanna oli kaunis. Hessekin tajusi sen, vaikka olikin vasta lapsi. Sellaisia solakoita olkapäitä ja tummaa, rusoittavaa ihoa ei ollut monella... ei ainakaan

täällä Laidalla. Jos Hannalla olisi ollut herrasvaatteet — hän olisi herättänyt huomiota vaikka missä . . . vaikka kuinka hienossa seurassa.

Körtti-Matliinillako te nyt asutte?

Siellähän he. Hessen oli vaikea kestää Hannan säihkyvää, tulista katsetta. Hän ajatteli illan tanssiaisia eläen jo etukäteen sen tuottamissa nautinnoissa.

Lystimpi sull' oli täällä . . . eikö ollutkin?

Hyvällä tuulella ollessaan Hanna jutteli herttaisesti, hänen äänestään hävisi täydellisesti se karhea sävy, joka niin pahasti loukkasi korvaa. Hän oli kuin eri ihminen, ja häntä oli vaikea tuntea samaksi raakasuisiksi tytöksi, joka tavallisesti rähisi ja huusi kuin rantajätkä.

Tuukko snää illalla tansseihin? kysäisi Kustu.

Ei sinne kakaroita kaivata!

Yht'äkkiä Hanna muuttui. Ääni sai jälleen tuon karkean, miesmäisen sävynsä. Hänen silmänsä salamoivat, ja hän näytti olevan valmis raivoamaan kuten äskenkin.

Snää meet vinnille maata ja sillä hyvä! tiuskaisi hän.

Mutta Kustu penäsi vastaan. Miksei hän saanut olla mukana niinkuin muutkin? Olihan hän ollut kerjuullakin.

Joo . . . mutta vain jokivarressa.

Hanna vilkaisi Hesseen. Hän ei olisi mielellään tunnustanut, että heidän silloin tällöin täytyi käydä

anelemassa. Mutta se ei koskaan tapahtunut kaupungilla. Siihen he olivat liian ylpeitä.

Hesse huomasi parhaaksi lähteä ja sanoi hyvästit. Hän oli huumaantunut. Mankisen pirtissä, talonväessä . . . koko heidän elämässään ja olennessaan oli jotakin lumoavaa, tulista ja viekoittelevaa, joka sai veret liikkeelle. Tuo pirtti houkutteli kuin synti. Siellä tuntui aina väijyvän jokin yllätys . . . jokin sellainen »ja nyt seuraa . . .» — niinkuin sirkusteltassa markkina-aikana. Pirtti oli musta ja kiilteli noesta, ihmiset likaisia. Mutta se oli jonkinlaista ihanaa likaisuutta. Paremmiin ei Hesse osannut sitä tulkita.

Oh, hän oli tuhlanut taas paljon aikaa! Nyt piti mennä Partaselle, sillä he aloittaisivat pian heinänteon, ja Hesse halusi päästä mukaan. Partasilla oli pieni niittytilkku kaupungin ulkopuolella, Routun männikön takana. Siellä oli aina erinomaisen hauska olla.

Hän pujahti Partasen pihaan. Se oli tuttu, oi, miten tuttu — yhtä tuttu kuin Mankisen pihakin. Mutta täällä vallitsi toisenlainen henki. Täällä oli kaikki siistiä . . . perunamaan vaotkin suorat kuin linjaalilla vedetty. Tämä oli eri maailmaa. Hän tunsu olevansa kotonaan täällä — yhtä paljon kuin Mankisen pirtissäkin. Hän oli sellainen.

Partasen kummisetä istui portailta ylisillään ja tuprutti sikariaan. Hän oli kirvesmies ja kävi kaupungin töissä.

Vai Hesse se on, tuumi hän rauhallisesti ja tuprautti paksun savupilven ilmaan. Mitäs sinulle nyt kuuluu? Tulitko katsomaan vanhaa kotia?

Sitäkin... mutta oli Hessellä muutakin asiaa. Joko pian ruvettiin heinäntekoon?

Sitähän minä tässä hunteeraan, että maanantaina pitäisi aloittaa. Taitaisit tulla niittomieheksi?

Partasen kummisetä oli sellainen leikkisä mies. Kutsui omia tyttöjäänkin pojiksi.

Pojat! huusi hän nytkin avonaisesta ikkunasta sisään. Tulkaapa tänne... täällä on Hesse.

Portaille ilmestyi kolme tyttöä. He olivat siististi puetut, tukat kireälle kammatut. Vanhin, kaksitoistavuotias Hilda, oli suloinen kuin enkeli... valkoinen iho, sysimusta tukka, ja suurten, ruskeiden silmien katse leppoisa ja lämmin. Niihin silmiin saattoi katsoa, ne eivät polttaneet niinkuin Mankisen Hannan silmät. Muutenkaan ei tytöillä ollut paljon yhteistä — paitsi että molemmat olivat kauniit. Mutta kun Mankisen Hannan kauneus pelotti, veti Hildan hiljainen sulous puoleensa. Hessekin vaistosi sen, vaikk'ei kyennytäkään sitä tällä tavoin määrittelemään.

Priita, keskimäinen, oli lyhyt tyyppä, kuin pikkuinen emäntä. Hänen kirkkaissa, harmaissa silmissään näytti asustavan alituinen ihmettely ja harras uteliaisuus, joista ensiksimmäin aina asettui jälkimmäisen tielle. Näin jäi hänen katseeseensa iloisen hämmästyksen ilme, joka teki hiukan avuttoman ja samalla lystikkään vaikutuksen.

Nuorin, Mari, oli vilkas kuin villikissa. Lyhyt, paksu, ruskea palmikko sojotti niskassa kankeana kuin patukka. Siinä oli punainen rusetti — ainoa

koreus, joka Partasella sallittiin, ja sekin vain tälle nuorimmalle. Mari oli vaatinut sellaista lettinauhaa niin kauan, että äidin oli lopulta täytynyt se ostaa. Mikä tuosta tytöstä tulee, kun se on niin korean perään? oli Partasen kummitädin tapana sanoa. Hilda ja Priita tyytyvät siihen, mitä annetaan. Heille riittää matonkuteista lettinauhoja, eivätkä he koskaan valitse koreanvärisiä. Mutta Marille pitää olla silkkiä . . . muu ei kelpaa . . .

Tytöt veivät Hessen sisään. Siellä kummitäti paisoi parhaillaan vehnälimppuja. Hän oli pieni, vikkelä nainen, kalpeat kasvot totiset kuin kirkon seinä. Pienet, mustat silmät pyöreät kuin napit, seivästivät jokaisen, joka kohdalle sattui. Mutta tuon tuiman pinnan alla sykki mitä lämpöisin ja vilpittömin sydän. Ollen ankarasti uskonnollinen hän saattoi pitkiksi hetkiksi vaipua syviin mietteisiin, jolloin häntä oli vaikea puhutella. Mutta sitten hän yht'äkkiä kavahti pystyyn ruveten häärimään ja pyörimään vikkelenä kuin kerä. Ja silloin heltisi puhe kuin itseltään, ja silloin häntä saattoi arkailematta lähestyä. Häntä olisi ehkä voinut verrata mökkiin . . . tuollaiseen mäennyppylällä seisovaan pieneen asumukseen, jossa on luukut ikkunassa . . . Se on niin yksinäisen ja suljetun näköinen, kuin ei siinä kukaan asuisi. Mutta sitten — yht'äkkiä aukenevatkin luukut ja ikkunasta katselee iloinen, ystävällinen ihminen, joka lausuu: Tekö siellä olittekin? Käykää sisään . . . käykää sisään.

Nytkin kummitäti katseli aluksi Hesseä kuin vierasta, pitkään ja totisesti, kuin ei olisi tuntenut tätä. Hesse tiesi, että se kyllä tunsii . . . kunhan vain ehti suunsa avata. Ja jopa tulikin lyhyesti ja hiukan jurosti: Kas, Hesse . . . olipa mukava, että tulit . . .

Hän kyseli kotikuulumisia, oliko äiti terveenä, miten Eetu, sairas veli, jaksoi . . . aiottiinko pian nou-ttaa kotiin, oliko isä ollut selvänä j. n. e.

Hesse vastaili harvaksen. Terveenä oli oltu, ja Eetukin kai pian noudettaisiin. Se oli ollutkin siellä koko kesän . . . Helsingissä kipsattavana . . . kykyrä kun oli. Mutta siitä yhdestä asiasta hän ei osannut sanoa mitään. Se oli niin vaikeaa, sillä se koski isää . . . hänen isäänsä . . .

Kyllä se on ihmeellistä tuo Jumalan huolenpito, jutteli Partasen kummitäti. Kaalsonnikin oli kasarmilla ja meni naimisiin — ja yhtäkaikki tuli toimeen. Tiiätkö sinä, että sun isäs oli vielä sotamiehenä, kun sinä synnyit? Minä muistan sen kuin eilisen päivän . . . Kun kuulin, että kamarissa kirahteli, läksin sinne ja vein nipun lapsenriepuja. Luulin, ettei Kaisalla (sun äitillä) ollut . . . Mutta — mitäs — kapalovyöt ja napapintelit järjestyksessä toolilla . . . ja Jurvan neitsyt pesemässä poikaa. Silloin minä ihmettelin ja ajattelin: on se kummaa tuo Jumalan huolenpito . . . mies kasarmilla . . . ja vaimolla kaikki valmista kuin pormestarin rouvalla . . . Mutta itse minä sinut kapaloin . . . en antanut Jurvan neitsyen tehdä. Ja minä sanoin Kaisalle (sun äitilles): Älä sinä itke . . . tästä se vielä mies tulee. Se tuottaa iloa sinulle ja meille kai-

kille. — Tuli siihen Kaalsonnikin kasarmilta ja katseli hämillään ympärilleen. Joo . . . tääll' on poika, terve ja riski poika, sanoin minä ja laskin sinut äitisi viereen . . .

Kummitäti otti limppuja uunista ja pyöräytteli niitä pöydälle. Huoneeseen levisi soma lämpimän leivän, kuminan ja aniksen tuoksu. Partasen kummitäti oli hyvä ryyttämään, ja siksi olivatkin hänen vehnälimppunsa niin hyvässä maineessa.

Kunhan saan voidelluksi, saat yhden kainaloosi viedäksesi äidille, virkkoi hän.

Ja hän otti kahvikupin ja rupesi siirappivedellä voitelemaan limppuja, samalla koko ajan jutellen:

Ja se Kaalsonni (sun isäs) on kans kummallinen mies. Juua tillittää toisinaan, mutta siitä huolimatta istuu joka pyhä kirkossa. Minä aattelen usein: mah-taakohan se ihan halustaan tulla tänne, vai onko se vain pahan omantunnon vuoksi? Mutta olkoonpa miten tahansa . . . ei se suruton mies ole, joka tulee Herran huoneeseen. Ja sun isäs istuu vielä joka pyhä . . . ja aina samassa paikassa. Miksikään niillä hyvillä miehillä pitää aina olla joku heikkous . . .?

Siihen ei Hesse osannut vastata, eikä Partasen kummitätikään siihen vastausta odottanut. Hän ei ymmärtänyt sitä itsekään. Mutta oli vain niin somaa kuulla hänen juttelevan tuollaista . . . tuntui kuin olisi hän käärinyt Hessen johonkin pehmeään peittoon . . . Ja niin hän tekikin. Itse tietämättään hän kapaloi Hessen uudelleen . . . hänen kätensä ja jal-kansa, jotta ne varttuisivat lujiksi vastaista elämää

varten . . . sitä elämän osaa, joka hänelle oli määrätty. Hän kylvi pojan sydämeen hyviä siemeniä, jotka siellä aikanaan itivät. Vuosien kuluttua Hesse sen ymmärsi, ja silloin hän siunasi tätä oikeamielistä, lämminsydämistä kummiaan.

Hänen olisi tehnyt mieli viipyä kauemmin, mutta hän ei uskaltanut, kun oli ensin poikennut Mankiselle. Oliko hän käynyt siellä? — Tuntui melkein unenäöltä, että hän äsken oli istunut siellä ja nähnyt Hannan keikkuvan sotamiiehen polvella. Ja nyt hän istui täällä . . . Partasen pirtissä sydän sulaneena kuin voi, jota kummitäti parhaillaan levitti limppuvoileivälle. Hän ei voinut ymmärtää itseään.

Kas tässä Hesselle voitaleipää. Ja nyt sun pitää lähteä, että äiti saa limpun lämpimänä.

Kummitäti laittoi limppukäärön hänen kainaloonsa, ja Hesse lähti. Nyt hän ei palannut samaa tietä, vaan asteli katua alas, rantaan käsin. Hän halusi kiertää Ohukaisen nurkan kautta.

Puran Kustu tuli häntä vastaan, kävellen toista puolta katua.

Hei, poika . . . myöpä leipä. Saat hilikun.

Vai hilikun . . . ja Partasen kummin limput kun maksoivat puolimarkkaa kappale. Helpollapa Kustu luuli keplottelevansa.

En minä . . . vastasi Hesse, suu täynnä voileipää.

Hahhaa . . . vie sitten äitille!

Ja Puran Kustu nauroi, suuri, leveä suu levällään, ja juoponkuppaa täräsi hänen leukansa alla.

Hesse pyörähti Ohukaisen nurkasta vilkaisten var-

muuden vuoksi taakseen, ettei Kustu vain tullut hänen perässään. Ei tullut... makasiinille käsin mennä kuuppaili. Kumma, kun se ei nyt kiinni hamuillut... Mutta eihän hän ollut sitä kiusannutkaan.

Siinä oli Vänntilän puoti, josta hän joka ilta kävi maitoa hakemassa. Talon omisti Tervon leski, joka tyttärineen asui siinä. Hesse tunsu Tervon Sofian. Sillä oli isot, liusit silmät ja kyömynenä, ja se oli sen näköinen, kuin olisivat silmät olleet pullistumaisillaan ulos päästä. Se oli vanhapiika, ja äiti sanoi, että ne olivat herskapia.

Ei täällä Laidalla juuri herrasväkeä asunutkaan — muita kuin Tervon leski tyttärineen ja Ohukaisen emäntä, joka oli Mustosen vanhan rouvan tytär. Ja sitten konduktööri Rindell ja Tomperin röökynät, jotka olivat Huppa-Villen sisaria. Pikku-Päkkilällä oli ruotsalainen muija, mutta ne eivät olleet herrasväkeä. Miksikähän kaikki ruotsalaiset eivät kuulu neet herskapiin?

Siinä oli Mustosen vanhan rouvan talo, korkea kivi-pytinki, Laidan komeimpia. Sen kivijalassa asui Kulperin leski, jonka Janne-niminen aikamiespoika oli paketissa masinistina. He leivottivat siellä.

Nytkin lehahti avonaisesta ikkunasta vastapaistetun leivän tuoksu. Yläkerran ikkunat olivat korkealla, ja yhdessä niistä oli katupeili — aivan kuin keskikaupungillakin. Ikkunalasit paistoivat viheriälle. Ne olivat vanhat ja auringon polttamat.

Hesse ei ollut koskaan käynyt noissa yläkerran

huoneissa. Mitäpä hän sinne . . . Siellä asui outoa väkeä, lyseolaisia, »rottia», jotka kolmen jälkeen harppasivat katua alas ja hävisivät porttikäytävään. Ne eivät olleet tappelijoita niinkuin keskikaupungin rotat. Eivät olisi uskaltaneetkaan täällä, missä yks'-kaks' saatiin kokoon valtava poika-armeija, valmiina käymään vaikka koko maailmaa vastaan. Ne katsoivat parhaaksi pysyä hissukseen, ja se oli niille onneksi.

Mutta tuolla pihan perällä . . . tuon matalan rakennuksen edessä hän oli leikkinyt, sillä siellä asuivat ennen Mikkoset, puuseppä Mikkosen joukko. Niillä oli kaksi poikaa, Kalle ja Jussi. Ne olivat kaksoset . . . ja Jussi oli hiukan typerä. Oli niillä kolmaskin poika, Eeli, mutta se oli huppuna ja sitä hoidettiin vaivaistalolla.

Hesse muisti pitkän, vankan pojan, jolla oli housut alle polven, liian lyhyet ja ahtaat hänen ikäiselleen, ja tukka silmillä. Sen alta katseli kaksi villiä, ympyräistä silmää, jotka räpyttivät alinoma. Poika seisoi heidän keittiönsä ikkunan alla ja kummallinen hymy huulilla hoki: Sokeria, sokeria! — niin nopeasti, että sanoja tuskin erotti. Se kerjäsi sillä tavoin, ja sille piti antaa sokeripala. Sitten se poistui sokeria purren ja nauraa räkättäen kuin harakka. Se oli Eeli.

Hesse oli peljännyt häntä, niinkuin hän pelkäsi kaikkia hulluja. Hän kaarsi kaukaa ohitse, jos vain joku sellainen sattui kadulla vastaan. Mutta Mikkoska oli sanonut, ettei Eeliä tarvinnut peljätä, ja

Eeli itse hoki äitinsä perässä: Ei Eeliä tartte pelätä, ei Eeliä tartte pelätä. Se sanoi aina toisten perässä kaikenlaista ja sitten nauroi päälle.

He olivat leikkineet tuon pihanperärakennuksen edessä monta kertaa . . . rakennelleet taloja ja kaupunkoja. Eeli kuljeskeli ympäri pihaa puhellen ja nauraen itsekseen. Välistä se tuli heidän leikkipaikalleen ja harppaili heidän kaupunkiansa yli kuin jokin Gulliver lilliputtien maassa. Mutta se ei astunut varovaisesti, vaan tallasi jalkoihinsa muurit ja tornit. Kalle komensi: Mee pois, Eeli! ja hullu poika jätti heidän leikkipaikkansa hokien mennessään: Mee pois, Eeli, mee pois, Eeli!

Mutta illalla, kun Mikkonen tuli työstä, hän kutsui koolle perheväkensä ja tiedusteli, mitä kukin oli tehnyt. Missä Eeli oli? Eeli kohosi nurkastaan, astui isänsä luo ja hoki: Täällä Eeli, täällä Eeli, ja koko ajan nypläsi takkinsa nappeja omituisesti nauraen. Isä taputti häntä olkapäälle: Eeli on siivo poika . . . Eeli siivo, Eeli siivo . . . sokeria, sokeria! Mikkonen kääntyi vaimonsa puoleen: Annapa, äiti, Eelille sokeria . . . Ja koko ajan asui hänen kasvoillaan samanlainen hassu hymy kuin poikansakin.

Mutta naapurit pakottivat Mikkosen toimittamaan Eelin pois. He pelkäsivät häntä ja hänen hulluja silmiään. Kun annettiin mielivajavan kuljeskella ympäri . . . oliko se nyt laitaa? — Ja niin joutui Eeli vaivaistaloon.

Mikkoset olivat nyt muuttaneet täältä pois. Mutta samanlaisena seisoi tuo pihanperärakennus kuin en-

nenkin. Nyt siinä asui vieraita, mutta kasvoi sen edessä vielä Mikkosen istuttama koivu.

Niin — sen verran hän Mustosen paikkaa tunki. Hän kävi Kulperin lesken luona viemässä tälle leivinsuoloja — isä halusi hyvin suolattua leipää — ja Mikkosella silloin kun ne olivat asuneet täällä. Mutta — talonväen puolella hän ei ollut kertakaan käynyt, vaikka tunki kyllä Mustosen vanhan rouvan.

Tämä vuokrasi miekkoja tiernapojille — ja sitäpaitsi hän omisti saunan Plaananojan toisella puolen. Se nyt ei ollut mikään herrain kylpypaikka, vaan aivan tavallinen työläissauna. Sinne marssittiin lauantai-iltoina vastat kainalossa ja otettiin ropsalöylyt. Sieltä sai myös ostaa olutta, ja Laidan ukot viipyivät siellä usein sangen myöhään ja tinttailivat. Mustosen vanha rouva istui pukuhuoneen perällä kutoen sukkaa ja kuunnellen miesten jaaritusta. Häntä ei kukaan ujostellut.

Isäkin kallisti toisinaan useampia pulloja ja tuli hyvälle tuulelle. Kesäillan hämyssä he sitten tallustelivat kotiin yli Plaananojan johtavan sillan ja sitten kedon poikki, joka aukeni heti Laitakadun päästä. Ilma oli leuto, ja ruoho kiilteli kosteana, hyväillen niin vilvoittavasti Hessen saunalämpimiä jalkoja. Isä asteli edellä hiukan kallahdellen, vihta roikkuen kainalossa, ja jutteli asevelvollisuusajastaan. Silloin oli oltu miehiä . . . ja palveltu isänmaata! Isänmaa — isä lausui sen juhlallisesti, viittoillen vapaalla kädellään yli kedon . . . se oli kallis sana ja se velvoitti . . .

oi, kuinka se velvoitti! Isä pudisteli päätään, puheli hetken itsekseen ja rupesi sitten laulamaan:

Min faater vaar een unk soltaat,
ten vaknastööri van . . .

Matlinin ikkuna oli auki ja joku sopotti sisällä: Voi . . . Kaalsonni on taas päissään! Hesse naurahti . . . hupsut! — niinkuin hän ei olisi tiennyt. Hyvällä tuulella vain . . . ja jutteli sotaväestä ja isänmaasta . . . Yht'äkkiä syöksähti emäntä ikkunaan: Iltaa, Kaalsonni! Saunastako se Kaalsonni . . .? Iltaa . . . saunastapa vain . . . otettiin Hesse-pojan kanssa oikein roimalöylyt, nimilöylyt ja osalöylyt . . . vanhan kansan tapaan. Se on sitten hyvä sauna . . . eikä kalliakaan . . . kymmenen penniä vain, ja mies palaa kotia kuin nuortuneena . . . Matlinin emäntä seisoi ikkunassa ja hänen olkansa takaa kurkistelivat vanhimman tyttären, Maijan, hätääntyneet, levottomat kasvot. Voi hyvä Jumala, voi hyvä Jumala! Pankaa ikkuna kiinni . . . voi hyvä Jumala! Hupsut! — ajatteli Hesse taas. Eivätkö ne huomanneet, että isä jutteli aivan rauhallisesti. — No . . . hyvää yötä! Ikkuna suljettiin. Isä kumartui hänen puoleensa, viittasi kädellään taaksepäin ja supatti: Ne on körttiläisiä . . . isäntä, emäntä ja koko joukko . . . satayksitoista takapuolen päällä . . . hi-hi-hi! — ja talvella ukko käyttää koirannahkanaapukkaa. Ootko nähnyt sitä, Hesse? — Olihan Hesse nähnyt. — Niiden läheisyydessä saavat Mustit varoa henkeään . . . kuraut! — nahka pois vain! Ja isä oli vetäisnyt kädellään,

aivan kuin olisi kiskaissut nahan koiran seljästä. Se nauratti Hesseä vieläkin.

Sellaista se oli. Täällä Laidalla elettiin kuin omassa maailmassa. Ei täällä tarvittu poliiseja. Jos sapeliniikka joskus ilmestyi, oli se tavaton tapaus. Silloin sen oli aiheuttanut joku puuseppä Päckilän juopuneista reissumiehistä. Ja silloin kävi kyllä tavallinen rähäkkä.

Matlinin joukkokunta ryntäsi pihalle, emäntä etunenässä, hiukset hapsollaan, huutaen maailman turmelusta. — Sen siinä taas näkee, mihin juoppous vie! Janne, Matlinin vanhin poika, yhtä tulinen ja vilkas kuin äitinsäkin, seisoi ylisillään, nyrkit housun taskuissa, kohautellen käsivarsiaan, aivan kuin aikoisi rientää poliisille apuun. Piru, kun on päissään! Piru, kun on päissään! hoki hän puoliääneen, ja hänen vikkela katseensa hypähteli henkilöstä toiseen kuin orava puusta puuhun. Tuo katse tuntui kysyvän: Enkö minä sanonut... Päckilässä kortteeraakin kaikenkaltaista kulkuria... Maija väänteli käsiään ja siunaili: Herrajee, herrajee! Johon putkaan raahtattava örisi: Herrapa hyvinnii... kun on kuparseppä Keinänen Koavilta, Kuopion moaherranleänistä... Siinä mennä rysyttiin kadulle huudon ja melun kaikuessa. Poliisi oli viheltänyt itselleen toverin, sillä Keinänen pani topakasti vastaan. Eenokki, Päckilän vanhin poika, joka lausui s:n vähän pehmeästi, huusi: Lyökää sitä turpaan, niin heittää mölymästä! Päckilän emäntä itki ja voivotteli: Kun niin siivo mies... mutta annapa, että saa ryyppyn,

niin kaataa koko talon. Heitti meiän Antti-kisälliä liimapannulla päähän . . . Korttikaariin ne nyt sen vievät . . .

Sellaista täällä joskus sattui, mutta ei toki usein. Yleensä kului Laidan elämä siivosti ja rauhallisesti. Paakkari, hupsu läkkiseppä, istui Päckilän portailla raamattua lukien, yllä läkkipeltiiviit ja -kaulus sekä jalassa peltitohvelit. Hän ei tehnyt karpäsellekään pahaa, mutta siitä huolimatta Hesse pelkäsi hänen läheisyydessään. Paakkari katseli niin omituisesti silmälasiansa yli seuratessaan lasten leikkejä, ja koko ajan hänen suunsa kävi, vaikk'ei hän katsonutkaan kirjaan. Toisinaan hän soitteli kanneltaan — sekin oli läkkipelistä — ja veisasi niin, että piha raikui. Mutta sävel oli aina sama niinkuin säästyskin . . . yhtä romuutusta vain alusta loppuun.

Siellä istui Paakkari nytkin kedolla, lähellä ojan reunaa raamattu polvellaan. Auringonvalo kimalteli hänen peltikaulusessaan. Se loisti kuin hopea. Mitenkähän se saattoi sellaista pitää? Eikö se hangannut kaulaa? — Nyt se otti kanteleensa ja rupesi veisaamaan. Hesse pysähtyi kuuntelemaan. Sanoja hän ei erottanut, mutta tuuli kantoi kanteleen rominan hänen korviinsa.

Mutta — kukas siihen oli uskaltanut riimustella Matlinin seinään? Valkoisella liidulla oli piirretty isoja kirjaimia, vaikka Matlinin isäntä oli julman vihainen. Pojat olivat olleet aapapiipalla. Aapa, piipa, seeka, toona, emusika, vitlingari, hongankolistaja, konttirämä, luki Hesse, seuraten kömpe-

lösti piirrettyjä kirjaimia. Kukahan niillä oli ollut konttirämänä?

Hän pyyhki kirjaimet pois. Luulisivat pian, että hän oli ne riimustanut. Mihinkähän ne olivat juokset? Hesse katseli katua pitkin, mutta ei nähnyt ristin sielua. Vain muuan mies, maalaiselta näyttävä, seisoi Jurvan neitsyen lankkuaidan vieressä suoritamassa erästä välttämätöntä pikku toimitusta. Se oli hyvin tavallista täällä syrjäkaupungilla . . . koirat ja ihmiset . . . kaikki yhtä vapaita. Kärpäset surisivat seinustalla. Eteläänpäin painui ratapenger niin pitkälle kuin silmä kantoi, madaltuen madaltumistaan, kunnes häipyi näkyvistä. Lyhyt äijän karilas käyskenteli radalla luuta kädessä. Se oli Källi-Aapeli, ylikäytävän vahti.

Siinä oli sitten yksi Laidan poikain kauhu. Se kuskasi armotta pois jokaisen, joka vain radalle yritti, olipa sitten kesä tai talvi. Talvella se pakana häisteli poikia aallopin kupeelta, kun nämä laskivat luiskaa alas. Se katkoi sukset ja sauvat, jos vain käsiinsä sai. Mutta pojat kiusasivatkin sitä alinomaa. Seisten radalla he odottivat Aapelia, joka juosta lönkötti kohti, huutaen ja kiroillen vallan hirveästi, ja sitten — juuri kuin tämä oli tarttumaisillaan niskaan — fiuu! luiskasta alas, niin että korvissa vinkui! Mitäs siitä, jos saikin mäen alla »akan» — — ei Aapeli kuitenkaan lähtenyt ratapengertä alas kapuamaan. Piti vain katsoa, ettei saanut kepakolla päähänsä.

Aaloppi — se oli ihmeellinen paikka, korkea ja kaareva kuin kirkon holvi, ja niin kaikuva, niin mer-

killisen kaikuva. Tuntui siltä, että paljas ajatuskin kimmahdi takaisin sen graniittiseistä. Poikien oli tapana kahlata sen alitse, lahkeet reisiin saakka käärittyinä. He hoilasivat vallan hirveästi ja siitä syntyi sellainen äänten pauhu, että ihan selkäpiitä karmi. Tuntui, kuin hajoisivat koko aalloppi kappaleiksi. Mutta ne olivatkin jättiläisiä, jotka sen alla antoivat näytteen voimistaan. He nostivat harteilleen vaikka koko maailman!

Mutta — aallopin toisella puolen tuo mahtavuus loppui. Jättiläiset muuttuivat ihmisiksi taas, niin mitättömän pieniksi ja jokapäiväisiksi. Puhe ja hoilaukseni kuului aivan tavalliselta . . . tuollaiselta pikku-poikien kimeältä huudolta, joka ei saa vapisemaan ketään. Se tuntui kuin uppoavan Plaananojan korkeisiin törmiin . . . kuin olisivat ojanreunoihin iskettyt turpeet tukahduttaneet sen. Sellainen oli kaiku ja kaiun voima.

Konepajan pilli puhalsi. Mitä — oliko kello jo kuusi? Isä tuli siis kohta kotiin. Hesse kipaisi pihaan ja istui hetken päästä keittiön pöydän ääressä, höyryävä puurolautanen edessään. Partasen kummin lahjoittama vehnälimppu oli pöydällä, ja äiti oli leikkannut siitä Hesselle kappaleen. Mutta — leipä oli ennättänyt jäähtyä, sillä Hesse oli tapansa mukaan aikaillut.

Minä lähden huomenna Helsinkiin Eetua noutamaan, virkkoi äiti aivan odottamatta.

Sepä oli uutta! Hesse riemastui. Tulisiko Eetu kotiin? Oi, hän ei malttanut enää syödä.

Joko sinä lopetit? Ethän syönytään kaikkea . . .
En . . . ei minun ole nälkä.

Hänen veljensä tulisi siis kotiin. Eetu oli ollut nyt toistamiseen Helsingissä kipsattavana, sillä hän oli engelskatautinen. Muuan kotimies oli hänet pienenä pudottanut, ja siitä oli ruvennut kasvamaan kyttyrä. Mahtaisikohan se nyt puhua samanlaista herras-suomea kuin ensikerrallakin. Ei saa hyppää tän pääll' . . . tää on mun kaupunki! He olivat yhdessä rakentaneet mullasta taloja Viikin pihalla, ja silloin se oli niin sanonut.

Nyt tuli isä. Ensi töikseen hän kaivoi taskustaan punaisen lipun ja laski sen pöydän nurkalle.

Siinä on pilette . . . luepas, mitä siinä seisoo.

Isä nauraa hihitti. Äiti ei osannut lukea kirjoitusta. Hän ei ollut käynyt minkäänlaista koulua. Hessen kävi äitiraukkaa sääli, kun isä toisinaan häntä kiusasi. Vaikka leikkiähän se isä . . . kyllähän Hesse sen ymmärsi.

Äiti läimäytti isää keveästi poskelle ja nauroi:

Sepänvaimo Kaisa Kaalsson, omaa sukua Hämeen-oja. Niin siinä seisoo.

Ei siinä sitä viimeistä ole.

Mutta nyt purjehti Savuojan kummi sisään leveänä ja hyväntuulisena, hameenhelmat märkinä. Hän huomasi piletin pöydän nurkalla.

No . . . kuka nyt reissaamaan lähtee?

Minä, vastasi äiti ja heitti leikillään niskojaan.

No . . . kaikkea sitä kuulee, kun vanhaksi elää . . .

vai sinä se oot! Hyvä on . . . mene vain, kyllä minä tämän huushollin hoidan.

Hän ei edes kysynyt, mihin äiti aikoi. Hän oli niin tottunut siihen, että ihmiset matkustivat.

Joo . . . aiotaan hakea Eetu kotiin. Ei se siellä kuitenkaan parane. Saa vain tyhjää kustantaa . . .

Antaapa pojan ressun päästä kotiin. Hiljaista tässä on ollutkin, kun se on ollut poissa. Minä tykkäänkin siitä pojasta kuin omasta lapsestani.

Ja Savuojan kummi istahti tuolille hellan kupeelle, asetti kengänkärjet vastakkain ja nojaten käsillään tuolin istuimeen heilutteli jalkojaan, katsellen silmiään siristäen ympärilleen kuin tutkien, oliko keittiössä kaikki paikallaan. Mutta ei hän huomannut moittimisen aihetta, sillä äiti oli siisti ja järjestystä rakastava ihminen.

III.

Hesse ei päässytäkään heinäntekoon, koska äiti lähti matkalle. Hänen oli hoidettava nuorinta sisartansa, Annaa, joka oli puolentoista vuoden vanha. Mutta se ei tuottanut hänelle kovinkaan suurta pettymystä, sillä sen korvasi nyt veljen edotus.

Nyt oli siis äitikin lähtenyt sinne — etelään... siihen outoon, salaperäiseen maailmaan, joka niin usein askarrutti Hessen mieltä. Mitenkähän äitiriepu siellä pärjäsi? Hän oli niin pieni ja avuton. Täällä kotona hän kyllä oli paikallaan... näissä pienissä huoneissa... mutta siellä suuressa maailmassa... Ensi kerralla he olivat käyneet isän kanssa yhdessä. Mutta nyt —? Älä sinä vain mene väärään junaan, oli isä varannut hänen lähtiessään.

Hesse keinutteli kehtoa, ja ajatukset retkeilivät teitään. Ne viipyivät hetken äidin luona, joka kyyrötti siellä jossakin vaunun nurkassa. Hesse oli näkevinään hänet: pärekoppa vieressään vaununpenkillä hän istui, ja kopan kannen ja sangan väliin oli pisetty saali... äidin harmaa, villainen saali. Sekin oli Savuojan kummin antama lahja.

Hän muisteli Eetua sellaisena kuin tämä oli ollut ensi kertaa Helsingistä palatessaan. Se puhui niin merkillisesti . . . tippäkistä ja översöoterskasta. Ne olivat sellaisia siellä etelässä.

He asuivat silloin Viikillä, Linnankadun varrella. Siellä hän oli nähnyt tulipalonkin ensi kerran.

Pari päivää ennen heidän muuttoaan tänne Laidalle oli kokonainen kortteli palanut poroksi . . . se risti, jolla asui seppä Raalunti ja kelloseppä Aaltonen. Hän oli seissyt pihalla kaivon vieressä ja katsellut liekkien loimua, joka punasi koko tienoon. Niin oli romottanut ilkeästi, että ihan pahaa oli tehnyt. Oli tuutattu kahdella torvella, palokellot olivat pämpättäneet ja vesirattaat rämisseeet. Oli kuulunut pärjäysmiesten karjuntaa, johon oli sekaantunut lasten itkua ja vedenajajain huutoja: Tieltä poo-ois! Vettä tulee! — Hänestä oli tuntunut, kuin olisi tullut viimeinen päivä — se päivä, jolloin Jumalan Poika laskeutuu taivaan pilvistä suurella voimalla ja kunnialla. Ja hän oli tuntenut itsensä kauhean hyljätiksi ja yksinäiseksi.

Se oli ollut kamala yö. Isä ja äiti olivat rientäneet palopaikalle, vaikk'ei isä kuulunutkaan palokuntaan, niinkuin Viikin vahtimestari, jolla oli keltakauluksinen, valkoinen paita ja mustankiiltävä kaski. Siihen saakka oli Hesse ihailnut palokuntalaisia ja aikonut isoksi tultuaan itsekin sellaiseksi. Mutta tuona tulipaloyönä oli se ihanne kärsinyt auttamattoman haaksirikon.

Viikin vahtimestari oli palannut palopaikalta likomärkänä ja kaski kuhmuja täynnä. Se ei ollutkaan helppoa hommaa, ja kokonaan toisenlaista kuin keväinen ruutanturuutus kauppatorilla. Siinä pysyi palokuntalainenkin sentään kuivana, jollei tahallaan ottanut vesiryöppyä niskaansa.

Oli palanut kokonainen kortteli — siinä samassa Aaltosen kellopuotikin. Kellojen kohtalo oli häntä erikoisesti säällittänyt. Hän oli muutaman kerran käynyt tuossa liikkeessä ja ihaillut noita monenmonia erilaatuisia ja -suuruisia kelloja. Toiset niistä kävivät hitaasti, arvokkaasti kuin vanhukset... toisten tikittäessä kiireesti, hermostuneesti... kuin hätäännyksissään, että vain pysyisivät matkassa toisten, suurempien kanssa. Joka puolen ja täyden tunnin aikana ne yhtyivät lyömään, ja silloin kävi tuossa valoisassa puodissa sellainen soitto ja helinä, että sitä oli ilo kuunnella. Suuret kellot löivät hitaasti, syvällä, kumealla äänellä... säilyttäen tälöinkin entisen arvokkuutensa — kun taas pienet kuuluttivat tuntien kulun sellaisella nopeudella, että väkistenkin tuli ajatelleeksi lapsia, jotka eivät saa leikistä kylläänsä. Ping-ping-ping-ping...! — ne olivat kuin lyhyitä, riemuntäysiä joukkohuutoja keskellä leikin vilskeen — ja sitten taas alkoi juoksu... väkisillä-olo tai »viimeinen pari ulos!» Ti-ki, ti-ki... saiko kolmas kiinni noita kahta, jotka kirmasivat pois päin toisistaan... tehden pitkän kaarroksen kauas kentän laidoilta — kunnes toisessa päässä kentää yhtyivät, onnellisina siitä, että olivat vältäneet

kiinnijoutumisen. — Ja tuohon erilaisten sävelten ja ahkeran, iloisen aherruksen maailmaan hyökkäsi hävitys ja kuolema tulipalon hahmossa. Kellot tippuivat seiniltä alas valittaen ja vaikeroiden. Iloinen tikitys lakkasi... ja viimeksi kuului vain katkenneiden vieterien surullinen helähdys kaiken muuttuessa tuhkaksi ja savuaviksi raunioiksi...

Ainoa rakennus, joka kuin ihmeen kautta oli pelastunut, oli kolmikerroksinen, kapea tiilitalo, jonka pohjakerroksessa asui Plantingska, pyykkäri. Sen pyykkipata höyrysi aina tiensuussa Pyykkisaarella, jok'ikinen kesä. Sen ääressä se hääräili koukkunokki-
neen pienenä, luisevana ja kumaraisena, säkkiesiliina vyöllä, tarkastellen terävästi jokaista ohikulkijaa, vähäväliä nuuskaten ja hämmennellen suurta pataansa, josta vilahteli koholle pullistuneita paidan selkiä. Hessestä hän muistutti satujen noita-akkaa, joka keitti ihmisiä padassa. Nuo märät, kiiltävät alusvaatteet olivat kuin kalvennutta lihaa. Hän kaarsi kaukaa eukon ohitse ja katsahti taakseen kuin vakuuttautuakseen, ettei se vain kurottanut luisevia käsiään häntä kohti.

Se se oli varjellut tuon talon.

Hän oli seisonut Viikin pihalla pitkälle sivu puoliyön seuraten tulipalon kulkua. Kirkontornista oli läpätty puolet ja täydet tunnit, ja hän oli laskenut ne vapisevin sydämin. Oh, kuinka kauan viimeistä tuomiota kesti! Jonkun kerran hän oli uskaltanut portille ja katsellut pelokkaana pitkin autiota katua. Joka talon ikkunat olivat olleet valaistut, mutta itse

tienoo hiljainen kuin hauta. Vain kirkon nurkassa oli käynyt vilinä ja huike, sillä tulipalo oli ollut siellä-käsin. Katulyhdyt olivat lepatelleet, muutamat melkein sammumaisillaan, ja hän oli muistanut Nenättömän Ookreenin, joka pienet tikapuut olkapäillään kulki katuja pitkin lyhtyjä sytytellen. Sitä pojat kiusasivat huudellen hänen jälkeensä: Ookreeni, Ookreeni! Hytytä, hytytä, hammuu, hammuu! Se puhui niin, kun sillä ei ollut nokkaa, vaan ainoastaan likainen side nenän kohdalla. Äiti oli kertonut, että siltä oli mato syönyt nenän. Minkähänlaisia matoja ne mahtoivat olla . . . ?

Lopuksi häntä oli ruvennut nukkuttamaan ja hän oli kipaissut sisään. Hän oli ehtinyt nähdä Viikin vahtimestarin uudelleen rientävän palopaikalle, likomärkänä ja höyryävänä, niinkuin oli palannutkin. Ja hänestä oli tuntunut, että tulipalo oli kauhea peto, joka tuolla tavoin kohteli kaupungin ensimmäistä miestä.

Mutta — täällä Laidalla ei ollut tulipaloja. Aina-kaan hän ei muistanut koskaan niistä kuulleensa. Piti olla varovainen tulen käsittelyssä. Mutta — siellä keskikaupungilla ne tuuskasivat tulenkin kanssa yliolkaisesti ja huolimattomasti . . . rikkaita kun olivat.

He eivät olleet rikkaita tahi — kukaties . . . miten sen nyt otti. Ainakaan ei Hesse ollut missään muualla nähnyt niin kaunista taulua kuin heidän kamarinsa seinällä. Siinä ei kyllä ollut minkäänlaista kuvaa — ainoastaan puustaimia. Mutta ne olivatkin pukeutuneet kuin juhlaa varten ikään — varsinkin isot kir-

jaimet. K:takin oli vaikea tuntea — niin runsaasti se oli lyönyt ylleen hyntteitä, harsoja ja hetaleita, aivan kuin hyvin pyntätyt morsiamet. Se oli merkillinen taulu, jonka mustaksi maalattuun lasiin oli jätetty kirjainten kohdat paljaiksi ja alle pantu rypistettyä hopeapaperia. Hesse nimitti niitä »hankituiksi» kirjaimiksi, koska ne olivat noin mukavissa rypyissä. Ne muistuttivat ruumiin hankitusta, mutta siitä huolimatta ne eivät näyttäneet kuolleilta. Päinvastoin — ne olivat iloisia ja kirkkaita ja kimaltelivat kauniisti kuin lumikiteet, jos auringon tai lampun valo sattui niihin. — Ja sanatkin olivat kauniit. Ne kertoivat joulun ihmeyöstä, jolloin enkelit ilmestyivät paimenille Betlehemin kedolla. Noissa sanoissa oli samanlaista ihmeloistoa kuin jouluyön tapahtumasakin. Hesse oli lukenut ne lukemattomia kertoja, ja hänestä tuo taulu oli kuin jonkinlainen vertauskuva joulun salaperäisestä, sydäntä sykähdyttävästä oleuksesta.

Nytkin hän katseli taulua ja luki jälleen nuo ihmeelliset sanat: »Katso minä ilmoitan teille suuren ilon, joka on tuleva kaikelle kansalle . . .» Niin — sellaista se oli . . . kaikelle kansalle. Heillekin tuli joulu joka vuosi . . . astui tähän Matlinin portinpieliasuntoon kylmänä ja huuruisena pienen joulukuusen muodossa, — kuusen, joka sentään aina ulottui kattoon. Sen edellä ryntäsi sisään pakkaneen kuin valkoinen villakoira, nuoleskellen piirongin pintaa ja jalkoja, kunnes asettui makuulle pöydän alle — ja haihtui näkymättömiin. Joulukuusi asetettiin seisomaan

keskelle kamarin lattiaa. Se suli hiljalleen ja rupesi tippumaan vettä. Vesipisarat putoilivat lattialle hiljakseen, harvakseen — ja he kuuntelivat Eetun kanssa keittiön sohvalla istuen. Kamari oli pimeä, ei näkynyt muuta kuin kosteudesta kiiltelevät kuusen oksat, joilla lampun valo leikkien välkehti. Se koetti ilahduttaa kuusta, joka pimeässä huoneessa itki . . . itki sitä, että se oli siirretty kotoaan, metsästä, hiljaisesta, lumisesta metsästä, tänne seppä Karlssonin kamariin, — tuon sepän, joka joi ja oli aattoiltanakin päissään. Mutta pian se tottui. Se oli itkenyt kaikki kyynelensä ja seiso i äänetönnä odottaen, mitä tuleman piti.

Hän, Hesse, hiipi kamariin, veti auki pöytälaatikon ja otti sieltä esille nuo ihmeelliset koristukset: lippuja, kulta- ja hopeaketjuja, lasipalloja, jotka välkkyivät ja loistelivat erivärisinä . . . sinistä, punaista, viheriää ja keltaista . . . ja kultaa! — ah, miten paljon kultaa! Ja sitten sytytettiin lamppu, ja syvän hartauden vallitessa puettiin kuusen ylle nuo monet kalleudet.

Se oli satumaista!

Mutta tuota iloa häiritsi isän kovaääninen juttelu. Tämä hoiperteli kamariin, sivusi hiukan häikäilemättömästi kuusta, jonka oksat riipaisivat hänen kuvettaan kuin vihoissaan sähähtäen. Hän tulistui: Mitä se isä . . . kaadatte kuusen! Johon isä nauraa hohottaen vastasi: No, no, poika! Mutta — jokos panit ne kauppias Nyströmiltä tuomani sokerimuurötterit? Ja kellot . . . helkkari soi, kellot, joissa on hopeapape-

rista taulut ja oikeat viisarit! — Hän murisi jotakin eikä ollut kuulevinaan, mutta seurasi jännityksellä isän jokaista liikettä ahtaassa huoneessa. Tämä jutтели: Joo... joulue se tulee köyhänkin majaan... tulepa vain... ja kauppias Nyystromi sanoi, että 'otahan, Heikki, tuosta loovasta kompiaisia ja vie lapsilles... montako sulla niitä olikaan?'... joo... Vapahtaja on syntynyt, ja enkelit julistavat maailmalle ilosanomaa. — Ja isä oli kääntynyt tauluun päin ja silmät kyynelissä huudahtanut: Katsohan, Hesse... tuossa se sanotaan... me saimme sen äidin kanssa häälähjaksi, kun menimme naimisiin. Maalari Puuperä sen teki... me olimme vanhoja kasarmikampraateja. Sekin on jo kuollut... Ja isä oli istahtanut sohvaan ja jäänyt tuijottelemaan eteensä, vartalo hiukan huojahdellen ja toinen käsi nykien pujopartaa, kuin olisi hän miettinyt jotakin kummaa ja ihmeellistä tapausta.

Sellaista se oli. Isä tyyntyi vähitellen ja otti osaa jouluiloon. Hänkään ei tuntenut enää närkästyä tämän aiheuttaman häiriön vuoksi, vaan katseli onnellisena kuusta, joka säteili ja hohti. Se oli kaunis, harvinaisen kaunis. Liekö muualla ollut niin kaunista joulupuuta? — Hän oli toisinaan käynyt kurkistelemassa naapurien ikkunain takana, mutta rumempia olivat olleet... törkyä täynnä. Päkkilässäkin olivat seelilangalla hirttäneet nisupukin kuusenoksaan!

Oli se ihmeellistä. Jouluaaton aamuna herääminen oli aivan toisenlaista kuin muina aamuina. Edellisenä iltana nukkumaan pantaessa oli melkein mahdotonta

uskoa, että seuraava päivä todella olisi aatto. Uni ei tahtonut tulla . . . ei mitenkään. Tuntui niin kummalta, että kellon viisarit lähenivät kahtatoista samanlaisella tyyneydellä kuin muinakin iltoina. Miksi ei niitäkään värissyttänyt riemu ja suuren juhlan salaperäinen odotus? Mutta — vaikka hän kuinka oli koettanut valvoa, ei hän kuitenkaan kertaakaan ollut jaksanut odottaa kahtatoista, vaan oli nukahtanut. Ja niin oli tuo suuri salaperäisyys hiipinyt huoneeseen hänen nukkuessaan. Sillä — kun hän aamulla heräsi, valmistautui isä lähtemään työhön. Tuiju paloi keittiön pöydällä ja äiti kaatoi kahvia kuppiin. Oli samannäköistä kuin muinakin aamuina, mutta kuitenkin — oi, mikä suuri erotus! Kamari oli toisenlainen, vuode tuoksui lämpöä toisella tavalla. Mielihyvän tunne käsissä ja jaloissa oli toisenlainen. Ja konepajan pillikin puhalsi toisella tavalla . . . riemukkaasti, juhlallisesti.

Oli jouluaatto!

Hessen katse siirtyi toiseen tauluun. Se ei oikeastaan ollut mikään taulu, vaan ainoastaan huonolle paperille painettu värikuva. Se esitti leijonaparikuntaa vaanimassa aavikon laidassa. Uros tuuheine harjoineen seisoi ylempänä pienellä töyräällä, katsellen kiinteästi yli aron. Sen silmä on nähnyt jotakin, koska se tuolla tavoin tuijottaa, ja Hessestä melkein näyttää siltä, kuin rupeaisivat sen leukapielet tuossa tuokiossa värisemään vain paljaasta jännityksestä. Naaras on alempana, vaanivassa asennossa sekin, vaikka näyttääkin kiinnittäneen huomionsa toisaalle.

Hesse ihailee suuresti tuota kuvaa. Hänen olisi vaikea sanoa, kummastako hän enemmän piti — joulutaulustako vai tästä. Molemmat olivat hänelle rakkaat. Tuossa leijonakuvassa häntä ennen kaikkea ihastutti itse eläin: kuningasleijona, sen majesteettillinen asento, tuuheja harjoja, joka peitti kaulaa ja rinnan etuosaa, pitkä piiskamainen häntä, joka sojotti suorana . . . hiukan alaviistossa, kuin valmiina joka hetki huitaisemaan sivuille, että: Pois tieltä! Minä olen eläinten kuningas! Ja väri . . . keltaisen ruskea . . . melkein keltainen — se antoi tuolle eläimelle jonkinlaisen tenholoiston.

Se oli omituista. Tuo väri oli saanut Hessen mielestä aivan erikoisen merkityksen. Se oli kultaa . . . hallitsijan väriä, niinkuin kuninkailla ja keisareilla. Eivätkö nämä kantaneet kultaista kruunua ja samantyyppistä vaippaa hartioilla? Tuo väri merkitsi valtaa ja voimaa. Se ei ollut tavallista keltaista . . . sellaista, jolla Matlinin isäntä maalasi rakennuksensa seiniä. Se oli — leijonaväriä. Parempaa nimitystä ei Hesse sille keksinyt.

Vähitellen oli kaikki outo, suuri ja salaperäinen ruvennut hänen mielessään näyttämään keltaiselta . . . kaikki, mikä houkutteli luokseen ja kutsui. Satujen kuvaamat maailmat olivat keltaisia. Etelä, jonne äiti oli mennyt, oli varmaankin keltaista . . . tuollaista kullalle välkkyvää, niinkuin erämaa tuossa hänen kuvassaan. Hän oli kerran jouluksi saanut pienen, halvan värilaatikon, mutta se oli sisältänyt keltaista vain viiden pennin rahan suuruisen

kappaleen . . . saman verran kuin muitakin värejä. Eihän se ollut kauan kestänyt. Hän oli jo ensimmäisenä päivänä kuluttanut sen kaikki. Isä oli sanonut: Onhan sinulla muita värejä . . . käytä niitä. Mutta ei isä ollut ymmärtänyt: leijonaväri teki aivan erilaisen vaikutuksen . . . se oli kuin päivänpaistetta noissa pienissä, hassunnäköisissä maalauksissa, joita hän oli sommitellut.

Noita värikuvia sai ostaa Lundahlin kirjakaupasta viidellä pennillä arkin. Savuojan kummi oli löytänyt vaunun lattialta viisi penniä ja lahjoittanut hänelle: Sillä saat ostaa riitingin. Hän oli juossut henki kurkussa Lundahlille ja kysynyt riitinkejä. Olihan niitä, suuri pinkka oli lyöty hänen eteensä tiskille. Hän oli kyllä ollut selvillä, minkälaisen ostaisi, mutta oli kuitenkin katsellut noita muitakin . . . maisemia, kaupunkeja . . . kolerarutto Hampurissa, Lissabon ja Venetsia. Hän oli jo vähällä ollut ostaa Venetsian, mutta sitten perääntynyt. Eikö teillä oo leijonaa . . . kuningasleijonaa? Myyjätär oli hymyillyt. Olihan niitäkin. Hän oli saanut uuden pinkan eteensä, ja sieltä se oli löytynyt, leijona, eläinten kuningas, jonka karjunnan kuullessaan kaikki muut eläimet vapisivat . . .

Hesse silmäsi kelloa, se oli kohta yksitoista. Yhdeltätoista oli Savuojan kummi luvannut tulla isälle ruokaa laittamaan. Hän oli asemalla työssä, vaunuja siivoomassa.

Välistä hän oli ottanut Hessenkin mukaansa. Ei hänestä tietysti ollut apua, mutta saipahan repaleh-

taa perässä ja katsella ympärilleen. Oppihan siten yhä paremmin rautatietä ja sen laitoksia tuntemaan. He kävivät tisirihuoneessa ja rautatieläisten pesutuvassa. Siellä kyökkäsi suuri joukko muijia pyykkäjään survoen ja isoäänisesti jutellen. Pesutuvan kiviseinät kajahtelivat. — No . . . kenenkä se nyt on kelekkaansa saanut? oli muuan pyykkäri kysynyt. — Se on minun huoripoikani! Savuojan kummi oli nauuraa hihittänyt hiljaisella, kimeällä äänellä, jolloin muijat kuorossa olivat hohottaneet, niin että pesutupa oli ollut äänen pauhua täynnä: — No . . . se ossaa . . . Herra hyvästi siunatkoon! Vai huori . . .! Ja sitten oli alkanut uusi kikatus.

Häntä se oli ujostuttanut. Hän oli tarttunut Savuojan kummia hameesta kuin turvaa etsien. Hän oli kyllä ymmärtänyt. Kaupungissa oli sellaisia . . . hutuja, niinkuin äiti sanoi, ja ne könysivät sotamiesten kanssa pitkin peltoja . . . Mutta ei kummi ollut totta tarkoittanut . . . se kun se vain leikillään oli niin sanonut. Ei hän ollut siitä suuttunut. Hän oli ollut vain äkeissään noille rautatieläisten muijille, joiden naurusta ei ollut tahtonut loppua tullakaan.

Niin . . . siellä hän oli käynyt muutamia kertoja, kulkenut läpi junan ja koetellut vaunujen penkkejä. Toisen luokan penkit olivat oikein sieviä . . . niin pehmeitä ja samalla kimmoisia, että ihan ilmaan pompasivat. Niiden päällisistä laitettiin hänellekin vaatteen joka vuosi . . . oikein sievä sinisenharmaa puku. Isä huusi huutokaupasta vanhoja vaununpenkkien päällisiä, ja Väyryskä neuloi niistä takin ja housut,

Mutta — ei siistä saanut puhua muille . . . olisivat kiusanneet ja pilkanneet häntä.

Junalla hän sitten oli ajanut . . . sen verran vain, että veturi oli työntänyt vaunut ensimmäiselle raitteelle asemarakennuksen eteen. Hän oli seisonut kolmannen luokan vaunun penkillä ja katsellut ikkunasta ulos. Ja olipas sattunut, että ylikäytävällä oli seissyt Päckilän Eenokki ja huomannut hänet! Hesse! oli se huutanut. Ootko päässyt ookaamaan?

Hän oli heiluttanut lakkiaan. Sen reissun perästä hän oli astellut Laidan katuja ylpeänä kuin kuningas ja jutellut vain armosta toisten poikien kanssa. — Älä nyt oo olevinas . . . vaikk' oot junassa ookannutkin! . . . Pöhö . . . mitäs tuo nyt sitten oli . . . mutta olivatkos pojat nähneet rautalangasta tehtyä pärrää? Hänellä oli sellainen, ja sen oli isä laittanut. Hänen ei tarvinnut enää saavin vanteita käyttää . . .

Pikku sisko nukkui, ja Hesse siirtyi ikkunan ääreen. Hän katseli kadulle. Se oli hiljainen, ja aurinko kaateli kultiaan pitkin sen mukulaista kivitystä. Se ihan hohti kuumuutta. Toisella puolen katua oli rautatien aita, joka erotti rata-alueen kadusta. Sen ja radan välillä oli pienoinen notkelma, joka radan puoleisessa päässä päättyi jyrkästi kohoavaan törmään. Sinne oli äskettäin rakennettu pitkä, leveäkattoinen talo — uusi tavaramakasiini. Notkelmassa päilyi lampi, ja he uittivat siinä laivojaan. Talvella taas laskettiin mäkeä tavaramakasiinin törmästä, silloin kuin ei oikeaan mäkeen päästy. Sillä oli se etu, ettei Källi-Aapeli tullut sieltä pois ajamaan.

Siellä se käveli nytkin . . . pitkin rataa, luuta kou-rassa. Sen putka oli ihan ylikäytävän vieressä, ja siellä pelattiin myllymattia. Aapelista oli kehittynyt sellainen nero, että voitti jokaisen. Kruuken herrakin . . . halkokirjuri, oli kerran yrittänyt, mutta Aapeli oli rakentanut heti kaksi myllyä ja syönyt Kruuken herralta kaikki nappulat . . .

Nainen ajoi lantakuormaa ikkunan ohitse. Sillä oli pieksusaappaat, ja se käsitteli ohjaksia kuin mies. Se oli Hollanterin Leena, miesmäinen, roteva talon-omistajan tytär, kirkkomaan puoleisesta päästä kau-punkia. Se kiroili ja lauloi rivoja lauluja.

Nytkin se loilotti jotakin sulhasista ja sormuksista. Ihmiset juttelivat, että se varasteli ruumisarkuista pitsejä ja neuloi paitaansa. Se oli matkalla pellolle . . . Hollanterin pellolle, joka oli rautatien takana.

Niin — olisipa ollut hupaista olla siellä — Partasen pellolla heinää tekemässä. Siellä seisoivat lato ja rihi rinnakkain, ja he nukkuivat tavallisesti riihessä. Partasen kummi oli jostakin huutanut piirongin ta-paisen mööpin, jossa oli kolme pitkää laatikkoa. Se oli joskus kuulunut johonkin kauppapuotiin . . . kuulemma kappale tiskiä. Joka tapauksessa olivat nuo laatikot niin tilavia, että he, lapset, saattoivat nukkua niissä. Laatikot nostettiin lattialle, ja niihin laitettiin vuoteet niinkuin sänkyyn ikään. Hildalle ne olivat liian lyhyet, mutta hän olikin jo kahden-toista. Kerran oli Partasen Priita löytänyt yhdestä laatikosta kymmenen markan kultarahan . . .

Niin . . . olisipa ollut somaa olla nyt siellä — heinää

tekemässä. Siinä oli monta mutkaa, mutta torvelleharavointi oli sentään kaikkein yksinkertaisinta. Nökkösten teko vaati jo taitoa, eikä hän vieläkään pystynyt oikein kunnollista sellaista laittamaan. Tulivat piikkipäisiä ja muutenkin siivottoman näköisiä. Mutta — kun Priita ja Hilda pyöräyttivät nökkösen, oli se sileä kuin herraspojan pää. Ne erotti aina toisista.

Mutta — silloin jylläsi voima, kun Partasen kummi rupesi heiniä kantamaan! Hän väänsi takkavitsaansa sellaisen kuorman, että itse peittyi alle. Ei näkynyt muuta kuin vähän jalkoja. Oli soma nähdä tuollaisen heinävuoren kulkevan . . . kallahtellen, heilahdellen . . . vähäväliä askeleihinsa sotkeutuen, mutta sitten taas harpaten eteenpäin . . . kipittäen yhä nopeammassa tahdissa, — kunnes yks' kaks': ruko kellahti ladon ovesta sisään kuin kuperkeikkaa heittäen, ja — näkyviin ilmestyi Partasen kummi, pää ja selkä heinänkorsia täynnä. Siinä oli jo miehen kuorma, lausui kummi pyyhkien hikeä otsaltaan. Takkavitsa irroitettiin ja he, lapset, saivat ruveta heiniä polkemaan. Se oli eri vilskettä se!

Hupaista siellä oli. He keittivät kahvia ja ruokaa. Olipa hän viime kesänä muurannut uuninkin, jossa kattorännin kappale toimitti savutorven virkaa. Se oli aivan yksinkertainen laitos, jota syötettiin tiukuilla. Mutta kahvin siinä keitti kuin keittikin.

Siinä hän oli polttanut kätensä — kuuman torven kyljessä. Sitä oli kihelmöinyt tavattomasti. Olisi pitänyt olla linjamentiä — mutta mistäpä ne linja-

mentit sinne tipahtivat . . . kesken kiireimmän heinänteon. Pane räkää, oli Priita neuvonut — se auttaa. Hän oli niistänyt kouransa ja voidellut. Ka se! Siinä oli linjamenti, joka kelpasi!

Toisenkin tapauksen hän muisti viime kesältä.

Priita ja Mari olivat ruvenneet häntä kiusaamaan, ja siihen oli Hildakin yhtynyt. Olivat haukkuneet häntä »tyttöpojaksi». Kaalsonnin Hesse on tyttöpoika, tyttöpoika! — Tavallisesti oli Hilda aina rauhaa rakentamassa, mutta tällä kertaa hän oli vain yllyttänyt toisia.

Hän oli suuttunut — varsinkin sen vuoksi, että Hilda oli liittoutunut häntä vastaan. Siepaten käteensä kiulun hän oli lyönyt sillä Hildaa jalkaan: Siitä saat tyttöpoikaa! Jos se olisi huutanut, ei hänen olisi ollut niin paha olla. Mutta se oli istunut vain hiljaa, pidellen jalkaansa, ja suuret kyynelet olivat tipahdelleet sen silmistä. Se oli katsellut häntä niin sydäntä särkevästi, niin lempeän nuhtelevasti, että häneltä oli päässyt itku.

Se oli ollut Hildalle liikaa. Hän oli kontannut luo, ottanut hänen päänsä kättensä väliin ja lohdutellut: Ei Hesse ole tyttöpoika . . . anna anteeksi! — Hän oli nojannut päätänsä Hildan syliin ja itkenyt aikansa. Mutta — sitten hän oli noussut ja ruvennut pyssymään kivillä naapuripellon ladon seinää. Hän oli hävennyt heikkouttaan.

Tuo tapaus tuli usein hänen mieleensä. Hänhän siinä oli eniten rikkonut — vaikka olivathan toisetkin syyllisiä. Mutta miten lie — Hildan katse tuona het-

kenä vaivasi häntä usein. Hän näki sen unissaankin ja heräsi siihen, että tyyny oli aivan märkä kyyneleistä. — Poika näkee pahoja unia, sanoi äiti. Mutta ei hän ollut saattanut sitä äidilleenkään kertoa. . .

Mutta nyt kolusi joku eteisessä. Pikku sisko oli herännyt ja istui kehossa, pää hiestä märkänä. Hesse nosti sen astialle ja koetti saada lasta tekemään, mitä tilanne vaati. Ovi aukeni, ja Savuojan kummi purjehti sisään.

Sisso! Täälläpä ei vehnäsellä rahteerata.

Hän purki esiliinansa sisällön puulaatikkoon. Hesse huomasi, että kummi oli tuonut pieniä koivunkapaleita, samanlaisia, joilla junan vaunuja lämmitettiin.

Kuin arvaten pojan ajatukset virkkoi kummi:

Otin muutaman vaunun puulaatikosta . . . kuivia kun ovat. Ei valtio siitä köyhdy.

Niin . . . heillä ei ollut kuin rimoja, vaikka kuivia nekin olivat. Hän oli niitä talvella kiskottanut Koivusaaresta, missä oli saha. Sieltä saivat köyhät käydä puita noutamassa . . . vanhoja pinon pohjia ja muuta hylkypuuta. Sahan inspektori oli luvannut. — Mutta koivu synnytti kuumemman tulen, ja isä tuli pian päivälliselle. Savuojan kummi oli »kotia päin», niin oli äidin tapana sanoa.

Saiko niitä ottaa?

Kummi oli polvillaan hellan edessä ja teki parast'-aikaa tulta. Savu tuprusi sisään.

Voi saappaan peukalo ja kintaan kantapäät! kiu-kutteli hän. Minähän en avannutkaan peltiä. Niin

— ottaako? Eihän se nyt oikein taida lupa olla, mutta otin nyt tämän kerran.

Hän oli hiukan hämillään. Pojalla oli snajua enemmän, kuin hän arvasikaan. Se oli sukkelapäinen miehenalku — tullut äitiinsä, joka ei myöskään ollut Hölmölästä kotoisin, vaikka olikin vain nälkämaan kasvateita.

Hän lähti vinttaamaan vettä. Hesse olisi tahtonut tulla häntä auttamaan, mutta kummi kielsi:

Hoida sinä sitä märytoosaa ja katso tulta.

Hesse nosti siskon syliinsä ja kantaa retuutti keittiöön. Ei Anna ollut mikään märytoosa, vaikka kummi niin sanoi. Se kun ei pitänyt tytöistä. Hän osoitteli sisarelleen ulkona olevia esineitä. Siellä Savuojan kummi vinttasi vettä ja jutteli isolla äänellä Matlinin isännän kanssa. — Saisitte laittaa veivikaivon . . . timperismies. Tämä on niin raahkanan epämukava! Matlinin isäntä vastasi jotakin, jota Hesse ei erottanut. — Vai aikaa . . . kun ois kurauttaa! Aikaa sitä aina on, kun vain alkaa . . . Ja sitten molemmat nauroivat.

Se oli se Savuojan kummi! Puhua päästeli kuin läävän ovesta, mutta hyväsydäminen ihminen. Hesse piti hänestä paljon . . . melkein yhtä paljon kuin äidistään.

IV.

Eetu-veli oli tullut.

Vaikka hän oli vain pieni raajarikko, joka käsi-varsiensa avulla veti itseään eteenpäin, oli hän koko perheen keskus. Niin — ennen kaikkea juuri sen vuoksi. Häneen suhtauduttiin kuin aikaihmiseen, kuin harvinaiseen, kaukaisilta mailta saapuneeseen vieraaseen, jonka jokainen sana avasi kuulijoille ihmemaailmoja. Hänen kirkas, hopeanheleä äänensä kaikui aamusta iltaan, ja hänen suuret, harmaat silmänsä loistivat riemusta, kun hän kertoi etelästä, Helsingistä ja sairaalasta, jossa oli huvittanut lääkäreitä ja sairaanhoitajattaria vilkkaalla, iloisella luonteellaan ja nerokkailla vastauksillaan. Oh, Eetu-veli oli ikäisekseen harvinaisen kehittynyt.

Päässä korkea, tasapohjainen lippalakki, jonka poimutetun päällyksen keskellä oli iso vaatenappi, hän kyykötöi keittiön ikkunan alla multakasassa. Hän oli rakentanut kaupungin, oikean muureilla ja torneilla varustetun kaupungin. Ei näkynyt muuta kuin korkeaksi paisunut rintakehä, suuri kyttyrä selässä, ja hartioiden väliin uponnut pieni pää, jossa oli tuo oudonmallinen lakki. Matlinin Janne kulki ohitse ja virkkoi: Siinäpä istuu Persian saahi pää-

kaupunkinsa keskellä! Eetu nauroi helakasti ja heitti Jannea pienellä kivellä.

Hän jutteli iloisesti, kuvaillen klinikassa-oloa ja kotimatkaa eloisin, vilkkain kääntein. Kaikki oli mennyt juur vakkert . . . ei ollut hävinnyt mitään. Mutta menomatalla oli joku luffari varastanut äidin harmajan saalin!

Äläpäs — kyllä hän oli vartioinut, hän, poika, se oli vartioinut . . . silmät napilla tihdannut jokaista vauvuun tulijaa, että: koskepas vain! Hän oli tuimasti taistellut äidin vastakkaisella penkillä olevasta paikasta, sillä aikaan kuin tämä oli ollut kahvia juomassa asemalla. Kuulkaapas, herra . . . älkää panko sitä kapsäkkiä siihen — se on ylösotettu. Vai 'ylösotettu'? Mistäs se tää herra tulee, kun noin fiinisti puhuu? — En mää ole mikään herra . . . mää olen seppä Karlssonin vaivainen poika ja mää tulen Helsingist'. Vai Helsingistä . . . sieltäkö niitä tuollaisia pönttöjä saa ostaa? (Vieras oli naputtanut Eetun lakkia.) Ei tää ole mikään pönttö . . . tää on kesälakki . . . ostettu juutalaisten narinkast'. Hohhoo . . . se tässä komenteerailee ja pitää jöötä kuin vallesmanni . . . määräilee, mihin tässä kampeensa saa panna, ja itse ei ole ottanut rensseliä selästään! — Siinä oli naurettu ja tirkskuttu, mutta eräs vanha herra oli huomauttanut: Hävetkää . . . viitsitte raajarikkaa kiusata. Eetu oli sanonut: Niin — Jumala antaa teillekin kasvaa kyttyrän . . . eikä se parane kipsaamallaan! Herra oli ottanut paperipussin hyllyltä ja ojentanut Eetulle appelsiinin.

Hesse kuunteli jännityksellä. Hän vuoroin punastui, vuoroin kalpeni. Olisipa hän ollut siellä . . . hän olisi antanut niiden tietää huutia! Kiusata tuolla tavoin hänen pikku veljeään, joka oli vaivainen.

Mutta Eetu nauroi helakasti ja virkkoi: Kyll' ne lopuks usko minuu, ja äiti sai pitää paikkans'!

Hän haasteli kuin aikamies, ja sitä Hesse erityisesti ihmetteli. Ei hän vielä ymmärtänyt, että tuollaiset raajarikot usein kehittyvät varhain. Savuojan kummi sanoikin: Eetu ei ole pitkäikäinen, kun on noin viisas. Mutta Eetu nauroi ja vastasi: Määkö? Kun mää paranen ja kasvan suureks', niin mää tanssin Anna-tädin kanssa!

Hän jutteli onnipusseista. Tiesikö Hesse, mikä se sellainen oli? Mistäpä Hesse olisi tiennyt. Se oli kuin pienoinen rautatie, jonka vaunuja vetivät hevoset . . . kaksi hevosta tavallisesti rinnakkain. Se kulki kiskoja pitkin kaupungin kadulla, ja siihen piti ostaa pilettejä. Hän oli tavallisesti saanut pitää pilettejä. Ne olivat ruotsalaisia . . . sen konduktöörit, ja ne juttelivat hänen kanssaan sellaista sotkuista suomea. Joka paikassa häntä puhuteltiin, mutta tavallisesti niin, että se harmitti. Niinkuin ei hän olisi päässyt liikkumaan!

Ja Eetu lähti vetämään itseään portille niin rivaakasti, että Hesse sai melkein juosta hänen rinnallaan.

Ja nyt tuli Hessen vuoro. Portilla seisten hän selitti Eetulle kaikki seudun merkillisyydet. Tuolla oli kenttä, jossa pojat löivät palloa, ja talvella sinne rakennettaisiin mäki. Korpelan Jussi, joka oli melkein

aikamies, hankki piirat, lankut ja laudat . . . niin tilasi vain kuin patruuna! Ja sillä oli miehiä työssä, joille se maksoi palkat. Mutta itse se jäädtytti joka talvi . . . sitä ei uskonut muille. Ja sitten se peri maksun . . . viisi penniä illalta. Ja välistä se laittoi ilotulituksenkin!

Se oli merkillistä! Tämä oli toisenlainen paikka kuin Viikin talo Linnankadulla. Senhän Eetu tunsu. Tämän talon omisti merimies Aapraham Matlin, ja ne olivat körttiläisiä.

Mitä se oli?

Ei Hesse osannut sitä oikein selittää. Ne veisasivat . . . pitivät seuroja ja käyttivät koirannahkanaapukkaa. Naisilla oli sininen, ristiruutuinen huivi, ja miehillä satayksitoista takin helmassa.

Miksi niillä oli sellainen?

Ei Hesse sitä tiennyt . . . se kun niillä vain oli. Se oli niiden numero . . . se kuului uskoon.

Höh . . . olivatpa ne kummallisia! Mutta eihän heiläkään ollut mitään numeroa. Vain vetureilla oli numerot . . . niinkuin Koskisen koneellakin. Se oli 111.

Ei Hesse tiennyt . . . niillä oli vain takin helmassa kolme pitkää halkoa. Se oli niiden merkki

Ei Eetu jaksanut sitä oikein käsittää. Hänestä se oli hassua. Hän katseli Koskisen veturia, joka parast'aikaa vekslasi, kiljähdellen ja työnnellen vauvoja äkäisin, vihaisin pukkauksin. Ne mennä vilistivät kuin selkäänsä saaneet lapset, ja niiden ikkunat nauroivat. Koskisen veturi oli aina äreällä päällä. Se kulki töyssähdellen ja sen pyörät pyörivät toisi-

naan ihan yhdellä paikkaa, kunnes se sitten äkäsesti puhkaisten lähti liikkeelle ja mennä viiletti niin, että pyörien kytkintanko kävi väräjäväänä vaahtona sen kupeilla.

He juttelivat vetureista ja junista, ja niistä Hesse tiesi enemmän. Hän innostui kertomaan. Siellä maaliverstaan takana, lähellä kirkkomaata oli talli. Se oli sellainen iso, puolipyöreä tiilirakennus, jossa oli paljon ovia. Siellä seisoivat veturit ihan kuin hevoset, itsekukin omassa osastossaan. Niitä kutsuttiin pilttuiksi. Mutta sitä hän ei oikein jaksanut käsittää, kuinka kuljettajat osasivat joka kerta niin taitavasti menetellä, että veturin savupiippu aina sattui tallin savutorven kohdalle, niin että savu pääsi ulos. Mutta niin se vain kävi.

Hesse tunsi kaikki kuljettajat. Ne olivat ruotsalaisia, mutta mukavia miehiä kaikki tyyni. Vain Uliini oli sellainen harvapuheinen jörri, joka ei paljon pukahdellut. Mutta isä sanoi, että se oli paras kaikista. Sille ei kelvannut vieteriä karkaisemaan kukaan muu kuin isä. Tämä oli joskus ehdottanut Korvaa, kun hänelle oli sattunut kiire. Mutta silloin oli Uliini tuhahtanut: Vai Korva . . . se veisaa vieterit pehmeiksi! — Ja silloin hän oli katsellut tuuheiden kulmakarvainsa alta Korvaa, joka takoi pajan toisella puolen.

Juunsonni oli suuri, punakka mies ja pystypäinen kuin keisari. Se puhui kovalla, hiukan käheällä äänellä, ja kun se nousi veturiinsa, niin se ähkyi ja puhkui kuin palje. Siellä se sitten kolisteli ja kalisteli

... aukoi ja sulki venttiileitä. Pss-ih! Juunsonni laski höyryä ja huusi: Karlssonin poika! Varo kinttujas! (Hesse nosteli vuorotellen jalkojaan, aivan kuin olisi kuuma höyrysuihku juuri siinä paikassa ollut niitä uhkaamassa.) Mutta kun se ajoi ulos, se otti hänet tavallisesti mukaansa: No, kiipe nyt tenne ylös. Mine vien sinu ylikeytevelle. — Hesse oli kiivennyt, Källi-Aapelin putkan kohdalla laskeutunut alas ja kipaisut kotiin.

Mukavia mehiä ne olivat kaikki, vaikka olivatkin ruotsalaisia. Isäkin suhtautui niihin nöyrällä kunniotuksella. Hän oli joskus päässyt isän kanssa Uliinille, kun tämä kävi siellä lukkoja korjaamassa. Uliini tuli kamarista, sanomalehti kourassa ja katseli heitä silmälasiansa yli: Jaha... Karlsson, tulehan ottamaan sikari. — Hän oli köpittelty isän perässä kamariin ja sielläkös oli ollut hienoa — aivan kuin herrastalossa! Uliinin rouva, pieni kalpeakasvoinen nainen oli kutsunut hänet sitten keittiöön ja antanut kahvia. Mutta isälle oli viety kamariin, niinkuin ainakin herralle. Mikäpäs siinä... olihan hän seppä ja mestari.

Kun hän tulisi isoksi, hän rupeaisi veturinkuljettajaksi. Ja sitten saisi Eetu aina ookata hänen veturisaan.

Eetu oli kiitollinen. Mutta — eikö hänkin saattaisi ruveta? Hänellähän oli sentään niin voimakkaat kädet. Katsopas!

Ja Eetu otti suuren kiven ja heitti sen kauas keskikadulle,

Ehkä . . . ehkäpä Eetukin voisi ruveta. Hänhän saattaisi kävellä kainalosauvoilla. Eihän siellä veturissa jalkoja tarvittukaan . . . ei muuta kuin istua ja ajaa. Ainoa, joka ajoi seisaaltaan, oli Uliini. Mutta hän nyt oli sellainen . . . silitteli ja taputteli pannun kylkeäkin, aivan kuin se olisi ollut elävä olento. Isä sanoi, että veturi oli sen toveri.

He lähtivät sisään. Eetu veti itseään pitkin maata ja kiljahteli. Hän oli veturi, joka oli lähtenyt kaupungin asemalta matkalle kohti Helsinkiä, etelää.

Mutta nyt juoksi äiti heitä vastaan kädet levällään ja nauroi:

Kuka se siellä vislaa? Vai Eetu . . . minä jo luulin, että se oli oikea juna, joka oli ajanut Matlinin portista pihalle.

Äiti nosti Eetun syliinsä ja kantoi sisään. Siellä hän asetti pojan keittiön sohvalle istumaan. Hesse istahti Eetun viereen. Hän ei halunnut jättää veljeä yksin.

He katselivat ikkunasta ulos. Eetun huomio kiintyi omituisen näköisiin puihin, joita oli rivissä kaivon takana, Päckilän pihaa vasten. Hän ei ollut äsken niitä huomannutkaan. Ne muistuttivat suuria vispilöitä, joiden paksuissa oksissa kasvoi hentoja lehtikimppuja.

Äiti, mitä puita nuo ovat?

Piilipuita. Matlinin isäntä oli kantanut ne kaupungin puistosta, kun siellä tehtiin puhdistustöitä, ja istuttanut pihaansa. Ne kasvoivat missä vain.

Eetu muisti sairaalan puutarhan. Siellä oli avara

ala, täynnä käytäviä ja vihreitä nurmikenttiä. Ja puut tuuheita ja korkeita . . . niin tavattoman korkeita. Ne ulottuivat paljon yläpuolelle muurin, joka erotti puiston kadusta. Ne näkivät sen kummallekin puolen.

Toisinaan, kun hänen oli ollut ikävä, hän oli katsellut noita puita. Ne olivat onnellisia. Ne kurkistelivat kadulle, näkivät sen elämän ja liikkeen, ja samalla ne saattoivat seurata, mitä puistossa tapahtui. Ne eivät olleet niin vangittuja kuin hän, joka makasi nurmikolla kipsiliivi päällä ja katseli niiden korkealla kaartuvaa lehväkatosta. Se oli kaunis . . . kuin viheriä, aaltoileva peite, joka humisi somasti, surunvoittoisesti . . .

Muurin toisella puolen soitti posetiivi, ja hento lapsen ääni lauloi vieraalla kielellä. Systerit kulkivat pitkin käytäviä käsitöineen ja nypläyksineen. Raitiovaunun kello kalkatti, hevosta hoputettiin: Soo-oh! — ja sitten hyrräsi vaunu ohitse, ja sen synnyttämä ääni hukkuu kaupungin meluun.

Samassa aukeni ovi ja sisään syöksähti iso, melkein aikuinen tyttö . . . kasvot valkeat kuin maito ja musta palmikko riippuen pitkin selkää. Hän itki ja nauroi yhtä aikaa, ja silmät räpyttivät, kuin olisi jokin näkymätön käsi viskellyt hänen kasvoilleen hiekkaa.

Tuskin hän oli saanut oven kunnolla kiinni, kun puhetulva laukesi:

Voi, kuulkaa . . . päivää, päivää! Että Eetukin on nyt tullut kotiin Helsingistä! Kuule, oliko sinulla

hauskaa? Voi, Herra siunatkoon, Kaalsonska . . . katsokaa, katsokaa, — sehän on niin viisaan ja aika-ihmisen näköinen, että ihan pahaa tekee! No, voi hyvänen aika . . . olipa se nyt hauskaa! Kuule . . . auttoiko se kipsaus ollenkaan? Vooi, Herra siunatkoon . . . eihän se ole laskeutunut . . . eihän se, Kaalsonska, kuulkaa, ole laskeutunut! Pikemmin se on kasvanut . . . (Mistä sinä sen tiedät? ajatteli Eetu.) Kuule, koskeeko siihen? Se on kumma, kun siihen ei koske . . . (Naputtele vain . . . kyllä se kestää, ajatteli Eetu.) Se on engelskatauti sellaista . . . joo— tuota . . . joko Kaalsonni pian tulee syömään?

Ja vastatullut pyörähti hellan ääreen ja alkoi uudelleen:

Punasplättyjä, punasplättyjä! Mistä ihmeestä Kaalsonska on saanut verta? (Ei . . . ei sitä saa vereksi sanoa!) Punaista, punaista! Kuka on lahannut . . . kuka? Vai niin . . . pitää heti paikalla laittaa Sannu hakemaan . . .

Ja samassa hän oli hävinnyt.

Eetu oli hyvin sekavin tuntein seurannut vieraan vilkasta esiintymistä. Hän ei ollut koko aikana hiiskunut sanaakaan, oli vain kyyristynyt kokoon, sillä hänestä oli tuntunut, että tuo edestakaisin hypähtelevä olento sieppaisi hänet seuraavassa tuokiossa syliinsä, saadakseen häntä oikein kädestä pitäen katsella.

Hän oli vaiti pitkän aikaa, niin ihmeellisen vaikutuksen oli vieraan äkillinen ilmestyminen ja lähtö

tehnyt. Nyt hän tointui sen verran, että saattoi kysäistä: Äiti, kuka se oli?

Tämä kumartui paistinpannun yli ja vastasi puoliääneen kuin varoen, ettei vain kukaan sivullinen häntä kuulisi:

Matlinin Maija . . . tämän talon vanhin tytär.

Hesse kyllä tunsi Maijan. Hänellä oli tästä m. m. varsin omituinen . . . tavallaan hupaisakin muisto. Se oli tapahtunut melkein heti heidän muuttonsa jälkeen.

Hän oli istunut pikkukamarissa muutamana päivänä ja epähuomiossa jättänyt oven hakaan paneematta. Se oli omituinen laitos — pitkä ja matala, laudoista kopistettu koppero, jossa kyyhötettiin korkealla kuin saunan lauteilla, ja sinne johtivat korkeat, jyrkät portaat. Keskipäivälläkin siellä vallitsi melkein pimeä, sillä kämmenen levyinen ikkuna katon rajassa ei laskenut sisään juuri sanottavasti valoa. Kesken kaiken oli ovi käynyt ja joku juosta tömistänyt portaita ylös. Hameiden kahinasta hän oli arvannut, että se oli nainen, ja hän oli hädissään kyyristynyt niin pieneksi kuin suinkin oli saattanut. Ei siinä ollut ehtinyt edes koputtaa jalallaan tai huutaa — ja tuskin se olisi auttanutkaan.

Tulija oli leväyttänyt hameensa, istahtanut viereen ja — . . . Hän oli ollut vuoroin kylmänä, vuoroin kuumana. Silloin se oli yht'äkkiä huomannut, ettei ollutkaan yksin. Herra siunatkoon . . . kuka siinä on? Hän oli sanonut nimensä. Tilanne oli hänestä tuntunut äärimmäisen kiusalliselta, eikä häntä ollut helpot-

tanut se, että vierustoveri vuoroin siunaili, vuoroin nauroi. — Minä oon niin pikkunen, etten minä vielä haittaa... Silloin se oli lauennut tuo tuttu sanatulva, jota vähäväliä olivat keskeyttäneet puoleksi tukahdutetut naurunpurskahdukset: Hyvä Isä sentään... niin — 'pieni'... No, saman talon väkeähän me ollaan, joten minä tykkään, että... Herra siunatkoon... tämäpä nyt vasta hassua! (Ja sitten mahtavasti kuin komentaen:) Älä ole milläsikään, kun en minäkään! Ja hillittömästi nauraen oli Maija rynnännyt portaita alas.

Hän oli kertonut sen äidilleen hiukan arkailien ja jonkin verran ujostellen. Hänen sielussaan oli herännyt jotakin, joka siellä tähän saakka oli vain uinunut. Tuntui, kuin olisi Maija repäisevällä käytöksellään kiinnittänyt hänen huomionsa johonkin, jonka hän kyllä oli tiennyt — mutta joka nyt vasta vastenmielisellä ja jonkin verran kiihoittavalla tavalla hänelle selkeni. Että nainen saattoikin tuolla tavoin... noin vapaasti ja häikäilemättömästi! Se oli ollut ankara isku hänen herkälle lapsenmiehelleen. — Hän ei tahtonut päästä siitä rauhaan, se piinasi ja vainosi häntä kaikkialla, joka paikassa. Jokainen siihenää muistuttava ääni vaikutti häneen kiihoittavasti. Hänen piti ryhdistäytyä... taistella vastaan, lähteä juoksemaan ja siten tyynnyttää likaisista mielikuvista ärtynyttä mieltään.

Maija virnisteli hänelle pitkän aikaa sen jälkeen. Kadullakin vastaantullessa se saattoi suhauttaa: Hesse... 'minä oon niin pieni, etten minä vielä hait-

taa'. Ja sitten se nauroi ja mennä hompsotti. Hänen teki mieli heittää sitä kivellä, niin häntä suututti ja raivostutti.

Mikä siitä tulee? kysyi Eetu, joka ilmeisesti vieläkin oli tuon äskeisen käynnin lumoissa.

Opettaja . . . kansakoulunopettaja.

Pyh! Tuommoinen opettaja!

Eetupa sen sanoi. Hesse purskahti nauramaan. Mutta äiti pudisti sormeaan ja virkkoi: Ei pitänyt sillä tavalla puhua. Jos Maija kuulisi! Ei . . . piti olla hiljaa . . . aivan hiljaa ja hissukseen. Maija oli kyllä omanlaatuisensa tohukka, mutta hyvä ja kunnan tyttö kaikin puolin. Hiukan omituinen, niinkuin koko Matlinin väkikin — kaikki muut paitsi isäntä — aivan kuin eivät olisi olleetkaan suomalaisia, vaan vilkkaampia ja kuumaverisempiä kuin etelämaan ihmiset.

Niin . . . Matlinin isäntä, entinen merimies, joka arkisin askarteli navetan ylisellä höyläpenkkinsä ääressä ja sunnuntaisin kyökkäsi tuosta heidän keittiön ikkunan ohitse kirkkoon . . . suuri, messinkihakainen virsikirja kainalossa, harmaa sarkapuku päällä. Niiden läheisyydessä saavat Mustit varoa henkeään, oli isä kerran sanonut. Se isä . . . se kun se vain leikillään. Eivät ne Matlinit nyt mitään koiran tappajia olleet . . .

Siinä tulikin jo isä päivälliselle. Kumma, kun he eivät olleet kuulleet piipausta. Matlinin Maijan käynti oli saattanut heidät kaikki niin jännityksiin, etteivät he olleet kuulleet mitään.

Isä nauroi, nokiset kasvot mukavissa juonteissa:
Täällä ne miehet nakottavat kuin variksen pojat . . .
ja äiti on paistanut punasplättyjä. No niin . . . mont-
tunia pöytään sitten . . . ja Eetu tulee isän syliin is-
tumaan . . .

V.

Tämä uusi asuinpaikka Laidalla, sen äärimmäisessä päässä oli oma maailmansa — kaikesta ahtaudesta huolimatta täynnä liikettä ja elämää. Pihaa ei todella ollut paljon — varsinkaan kesällä, sen jälkeen kuin Matlinin isäntä oli pannut perunan ja aidannut perunamaansa — vain kapea kuja eteisen seinän ja aidan välillä. Mutta oli siinä tilaa sen verran, että hyvin sopi hypätä »murkröönää». Hessekin leikki sitä toisinaan Päckilän lasten kanssa, ja Eetu seurasi sivulta viisaana ja tarkkaavaisena: Viivalle meni, viivalle meni!

Karlssonin seinän takana asuivat Paulinit, vanha harmaahapsinen kivimies vaimonsa ja kahden täysikasvuisen poikansa kanssa. Paulinin täti oli Hessen mielestä melkein rouva — niin hieno ja ystävällinen, hopeisilla hiuksilla musta myssy. Hän oli aikoinaan palvellut herrasväkeä, oikein isoisia ihmisiä, ja noilta ajoilta perinyt arvokkaan käytöksensä.

Hesse pistäysi usein Paulinien puolelle. Siellä asui kuljettaja Askolin, ja Paulinin täti lähetti hänet usein tälle kahvia viemään. Sillä tavoin hänelle aukeni yhä uusia tilaisuuksia tutustua lähemmin veturien maail-

maan. Askolin otti hänet usein mukaansa, käytti Salmessa, ulkosatamassa, niin että hän jo mielestään oli nähnyt paljon maailmaa ennen kansakouluun menoaan. Se oli vain surullista, että Askolin joi. Välistä hän horjui tukkihupalassa ja kiljutti silloin veturiaan kuin villitty: Kyllä kruunun värkit kestää! — Ja sitten lennettiin ohi kasarmin, yli rautatiesillan, ulkosatamaa kohti, niin että veturi vapisi joka liitoksesaan.

Äiti kertoi, että se oli saanut rukkaset ja sen vuoksi joi kuin viimeistä päivää. Hesse ei siitä vielä paljon tajunnut, mutta surullista se joka tapauksessa oli. Askolin ryyppäsi olutta ja hihkaisi: Maailma on sentään hiivatin mukava hökötyks! Jos yksi jättää, niin tämä jää! — Ja hän nauroi, tarttui olutpulloa kaulasta ja viskasi sen tiepuoleen. Hesse käsitti, että hän tarkoitti naista.

Mutta — sen sijaan hän ymmärsi täydellisesti, kun Paulinin Otto, iso, pyöreäkasvoinen poika, jolla oli suuret, harmaat silmät ja pellavatukka, jutteli röntyn pyynnistä. Hän oli mestari siinä ammatissa, ja Paulinilla oli aina kolme, neljä viheriävarpusta häkissä. Toisinaan Otto myi niitä kaupungille, niin ettei jäänyt kuin yksi. Silloin oli Paulinin pieni kamari laulua vailla muutaman päivän. Tuntui oudolta, kun huoneessa vallitsi hiljaisuus. Yksinjäänyt lintu istui puolapuulla, pää siiven alla, ja näytti vaipuneen murheen valtaan. Se kaipasi tovereitaan.

Paulinin täti huomautti: En minä jaksa olla, jollei tuolle hankita kumppania. Otto, sun pitää mennä pyytämään.

Ja Otto lainasi naapurista häkin lintuineen, löi paulan olalleen ja hävisi ylikäytävän taa. Kun hän illalla palasi, oli hänellä kolme, joskus neljäkin viheriävarpusta, ja naapuri sai lainansa takaisin — välistä koron kanssa.

Otto jutteli: Se on röntty sellainen, että se pitää taitavasti pyytää. Ei se tule noin vain. Pitää olla kuttumalintu . . . ja sekin hyvä. Meiän linnusta ei olisi ollut mihinkään . . . se kun ei rupea yksin laulamaan . . .

Hesse kuunteli tarkkaavasti. Piti valita sopiva aukeama metsässä . . . sellainen, jossa paula hyvin mahtui kääntymään. Houkutuslintu laskettiin häkineen maahan pyydyksen viereen, ja pyytäjä asetui tiheän pensaam taa väijyksiin. Kun hän siinä aikansa makasi ja odotti, niin jopahan pyrähti viheriävarpunen — joskus keltasirkkukin, ja istahti häkin läheisyyteen. Se raukka ei tiennyt istuvansa ansan päällä, vaan päätänsä kallistellen kuunteli häkissä olevan sisarensa iloista liverrystä. Silloin — yks' kaks': tempaus nuorasta vain, ja pieni lintu-poloinen pyristeli verkossa. Se irroitettiin siitä varovasti ja pistettiin häkkiin.

Niin se kävi.

Otto nauroi ja iski silmää. Hessestä se tuntui hiukan julmalta. Eikö Otto ajatellut, että lintu kaipasi vapauttaan?

Eikö mitä! Pian ne tottuivat . . . röntyt varsinkin. Keltasirkku oli vähän arkaluontoisempi, mutta suopeutui sekin, kun oli aikansa.

Hessenkin olisi tehnyt mieli kerta päästä mukaan. Yhtäältä hän kyllä sääli lintujen kohtaloa, mutta toisaalta häntä kiihoitti pyynnin aiheuttama jännitys.

Mikäs siinä. Seuraavalla kerralla Otto lupasi hänet ottaa. Matilaisen vanhapiika oli päättänyt ostaa röntyn, ja Otto oli luvannut myydä sen, joka heillä nyt oli. Mikäs siinä . . . lähdetään vaikka huomenna.

Mutta kun huomispäivä tuli, ei Hesse lähtenytkään. Hän jänisti. Ei hän mitenkään saattanut . . . tuntui kuin olisi ollut kysymys pahanteosta . . . jostakin suuresta, raskaasta rikoksesta. Hänhän tiesi, kuinka se tapahtui. Hän kielteli Ottoakin.

Mutta tämä nauroi: Ihmisten iloksihan ne linnut on luotu.

Niinpä kyllä — mutta saiko niitä vangita ja sulkea häkkiin?

Oh, sinä olet lapsellinen! Mikä hätä niillä häkissä oli? Saivat ruokaa ja juomaa . . . hampunsiemeniä jok'ikinen päivä. Parempi toimeentulo niillä oli häkissä kuin vapaudessa.

Samaa mieltä oli Paulinin tätikin. Vaikka hän oli niin hieno ja herttainen, hän puolusti Ottoa. Se johdettiin siitä, että Otto oli hänen lempipoikansa. Ja muutenkin — hän oli tottunut häkkilintuihin.

Oli päätetty, että Otto tultuaan täysi-ikäiseksi lähtisi Amerikkaan. Nyt hän oli vasta yhdeksäntoista. Hänellä oli sisar Astoriassa naimisissa, ja tämä oli kirjoittanut ja pyytänyt tulemaan. Hän oli jo lähettänyt matkarahatkin. Äiti oli kyllä vastaan, mutta mikäs auttoi, kun vanhin sisar niin kovin vaati.

Otto jutteli Amerikkaan menostaan: Siellä ei sitten syödäkään muuta kuin lohta ja sitä pyydetäänkin eri tavalla! Ja hän kuvaili, millaiset olivat nuo paikat, jotka hän kerran saisi nähdä. Suuri joki, leveä kuin meren selkä. Sen toista rantaa ei näkynyt. Siellä kellui satoja venheitä, ja jokainen pyysi lohta — yksinomaan lohta. Se oli toista kuin Rommakon kiisket ja ahvenet!

Niinpä niin. Hesse puolestaan sai tyytyä Rommakoon.

Otto oli erikoinen, häntä täytyi pakostakin ihailia. Hän ei näyttänyt ajattelevan muiden ihmisten tapaan. Hän otti kaiken hiukan laajemmin ja avarammin. Yksi röntty enemmän tai vähemmän — kyllä niitä metsässä riitti! Ja sitäpaitsi Astoriassa — siellä pyydetäisiin vain lohta.

Oton veli, Santtu, oli hiljaisempi. Hän ei paljon puhunut eikä pukahtanut. Tuli illalla työstä kotiin, muutti vaatteita ja lähti kaupungille. Vastasi murahtaen äitinsä kysymyksiin ja näytti yrmeältä. Joka viikko hän vaihtoi kravattia. — Se riijaa! kuiskasi Otto ja iski silmää. Mutta Santtu kuuli sen ja murahti: Käykö kateeksi, röntynpyytäjä?

Ei — ei Oton käynyt kateeksi. Hän istuskeli kotosalla, pilkkoi puita ja kanteli niitä keittiöön. Tai siepasi vesisangon ja käväisi kaivolta vettä.

Paulinin täti sanoi: Otto se on äidin poika. Se ei välitä rumineerauksesta.

En . . . minä nainkin tollariprinsessan . . . sellaisen, joka ei puhukaan muuta kuin silkkaa engelskaa!

Ja tuo vankka, yhdeksäntoistavuotias poika nauroi niin, että tukevat hampaat loistivat.

Hesse ajatteli, että kyllä Otto sellaisen saisi, hän kun oli niin taitava pyytämään.

Mutta kerran — se tapahtui Karlssonien toista kesää Matlinilla asuessa — kuului naapurin seinän takaa hirmuinen temmellys. Lattiapalkit jysähtelivät ja väliseinä tärisi. Kuului pinnistettyä ähkimistä, jokin karhea kiros ja sitten Santun itkunsekainen ääni: Kun veti posken melkein halki!

Se oli hirmuinen päivä!

Paulinin täti itki ja siunaili, toruskellen kyynelensä lomasta. Matlinin väki sekaantui leikkiin, emäntä, Janne ja Maija. Emäntä huusi: Pitää hakea poliisi! Ja ihan selvät miehet! Herra siunatkoon sentään . . . veljekset, ja tuolla lailla tappelevat! Johon, Matlinin Jannen kiihkeä, intohimoinen ääni lisäsi: Ja sinä annat nuorempasi tuolla tavoin itseäsi rökitää! — Minkä hän sille mahtoi, kun se oli sellainen karhu . . . tappoihan se ihmisen. — Niin . . . sanopas vielä kerran röntynpyytäjäksi, sanopas! Oton ääni kuului uhkaavalta.

Ja tuommoisesta se Ottokin sitten suuttuu! Herra siunatkoon . . . koko hantuuki ihan punaisena verestä!

Se oli Matlinin Maija, joka sen sanoi.

Tuommoisesta! Suuttui sitä vaikka mistä, kun se pilkalla sanottiin. Minä en kärsi pilkkaa — en!

Ja tuoli lyötiin lattiaan säpäleiksi.

Herra Jeesus! Linnaan se pitää toimittaa!

Ei tarvitse! huusi Otto. Ensi viikolla lähen enkä ikinä aukaise tämän talon ovea!

Ja Otto purskahti isoääniseen itkuun.

Siihen se kohtaaminen päättyi. Hesse tapasi Oton seuraavana aamuna pihalla. Tämä sanoi: Saat minun rönttylaakini, jos tahot. Minä lähen Amerikkaan. — Mutta sitten hän huitaisi kädellään ja jatkoi: Ei . . . sinähän et myöskään kannata sitä hommaa.

Ja hän harppasi liiteriin, otti seinältä alas pyydyksensä ja hakkasi ne pieniksi palasiksi. Näillä ei enää pyydä kukaan! sanoi hän hammasta purren. Ja sitten hän lähti kaupungille.

Hesse pujahti Paulinille.

Täti näytti itkeneeltä. Hän kuori perunoita hellan ääressä.

Näitkö Ottoa?

Näin. Se särki rönttylaakinsa ja lähti kaupungille.

Paulinin täti säpsähti: Tekikö se niin . . . se onneton poika! Se ei kärsi sitä, että sitä sillä kiusataan. Ei se ole sen kovasydämisempi kuin Santtukaan — päinvastoin. Ja nyt se lähtee Amerikkaan.

Paulinin täti pyyhkäisi kyynelen silmänurkastaan. Hän suri vilpittömästi Oton lähtöä, sillä hän oli aina pitänyt nuoremasta enemmän kuin vanhemmasta. Ja sitäpaitsi — lähtö tuli nyt vuotta aikaisemmin kuin oli aiottu.

Millä se löi? kysyi Hesse.

Kynäveitsellä piirsi posken halki. Ei se vaarallista ole, vaikka siitä tuli paljon verta.

Niin — Paulinin täti puolusti aina Otto-poikaansa.

Hesse oli lukenut raamatunhistoriasta Eesausta ja Jaakopista, ja hänestä tuntui, että ne asuivat tässä . . . tässä kivimies Paulinin asunnossa — ja että Paulinin täti oli Rebekka. Mutta Jaakob oli hänen mielestään pehmeämpi kuin Otto. Ei se olisi hennonut pyytää rönttyjä — saatikka sitten lyödä veljeään. Ja Hessen myötätunto kallistui kokonaan Oton puolelle, ja hän rupesi ymmärtämään tämän pyyntiharrastuksiakin. Se oli akkamaisuutta vain tuo tuollainen . . . niinkuin hänelläkin, ettei muka saattanut viheriävarpusia pyytää! Ja kuitenkin hän pani lieron onkeen tunteitta pienintäkään omantunnon vaivaa. Tyhmyyksiä! Olisi pitänyt ottaa se paula eikä antaa särkeä. Kukaties hänestäkin olisi tullut röntynpyytjä . . .

Mutta — kun Otto sitten muutamana päivänä lähti, tuntui Hessestä, että se sittenkin oli Jaakob, pehmeä, hyväsydäminen Jaakob, joka pakeni veljensä vihoja vieraalle maalle. Ja Paulinin tädin itkettyneet silmät toivat mieleen Rebekka-äidin, joka seisoi majansa ovella, katsellen poistuvan poikansa jälkeen. Mutta Santtu . . . hän ei koskaan olisi kyennyt saamaan kokoon neljääsataa miestä — ei sinä ilmoisina ikänä! Pikemminkin se olisi onnistunut Otolle.

Oton mentyä vieraantui Hessejonkun verran Paulineista. Santun kanssa ei juuri juttuun päässyt, hän oli liian harvapuheinen. Paulin taas, vähäkuuloinen, herttainen ukko, joka joka ilta hakkasi venäjänlehtiä pölkyn päällä, ei myöskään puhellut liikoja.

Hän syventyi sanomalehteensä ja tuprutteli piip-puaan.

Toisinaan hän kuunteli jännityksellä, kun Paulinin keittiössä syntyi lyhyt keskustelu. Ääni kuului selvästi seinän takaa. Sanomalehti rapisi, ja Paulin kysyi: Ei kai se Panama ole sielläpäin, mihin meidän Otto meni? Siellä on tapahtunut suuria selkkauksia. Johon Paulinin täti ääntään koroittaen vastasi: Ei kai se liene . . . en minä varmaan tiedä. Mutta olisi kai Hanna kirjoittanut . . . Ei se ole siellä . . . se on Keski-Amerikassa ja se marjakarhu meni Yhdysvaltoihin, huusi Santtu kamarista. — Vai niin . . . Ja sitten vallitsi jälleen syvä hiljaisuus, jonka katkaisi vain oven käynti, kun Santtu lähti kaupungille. Hänellä oli ruma arpi poskessa.

Toisella puolen pihaa asui puuseppä Päckilä. Heillä oli kaksi lasta, Eenokki ja Alina, kumpikin Hesseä nuoremmat. Päckilän emäntä, pieni, kirkassilmäinen nainen, puuhasi ja juoksi aamusta iltaan. Hänen päänsä pyöri kuin levottomalla linnulla, ja hänen herkkä huomiokykynsä näytti alati olevan valveilla. Hesse pistäysi toisinaan heidän pirttiinsä, jossa höylänlastut sinkoilivat ympäri. Päckilä, siivo, hiljainen mies, alistui kaikessa vaimonsa komentoon. Ainoa seikka, joka osoitti, ettei vastarinta hänessä ollut kokonaan sammunut, oli kiihkeä, läpituokeva ääni, joka aina puhkesi esiin, kun hän jostakin syystä tuohtui. Silloin hänen paksut, tuuheat viiksensä pulistuivat, ja hän puhkui ja sihisi kuin höyrykone. Ja sitten tuli kimeästi kuin tehtaan pillistä: Kyllä se on

niin, ettei Antti jouva pottumaalle! Sitä tarvitaan täällä verstaassa. — Mutta se tapahtui harvoin, sillä kipakkuudestaan huolimatta ei Päckilän emäntä usein antanut aihetta moitteisiin. Hän ihaili miestänsä, joka oli palvellut hienoissa puusepänerstaissa — paikoissa, joissa puhuttiin vallan ruotsia. Ja kaipa Päckilän mestari sitä osasikin jonkin verran, koskapa joskus kesäiltaisain portiltaan huhui vieressä olevalla kedolla leikkiviä lapsiaan: Eenokkii, Alinaaa... kommo soovaa!

Eenokki-poika pystyi jo samoihin leikkeihin Hessen ja Eetun kanssa. Hän oli melkoisen itsepäinen, ja hänen kanssaan syttyi helposti riita. Silloin hän huusi kimeästi kuin isänsäkin, ja hänen ruskeat silmänsä iskivät tulta. Mutta nuo tilapäiset kinastelut eivät kuitenkaan rikkoneet sopua kokonaan. Eenokki oli aina valmis seinärahalle tai pelaamaan »pottaa», eikä hän surkeillut, jos piti ratkoa housuista napit pelivelkojen maksuksi. Sillä Hesse oli taitava kynimään. Ainoastaan ristirahalla piti Eenokki puolensa. Kun hän heitti, osasi hän melkein aina lähemmäs kuin Hesse. Ja silloin vaelsivat napit takaisin Eenokin taskuun.

Pihan toisella puolen, vastapäätä Matlinia, asuivat Kästämät. Sen pihan asukkaista kiinnitti Hessen mieltä eniten Huppa-Ville, Ville Tomperi. Hän oli herraslähtöä — niinkuin Laidalla sanottiin — ja kaupunki piti hänestä ja hänen sisaristaan huolen. Keski-kaupungin porvarisperheet avustivat heitä myös, koskapa ainakin Ville harva se päivä patikoi milloin

millekin roomannille syömään. Päällä vanha, iän-
ikuinen sortuutti, jonka selkäpuoli paistoi viheriälle,
hän asteli juhlallisesti pitkin Laidan katuja. Häntä
yleisesti pelättiin, sillä — huolimatta rapistuneesta
ulkomuodostaan, hän oli tavattoman nopea juokse-
maan. Ei tarvinnut muuta kuin huutaa:

Ville stakkare mykky praa
ottaisin vieläkin, vaan kun en saa,

niin heti oli ajojahti täydessä käynnissä. Ville juoksi
niin, että sortuutin helmat hulmusivat, hiukan kyy-
ryssä, keppi kourassa, ja koko ajan hänen suunsa jau-
hoi — aivan kuin hän olisi jo saanut hampaiiinsa
jonkun noista paljasjalkaisista vintiöistä, jotka vilis-
tivät pakoon, minkä ennättivät. Laidan förpiiskatut
kakarot! Eivät anna sivistyneitten edes kadulla spa-
seerata, mutisi hän ja pysähtyi lähimpään kadun-
nurkkaan huokaisemaan. Mutta silloin olivat jo
kiusanhenget visusti piilossa, poissa hänen keppinsä
ulottuvilta.

Oli täällä Laidalla siis hulluja jos viisaitakin. Mutta
tuskinpa olisi elämä tuntunutkaan niin jännittävältä,
jollei olisi löytynyt näitä Huppa-Villejä, Puran Kus-
tuja ja levyseppä Paakkareita. Vaikka Hesse yleensä
pelkäsi heitä, ei hän olisi halunnut heitä olematto-
miksikaan. Ne pitivät ilman sähköisenä — samoin-
kuin tappelut ja leikit . . . nuo roirosilla-olot, aapa-
piipat ja ennenkaikkea pallonlyönti. Kadun päässä
oleva kenttä oli päivällä poikia täynnä ja siinä pelat-
tiin linnapalloa tai oltiin tervasutalla monessa eri

joukkueessa. Juokse, kurakäpä, ettet menetä linnaa! Voi lempsatti... jopa annoit makuleerata! Huuto ja hoilotus täytti koko kentän.

Sellaista täällä oli — jännittävää ja repäisevän hauskaa. Kesken kaiken lähdettiin Luupattiin uimaan ja palattiin takaisin palloa lyömään. Eikä suinkaan tarvinnut pelätä, että päivä kesken loppui. Ei — valoa riitti täällä Pohjois-Pohjanmaalla, missä aurinko juhannuksen aikaan pistäysi vain sen verran piilossa, että sen juuri tiesi — käydäkseen vain hetki-sen »upissa» niinkuin Laidan poikaset uidessaan, ja sitten jälleen noustakseen tarkastelemaan tätä merkkillistä kesäyövalon kaupunkia ja sen yhtä merkkillistä elämää.

VI.

Kansakouluaikana Hesse ulotti retkensä jo pitemmälle. Hän pääsi soutelemaan.

Heillä ei itsellä ollut venettä — se olisi ollutkin ylellisyyskapine köyhälle laitalaissepälle — mutta Hesse lainasi sitä maalari Helmiseltä.

Helmiset olivat Partasten sukulaisia, siten että Helmisen mestari oli Partasen kummitädin veli. Ja kun Hesse piti Partasen taloa kuin toisena kotinaan, joutui hän kuin itsestään Helmisellekin, jolla oli samanikäinen poika.

Helmisillä oli oma talo Hallituskadun varrella, ja he olivat kuin puolittain porvareita. Se kaupunginosa, missä he asuivat, ei kuulunut enää Laitaan, se oli siinä Laidan ja keskikaupungin välimailloilla. Mutta sielläkin liikkui Laidan poika jo hiukan juhlallisemmalla mielellä.

Helmisen talo oli pieni ja matala, mutta se näytti sittenkin Hessen mielestä toisenlaiselta kuin Laidan puolittain maan sisään vajonneet tönöt. Ja heti kun astui verstaaseen, sai sen vaikutelman, että täällä elettiin koko joukon vahvemman leivän ääressä kuin Laidalla.

Hesse ei koskaan voinut astua Helmisen verstaaseen tuntematta omituista, levotonta jännitystä. Kaikki työpaikat vaikuttivat häneen samalla tavalla. Hän vainusi niissä ihmeitä.

Jo tuo maalin haju, joka jo eteisessä tunkeutui nenään, sai mielenkiinnon hereille. Helmisellä tehtiin aina uutta . . . nuo monet sängyt, piirongit ja pesukaapit, jotka mustuneina tuotiin verstaaseen, lähtivät sieltä kimaltelevan uusina, kuin naurussa suin ja nuorentuneina.

Sen sai pensseli aikaan!

Hesse tutki Helmisen Kallen kanssa verstaasta, ja tämä selitteli hänelle, mitä kullakin pensselillä tehtiin. Oh, noita monenkaltaisia outoja nimiä! Ne eivät olleet suomea — sen Hesse tajusi. Mutta — mitä kieltä sitten?

Maalarien kieltä, sanoi Kalle.

Oh, oliko heillä oma kielikin? Se oli merkillistä.

Hesse nosteli pensseleitä isosta vesisaavista, jossa ne väliaikoina seisoivat pää pohjaa vasten. Niitä pidettiin sillä tavoin, etteivät olisi päässeet kuivumaan. Ne olivat joustavia, ja jokaisen päästä lähtivät eriväristä maalia. Oliko keltaista?

Kyllä! Katsopas tässä! Ja Kalle vetäisi pensselillä pitkän keltaisen juovan saavin kylkeen.

Mestari itse oli vähäpuheinen, usein kärtyisellä päällä. Häntä oli silloin vaikea lähestyä. Miksikähän useimmat mestarit olivat sellaisia?

Suutari Kemppainenkin, jolla heidän kenkensä korjautettiin, oli samanlainen. Hän oli kauan aikaa

ihmeteltyt, mitä ainetta mahtoi sisältää se kirkas lasipallo, jota suutari piti lampun edessä. Sen läpi loisti valo tavattoman kirkkaasti, niin että kengänpohjasta erotti jokaisen pienimmänkin juomun. Suutari istui kumartuneena työnsä ääressä ja pisteli parast'aikaa plikin reikiä anturan pohjaan. Hän oli kysynyt: Mitä tuossa lasipallossa on, kun se on niin kirkas? Kempainen oli muljauttanut kulmainsa alta: Siihen oksennetaan markkinaviinat.

Oh, vai sillä lailla!

Helmisen mestari ei ollut yhtä konstikas, mutta osasi hänkin äkäillä. Silloin ei veneen lainaaminen tullut kysymykseen. Mutta — sen sijaan he saivat katsella kuvaraamattua, jos oikein siivolla olivat.

No, olihan sekin jotakin. Kalle kiipesi tuolille ja nosti nurkkahyllyltä ison raamatun. Hesse oli katellut sitä monta kertaa ja joka kerta yrittänyt päästä kirjan läpi. Mutta kesken se oli aina jäänyt, he olivat väsyneet ennemmin.

Hän olisi halunnut jatkaa siitä, mihin edellisellä kerralla oli jääty, mutta Kalle ei suostunut! Ei se Uuden Testamentin puoli ole jännittävää.

No niin . . . samantekevä — saatettiinhan katsella siis vanhaa.

Hessekin nautti kyllä kuvien katselemisesta, mutta tällä kertaa hän mieluummin olisi mennyt soutelemaan. Nuo Jaakobin poikien Egyptin-matkat eivät olleet hetikään niin mielenkiintoisia kuin souturetki Leppäsaareen.

Mutta hän innostui, kun tultiin sellaisiin kuviin, joissa oli leijona. Niitä piti katsella kauan.

Kallioinen erämaa, jossa kasvoi oudonnäköisiä kukkia . . . ihan kuin olisi krapuja heitetty rykelmä sinne tänne. Poikanen leijonan selässä, käsivarret jännityksissä . . . toinen kiskoen pedon yläleukaa ylös, toinen painaen alaleukaa alas. Leijonan kieli oli kysymysmerkillä . . . se sukelsi suusta kuin kiemurteleva käärme kolostaan. Leijonan häntä oli pystyssä . . . suurella kaarella, tupsu pojan oikeaa olkapäätä vasten — ja oikea takajalka melkein suorana maassa, etukäpäälät kallion kylkeä vasten nojallaan . . . kuin tukea etsien, selkä luokalle painuneena. Siinä kävi huonosti eläinten kuninkaalle, ja Hesse ihan vapisi jännityksestä.

Se oli Simson.

Toinen kuva oli melkein mielenkiintoisempi: Beetelin profeetta.

Synkkä, pilvinen taivas, vain taivaanrannalla hiukan valoisampaa, niinkuin auringon laskiessa. Korkealla kummulla istui leijona, harja pitkin selkää, katsellen majesteettillisena kaukaisuuteen. Kummun alla mies vatsallaan, kädet levällään, tukka epäjärjestyksessä — näytti kuolleelta. Vähän matkan päässä toinen mies, pitkä sauva kädessä, vasen käsi aasin kaulalla, tarkastellen rauhallisena kummulla istuvaa leijonaa, kuin ei olisi yhtään ollut peloissaan. Mitä se tarkoitti?

Heidän piti ruveta lukemaan, muuten se ei selvinnyt.

Ahaa — se oli kostaja . . . liikkui Jumalan asioilla — tuo leijona, joka tuossa kummulla niin juhlallisena istui! Jumalan mies ei totellut Herran käskyä, vaan antoi Beetelin vanhan profeetan taivuttaa itsensä lähtemään kanssaan tämän kotia syömään. Ja kuitenkin hän oli vannonut: »En voi palata enkä tulla kanssasi. En voi syödä leipää enkä juoda vettä kanssasi tässä paikassa.» Sillä Jumala oli kieltänyt sen. Mutta siitä huolimatta hän lähti vanhan profeetan houkuttelemana, ja kun hän sitten oli paluumatkalla, tappoi leijona hänet, mutta ei tehnyt aasille mitään.

Ajatella, että se osasi olla niin viisas!

No, kun sen oli Jumala käskenyt.

Niin . . . leijonalla oli järkeä yhtä paljon kuin ihmisellä! Se kulki Jumalankin asioilla, pannen toimeen hänen tuomioitaan. Ja Hessestä tuntui hyvältä, että tässä kuvassa eläinten kuningas esiintyi niin loistavasti. Se oli kuin jonkinlainen korvaus edellisessä kuvassa kuvatusta tappiosta.

Veneen lainaaminen ei siis ollut onnistunut, mutta — olipa siitä huolimatta aika kulunut mukavasti. Seuraavana sunnuntaina Hesse yritti uudestaan, ja tällä kertaa se lähti.

Hänen tavallinen matkansa suuntautui Leppäsaareen. Öömannin rannasta, jossa Helmisen venettä säilytettiin, oli sinne runsas kilometri. Se oli pitkä, matala saari, jossa kaupunkilaisilla oli kesäasuntonsa. Heilläkin oli siellä tuttavita, sukulaisia, sillä kauppias Nyström, joka oli isän serkku, asui siellä kesää.

Hesse souteli ohi höyryvenelaiturin, ja jos hyvin

sattui, sai hetkisen keinua *Lemmen* aalloissa. *Lempi* oli höyrypursi, »paketti», joka välitti liikennettä kaupungin ja ulkosataman välillä.

Tervavirtaa alas laskettaen hän saapui Sardinian kohdalle. Se oli pieni saari, vastapäätä Luupattia, ja sen nokkaan oli joku kaupungin herroista rakentanut uimahuoneen. Kuka lie saarelle antanut tuon juhla-laisen nimen? Tänne näkyi ja kuului selvästi Luupatissa pulikoivien poikien iloinen mekastus. Märkiä päitä tulla tupsahteli ulos uimahuoneen aukosta. Ne puhaltelivat ja pyörivät aitauksen edessä kuin hylkeet, kadoten jälleen aitauksen sisään. Joku rohkeampi uskalsi edemmäskin — joskus Sardiniaan saakka. Mutta sitä pidettiin jo ennätyksenä.

Sardiniasta jatkui matka ohi Tervasaaren Leppäsaarta kohti. Välillä oli paljon matalikoita, »pankkeja», joille vene tavan takaa tarttahteli. Piti tuntea väylät — ja kyllähän hän ne tunsikin. Se kun hän toisinaan unohtui mietteisiinsä ja heti oli karilla.

Hän rakasti merta ja tällaista hiljaista souteleamista. Saattoi kuvitella kaikenmoista, esim. että Leppäsaari tuolla kokan edessä oli Amerikka, ja kaupunki hänen takanaan vanha maailma, josta hän, Kristoffer Kolumbus, oli muutamia viikkoja sitten lähtenyt.

Kansakoulussa oli puhuttu siitä miehestä, ja opettaja oli kuvannut tarkkaan hänen matkansa vaiheet. Se olikin se Runsteeni etevä kertomaan! Pitkänä kuin hongankolistaja se seiso i luokan edessä ja ruu-

mistaan tutisuttaen näytti, kuinka Kolumbuksen miehet pelkäsivät.

Lökäpöksyt!

Mutta tämäpä taivutti heidät kuuliaisuuteen: Minä vien teidät maahan, jossa on kultaa ja hopeaa kahmalokaupalla, ja kallisarvoisia, hyvänhajuisia yrtejä!... Niin — eikö äiti ollut pyytänyt häntä tuomaan suopursuja Leppäsaaresta Eetu-veljen haudekylpyjä varten?

Selvä oli. Hän ei antanut perään. Hän ohjasi laivansa kohti uutta maata. Siellä asui intiaaneja ja tiesi mitä ihmissyöjiä, mutta hän nousisi maihin ja valloittaisi sen. Rottarinkulat eivät pystyisi tekemään hänelle mitään pahaa...

Niitä vilisikin Leppäsaarella kuin Vilkkilän kisoja... kaupungin herrasväkien poikia, jotka kävivät isoja kouluja. Ne vaanivat pensasten takana ja puikkelehtivat rantalepiköissä. Välistä ne hyppäsivät veneeseenkin ja uhkasivat heittää hänet sekaan: Kenen luvalla olet tänne tullut? Me heitämme sinut sekaan! — Oh... mokomiakin rimppakinttuja! Vai sekaan! — Hän oli kohottanut aironsa ja uhannut lyödä: Tulukaapa lähemmäs, niin saatta nuppiinna!... Hei vaan! — intiaanit olivat paenneet, ja Kolumbus oli rauhassa saattanut astua maihin.

Hesse on taas matkalla Leppäsaaren. Hän on löytänyt hyvän sataman, johon häiritsijät eivät arvanneet tulla. Se oli saaren toisella puolen. Sinne hän nytkin soutu, kiinnitti veneensä ja nousi maihin.

Kuin uuden maan löytäjä ainakin hän lähti hiipi-

mään läpi rantalepikön, kuulostellen joka askelella. Tänne ei tavallisesti kukaan eksynyt — huvilat sijaitsivat paremmin saaren keskiosassa. Ainoastaan yksi, kauppias Antonoffin, oli lähinnä, mutta heillä ei ollut yhtään poikaa. Sitä paitsi ne olivat ryssiä eivätkä siis yhtään pelättäviä.

Jonkin matkan päässä saaren sisäosassa oli suo, ja sen reunoilla kasvoi suopursuja. Se oli Hesselle tuttu paikka, hän oli käynyt siellä monet kerrat. Nytkin hän löysi sinne ilman vaivaa ja ryhtyi keräämään saalistaan.

Monta sylillistä hyväntuoksuisia kasveja hän kantoi veneeseensä, lastaten sen kokosta perään. Piti äidin kerrankin saada haudeaineita riittävästi!

Palatessaan viimeisen kantamuksen kanssa hän kuuli ääniä rannasta. Keitähän siellä mahtoi olla?

Hän hiipi lähemmäs. Kaksi poikaa seisoi veneessä, syytäen lastia mereen, kaksi katseli rannalla tätä hävitystyötä. Heillä oli kirjokepit kädessä ja toisella oli kova kaulus. Veneessäolijat olivat uimapukuisia, rannalla seisijat täysissä vaatteissa.

Syytäkää vain sekaan! Kuka piru kulkee täällä raiskaamassa saarta?

Hessen sydän löi haljetakseen. Siellä menivät nyt Eetu-veljen haudekylpyaineet. Hän raivostui yht'äkkiä ja unohtaen vaaran syöksyi rannalle.

Mitä te teette? Pois minun veneestäni!

Pojat kääntyivät kohti. Toinen rannalla olijoista, pitkä huiskale, huusi silmät säkenöiden.

Siinähan se munsööri onkin! Ja syli suopursuja täynnä! Pojat, käykää kiinni!

Alkoi vimmattu painiskelu. Hesse oli kyllä pienikasvuinen, mutta raivo antoi hänelle voimia. Ensimmäisen kimppuunsa hyökkääjän hän heitti heti nurin. Mutta toinen, suurempi, kävi päälle, hampaat irvissä kuin peto, ja heti oli nuorempikin häntä avustamassa. Se riivattu pureutui kiinni kinttuihin, ja hetken kuluttua makasi Hesse maassa avuttomana läähättäen. Molemmat uimahousuiset painoivat hänen käsiään, ja toinen keppiniekoista oli polvillaan hänen jalkainsa päällä. Se oli rautatien kasööri Hahnin poika, Kallus, joka kävi ruotsalaista lyseota. Hesse tunsu sen. Ne olivat oikeastaan saksalaisia, vaikka olivatkin asuneet Suomessa jo kauan. Nuo ilkeät silmät hän muistaisi niin kauan kuin eläisi.

Kallus tiukkasi: Kenen poika sinä ole? Sano!

Hesse puri hammasta, ja kyynleet tulvahtivat hänen silmiinsä. Hän muisti kotiaan ja Eetua, ja hänen sydäntään kaihersi ääretön epätoivo.

Kenen poika sinä olet? Sano . . . taikka — ! Isompi uimahousuisista möykytti hänen päätään tantereseen.

En sano!

Etkö sano?

Ja nyt siinä oli tuo toinen keppinieikka, ihan hänen vieressään, se jolla oli kova kaulus, ja se napsautti häntä kintuille.

Piimäkaula! ajatteli Hesse halveksivasti ja puri hammasta. Hän koetti tempoilla, mutta uima-

pöksyiset puristivat häntä maata vasten: Vai aiot riuhtoa!

Päästäkää minut! karjui Hesse. Hänen äänensä vapisi.

Sano, kenenkä poika olet! Etkö, pirhana vie, sano!
Uusi kepin isku.

Hessen ei auttanut muu kuin antautua. Hän sanoi nimensä.

Onko sun isäs rautatiellä?

On!

Isommat pojat puhuivat ruotsia keskenään. Sit-
ten Hahnin Kallus kysyi: Mitä varten olet repinyt
tuommoisen määrän kukkia? Aiotko raiskata koko
saaren?

Siihenkin täytyi Hessen antaa selitys. Hänellä oli
sairas veli... raajarikko, jolle laitettiin haude-
kylpyjä. Lääkäri oli määrännyt.

Valehtelee! huudahti toinen uimapukuisista.

Hesse silmäsi tätä. Tuonkin naaman hän muistaisi,
niin kauan kuin eläisi... tuon paksun nykerönenän
ja nuo leveät leukapielet. Hän ei vain tiennyt niiden
omistajan nimeä.

Ei — kyllä se taitaa puhua totta. Kasöörin poika
sanoi taas jotakin toiselle keppiniekalle. Tämä nousi
ja vapautti Hessen jalat puristuksesta.

Missä te asutte?

Merimies Matlinilla, itki Hesse. Hänen päähänsä
koski, takki oli repeytynyt ja jalasta vuoti veri.

Toisen uimapöksyisen tuli häntä sääli. Hän rupesi
haravoimaan vedestä sinne äsken heittämiään

kukkia. Hahnin Kallus kokoili taas rannalta Hessen viimeistä kantamusta. Sovinto ja rauha näyttivät palanneen.

Annetaan sille takaisin nämä, sanoi kasöörin poika. Kovakauluksinen nyökkäsi.

Mutta jos tulet vasta tänne, niin annamme paremmin rökkiin! Muista se!

Hesse työnsi veneensä vesille ja tarttui airoihin. Hänen sisuansa repi ja kihelmöi. Odottakootpa . . . mokomatkin herrasroikaleet! Kyllä hän vielä jotenkin kostaisi. Tulkootpa Laidalle vain!

Hän sousti niemen ohitse. Päästyään jonkinlaisen välimatkan päähän, hän nousi seisomaan ja huusi rannalle:

Ja jos te tulette Laidalle, niin me teemme teille lintuvalan . . . senkin rottarinkulat, pahan hengen vinkulat!

Älä turruuta suutas . . . saat kivellä päähäs! huusi toinen uimahousuisista ja rupesi pommittamaan Hessen venettä. Tälle tuli kiire soutaa mahdollisimman nopeasti kantomatkan ulkopuolelle. Mutta muutamia kiviä lensi paattiin, vaikk'ei yksikään sattunut häneen.

Nyt vasta — päästyään turvallisen välimatkan päähän hänen raivonsa rupesi oikein kiehumaan. Senkin peijakkaat! — hakkasivat ja hanskasivat häntä kuin kinnasta! Minkä hän mahtoi ylivoimaa vastaan! Niitä oli neljä . . . ja hän yksin. Mutta — olisipa Päckilän Eenokki ollut kumppanina, niin selkään olisivat saaneet, lempparin rotat!

Hän puri hammasta ja sousti, kuumien kyynelten valuessa poskia pitkin. Mitä sanoisi isä? Hän oli luvannut tulla Öömannin rantaan vastaan säkkeineen. Kyllä hän kertoisi koko nujakan... sanoisi, että ihan syyttömästi hyökkäsivät hänen kimppuunsa. Eihän se ollut niiden maata...

Ensi kerran vilahti Hessen mielessä ajatus yhteiskunnan nurinkurisuudesta. Vääräys, ilmi vääräys täällä vallitsi. Köyhää sorrettiin häikäilemättä rikkaan rehennellessä ilkkuvin naamoin. Hän tunsi vihaavansa koko herrasluokkaa... kaikkia noita honteloita humalasalkoja, jotka vetelehtivät joutilaina. Hänen piti sunnuntainakin tehdä työtä... jollei muuta, niin soutaa suopursuja sairaalle veljelleen...

Mutta kylläpä hän oli niitä uhannutkin! Lintuvala! Sen tempun osasivat Laidan pojat. Hänellekin olivat kerran tehneet.

Hän punastui vieläkin muistaessaan tuon tapauksen. Se oli kamalaa! Poika selälleen — aivan niin kuin hänet äsken — housut auki ja nöpö esiin! Ja sitten luettiin muuatta rämssyä, jota oli inhoittava kuulla. Toimitus herätti sellaisen kamalan tunnelman — aivan kuin olisi riisuttu kirkossa alasti...

Hyi! Häntä puistatti ja inhotti. Tuo raaka pila loukkasi nuoren pojan olemuksen sisintä... painoi hetkiseksi sellaiseen häpeään ja alennukseen, että rohkeimmaltakin pääsi itku. Mitähän nuo mammanpojat olisivat mahtaneet sanoa, jos heitä olisi sillä tavoin käsitelty? Vaikka Hesse oli äsken sellaisella uhannut, hän tunsi nyt, ettei olisi voinut sitä tehdä.

Hänen mielensä oli jo jonkun verran tyyntynyt. Hän muisteli viimesunnuntaista kohtaustaan Maniksen Kustun kanssa.

Tämä oli päässyt kasvattipojaksi kirjanpainaja Porkille. Pakhuusinkadulla oli Kustu tullut häntä vastaan, oli ollut kotonaan käymässä ja nyt palailemassa kasvatusvanhempainsa luo. He olivat istahtaneet katuvierelle Hapuojan nisupuotia vastapäätä, ja Kustu oli kertonut ihmeellisiä asioita uudesta olinpaikastaan.

Hänellä oli itsepäällinen huone, jossa oli taivaansiniset tapeetit, ja kahden lakanan välissä poika nukkua kellotti. Joka aamu pestiin silmät ja kammatiin pää, johon toimitukseen Kustun oli alussa ollut hiukan vaikea tottua — varsinkin kun tuli näkyviin, mitä tavaraa hänen päässään oli. »Tantte» oli torunut ja moittinut siivottomaksi: Semmossi te ole, te Laidan lapse . . . teite pee teys! Mutt' kylle mine kuska ne pois! — Ja pois oli kuskannutkin. Niin ihmeellisillä vesillä oli Kustun päätä pesty, ettei lopuksi ollut löytynyt yhtään, vaikka kuinka olisi hakenut. Markan oli Kustu-poika luvannut, jos joku löytäisi! Eikähän niitä tietysti olisi löytynytään. Niin oli haissut hyvälle kuin herskapin lapset ja nenäliinaan niistä turauttanut. Se oli tahtonut näyttää, että hän osasi. Tantte oli kieltänyt sormin niistämisen . . . oli sanonut moukkien niin tekevän.

Sellainen onnenpotkaus oli tullut Kustun osaksi! Hesse oli suhtautunut häneen kuin ylempäänsä . . . kuin johonkin mainehikkaaseen, mahtavaan henki-

löön, joka pikkusormensa liikkeillä hallitsee koko luomakuntaa.

Mutta nyt et saa enää olla tansseissa, oli hän arasti huomauttanut.

En minä välitäkään . . . minä osaan ruotsiksi rukoilla.

Sellaista!

Ja Kustu oli liittänyt kätensä ristiin, nostanut nenänsä Hapuojan katonharjaa kohti ja lausunut:

Tuut som haaver
paarnen säär . . .

Enempää ei Hesse jaksanut muistaa, eikä ollut Kustukaan sitä kokonaan muistanut. Mutta — ihmeellistä se oli ollut. Ajatella, että osasi ruotsiksi rukoilla!

Kuka sinulle on opettanut?

Tantte.

Kuka se oli?

Porkin rouva — minun pitää sanoa sitä tanteksi. Sekin on ruotsia.

Ja Mankisen Kustu oli noussut, pyyhkinyt pöksynsä pölystä ja lähtenyt juosta kipittämään keski-kaupungille päin.

Tulisikohan siitäkin samanlainen kuin nuo Leppäsaaren rotat . . . sellainen, joka halveksisi ja vihaisi köyhempiään? Tuo ajatus teki Hessen alakuloiseksi.

Mutta — mikäs nyt? Hesse pyörähti ympäri ja huomasi ajaneensa karille.

Mokomakin purtilo! Pyöri ympäri kuin lusikka!

Hän koetti työntää irti, mutta ei saanut. Paatti oli juuttunut lujaan. Jonkun matkan päässä souti vene ohitse. Hän rupesi huutamaan apua.

Tulukaapa jelleppaamaan . . . minä en saa tätä irti!

Vieras vene pysähtyi ja käänsi keulansa Hesseä kohti. Ne olivat Karstenin tehtaan työmiehiä, jotka heiloineen olivat sunnuntaisella huviretkellä.

No, perhana! Mitä törkykuormaa sinä kuljetat? Paatti kanervia täynnä!

Hesse selitti matkansa tarkoituksen.

Kenen poika sinä olet?

Seppä Karlssonin.

Senkö, jolla on vaivainen poika?

Juuri sen. Johan hän sanoi, että sen haudekylpyjä varten nämä olivat.

Oli siinä puuhaa, ennenkuin vene saatiin irti. Mutta lähti se viimein.

Pidä nyt parempi kurssi . . .

Kyllä . . . kiitos vain, ja Hesse jatkoi matkaansa. Hän olikin jo lähellä Sardiniaa. Täällä ei enää tarvinnut matalikoita pelätä.

Huomenaamulla oli taas lähdeävä työhön. Hän oli päässyt höyrykattilan putkia rapaamaan rautatielle. Pienessä putkassa, vaunuverstaan kupeella oli hänen työpaikkansa.

Mutta kyllä se oli pölyistä hommaa! Putken ympärille kivettynyt kuori oli kovaa kuin teräs. Sitä ei mitenkään tahtonut saada rikki. Sai vähän väliä käydä teroittamassa rapojaan. Mutta — mitäpä siitä, kun teki työtä urakalla. Kun vain sai messinkipinnan

näkyviin, niin sitten luontui kyllä. Muutamassa hetkessä oli putki puhdas, ja viisitoista penniä irti!

Hesse katsahti taakseen. Hän oli jo lähellä Öömannin rantaa. Isä odotteli siellä säkkeineen. Hän heilautti kättään ja souti rivakammin. Muuan aironveto vielä, ja hän oli rannassa.

Isä nauroi: No, onpa sinulla nyt lasti!

Joo . . . mutta kyllä tämän vuoksi oli saanut tapelakin.

No, mitä nyt —?

Hesse kertoi tapauksen.

Tunsitko, keitä ne olivat?

En tuntenut muita kuin kasööri Haanin pojan.

Jaa . . . Kallus! No, kehtasiko se sekin käydä kimppuun?

Sehän se oli ollutkin pääpukarina.

Isä siveli parrannypykkäänsä ja näytti miettiväiseltä. Hetken kuluttua hän virkkoi:

Se on se köyhän kohtalo tässä maailmassa. Sitä kaikki sortaa . . .

Niinpä niin.

He rupesivat sullomaan suopursuja säkkeihin, ja isä lähti kiikuttamaan niitä Laidalle. Ei mennyt kaikki yhdellä kertaa. Piti tulla uudestaan, ja Hesse sai jäädä venettä vartioimaan. Eihän tämä homma nyt oikein sopinut sunnuntaina, kun toiset kävelivät joutilaina ja herrastelivat. Mutta — mikäs auttoi. Se oli se köyhän kohtalo . . .

Siellä mennä vaaputteli isä torin yli kaksi suurta säkkiä selässä. Ohikulkijat osoittelivat häntä. Osoi-

telkoot... eivät ne tienneet mitään köyhän elämästä.

Lempi purki väkeä maalle laiturin toisella puolen. Sieltä tuli Mankisen Kustukin hienosti puettuna... polvihousut ja leveä, kiilloitettu kaulus.

Tuollaista hän ei ikinä panisi kaulaansa!

Hän vaipui alakuloisiin mietteisiin. Koski soitteli sillan alla vanhaa, tuttua säveltään. Se oli tämän kaupungin kehtolaulua aamusta iltaan, vuorokaudesta toiseen, vuodesta vuoteen... kesät, talvet... aina, aina...

Hesse kuunteli kosken pauhua. Häntä rupesi raukaisemaan. Hetken kuluttua hän nukkui veneessä tuoksuvien suopursujen keskellä.

VII.

Hesse työskentelee rautatien maaliverstaassa. Kesälomaa oli vielä jäljellä toista kuukautta ja se oli käytettävä tarkoin.

Saatuaan kattilanputkiurakan valmiiksi, hän oli ottanut uuden: maaliverstaassa nyittiin trasseleita. Mikkosen poikain kanssa hänellä nyt oli työpaikka verstaan leveällä, pitkällä penkillä.

Hän työskenteli mielellään täällä. Maaliverstaan haju oli hänelle entuudestaan tuttu. Täällä tehtiin vain toisenlaista työtä kuin Helmisellä. Ei pöytiä, ei piironkeja eikä pesukaappeja, vaan kokonaisia rautatievaunuja ja vetureita.

Hän tutustui maalareihin ja nämä opettivat heille yhtä ja toista. Tosin ei kaikki ollut lähimainkaan sopivaa, mutta oppia kuitenkin. Pitzén, pitkä, parraton miehenhuiskale, jolla oli jonkun verran taitelijaverta suonissaan, näytteli pojille ihmeitä. Maalatesaan kolmannen luokan vaununpenkkejä hän piirteli pensselinvarren nokalla kaikenlaisia kuvia tuoreeseen penkin pintaan. Siinä ratsasti sotajoukko liehuvin lipuin, musiikin soidessa, taistelusta kotiin, ja johtajan kypärän sulkatöyhtö hulmusi tuulessa. Sitä olisi

ollut hauska pitempäänkin katsella, mutta Pitzén sutaisi sen pois — ja seuraavassa hetkessä veivasi italialainen posetiivia, ja pikku tyttö lauloi pää kallellaan. Pitzén kirjoitti alle: Osta, tyttö, onnenlehti, linttu antta! Se oli tuttu kuva pojille Laidan pihoilta, varsinkin keväisin. Taas sutaisu — ja soittaja tyttöineen hävisi. Penkin pintaan ilmestyi uusia kuvia: kaksi hevosta päällekkäin, päällimmäisen polvet pusserruksissa toisen lapoja vasten, hampaat irvissä, sieraimet renkaina, ja häntä suurella kysymysmerkillä. Mitä se oli? Pojat katselivat kuvaa, katselivat toisiaan ja punastuivat. Kuumat ja kylmät väreet kulivat pitkin selkäpiitä, mutta Pitzén tarkasteli vain kättensä töitä toinen silmä ummessa, tehden pieniä korjauksia. Hän vilkaisi poikiin, nauraa kähäytti hävyttömästi, ilmeisesti nauttien näiden hämilläolosta. Mikkosen Kalle tirskei, mutta Jussi tuijotti kuvaa suu auki. Järki askarteli ankarasti, ja hänen harmaat silmänsä tarkastelivat vuoroin Pitzéniä, vuoroin piirustusta — kuin selitystä vaatien. Sitten hän rupesi kynsimään niskaansa ja puheli harvaksseen: Kuulkaapa, Pitseeni — tuohan on hävy... Hän ei ehtinyt lopettaa lausettaan, kun penkille jo ilmestyi uusi sarja: alastomia miehiä ja naisia ja muutamat niin riettaissa asennoissa. Hesse pani voimakkaan vastalauseensa, mutta mitäs se auttoi. Pitzén vain nauraa virnisteli: Se on taidetta. Hoh!.. tuoko taidetta... tuollainen roska! Ei, hän ei hyväksynyt sitä ollenkaan!

Nyt tajusi Mikkosen Jussikin: Kuulkaapa, Pit-

seeni, minäpä kerron isälle. Silloin suhahti Pitzénin pensseli vain kerran, ja koko aistillinen ilo oli tipotiessään. — Vai isälle... senkin pöllö! Kerrohan vain niin maalaan sulta nokan! — Ja Pitzén teki ukaavan liikkeen pensselillään.

Pojat ryntäsivät vaunusta ulos posket palaen ja silmissä kuumeinen kiilto. He eivät kehdanneet katsoa toisiinsa. Vimmatusti trasseleita repien he koettivat ajatella muuta. Mutta — ei se vain yhtä nopeasti haihtunut kuin pensselillä pyyhkäisten. Lapsen herkkään sieluun oli painunut kuvia, jotka asustaen siellä viettivät ilojaan kuin äsken tuolla vaununpenkillä. Hessen sydänalaa ahdisti. Hän tunsu itseensä tarttuneen likaa, jota hän ei niinkään helposti saisi pois. Hänen sisäinen maailmansa oli pahasti järkytetty, ja hän kärsi siitä. Hän tunsu vihaavansa Pitzéniä, joka verstaan toiselta puolen virnisteli hänelle. Ja miten sen silmät paloivat! Se oli aivan kuin ilmetty piru!

Toiset maalarit olivat siivoja, iäkkäämpiä miehiä. Vanha Jukuri, entinen merimies, teki karkeampia töitä... maalaili etupäässä tavaravaunuja tai hioskeli hohkakivellä matkustajavaunujen seinä. Ja silloin hän tavallisesti lauloi. Se oli jokin noita vanhoja, iloisia veisuja, joita meripojat vetelevät — tai sitten jokin pitempi laulukertomus, milloin surullinen, milloin leikillinen. Hessen mielestä ne eivät oikein sopineet noin vanhan miehen suuhun. Mutta — oli miten oli — aina kajasti Jukurin lauluista meri, tuo vallaton ja läikkyvä, joka toisinaan hymyili kuin

Isän Jumalan kasvot, toisinaan muuttui mustaksi, pauhaavaksi hirviöksi, kun tuuli ulvoi ja myrsky soi.

Sitä oli soma kuunnella.

Jukuri jutteli mielellään merimiesajoistaan, mutta — kuten tavallisesti vanhat merimiehet — hän liioitelti mahdottomasti. Hänelle ei kuitenkaan kehdattu siitä huomauttaa — kunnioitettiin hänen ikäänsä. Mutta — joka kerta kun Jukuri aloitti juttunsa, iski Pitzén silmää, aivan kuin huomauttaakseen, että: kuulkaa päälle, pojat!

Maaliverstaan johtaja Viitanen oli uskovainen mies, joka toisinaan toruskeli Pitzéniä tämän kujeista. Pitkä maalarinsälli keksikin kaikenmoista. Välistä hän hilasi täysinäisen vesisaavin verstaan vinnille, ja kun Hesse tovereineen saapui työhön, hän hurahdutti saavin sisällön poikain niskaan. Vesikauhu, vesikauhu! huusi hän sitten, ja hänen sileäksi ajeltu mefistonnamansa loisti tyytyväisyydestä.

Toisinaan hän järjesti kummituksen. Käyttäen hyväkseen poikain poissaoloa — nämä juoksentelivät usein verstaan ympäristössä — hän satoi jonkun säkkiin pitkän rihman ja pujotti sen penkillä olevien lasi-y. m. laatikoiden taitse verstaan perälle. Työskennellen siellä hän piti silmällä poikien tuloa. Kun nämä sitten saapuivat ja iloisesti keskenään jutellen ryhtyivät jälleen työhönsä, liikahti säkki yht'äkkiä. Tarina katkesi hetkiseksi — jokainen oli tuon liikkeen huomannut, mutta luullut erehtyneensä. Mutta sitten — yks' kaks' — keskellä uutta juttua heilahti säkki valtavasti — aivan kuin olisi joku ryöminyt

sen sisään ja nyt kierittelisi itseään siinä. Pojat va-
lahtivat kalpeiksi, Mikkosen Jussi hyppäsi penkiltä
alas, tuijottaen kauhistuneena kummittelevaan säk-
kiin. Se liikahti uudelleen, ja nyt pääsi pelko valloil-
leen. Liikkuu! parkaisi Jussi ja ryntäsi suoraa päätä
ulos. Mutta Hesse ja Kalle rupesivat asiaa tutki-
maan, ja silloin kajahti verstaan perältä valtava
naurunhohotus. Pitkä Pitzén siellä löi polviinsa ja
nauroi: Voi yhren kerran! Hah-hah-haa! — Silloin
selvisi salaisuus. Hesse sieppasi lattialta jakkaran ja
linkosi sen Pitzéniä kohti. Mutta tämä väistyi
vaunujen taa, kyyristeli siellä ja katseli pyörien vä-
listä, kalpeilla kasvoillaan ivallinen hymy. Ja koko
ajan kaikui hänen pirullinen naurunhohotuksensa.

Nyt vallitsi rauha työpaikalla. Pojat olivat siirtä-
neet verstaansa maalattavaksi tuotuun lumiauraan
saadakseen olla keskenään. Trasseliläjät vaunun-
penkillä kasvoivat. Täältä ei kukaan voinut varas-
taakaan niinkuin verstaasta, mistä konepajan työ-
miehet silloin tällöin sivukulkiessaan pistivät puh-
taan trasselitukun taskuunsa. Hesse mietti Eetu-
veljen kohtaloa. Tämä oli sairas, hyvin sairas, ja
aamulla oli ollut korkea kuume.

Samassa pisti Pitzénin pää ovesta sisään.

Hesse, sinua haetaan.

Hesse säikähti. Mitä . . . oliko värkmestari saanut
vihiä heidän kujeistaan ja nyt käsketti hänet, joukon
vanhimman, luokseen? Sillä viattomia eivät olleet
hekään — kaukana siitä.

Mutta — ei, siellä seisoi Anna-sisko itkettynein

kasvoin ja oli kutsumassa häntä kotiin. Siellä Eetu teki loppua. Isä oli jo haettu pajasta, ja hän oli jo mennyt.

Kalpeana ja hengästyksissään lähti Hesse juoksemaan Anna-sisko kintereillään. Päivä oli kirkas, ja maaliverstaan viereisestä ojasta kohosi väkevänä kukkien lemu. Puna-apilat nyökyttelivät päätään konepajan ja ratapihan välisellä kedolla, ja aurinko heloitti täydeltä terältään. Tuntui kummalta juosta tuon kukkivan kedon yli kohtaamaan kuolemaa, joka tuolla Laidan äärimmäisessä päässä, muutamassa portinpielikamarissa valmistautui korjaamaan saalistaan. Hesseä puistatti, ja itku nyki hätäisenä kurkussa. Eetu kuolemaisillaan . . . se viisas, iloinen Eetu-veli, jota Hesse rakasti koko sielustaan. Eivät olleet auttaneet suopursukylvytkään, joita äiti koko talven oli hänelle antanut. Ja vielä aamulla hän oli hymyillyt ja käskenyt tuomaan muutamia sorvinlastukappaleita. Ja nyt hän teki kuolemaa . . .

Hän juoksi läähättäen portista sisään ja tempaisi eteisen oven auki. Mutta porstuassa piti pysähtyä . . . tuntui niin juhlalliselta ja peloittavalta samalla kertaa.

Joku avasi keittiön oven, kehoittaen häntä tulemaan sisään. Se oli Paulinin täti, jonka silmät olivat kyynelissä.

Nyt se krönsiska pääsee häkistään, kuiskasi hän. Ja Hessen päässä vilahti, että kumma, kun Paulinin täti puhui sellaista. Hänhän oli aina rakastanut häkkilintuja.

Isä istui kyökin pöydän päässä ja itki. Kyynelet olivat uurtaneet vaaleita juovia hänen nokisiin kasvoihinsa. Isä parka! ajatteli Hesse, ja hänen olisi tehnyt kovin mieli lohduttaa. Mutta — kamarin ovelle päästyään hänen rohkeutensa petti.

Siinä makasi Eetu pienessä vuoteessaan, kasvot kalpeina ja silmissään kuoleman verho. Naapurin vaimoja seisoi sängyn vieressä. He antoivat Hesselle tilaa.

Tämä pillahti itkuun ja lankesi polvilleen vuoteen viereen.

Eetu, Eetu! kuiskasi hän kyyneltensä lomasta ja tapaili veljen kättä — ethän sinä kuole?

Kuolevan katse kirkastui. Hänen sairas rintansa kohosi tuskallisesti ja kuivat, kuumeen polttamat huulet eivät tahtoneet irtaantua toisistaan.

Hesse, virkkoi hän hiljaa, — minä kuolen. Jeesus tulee minua noutamaan aivan kohta. Taivaassa saan uudet jalat . . .

Hesse itki pakahtuakseen, ja hänen vieressään nyyhkyttivät äiti ja pikku Anna. Eetu ojensi käntensä sisarelleen.

Anna . . . anna anteeksi, että olen nauranut, kun Hesse sinua vislautti. Minun on niin paha olla. Ja katsoen veljeään kirkkain silmin hän jatkoi: Hesse, älä koskaan vislauta Annaa.

Hesse parkaisi tuskasta. Hän oli toisinaan kiusannut Anna-siskoaan nykäisemällä tätä niskasaparosta. Se oli muka veturin »visseli». Pikku sisko parkui hänen käsissään. Siten hän »vislautti» häntä.

Nyt hän ihan vapisi ajatellessaan tätä paha tekoaan. Tuossa makasi Eetu, joka pian kohtaisi Jeesuksen, ja hänen oli paha olla, vaikk'ei ollut muuta kuin nauranut. Oi, oi, mahtaisiko Jumala hänelle koskaan anteeksi antaa?

Hän painoi pikkusiskoaan rintaansa vasten ja sopotti: Anna, Anna!

Hänen kyynelensä valuivat tämän vaalealle tukalle. Anna nyyhkytti hänen rinnoillaan, ja pienet kädet puristivat suonenvedontapaisesti Hesseä kaulasta.

Siinä he itkivät kaikki yhdessä, ja pienen sairaan voimat heikkenivät joka hetki. Hän ei puhunut mitään, vaan lepäsi silmät ummessa.

Sitten hän yht'äkkiä avasi ne ja kysyi: Missä isä on?

Joku naapurivaimoista viittasi Karlssonia kamaariin.

Isä, kuiskasi Eetu, — minä kuolen nyt. Saanko kertoa Jeesukselle, ettei isä enää mene tillikkaan?

Karlsson läähätti tuskasta ja purskahti valtavaan itkuun.

Voi, voi, Eetu! Anna isälle anteeksi!

Annan, annan... ja sitten hän kääntyi äitinsä puoleen: Äiti, nostakaa minua ylempäs...

Karlssonska täytti hänen pyyntönsä. Eetu katsoi äitiään silmiin kirkkaasti, ihmeen kirkkaasti ja hymyili. Sitten tuo pieni, viisas pää kallahti sivulle.

Hän oli kuollut.

Silloin purkautuivat kaikki sulut, ja pienen huo-

neen täytti itku ja valitus. Kaikkein suurinta ääntä piti Matlinin Maija. Hän kulki edestakaisin, puristeli rintojaan ja hoki:

Voi, voi, Kaalsonni, kuulkaa, kuulkaa! Eikö ollutkin viisas? Sellaisia syviä sanoja . . . Herra Jumala! Sehän oli kuin aikaihminen!

Matlinin emäntä oli aloittanut virren. Hän istui keinutuolissa ja veisasi, katse ankarasti suunnattuna keittiön oveen.

Mit' on viimein kuolema?
Se kuin tuskat lopettaa,
viepi viimein vaivasta
iloitsemaan taivaassa.

Tuli siihen Matlinin isäntäkin. Hän oli yltäpäätä höylänlastuissa, ja hänen vaatteensa tuoksuivat tervalle. Hän puheli lyhyeen, änkyttävään tapansa:

Se on — tuo-ta . . . onnelinen vainaja. Sitä on elämän Herra vastassa iankaikki-suu-ven rannalla. Siellä on Eetu-pojalla lysti Herran Ie-suksen kanssa.

Ja hän muhoili tyytyväisen näköisenä, katseli aikansa itsekutakin ja poistui yhtä huomaamattomasti, kuin oli tullutkin.

Kolmen päivän perästä Eetu haudattiin. Matlinin portinpieliasunnossa oli hiljaista ja juhlallista. Pastorin souteli keinutuolissa, ja Paulinin tati passasi. Hänellä oli päässä uusi, musta myssy, ja hän teki oikein hienon ja ylhäisen vaikutuksen. Äiti istui kyynelsilmin kamarinloukossa, nuorin lapsi, Ruunari,

polvellaan. Tämä oli vasta kahden vuoden vanha eikä ymmärtänyt tilaisuuden merkitystä. Hän jut- teli vain Eetusta ja osoitteli pikku kätösillään ympäri huonetta, aivan kuin ihmetellen, mihin veli oli hävin- nyt. Isä keskusteli pastorin kanssa nöyränä, alistu- vaisena, melkein kuiskaamalla. Hän kurkoitti kau- laansa omituisesti — aivan kuin miettien jotakin vaikeaa arvoitusta, ja vasen käsi nykäisi tavantakaa pientä pukinparran nypykkää. Hän näytti kovin itseensä vajonneelta eikä huomannut aina heti vas- tata pastorin kysymyksiin.

Sitten lähdettiin hautuumaalle, ja sinne laita- puolelle laskettiin Eetu. Varusmestari Kurola veisasi haudalla. Hän oli isän kasarmiaikaisia tuttav- ija. Pastori puhui Sarpatin lesken pojasta. Se oli kau- nista. Aurinko paistoi kirkkaasti ja linnut viserteli- vät hautuumaan puissa. Tuore multa tuoksui so- masti. Kaikki tuntui niin rauhalliselta. Surukaan ei enää yhtä raskaasti painanut.

Savuojan kummi virkkoi:

Älä itke, Kaisa . . . oli hyvä, että poikaressu pääsi pois. Ei siitä olisi tullut itsensä elättäjää.

Mutta äiti itki vain, ja silloin pyrkivät Hessenkin kyynelet uudelleen esiin.

VIII.

Partaset olivat muuttaneet Laidalta pois. He asuivat nyt pormestarin talossa, Niittytullin puolella. Talo oli myyty voimistelija Westerholmille, joka samalla otti valokuvia.

Partasen piha oli jonkun verran muuttunut uuden omistajan tultua. Siellä seisoi nyt korkea varjostin, »särmä», johon oli maalattu kaunis, kesäinen maisema. Sen eteen asetti Westerholm valokuvattavansa mitä erilaisimpiin asentoihin, ja neljännestantunnissa oli kuva valmis.

He olivat levotonta väkeä, kulkuriluonteita, joiden oli vaikea pysyä paikoillaan. Välistä he lähtivät pitkille matkoille, kulkien markkinoilta toisille, sirkustemppuja tehden ja ottaen valokuvia. Silloin hoiti taloa vain rouvan äiti — Westerholmin mummu, pirteä, pikkuinen ihminen, jonka suu kävi kuin mylly.

Hesse pistäysi siellä toisinaan, Mummu keitti kahvia ja jutteli. Hessestä oli soma kuulla hänen puhettaan. Niin hän liukui asiasta toiseen vaivattomasti, yhtään välittämättä siitä, kuunneltiinko häntä vai ei. Pääasia vain, että oli joku huoneessa. Silloin hän hellitti kielensä kannat, ja juttu juoksi kuin siima.

Ne ovat taas lähteneet turneelle . . . Petti ja Kustu — Kokkolaan reissasivat. Siellä on markkinat ensi viikolla . . . ja Kustulla on nyt oma sirkus. Petti esittää trapetsitemppuja — se on taitava niissä. Tuota — mitä minun pitikään sanoman eikä valehteleman — mitenkä se Kaisa, äitisi, jaksaa? Muretta sitä on hälläkin, kun Kaalsonni juo ja tillaa. Ottaa se Kustukin toisinaan ryyppyn — mutta ei koskaan liikaa. Se on taiteilijaelämä sellaista, että siinä täytyy . . .

Eipä siihen Hesse osannut mitään sanoa. Tottahan oli, että hänen isänsä pistäysi kapakassa harva se päivä. Sehän se oli heidän kodissaan murheen aiheena. Mutta ei siitä olisi tarvinnut vierasten puhua.

Eikä se niin paljon maistanut . . . sen verran vain, että tuli hyvälle puhepäälle. Mutta äiti suri sitä salaa, vaikka koettikin näyttää iloiselta isän läsnäollessa.

Välistä hän järjesti asiat niin, että hankki viinaa kotiin ja kehoitti isää kutsumaan tovereitaan heille. Se oli sittenkin parempi kuin tuo iänikuinen kapakoissa koluaminen. Isä ilostui ja pani toimeen kekkerit.

Lauantai-iltana tavallisesti ne sitten saapuivat — päällelyöjä Heikkilä, sorvari Laksi ja varastorenki Vooke. He olivat vanhoja sotilaita muut paitsi Heikkilä. Matlinin pienessä portinpielikamarissa kohosi tunnelma pian kattoon.

Isä lausui *Vänrikki Stoolia* ja kertoili koulu-muistojaan. Hän oli käynyt ala-alkeiskoulun ja

muisti vielä maantiedettäkin: Sierra Nevada, Sierra Estrella, Sierra Guadarrama. — Ja sitten on sellainen paikka kuin Estremadura! — Ja sitä lausuessaan isä taivutti päätään hiukan etuviistoon, katseli läsnäolijoita kulmainsa alta iloinen välke silmänurkassa ja nauraa hihitti.

Hesse istuskeli keittiössä lukien läksyjään, mutta hänellä oli hyvä näköala kamariin, missä toverukset pöydän ympärillä maistelivat. He ottivat vain tuollaisia pieniä napauksia — niinkuin isä niitä nimitti, mutta siitä huolimatta ne illan pitkään vaikuttivat.

Isä tuli uskonnolliselle päälle. Hän selitti laajasti raamattua, vedoten Nooakkiin, joka rakensi viini-tarhan. — Minkävuoksi se oli raamatussa mainittu? Senkövuoksi, ettei viinaa pitänyt viljellä?

Huihai — ei sinnepäinkään, vaan ihan päinvastoin!

Tosin Nooakki-äijä otti hiukan liikaa — se ei ollut oikein paikallaan. Mutta kohtuuvella, kohtuuvella nautittuna viina pitensi ikää, sanokoot raittiusintoilijat mitä hyvänsä. Kyllähän ne muutamat uskonnunnat kiivailivat raittiiven puolesta ja hyvähän se oli. Sanoihan raamattukin, ettei juomarin pitänyt perimän taivaanvaltakuntaa. Mutta — oltiinko sitä nyt vielä juoppoja, jos hiukan maistettiin... lauantai-iltana, työn päätyttyä? Minäkin oon taas rauvottanu kymmenet matkatavarakärryt. Vooke tietää sanoa, minkälaisia ne ovat — ei niistä puslingit putoile!

Ja sen päälle otettiin taas ryyppy.

Joo... työtähän sitä tehtiin — kruunua palvel-

tiin. Mutta oli palveltu ennenkin — oli! Vooke, entinen rakuuna, ja Laksi kolmannen kutsunnan mies samalta kasarmilta kuin isäkin, rupesivat kertomaan sotilasmuistojaan. Oli sitä seisottu smirnaassa ukko Ramsayn edessä ja tanssitettu hänen tyttäriään. Laksi oli ollut iloinen vekkuli. Hän kertoi joka kerta, kuinka sotaväen päällikkö kerran oli komentanut: Pojat, tanssittaka te minunkin tyttäret! Sitä ei ollut tarvinnut kahdesti sanoa. Laksi oli siepannut kenraalin tyttären kainaloonsa ja viilettänyt tämän kanssa ympäri, niin että arttelisali oli pyörinyt silmissä. Mutta olipa hän saanut palkankin. Tanssin tauottua oli Ramsay-ukko itse lyönyt kaksi markkaa hänen kouraansa ja kiittänyt erikoisesti. Ja Laksi rupesi laulamaan:

Soomalainen sotamees
on paremman kuin härrä,
kun hen on kelpanut
keisarille kärrän.
Sumffaritira'la,
niimpe taisi olla,
sumffariti ritirati frallaalalei!

Hän oli huono suomalainen.

Mutta sitten otti päällelyöjä Heikkilä viulunsa ja rupesi soittamaan. Ja taas teki Hesse sen havainnon, että hän muuttui kuin toiseksi ihmiseksi. Unohtaen kokonaan ympäristönsä hän vaipui muihin maailmoihin. Hän soitteli kansanlauluja, pieniä tanssikappaleita — tavallisesti polkkaa — mutta päästipä joskus marssinkin ilmoille. Silloin nuo vanhat sota-

uroot jäykistyivät, muuttuivat juhlallisiksi kuin professorit . . . kunnes yht'äkkiä: isä kavahti tuoliltaan, sieppasi nurkasta hiilihangon ja lausuen: ast, vaa ast, vaa . . . krugom . . . mars! — teki muutaman kierroksen huoneessa, toisten seurattessa häntä totisina, juhlallisina — kuin olisivat marssineet itse keisarin ohi — kunnes pysähtyivät ja kääntyivät rintamaan päällelyöjään päin. Ja — yht'äkkiä, isän komentaessa: karaa-ul! — he veivät oletetun kiväärin eteen (isä hiilihangon) ja seisoivat kunniaa tehden Heikkilän Iikan edessä, joka lakkasi soittamasta ja katseli hämmästyneenä työtovereitaan, kuin aprikoiden, että mitä ihmeen paraatia tässä nyt pidettiin. Nuo kolme sota-urosta purskahtivat nauramaan ja palasivat paikoilleen.

Kymmenen korvissa toimitti äiti vieraat lähtemään ja laittoi isän maata. Mutta tämä ei tahtonut siihen taipua, sillä nyt hän vasta oli päässyt juttupäälle. — Kun ajoit vieraat pois . . . Enhän minä ajanut . . . minä vain sievästi toimitin. — Aivan oikein, aivan oikein — nyt oli nukkumaanmeno aika . . . ja aamulla mentäisiin kirkkoon. Kukas siellä huomenna saarnasikaan?

Ja sängyssä loikoen, piippua poltellen isä vielä haasteli: Niin — se tohtori Martti Lutheerus oli viisas mies. Se kirjoittaa: 'Vaikka minä viikon päivät makaisin Reinin viinistä juopuneena, niin mulla on suurempi mahtollisuus kääntymiseen kuin vanahalla variseuksella, joka on kymmeniä vuosia Jumalaa palavellut . . .'. Ja isän ääni värähteli liikutuksesta.

Hänen sydäntään kaiveli jo katumus — oli mais-tettu hiukan liikaa. Mutta kun se nyt kerran sattui, että vanhat sotatoverit . . . mitä, menikö se koko kannu? Hän kurkisti kamariin, missä äiti korjasi pöydältä juomatavaroita pois. — Ei oo kuin pisara pohjalla. — No . . . se säästetään, säästetään — päivä se on huomennakin —.

Ja sitten rupesi kuulumaan voimakas kuorsaus, ja piippu kolahti lattialle.

Sellaista se oli, mutta sitä ei sattunut usein. Tavallisesti isä pistäysi kaupungilla ja oli sieltä palatesaan pikku hiprakassa. Silloin hän kyseli Hesseltä kouluasioita ja oli yleensä huvitettu kaikesta, mikä kodin piiriin kuului. Äidille hän puheli ystävällisesti. Mutta — joskus hän saattoi juonitella kaikesta — ennenkaikkea ruoasta. Sitä ei äiti enää kestänyt, vaan puhkesi itkuun.

Isä tuli levottomaksi. Hän huomasi käyttäyty-neensä sopimattomasti ja pyyteli äidiltä anteeksi: Muistatko, Kaisa, kun me olimme kihloissa . . . sinä palvelit seppä Oxelstenilla ja minä Rönnellä . . . meillä oli hauskaa! — Niin . . . mutta silloin sinä vielä olit raitis. — Niin . . . mutta kun se nyt kuuluu kunnon sepälle ottaa silloin tällöin pikkuinen nokkas-tokkari — hi-hi-hi! Annahan nyt anteeksi . . . ping! Noin se Leerpäkki-vainaa ennen rippikoulussa otti ääntä. Ja isä sipaisi äitiä nenän päähän ja nauroi. Siihen oli äidinkin pakko yhtyä . . .

Mutta nyt olivat Partaset muuttaneet pois, ja se oli Hessestä ikävää. Nämä uudet asukkaat antoivat ta-

lolle uuden leiman. Siihen oli tullut jotakin levontonta, entinen rauhallisuus oli tipotiessään. Leivinuuni oli samassa paikassa kuin ennenkin, mutta ei hyräillyt enää sen edessä Partasen kummitäti. Nyt siinä touhusi Westerholmin mummu ja hän paasasi Petistä ja Kustusta ja heidän sirkusmatkoistaan.

Se on sellainen omaperäinen . . . paljon maailmaa nähnyt. Pojalleenkin antoi ulkomaalaisen nimen . . .

Niin — siinä taaperteli mummun hameen liepeissä nelivuotias, ruskeasilmäinen poika. Sen nimi oli Saales, ja se kirjoitettiin c:llä. Sitä ei Hesse oikein käsittänyt. Mutta se kuului olevan engelskan kieltä ja vastaavan suomalaista Kallea.

Niin selitti mummu. Hän oli hyvin tyytyväinen vävyynsä ja yleensä kaikkeen, mitä tämä teki. Hesseä tuo kehuskelu toisinaan tympäisi, mutta toisinaan hän näki sen paremmassa valossa. Westerholmin mummu piti sitkeästi omiensa puolta, vartioitsi heitä kuin vanha paimenkoira. Hänessä ilmeni uskollisuus mitä kauneimmassa muodossa, eikä hän koskaan nurissut työn paljoutta. Päinvastoin hän tuntui iloitsevan siitä, että sai puuhata ja ahertaa. Ja se ei voinut olla liikuttamatta Hessen herkkää sydäntä.

Sunnuntaisin hän tavallisesti lähti Partaselle. Se oli juhlamatka, sillä silloin hän sai kulkea keski-kaupungin halki, pitkin äänettämiä katuja. Oli ihmeellistä, kuinka sunnuntai muutti koko kaupungin muodon! Kaikkialla hiljaista, tavattoman hiljaista — kadut melkein autiot. Ei kuulunut rattaiden

räminää eikä kuorma-ajurien huutoa. Torikatukin, jossa arkina kävi sellainen kolina, kun maalaiset ajoivat kuormiaan, oli sunnuntaina kuin kuollut. Aurinko valaisi porvaristalojen pitkiä ikkunarivejä, joissa kaikissa oli verhot alhaalla. Asukkaat olivat huviloissaan, Leppäsaarella tai ulkosatamassa. Rantalaiturikin, jota näkyi kappale kadun suusta, paistatteli päivää kuin nukkuen. Siellä ei liikunut ketään.

Hesse asteli äänettömiä katuja, ja hänen kenkäinsä kopina kajahteli mukavasti talojen seinistä. Siinä oli Siekkisen puoti ja sitä nurkitusten Hooveen rautakauppa. Sahanteriä, puukkoja, kirveitä ja kaikenlaista rautatavaraa oli ikkunoissa. Mutta myymälän pitkän tiskin takana ei näkynyt ketään. Auringon valo vain kimalteli messinkiesineissä ja sai sivukadun puoleisella seinällä riippuvien kahvipannujen ja kattiloiden pohjat kirkkaasti välkkymään. Näytti siltä, kuin olisi jokin näkymätön olento valaissut niitä tiskin takaa.

Hesse jatkoi kulkuaan ja katseli talojen ikkunoihin: kaikki autioita — ei ihmisolentoa missään. Katupeilitkin torkkuivat sunnuntailevossa. Niistä ei pilkistellyt kasvojen puolikkaita niinkuin arkisin. Jokin kukkaruukku vain kuvasteli itseään niiden vihertävälle vivahtavassa pinnassa. Jostakin kuului pianon soittoa. Hessestä tuntui, että sitä soitti joku olematon ... joku, joka ei itse ollut täällä — kuin olisi tämä suuri, raukaiseva hiljaisuus sivelletyt soittokoneen koskettimia siten paremmin varmistuakseen, että se itse

oli olemassa. Tuuli tanssitti pölypilveä kadun kullmassa. Sieltä odotti ajavan esiin jonkun »prosessin», hautajaissaaton, mutta ei — ei ilmestynyt ketään autiolle kadulle. Ja seuraavassa hetkessä oli tuulen puuskakin hävinnyt yhtä jäljettömästi kuin koko arkinen elämä ja humu.

Yhtä hiljaista oli pormestarin nurkassakin, niin — ehkä vielä hiljaisempaa. Suuret koivut ja haavat vain suhisivat puutarhassa, jonka pitkä, umpinainen lankkuaita erotti kadusta. Haapojen lehdet värisivät kuin viluissaan. Hesse ajatteli: Vainajain henget kuiskuttelevat keskenään. Sillä samanlainen havina kävi hautuumaallakin.

Vapisutti hiukan, kun piti astua portista sisään. Oli kuin olisi astunut kuolleeseen taloon. Ja kuollut se olikin — ainakin kaksikerroksisen päärakennuksen puoli. Aurinko paistoi mukulakiviselle pihalle, jossa siellä täällä ruohon nokka pisti esiin kivien välistä. Mutta auringon valo houkutteli: Astu vain rohkeasti . . . elämää täällä on.

Ja olihan siellä. Pirttirakennuksen ovi oli auki, ja Partasen kummi istui paitahihasillaan portailla sanomalehteä lukien. Kummisetä kohotti päätään, katsahti silmälasiansa yli ja virkkoi: Kas . . . Hessehän se on! Minä jo tässä äitille vaitelin, että mikä nyt, kun ei Hesseä kuulu. Ja siinä samassa sinä tulitkin.

Tavallisesti hän viipyi siellä koko päivän. He leikkivät puistossa, jossa kasvoi valtavia pensaita. Se oli jäänyt hoitamatta. Korkeaa lankkuaitaa reunusti

noikkosten villi, sakea ryhmä. Puoleksi ränsistynyt huvihuone värjötti viinimarjapensasten katveessa, hiukan kallellaan, mutta sen värilliset ikkunat olivat vielä eheät. Siellä oli mukava istuskella ja katsella toistensa erivärisiä kasvoja.

Mari istui sinistä ruutua vastapäätä, ja kun hän jutteli Stelanderin Aarnesta, piirilääkärin pojasta, joka asui päärakennuksessa, näytti Hessestä, kuin olisi hän muuttunut yhä sinisemmäksi sitä mukaa kuin kertomus jatkui. Se koski niin tytön sydämeen, että kaikki veri pakeni kasvoilta ja jäljelle jäi vain sinervä kalvakuus. Hildakin oli kotona, kesälomalla. Hän kävi seminaaria Matlinin Maijan kanssa. Herttaisena kuten aina hän kertoi Hesselle töistään. Ojentaen pojalle muistikirjansa hän pyysi tätä kirjoittamaan siihen jotakin. Hesse joutui hämilleen eikä tiennyt, mitä olisi kirjoittanut. Mutta sitten hän muisti värssyn myrtinoksasta ja kirjoitti sen. Hilda luki säkeistön ja punastui: Kuolemalleko sinä minut toivotat? Kuinka niin —? Hesse tuli aivan noloksi. — No kun sinä puhut minun haudastani.

Nyt punastui Hesse vuorostaan eikä osannut sanoa mitään. Hänestä oli tämä sunnuntaipäivä ollut yhtä hautajaistunnelmaa — mutta kesäistä ja valoisaa — samanlaista kuin toisinaan kirkkomaalla, kun pappi siunasi haudan auringon ihanasti heloittaessa ja lintujen liverrellessä. Sellaisen toimituksen jälkeen hän oli rientänyt kotiin rinta riemua täynnä. Se oli vain lisääntynyt kirkkomaalla — noiden surupukuisten, hyvältä tuoksuvien ihmisten seurassa. Samanlaisen

tunnelman vallassa hän oli tännekin vaeltanut, ja siinä oli selitys tuohon omituiseen värssiyn.

Mutta elämä alkoi taas, kun ruvettiin leikkimään. He juoksivat ympäri puistoa, olivat piilosilla, konkalla ja väkisillä. Hesse riehaantui. Hänen mielesään soi Marin kertomus Stelanderin Aarnesta. Ilmeisesti tyttö oli rakastunut. Hän kuvitteli olevansa rosvo, joka ryöstää pojan ja toimittaa sen tytölle. Hiipien pitkin pensaikkoa hän väijyi puiden juurella — hän oli hakemassa piiloon menneitä —, ja kun hän huomasi jossakin hameen helman heilahtavan, hän ryntäsi sinne, karkasi käsiksi kiinnijoutuneeseen, huusi ja kirkui kuin intiaani. Hän tunsi Hildan pehmeiden rintojen likistyvän ja hän huohotti silmät villiä riemua täynnä. Tyttö tuijotti häneen säikähtyneenä, punastui ja kasvojaan vääntäen irroitautui hänen puserruksestaan.

Hesse . . . sinähän olet ihan hurja! Hyi, häpeä! Kuinka sinä tuolla tavalla?

Minä olin rosvo ja ryöstin Aarnen Marille.

Tyttö ei voinut häntä käsittää.

Enhän minä ole Aarne . . . sinäpä vasta omituinen . . .

Hesse nolostui. Hän ei pitänyt siitä, että häntä sanottiin omituiseksi. Sehän merkitsi samaa kuin hullu.

Siirryttiin sisään. Siellä oli päivällinen valmis. Hesse istutettiin pöytään muiden mukana. Hän sai ruveta tekemään selkoa suunnitelmistaan.

Sinä kuulut menevän lyseoon? tiedusteli kummisetä.

Niin oli suunniteltu. Hän oli nyt kansakoulun viimeisellä luokalla.

Sitten sinä joudut samaan kouluun kuin Aarnekin.

Hesse vilkaisi Hildaan ja punastui. Hän muisti äskeisen kohtauksen.

Kyllä se on hauska, kun sillä Hessellä on niin hyvä pää, sanoi kummitäti.

Hesse tuli itserakkaaksi ja huudahti: Niin... minä luenkin professoriksi!

Partasen kummisetä nauroi: Kunhan nyt ensin pääset tutentiksi! Sitten katsotaan, mikä sinusta tulee. Hesse huomasi sanoneensa tyhmyyden. Niin... siihen oli aikaa, vaikka pääsisikin vuosi ja luokka.

Miksei sinusta voisi tulla pappia?

Ei hän papiksi... papiksihan eivät ruvenneet muut kuin tyhmät — ne, jotka eivät muuksi kelvanneet.

Kummitäti kiivastui: Kuka sulle on sellaista opettanut? Pyörkluntin pastorikin sellainen lahjakas mies...

Niin... pastori Björklund — hän oli kastanut heidän Annan.

Sellaista se oli. Hesse kulki Partasella jok'ikinen viikko — välistä kaksikin kertaa. Hän söi ja joi ja oli kuin kotonaan. Välistä hän jäi yksikin. Oli erikoinen nautinto nukkua vieraassa paikassa — tuntui, kuin olisi ollut matkalla. Vanha skailettikello tikitti seinällä. Sen vieressä riippui Vapahtajan kuva.

Piikkiseppelle päässä ja hartioilla punainen vaippa hän katseli surullisena ylöspäin. Tuo ahdas kamari, jonka matala »plankkaus» erotti tuvasta, oli kuin pienoinen kajuutta. He juttelivat myöhään, ja tytöt kertoivat hänelle kaikenmoista. Kesken kaiken hypäsi Mari paitasillaan ylös vuoteesta ja haki esille paperinukkensa. Ne olivat Hildan piirustamia. Hesse tarkasteli niitä ja korjaili paikatellen: Tuolla täytyy olla isommat tissit. — Tytöt kirkkaisivat: Hyi . . . mitä se Hesse taas! Jopa sinusta on tullut hävytön! Hesse säikähti niin, että valahti kalpeaksi: Älkää, älkää . . . isä ja äiti heräävät! Hän ei itsekään ymmärtänyt, miten tuollainen oli hänen mieleensä johtunut. Hän taisi jo olla liian iso Partasten yövieraaksi . . .

Hän makasi pukkisängyssä ja katseli Vapahtajan kuvaa. Ja nyt hänestä näytti, kuin se olisi kääntänyt katseensa häneen ja nuhdellut. Sen otsalla kimalteleva veripisara kasvoi . . . laajeni koko otsan peittäväksi. Se tippui silmille, niin että sen täytyi ruveta räpyttämään. Vai johtuiko se siitä, että hänen omat silmänsä olivat kyyneliä täynnä? Tyttöjen sängystä kuului tirsukumista, ja Hesse tuli tarkkaavaiseksi. Mitähän ne sipittivät —? Puhuivat tietysti siitä äskeisestä. Olipa hyvä, ettei Hilda ollut enää kotona. Hän oli jo lähtenyt seminaariin. Vahva puna levisi Hessen kasvoille ja kaulalle. Hildalla oli sellainen ihmeellinen vaikutusvalta häneen. Se oli kuin pyhimys. Kun se katsoi suurilla, kosteilla silmillään, niin

hänen tuli niin kumma olo. Olisi tehnyt mieli suudella ja samalla panna kädet ristiin . . .

Hesse risti kätensä ja rupesi lukemaan iltarukousta. Mutta ajatukset eivät tahtoneet pysyä koossa. Tyttöjen sängystä kuului edelleenkin sipinää ja lyhyitä naurunpurskahduksia. Priita tokaisi: Oletko siinä! — Mutta nyt käänteli joku itseään seinän takana ja kummisetä äyskäisi: Pojat, siivolla nyt ja pää pehkuun!

Olipa hyvä, ettei se ollut äsken herännyt. Siitä olisi tainnut syntyä eri elämä.

Niin saapui syksy, ja Hessen oli lähdeävä kouluun. Hän oli yhdentoista vuoden vanha. Kansakoulun käytyään hän yrittäisi lyseoon. Hän olisi voinut jo nytkin mennä, mutta isä oli arvellut, että parasta oli ensin käydä kansakoulu läpi. Ja niin kai olikin, koskapa ikäkään ei asettanut esteitä.

IX.

Kansakoulun viimeinen luokka kului ilman suurempia vaihteluja. Hesse oli hyväpäinen, eikä koulutyö tuottanut vaikeuksia. Häneltä jäi siis aikaa runsaasti ja sen hän käytti romaanien lukuun.

Hänestä oli tullut oikea romaanihullu.

Naapuritalossa asuvan jarrumies Sundkvistin pojan kanssa he ahmivat *Aarniometsän tyttäret*, *Rosvojoukon Berliinissä*, *Punaisen lyhdyn* ja *Vankikopin N:o 7*. Oli n. s. kelloromaanien kuuluisa aika, jolloin yksi ja toinen Laidankin eläjästä uskalsi ryhtyä sellaiseen yritykseen kuin seinäkellon tilaukseen kuukausimaksusta. Ja kaupantekiäisiksi tulvi kirjallisuutta, joka sai kaikki Laidan pojat suuremmassa tai pienemmässä määrin viettämään oikeaa intiaanielämää.

He kuvittelivat olevansa romaanien sankareita ja käyttivät sen mukaista kieltä. Pombolos, takaaajettu rosvo, piileskeli jonkin Meksikon pikkukaupungin syrjäkorttelissa. Häntä etsittiin, mutta ystävät suojelivat häntä. Hän ei vahingossakaan joutunut kiinni. Hesse viiletti pitkin katua iso poikajoukko kintereillään. Pombolos! Pombolos! . . . otta-

kaa kiinni! Mutta »Pombolos» vältti takaa-ajajansa, kiersi ristin ympäri ja pujahti kotiin.

Nimistä ei paljon välitetty. Ne olivat vaikeita lausua, ja ne vääntyivät Laidan poikien suussa usein aivan muodottomiksi. Niin syntyi Pomboloskin — noin vain ilman aikojaan. Sitä ei löytynyt yhdessäkään luetuista kirjoista, mutta kun joku sen keksi, se hyväksyttiin heti ja sovitettiin johonkin noiden seikkailuromaanien tapauksista. Mielikuvitus sai suunnattomat siivet. Jokainen Laidan poikanulikka oli vähintäänkin »don». Ei tyydytty vain siihen, mitä kirjat kertoivat, vaan sepitettiin lisää. Ja niin elettiin tuossa ahtaista pihoista ja pimeistä »pränsolista» rikkaassa kaupunginosassa jonkinlaista ihanaa romantiikan aikaa, jolloin jokainen rautatien tai Karstenin nahkatehtaan työmies oli Pablo tai Sancho, ja pienet kansakoulutytöt Mercedeksiä ja Mirandoja.

Sundkvistin Sulo sai ensimmäiseksi lukea kerta viikossa ilmestyvän romaanivihkosen ja luettuaan hän juoksutti sen heti Hesselle. Silmät kiiluen villiä raivoa hän päästi oikean apachihuudon porstuassa, niin että Hessen äiti toisinaan pahanpäiväisesti säikähti keittiössä askarrellessaan. Hesse heitti lusikkansa ja syöksyi Suloa vastaan. Toverukset vaihtoivat merkitseviä katseita.

Oliko jännittävä?

Oli! Silmät napilla minä hotkaisin sen enkä joutanut kunnolla syömäänkään! (Sen näkikin, sillä Sulolla oli vieläkin ruoanjätteitä suupielissä.)

Ja samassa hän jo viiletti yli pihan, hyppeli aitojen

yli kuin todellinen intiaani. *Aarniometsän tyttäret* olivat valaneet hänet täyteen rajua voimaa, joka ei tuntenut minkäänlaisia esteitä tiellään.

Hesse syventyi luettavaansa ja eli kirjan sankareiden kanssa näiden kaikki ilot ja surut. Hän sääli intiaaninuorukaista, joka joen yli uideksaan sai kulan päähänsä, niin että »nuori apachi vaipui Vellamon syliin ja hetken kuluttua kohosi veden pinnalle punainen läikkä osoittamaan paikkaa, missä hän oli hautansa löytänyt» — tai ihaili jotakin toista voimamiestä, joka sukeltaen haikalan vatsan alle yhdellä tempauksella viilsi pedon mahan halki. Sellaisia sankareita ei esiintynyt nykyajassa, ja Hessen päätä ihan poltteli. Hän ei kuullut äidin sanoja, ei verstaan iltapuhallusta, ei huomannut, että isä kolisteli puukenkineen sisään ja istahti syömään keittiön pöydän ääreen.

Ja kuinka ne osasivat rakastaa noissa ihmeellisissä romaaneissa! Ne kuolivat rakkaudesta, ja viimeinen sana, jonka niiden kalpeat huulet kuiskasivat, oli lemmityn suloinen nimi. Hesse koetti kuvitella jotakin Laidan tytöistä noiden ihanien donniin kaltaiseksi, mutta ei löytänyt yhtään. Päckilän Alina, joka ehkä parhaiten olisi sellaiseksi soveltunut, oli pystynokkainen ja pyyhkäisi tavallisesti kämmenseljällä nenänsä alustaa. Oh, sellaisia donnia, joiden suonissa ei virrannut tippaakaan sinistä verta! Ei—nuo suloiset olennot täytyi vain säilyttää mielikuvituksessaan ja palvoa niitä siellä.

Mutta — Helmisen Kalle oli löytänyt sydämensä

valitun — poliisi Hännisen Jolandan, joka tosin oli Kallea monta vuotta vanhempi. Hänestä tuo kaksi-toistavuotias näki unta, kuiskutteli salaisuutensa Hessen korvaan, riutui ja huokaili — aivan kuin joku don Gonsalvo. Oli ihanaa olla yhdessä . . . istuskella Helmisen pihalla suuressa sahajauhokasassa ja muistella Jolandaa. Hesse tunsi hänet hyvin, sillä tämä kulki joka aamu kello kahdeksalta Laitakatua postiin, missä toimi harjoittelijana. Oli totta, että hän oli kaunis, käynti joustava ja pään asento kuninkaallinen. Hesseä harmitti, ettei ollut tyttöä keksinyt. Hänet olisi hyvin voinut sovittaa johonkin romaaniin ja huokailla hänen uskottomuutensa tähden. Sillä uskoton Jolanda oli; ei välittänyt Kallesta kynnenmustuaisen vertaa, vaan kurttiseerasi muuttaman postiherran kanssa. Ja millaisen miehen sitten! Sehän oli kankea kuin puuhevonen — nenäkin käyrä kuin postitorvi . . . ja tyhmä, Herra varjele — tyhmä kuin saapas! Ei hänestä olisi ollut lankeamaan palvomansa naisen jalkojen juureen ja käsi sydämellä lausumaan: 'Tonna Estrella! Ihailen teitän kaarevia kulmianne, jotka tuovat mieleeni nousevan kuun, ja teitän solakanhentoja pikku kätösiänne! Sallikaa minun suutella niitä!'

Mutta yhtäkaikki — Hännisen Jolanda seurusteli puuhevosensa kanssa ja mennä pamahutti naimisiin. Se oli ankara isku Kallelle. Hessen piti rientää Helmiselle vahvistamaan ystäväänsä tämän murheessa. Kallekin oli lukenut uutisen lehdestä, ja Hesse oli ollut morsianta katsomassa. Siitä hän ei kuitenkaan

hennonut Kallelle hiiskua mitään, vaan teki parhaansa valaakseen rohkeutta nuoren rakastajan surusta synkkään sydämeen. Hän huudahti: Sitä pitäis nakata kikaralla päähän! Kalle kauhistui: Jolandaako Hesse tarkoitti? — Ei, vaan sen miestä — sitä romuluista postiherraa. — Jaa — se nyt ehkä menettelisi, mutta Jolanda, jumalainen Jolanda — hänen päästään ei saisi hiuskarvaakaan taivuttaa...!

No niin — kauan ei Kallen tarvinnut surra. Hänellä oli heikko rinta, ja hän kuoli vuosi sen jälkeen, kuin Hännisen Jolanda oli mennyt puuhevoselle. Hessen järki sanoi, ettei se johtunut rakkaudesta, sillä tuollaiset asiat sentään koko nopeasti unhottuivat. Kallekin oli jo ehtinyt kiintyä toiseen. Mutta somaa oli kuvitella, että Kalle oli rakkauden uhri — samanlainen kuin niissä monissa kirjoissa, joita hän ahmien luki.

Mutta isä puuttui asiaan ja kielsi Hesseltä kaikki kelloromaanit. Meni sekaisin koko poika, ja läksyt — miten kävi läksyjen?

Oh, niistä Hesse kyllä huolenpiti, mutta romaaneista hän ei voinut luopua. Hän luki salaa, nousi ylös yöllä, sytytti kynttilän ja seurasi sen ääressä kirjan ihmeellistä kertomusta. Mutta isä heräsi ja rupeesi torumaan: Tulipalon se vielä laittaa, kun kaike yöt tuuskaa!

Kun ei siis kiellosta ollut apua, kehoitti isä häntä lainaamaan kirjoja rautatieläisten kirjastosta. Siellä ei ainakaan ollut roskaa — vain hyviä kirjoja.

No mitkä ne sitten olivat n. s. hyviä kirjoja? kysyi Hesse.

No *Välskärin, Pietolan tytöt, Seitsemän veljestä* j. n. e.

Hesse päätti seurata kehoitusta, meni verstaan konttoriin ja tiedusteli, montako nidettä heidän kirjastonsa sisälsi.

Tumma tuntikirjuri katseli häntä kummissaan: Mitä hän sellaisella tiedolla teki?

No, hän laittaisi oman luettelonsa — vain numerot, ykkösestä viimeiseen saakka, ja huutaisi sattumalta, mikä numero kulloinkin silmään osui. Sillä isähän oli sanonut, että rautatieläisten kirjastossa oli vain hyviä kirjoja.

Vai sillä lailla.

Hän sai tietää kirjojen lukumäärän. Niitä oli hiukan neljäntäsataa kappaletta. Hän huusi ensimmäiset kaksi ja pujahti ulos. Eteisessä hän vilkaisi niihin. Toinen ainakin näytti lupaavalta — *Rakkaus suurin kaikista*. Hesse riensi kotiin ja syventyi lukemaan. Mutta pian hän heitti kirjan nurkkaan. Siinä puhuttiin vain Jumalan rakkaudesta eikä se ollut yhtään jännittävää.

Hän huomasi siis, että piti käyttää luetteloa. Hän sai sellaisen, ja nyt ei valinta enää jäänyt sattuman varaan. Konttorin oven suussa istuen hän selaili luetteloa. — Ton Kujote tela Mankka? Tuntikirjuri hymyili. Ei ollut kotona. — Kenevieve? Ei ollut kotona. (Olikohan se sama kuin Kenoveeva? Tuskin, koska kirjoitettiin noin mutkikkaasti.) Lammer-

moorin morsian? Löytyi. Tuntikirjuri selaili sitä valkeilla, hienoilla sormillaan ja laski sen sitten pöydän reunalle. — Ylhäiset ja alhaiset? Löytyi. Hyvä — hänellä oli täysi määrä, ja onnellisena hän juoksi kotiinsa.

Ja nyt alkoivat uudet, ihmeelliset nautinnot. Näissäkin kirjoissa kerrottiin rakkaudesta, mutta se oli toisenlaista kuin *Aarniometsän tytärten* tulinen lempi. Tämä teki sydämen melkein sairaaksi. Sankarit eivät haastelleet juhlallisia sanoja eivätkä langenneet polvilleen. Ne istuivat autoissa, kylmissä linoissaan — kuten nuori Ravenswood, ja haaveilivat siellä, kuutamon paistaessa puutarhalammen pintaan ja hämähäkkien kutoessa verkkojaan linnan synkkiin komeroihin. Mutta sekin oli jännittävää — varsinkin kun ne eivät saaneet toisiaan, niinkuin esim. nuori Ravenswood ja Lucy Ashton — tai saivat pitkien vaivojen jälkeen kuten Johannes ja Maria. Mutta ensiksimmäintujen kohtalo oli melkein mielenkiintoisempi. Saattoi kuvitella olevansa nuori Ravenswood, joka ratsasti hietikkorantaa ja hukkuu Ahdin virtaan. Sellainen elämäntarina oli Hessen mielestä suurenmoinen. Siinä piti mies vain yhdestä kiinni eikä välittänyt muista. Ja hän päätti, että kun hän kerran kohtaisi Lucy Ashtoninsa, hän olisi tälle uskollinen kuolemaansa asti — olkoonpa, että hänenkin täytyisi viettää elämänsä yksin kuten nuoren Ravenswoodin.

Mutta — romaanisankarien kanssa seurustelua Hesse harjoitti vain talvella — etupäässä talvella,

eikä silloinkaan sentään joka päivä. Mitenkäpä hän olisi jaksanutkaan. Kasvu-iässä olevan pojan terve vaisto ohjasi hänet usein ulos, suksille tai kelkka-mäkeen, mutta sinnekin seurasivat kirjojen henkilöt häntä.

Hän laski mäkeä kaupungin laitaan rakennetusta mäestä tai viiletti ratavallin luiskaa alas aallopin korvalta. Kumpikin oli jännittävää, vaikka vii-meksimainittuun urheiluun yhtyikin aina pelko vaara-rasta, mikä uhkasi Källi-Aapelin taholta.

Mutta kommelluksia sattui mäessäkin ja vielä sangen surullisia. Eräänä iltana, kun hän lasketti Päckilän Aliinaa, hän tunsu tarvetta pistäytyä erää-seen tiettyyn paikkaan, mutta ei malttanutkaan, vaan uskoi kestävänsä vielä yhden mäen. Sitten hän lähtisi niinkuin nuori Ravenswood ja jättäisi Lucy Ashtonin rauhaan. Mutta miten ollakaan — juuri kun hän ohjasi mäkeä alas vauhdin ollessa huimim-millaan, hän ei jaksanutkaan pidättää, vaan antoi perään. Seuraus oli vähemmän runollinen. Hänen piti heti radan päähän päästyään lähteä paarusta-maan kotiin, ja sanomattakin oli selvä, että Päckilän Aliina hiukan ihmetteli moista äkkinäistä pois-lähtöä.

Mikä sinulle tuli? Loukkasitko?

En — minun pitää vain mennä . . .

Olisi laskettu vielä muutama kerta.

En minä nyt . . . minun täytyy mennä kotiin.

Ja siihen oli Lucy Ashton jäänyt seisomaan radan päähän, nykerönenineen ja harmaat silmät ihmetyk-

sestä renkaina, nuoren Ravenswoodin haaralla jaloin astellessa kotiansa kohti.

Siellä oli syntyä kohta. Äiti raivostui, mutta isä nauroi katketakseen.

Menikö jänis housuihin?

Mutta äiti karjui kiukuissaan: Kahtatoista käypä mies ja housuihinsa tekee! Hesse tunsii olonsa sangen surkeaksi ja pillahti itkuun.

Mutta pitkää aikaa eivät vastoinkäymiset tuolla iällä paina. Hessekin unohti onnettomuutensa. Se kävi sitä helpommin, kun ei tapausta ollut kukaan huomannut. Ja äitikin oli ollut siksi hienotunteinen, ettei ollut siitä kenellekään hiiskunut. Mitä — jos Matlinin Maija olisi sen kuullut! Hän olisi nauranut ja kiusannut, niinkuin vieläkin silloin tällöin sillä kerrallisella pikkukamarikohtauksella: 'Minä oon niin pieni, etten minä vielä haittaa.' Muistatko Hesse? Poikaa se raivostutti. Maija höpelö oli hölynnyt siitä muillekin — Partasen Hildallekin, koskapa tämä kerran oli niin kummasti katsonut häntä ja omituisesti naurahtanut.

Päkkilän Aliina uteli häneltä jälkeinpäin: Mikä sinulle tuli, kun yht'äkkiä läksit pois? Pahastuitko minuun?

Hesse oli hämillään ja tarkasteli tutkivasti tytön kasvoja. Tiesiköhän tämä mitään?

Ei näyttänyt siltä. Hän vastasi: No — kun minä rupesin voimaan pahoin . . . tuli sellainen orkkaani. Hän käytti tahallaan tätä kotikaupunkinsa sanaa,

jolla tarkoitettiin vakavanpuoleista, äkillistä sairastumista.

Niin, minä aattelinkin, että jokin sulle tuli, jatkoi Aliina ja loi Hesseen lempeän katseen. Tytöllä ei nähtävästi olisi ollut mitään sitä vastaan, että Hesse olisi hänestä tykännyt. Mutta tuo kerrallinen onnettomuus oli vaikuttanut Hesseen niin, että Aliina oli menettänyt senkin vähäisen viehätysvoiman, joka hänellä oli. Hesse miltei halveksi häntä, ja hänestä tuntui, että Aliina oli jollakin tavoin liattu, tietämättään.

Kansakoulu-aika läheni loppuaan, ja Hessen vanhemmat olivat päättäneet antaa poikansa jatkaa. Tällä ei ollut mitään sitä vastaan, vaikka olisi hän jo koulun lopettanutkin. Mutta kun isä tahtoi, niin hän taipui. Sisäänpääsy-tutkinto onnistui hyvin, ja seuraavana syksynä Hesse asteli lyseoon. Se sijaitsi kaupungin toisessa laidassa.

Hän ei päässyt vapaaoppilaaksi, vaikka oli niin luullut. Piirimies ei ollut antanut äidille varattomuustodistusta. — Teidän miehennhän tienaa hyvää palkkaa. Niin tienaakin . . . mutta meitä onkin monta suuta syömässä.

Kuinka monta?

Viisi.

No ei se nyt vielä niin paljon ole. Piirimies oli tiedustanut isän päiväpalkkaa.

En minä voi antaa . . . niitä on köyhempiäkin. Ja hän oli soudellut keinutuolissaan ja viitannut äitiä poistumaan.

Mutta kun Matlinin emäntä oli ryhtynyt asiaa järjestämään, se luonnistui. Hän oli hyvä tuttu rehtori Ringbomin kanssa, joka kuului samaan uskonnusuuntaan. Hesse oli tuntenut hänet jo monta vuotta, sillä Matlinin pirtissä pidettiin seuroja harva se ilta.

Emäntä oli siis mennyt rehtorin luo ja kysyä tokaissut: Onko se totta, ettei köyhän lapsen tarvitsekaan koulua käydä?

Kuka sellaista oli sanonut?

No piirimies Loukkola — se laiska möhömaha . . . Kaalsonskalle, kun tämä meni köyhäintodistusta anomaan.

Rehtori Ringbom oli katsellut Matlinin emäntää tiukasti silmiin: Jahah — ja kenestä sitten olikaan puhe?

No Kaalssonin Hessestä, sen juopon seppä Kaalssonin pojasta, joka käy lyyseota.

Vai niin . . . sanoiko Loukkola niin? Hmh! Ja rehtori Ringbom oli vaipunut mietteisiinsä.

Kun Hesse seuraavana aamuna meni kouluun, ja rehtori rukousten jälkeen tuli kysymään, ketkä halusivat vapaaoppilaiksi, nosti hänkin kätensä.

Rehtori nyökäytti päätään: Vai niin . . . sinä olet se Karlsson.

Ja iltapäivällä oli rehtori rukoussalissa julistanut opettajakunnan päätöksen. Hesse Karlssonkin oli onnellisten joukossa: hän oli päässyt.

Hän oli silloin toisella luokalla.

Siitä alkaen Hesse arvosteli Matlinin väkeä toisin. Hän rupesi heitä kunnioittamaan. Ilman Matlinin

emännän väliintuloa hänen koulunkäyntinsä olisi keskeytynyt, sillä tuskin olisi isä jaksanut maksaa lukukausimaksuja. Ja sitäpaitsi — nyt hän sai kirjatkin vapaasti. Matlinin emäntä, se siunattu tohottaja, oli kerrankin tohottanut oikeassa paikassa. Ja siitä oli Hesse hänelle kiitollinen.

Hän kävi erikoisesti emäntää kiittämässä. Äiti tahtoi niin, ja olihan se muutenkin paikallaan.

Kas niin... näytä sinä niille, että lähtee niitä Laidaltakin miehiä. Herra siunatkoon — meinasivat pojan pukata syrjään! Ei se niin ole — oikeutta sitä pitää vielä maailmassa olla. Mutta siellä istuukin sellainen ukko ohjaksissa, joka ei katso kenenkään muotoa — Rimpuumin rähtori! Ka se... ole nyt nöyrä ja kuuliainen.

X.

Hessen päästessä lyseon kolmannelle luokalle muutti perhe Matlinilta pois rautatien taakse, sinne syntyneeseen uuteen kaupungin osaan. He saivat huoneen Pasasen talosta, pihan perältä. Olosuhteet muuttuivat siten, että entisten kahden huoneen asemasta heillä nyt oli vain yksi. Mutta se oli tilava, ja siinä oli kaksi ikkunaa.

Hessen pöytä sijoitettiin toisen ikkunan ääreen, joka antoi asuinrakennuksen ja navetan väliseen solaan. Siinä oli kuitenkin tarpeeksi valoisaa, joten Hesse saattoi vaivatta syventyä koulukirjoihinsa.

Niitä olikin monenlaisia. Matematiikka oli vanhaa tuttua vielä kansakouluaajoilta, samoin uskonto. Mutta kielet olivat uusia aineita — ruotsi ja latina — ja niitä takoi Hesse nyt päähänsä kaikin voimin.

Sellainen voimakas ja selvä kieli, jonka rakenne oli kuin rautaa. Se kalskahti teräkseltä eikä sitä syyttä kutsuttu »urosten kieleksi». Predikaattikin aina viimeisenä . . . kuin turvallinen paimen, joka kaitsi edellään kulkevaa pientä karjaa . . . subjektia, objektia ja niiden attribuutteja. Hesse rakastui latinankieleen heti alussa, ja siitä tuli ainekirjoituksen ohella hänen lempiaineensa.

Mutta olipa heillä opettajatkin sellaiset, että sai vertaisia hakea. Pete — Näslingin maisteri oli kuin ilmetty roomalainen, vaikka käyttikin täyspartaa ja kampasi viiksensä suurelle kaarelle suun eteen. Mutta sieltä tuli silti ääntä kuin torvesta . . . välistä römeämpää, välistä kimakampaa. Holmssöm, naama suoraan! Miten kuuluu *pellere*-verbin teema? Pullo, pupuli, pulsum, pullere. Vai pulloista se Colérus . . . se on hieman liian aikaista. Istu, pitkä mies! — Ja Koli-Onni oli katsellut neuvottomana ympärilleen kuin vastamäen alle pysähtynyt rahtikoni ja pärisyt-tänyt poskiaan juuri niinkuin hevonen.

Se oli eri menoa! Teemoja ja taivutusta . . . ylös, alas . . . edes ja takaisin! Mutta opittiinpa syntaxis, lauseoppi, ja sanojen sukusäännöt. Gutzénin Samppa pani *nauta*-sanalle feminiinisen adjektiiviattribuutin — *nauta impavida*. Siitäkös Pete raivostui! *Nauta impavi d u s*. Kyllähän Sohlstrählekin tietää, että merimiehillä on pikiset pöksyt! Hän oli insinöörin poika Tervasaarelta.

Mutta hyvä se Pete oli, vaikka karjuikin yhtenä. Sitä ihan pelkäsi, jos ei ollut tottunut sen komentoon. Mutta väliajoilla — esim. kirjastossa, kun Hesse kävi uusia kirjoja hakemassa, se jutteli toisinaan kuin isä pojalleen, vaikka sitten yht'äkkiä jäykistyikin taas ja katseli kuin kuvapatsas. Hesse pääsi heti alussa hyviin väleihin hänen kanssaan ja ensimmäinen arvo-sana latinassa oli kirkas kymppi. Se pysyi samana läpi koko koulun.

Rehtori Ringbom oli toisenlainen, ankara hänkin, mutta herätti enemmän luottamusta kuin kiivas ja tuittupäinen Pete. Hän purjehti luokkaan oikea kylki edellä, ja silloin vallitsi hiiskahtamaton hiljaisuus. Nimen kirjoittaminen päiväkirjaan tuntui hänestä toisarvoiselta työltä; hän paloi halusta päästä opetukseen käsiksi. Ja silloin hän oli suurenmoinen.

Hän loihti esiin Vanhan Testamentin henkilöt yhden toisensa jälkeen . . . veisti ne kuin graniittiin ja asetti oppilastensa nähtäväksi. Hän innostui kuvatessaan Abrahamin koetusta: Katsokaapa sellaista sankaruutta ja nöyryyttä! Mies menee omaa poikaansa uhraamaan eikä hetkeäkään epäile. Se on suurta! — Ja sitten hän asteli ikkunan ääreen ja katseli kadulle, kädet selän takana, kuin antaakseen vaikutelman viimeisestä henkilöluomastaan syvän hiljaisuuden vallitessa painua poikien mieleen.

Hänen tunnillaan ei tehnyt mieli vilistellä. Iinatin Kallekin, vaikka olikin veikeä temppuilemaan, istui hiljaa, kädet ristissä, katsellen pelonsekaisella kunnioituksella tuota tukevaa, sileäksi ajeltua miestä, joka verkkaan, pää hiukan etukumarassa, kääntyi luokkaan päin opetustansa jatkamaan. Hesse pani merkille, että rehtorin tukka vivahti keltaiseen, kun aurinko siihen paistoi. Hän tunsu hyvää mieltä sen johdosta. Olihan leijona keltainen, ja Ringbomin rehtorissa oli sängen paljon leijonaa.

Pojat kuuntelivat jännityksellä. Rehtori kuvasi Jaakobin tulon enonsa luo ja hänen ensimmäisen

kokemuksensa tästä samaisesta enosta. Kauppias, ilmetty kauppias se Laaban!

Hessen mieleen muistui »Piika-Junnu», jolla oli pieni sekatavarakauppa Laidalla. Hän oli vanha-poika ja jokseenkin naismainen. Siitä hän oli tuon liikanimensäkin saanut. Kun hän seisoi tiskinsä takana ja mairein naamoin jutteli ostajan kanssa, ei yhtään saattanut luottaa, mitä sieltä kulloinkin sai. — Tuoretta kahvileipää . . . jaha, mikäs sen nätimpi! — Mutta yhtäkaikki — kun käärö kotona avattiin, löytyikin sieltä nisukukko, kova kuin kivi.

Sellainen mies — juuri kuin Laaban!

Nyt he olivat Uuden Testamentin puolella. Mutta mistä lie johtunut — se ei tuntunut läheskään niin mielenkiintoiselta kuin vanha. Rehtori opetti yhtä lämpimästi, innostui ja maalasi, mutta sittenkin se oli toisenlaista. Olivatko nuo vertaukset, ylimmäispapilliset rukoukset ja ennen kaikkea synty Pyhää Henkeä vastaan liian vaikeatajuisia? Ehkä — tai kuka sen tiesi. Mutta rehtori oli paremmin omassa ympäristössään Mooseksen, Joosuan, kuningas Daavidin ja profeettain seurassa. Hesse muisti Helmisen Kalle-vainajan arvostelun: Ei Uusi Testamentti ole yhtään jännittävää. Ja se tuntui pitävän paikkansa.

Vanhan Testamentin henkilöt, sellaiset kuin Jaakob ja Eesau, Saul ja Jonatan olivat tavallisia ihmisiä. Ne vihasivat ja rakastivat, surivat ja iloitsivat. Kyllähän apostolitkin olivat ihmisiä, mutta he eivät tuntuneet välittävän mitään tästä maallisesta. He olivat liaksi ylimaailmallisia. Mutta kun Ruut

sanoi Noomille: »Mihin sinä menet, sinne minäkin menen, ja mihin sinä jätät, sinne minäkin jään», niin sitä saattoi ymmärtää. Sillä siinä puhui rakkaus.

Hesse oli rakastunut — kuinka monennen kerran, sitä hän ei itsekään olisi pystynyt sanomaan. Jos ne entiset nyt olivat sen arvoisia, että olisivat ansainneet rakastumisen nimen. Mutta nyt oli toista. Hän istui pöytänsä ääressä latinankirja avoinna edessään, mutta ajatukset pujahtivat yli pihan — Viktorian luo.

He asuivat kadun varressa pihan toisella puolen — Viktoria ja hänen vanhempansa. Isä oli suomalainen, mutta naimisissa ruotsinmaalaisen naisen kanssa. Rouva Viklund, kähärätukkainen, punaposkinen nainen, ei osannut sanaakaan suomea. He olivat äsken muuttaneet Ruotsista, jossa Viktorian isä oli oleskellut nuoresta poikasesta saakka.

He olivat asettuneet tähän taloon suunnilleen samoihin aikoihin, kumpikin perhe. Kun Hesse muutama päivä palasi koulusta, hän kohtasi portilla noin kaksitoistavuotisen tytön, joka näytti vieraalta. Vilkaisten häneen vain ohimennen tämä juoksi kadulle, ja Hesse huomasi hänen poikkeavan naapurissa olevaan ruokatavarakauppaan. Sen verran oli Hesse ehtinyt nähdä, että tyttö oli soikeamuotoinen, suoranainen, ja että hänellä oli hymyilevät sinisilmät ja vaalea, kiharainen tukka.

Hän tiedusteli äidiltä, tiesikö tämä mitään.

Joo... eilen oli muuttanut ruotsalainen perhe jostakin... mies ja vaimo sekä kaksi lasta. Eivät

osanneet suomen sanaakaan — jaa... mies taisi osata, sillä hän oli kuulemma suomalainen. Mutta kotona puhuttiin silkkaa ruotsia. Niin oli Sahlmanska kertonut, sillä hän asui seinän takana...

Ruotsalainen tyttö heidän pihassaan! Hessen sydän löi kuuluvasti. Sehän oli taivaan armoa. Hän saattaisi jutella sen kanssa vähän. Olihan hän nyt lukenut ruotsia jo kohta kolme vuotta. — Tycker du om mig? Jag tycker om dig. Hvad heter du? Jag heter Hesse. — Kunpa siihen pian tutustuisi!

Seuraavana päivänä, kun hän taas palasi koulusta, hyppäsi kaksi tyttöä nuuraa Pasasen pihalla. Toinen oli pieni, arviolta yhdeksänvuotias. Liian lapsi minulle, ajatteli Hesse tarkastellen vanhempaa. Oh, hän oli suloinen, äärettömän suloinen!

Viktoria, sir du den där pojken.

Tämän ylhäisen nimen omistajatar oli heittänyt hyppynsä ja pysähtynyt häntä katsomaan. Hän oli seisonut siinä kirjat kainalossa, latinan kielioppi päällimmäisenä. Oh, hän oli kyllä tarpeeksi oppinut noiden seuralaiseksi!

Go' da'! Vi träffades ju i går? Vi bor här också!

Nipin napin oli Hesse sen tajunnut, sillä tyttö lauloi puhuessaan, lauloi kuin enkeli. Hän nauroi ja osoitti vastapäätä olevaa ovea, jossa kiilteli messinkinen nimikilpi. Hesse oli kurkistanut siihen: Victor Viklund, byggmästare. Vai niin...

Olipa se hienoa! Mutta samanlainen kilpi komeili heidänkin ovellaan, vaikk'ei ollutkaan yhtä kiiltävä. Heikki Karlsson, seisoi siinä.

Vi bo där!

Kuinka hän oli punastunut! Se oli ollut ensimmäinen kerta, jolloin hän puhui ruotsia jonkun kanssa. Eihän sitä tarvittu tässä supisuomalaisessa kaupungissa, jossa ruotsalaisia asui vain kourallinen. Mutta niille pidettiin joka sunnuntai omat kirkonmenot — ja vielä iltakirkkokin silloin tällöin. Yhtä vähän väkeä kuin ruotsalaisessa iltakirkossa, se oli sananpartena kaupungissa. Siitäkin päättäen ei noita hienomman kielen käyttäjiä ollut paljon.

Mutta nyt oli tullut neljä henkeä lisää — nämä lapset ja heidän vanhempansa. Hesse ei suinkaan ollut arvostellut asiaa tilaston kannalta. Hänestä oli vain tuntunut mukavalta, että Pasasen pihassa puhuttiin ruotsia. Osasihan Myllyläkin, Karstenin nahkuri, sitä jonkun verran. Sillä humalassa ollessaan hän aina sanoi: Har den äran! — ja suudella moiskautti kädelle. Se oli sellainen omituinen mies, joka haisi nahalle, mutta käyttäytyi silti kuin vanhan ajan kavaljeeri. Hänellä oli sellainen kiitollisuudesta lainehtiva sydän koko maailmaa kohtaan.

Niin oli tuttavuus alkanut. Viktoria! (Hesse lausui u-äänteen pitkään, työntäen huulensa torvelle, silloin kuin hän oli yksin. Mutta tytön kanssa leikkiessään hän koetti lausua sen niin luonnollisesti kuin mahdollista.) Se oli kaunis nimi. Ja se sopi hänelle — tuolle naapurin tyttäreille, joka käyttäytyi ylhäisesti kuin kuningatar.

Mutta — toisinaan vain. Tavallisesti hän pyrähti Karlssonin puolelle rajuna kuin tuulispää, pal-

mikko leiskuen ja silmät tulta täynnä. Niinkuin nytkin.

Ovi oli lennähtänyt auki ja kynnyksellä seisoi Viktoria, toinen käsi oven rivassa, toinen ovenpieltä vasten nojallaan. Hän oli kuin nuori Diana, joka yht'äkkiä oli laukaissut siihen, silmät leimuten, jäsenet jännityksestä vavisten, valmiina heti häviämään yhtä rajusti kuin oli tullutkin, mutta myös valmiina hyppäämään kynnyksen sisäpuolelle, jos häntä kutsuttiin.

Hesse hypähti ylös. Hänen poskilleen kohosi voimakas puna.

Viktoria! huudahti hän.

Tyttö hyppäsi huoneeseen, sulki oven ja oli silmänräpäyksessä Hessen pöydän luona.

Läser du?

Hänen matala äänensä soinnahti hiukan karkeasti. Se olikin ainoa puutteellisuus Viktoriassa, että hän puhui kuin mies. Mutta Hesse unohti sen aina hänen läheisyydessään.

Tyttö nojasi pöytää vasten, seisoen aivan pojan vieressä. Hessen sydän rupesi hakkaamaan, ja poskien puna yhä tummeni. Hän tunsu hajuveden tuoksun. Kas . . . se käytti jo sellaista . . . sen äiti oli sille varmaankin antanut.

Du luktar bra!

Tyttö katsahti häneen suurin silmin, punastui ja purskahti sitten nauruun.

Doftar — ska' du säja.

Oh, kuinka Hesse häpesi! Kuinka hän oli sanonut-

kin niin tyhmästi! Luktaaminenhan oli jotakin muuta. Äitikin sanoi joskus tuodessaan hänelle aamulla kahvia sänkyyn: Jopa sinä luktaat . . . hyh-hyh! Ja olihan opettajakin koulussa teroittanut näiden sanojen eroa. Hän oli kuin puusta pudonnut.

Ack, va' du ronnar! Nå . . . vi ska' si vidare.

He uppoutuivat kirjoihin, joita Hesse näytteli. Hän selitteli, mikä oli mitäkin ainetta. Tuossa on algebraata ja tuossa geometriaa . . . ja tämä tässä oli latinaa. Katsopas: *Amicus amico carus est*. Etpä tiedä, mitä se merkitsee.

Mitä? Tyttö karahti ihan punaiseksi. Oliko se jotakin . . .? Miksei Hesse saattanut sanoa? Hyi, kuinka hän oli ilkeä! Varmasti se oli jotakin . . . jotakin . . .

Mitä?

Kyllä sinä tiedät.

Mitä . . . mitä ihmeessä? Ja nyt karahti Hesse vuorostaan punaiseksi kuin krapu.

Kas niin . . . sinä punastut! Hyi sinua! Ja Viktoria katseli ympärilleen hiukan hätääntyneenä, kuin olisi aikonut paeta.

Hesse toimitti: Ei se ole mitään pahaa.

No, miks'et voi sanoa, mitä se on?

Minä sanon sen joskus toiste . . . joskus . . . Hän ei muistanut, mitä oli »kahden kesken» ruotsiksi. Tuo hänen keskeytyksensä aiheutti uuden väärinkäsityksen. Tyttö sanoi hiljaa hyvästit ja lähti.

Hessen mieliala painui, häntä melkein itketti. Hän rakasti Viktoriaa, rakasti koulupojan koko palavalla

mielellä. Hän olisi voinut mennä vaikka tuleen Viktorian vuoksi. Että tämä saattoikin jättää hänet näin . . . lähteä kylmästi pois! Se oli ensimmäinen kerta, jolloin hän vaistosi naissydämen vaihtelevaisuuden.

Hänen täytyi lähteä ulos. Äiti huomasi pojan leivottomuuden. Hän ei ollut monta sanaa ymmärtänyt lasten keskustelusta, sillä vaikka hän oli palvelutkin seppä Oxelstenilla, ei hän ruotsia osannut. Intte rööra sokkerpiitana! — se oli ainoa ruotsi, jonka äiti taisi.

Nyt hän puuttui asiaan: Mikä sinulle tuli?

Eipähän mikään . . . menen vain hiukan ulos.

Miksi Viktoria läksi niin äkkiä pois?

Hesse punastui: En minä tiedä . . . kai sen piti mennä syömään.

Hän tuli pihalle ja pälyili sen yli toiselle puolen. Sydän oli raskas. Eikö kukaan koskaan kykenisi katsomaan hänen poveensa, jossa asui sellainen tunteiden rikkaus, sellainen ylitsevuotava rakkauden kaipuu, joka tällaisina talvi-iltoina vetosi itse taivaan tähtiin?

Hän katseli korkeuteen. Siellä tuikkivat tähdet kylminä, välinpitämättöminä, saavuttamattomassa etäisyydessään. Eikö niitä liikuttanut rakastuneen koulupojan tuskat? Tantaloksen tuskat! (Hesse oli lukenut niistä.) Tantalos seisoi Manalassa leukaa myöten vedessä, mutta aina kun hän yritti sammuttaa janoaan, imeytyi vesi maahan . . .

Viktoriaa ei näkynyt. Hesse hiipi yli pihan ja si-

paisi sivumenessään Viklundin oven kädensijaa. Hänen teki mieli suudella sitä. Ah... siihen oli Viktorian käsi tarttunut niin monen monta kertaa! Hän tunsu olonsa perin kurjaksi. Yht'äkkiä hän muisti nuoren Ravenswoodin. Nyt olisi aika ratsastaa Ahdin virtaan, sillä Lucy Ashton oli hyljännyt hänet...

Mutta — eipä ollutkaan hyljännyt. Sieltä tupsahti Viktoria pihalle, öljykannu kädessä. Hänen piti mennä kaupungille öljyä ostamaan.

Tule mukaan!

Hesse riemastui: Todellako —? Tarkoittiko Viktoria totta?

Tule mukaan! Mennään yhdessä.

Tietysti, tietysti... eihän Hesse muuta toivonutkaan kuin saada kulkea Viktorian kanssa yhdessä — aina, aina vain.

Hän virkkoi: Laidan pojat ovat sellaisia katurakkeja, että pieksävät jokaisen. Mutta kyllä minä näytän niille!

He lähtivät. Oli varhaistalvi, ja pienet lätäköt jo jäässä. Niitä oli rivissä pitkin katukäytävää, ja he luistelivat peräkanaa. *Amicus amico carus est* — noiden sanojen aiheuttama väärinkäsitys oli unohdettu. Niitä ei oltu vielä ratkaistu. Nyt ne soivat Hessen mielessä kuin joulukulkuset. Hän ei yhtään kiinnittänyt huomiota siihen, että tuossa latinankielisessä lauseessa puhuttiin miesystävästä.

He luistelivat menemään, ja pahemmissa paikoin sai Hesse tukea Viktoriata. Tuntui suloiselta ottaa

kiinni hänen pehmeästä käsivarresta. Oliko kaikilla tytöillä noin pehmoiset käsivarret? Hesse ei ollut sitä ennen huomannut, sillä omaa sisarta ei tule käsitellyksi samalla mielellä.

Heillä oli hauskaa. Hesse kertoi laittavansa luistinradan Pasasen pihalle. Siinä olisi heidän sitten yhdessä soma luistella.

Mutta antoiko Pasasen emäntä luvan laittaa?

Kyllä... hän oli jo kysynyt luvan. Se jäädytettäisiin oikein kunnollisesti. Metsästä noudettaisiin kuusennäreitä ja reunustettaisiin rata niillä. Siitä tulisi komea laitos.

Viktoria innostui. Hän otti Hesseä kädestä, ja he juoksivat yli ylikäytävän Matlinin portille saakka. Maija tohahti heitä vastaan.

No, kenenkä se Kaalsonnin Hesse nyt on käsynkkäänsä saanut?

Se Maija! Sen piti aina sattua juuri parhaaseen aikaan!

Nyt hän oli jo varma, että Viktoria tykkäsi hänestä. Nyt hän saattoi ehkä tuon lauseenkin suomen-
taa.

He kulkiivat jo kaukana... hihhulien rukoushuoneen kohdalla. Hesse rohkaisi mielensä:

Haluatko, niin sanon, mitä se lause merkitsee? Hänen sydämensä löi ja puna kohosi poskille.

Mikä lause?

Oliko Viktoria jo unohtanut? Se latinankielinen...

Tyttö pysähtyi ja tarttui poikaa kädestä. Katsoen

häntä kiinteästi silmiin hän huudahti: Jaa se . . . se . . . mutta sano se oikein! Älä narraa minua!

Oi, kuinka Hesse tunsu itsensä onnelliseksi! Hänkö narraisi Viktorialle! Eikö tämä huomannut, kuinka rakkaus loisti jokaisesta hänen takkinsa napistakin?

Sano nyt!

Hesse aprikoi vielä hetkisen. Hän ehkä heittäisi kaikki yhden kortin varaan. Oliko järkevää tunnustaa rakkauttansa noin . . . ihan keskellä katua?

'Ystävä on rakas ystävälle', sai hän lopulta sanotuksi ja tarkkasi jännityksellä, minkälaisen vaikutuksen nuo taikasanat tekisivät.

He eivät huomanneet, että rukoushuoneen portista sukelsi kadulle kaksi tukevaa muijaa, jotka keskustelivat uskon asioista. Toinen heistä oli kuullut Hessen sanat.

Kun jo kakaratkin kavulla kurttiseeraavat! Hävetkää!

Viktoria hätkähti. Hän katsoi Hesseen hätäänntyneesti ja kysyi: Mitä ne puhuivat kurttiseerauksesta. Ah . . . mennään pois!

Hessen yritys oli rauennut. Hän ei ollut päässyt selville, tykkäsikö Viktoria hänestä vai ei. Vaieten ja alakuloisena hän lähti astumaan tytön rinnalla. Hänet oli vallannut niin omituinen lamaannus.

Paluumatkalla Viktoria jutteli vilkkaasti ja ihmetteli, miksi poika kulki niin vaieten. Hän kysyikin sitä kerran, mutta Hesse murahti vain jotakin.

Kotiportilla hän virkkoi: Hyi . . . kurttiseeraus!

Hävyttömät akat! Sehän on rumaa! Ja nyökäyttäen Hesselille päättään hän livahti sisään.

Joulun korvissa Viklundit muuttivat pois, juuri kun Hesse oli saanut ratansa valmiiksi. Sitä ei ennätetty edes vihkiä. Hän oli raahannut kuusennäreet, jäädyttänyt radan kunnollisesti ja koko ajan saanut tapella naapurin poikain kanssa, jotka pyrkivät osille. Ei — hän ei ottaisi ketään. Hän halusi luisella vain Viktorian kanssa.

Mutta nämä lähtivät. He olivat vuokranneet asunnon Salmesta, muutamasta huvilasta, joka kuului sahalle. Hesse suri vilpittömästi heidän muuttoaan.

Vain kerran hän teki retken Viktorian uuteen kotiin, joulun ja uudenvuoden välissä. Hän hiihti tuon kolmen kilometrin matkan sydän odotuksesta vavisuten. Mutta pian hän sieltä palasi. Viktoria ei ollut jutellut muista kuin sahan förvalttarin pojista, ja sitä oli ollut kovin raskas kuunnella. — Det strömmar så... där i stranden — oli havainto, johon vedoten hän oli heittänyt hyvästit. Ranta oli ollut porevettä tulvillaan, ja hän oli jo tullessa kastellut jalkansa pahanpäiväisesti. Ja kaikki tuo Viktorian vuoksi — Viktorian, joka ei välittänyt hänestä!

Olisihan hänen pitänyt se jo ennemmin huomata. Viktoriahän oli muuttopäivänäkin ollut iloinen — hyvästilläkin käydessään oli vain nauranut. Ei Hesse voinut sellaista käsittää. Joka rakasti, se suri. Hessen mielestä ne olivat melkein yksi ja sama asia.

Uudenvuoden aattoilta, myöhäinen.

Hesse istuu luistinratansa raunioilla alakuloisena. Naapurin pojat olivat käyneet sen särkemässä muutamana iltana. Se oli kosto siitä, ettei hän ollut ottanut niitä osille.

Mutta mitäpä siitä! Mitäpä hän luistinradalla, kun ei ollut kerran, kenen kanssa olisi luistellut. Hänen oli vain tullut tavaksi istuskella täällä toisinaan — Viktoriaa muistellen.

Pakkanen oli kireä ja nurkat paukkuivat. Sisällä isä sytytti joulukuusta vuoden viimeisen illan kunniaksi, mutta hänen ei tehnyt mieli ottaa siihen osaa. Äiti oli jo pari kertaa käynyt häntä huhuilemassa, mutta hän ei ollut liikahtanutkaan. Mitäpä hän siellä . . . iloitkoot ne, joilla oli ilon syytä . . .

Hänen silmiinsä kohoavat kyynelät. Oli niin soma maata selällään ja katsella taivasta. Kyynelten läpi näyttivät tähdet toisenlaisilta kuin tavallisesti. Ne kipinöivät ja välkkyivät — ja sitten yht'äkkiä kuin särkyivät . . . hajosivat pieniksi palasiksi. Hessestä tuntui, kuin olisi siellä ylhäälläkin tänä vuoden viimeisenä iltana vallinnut hätä ja levottomuus. Viisitoistavuotias koulupoika jossakin tuon pyöreän kiertotähden pinnalla, jota kutsuttiin Maaksi, kärsi, kärsi niin, että sydän oli pakahtumaisillaan. Enkelit hätäilivät ja rukoilivat Jumalaa ryhtymään joihinkin toimenpiteisiin, jotta tuo poikaraukka saataisiin sisään, sillä aivanhan se paletui pakkasessa maatesaan.

Samassa hoiperteli joku portista sisään ja juopunut ääni lauloi rämäkästi:

Mieleni rientää maasta pois,
 kun katson taivasta.
 En enää täällä olla vois,
 en enää täällä olla vois.
 Koska pääsen vaivasta?

Hesse kavahti istumaan. Myllylä! Ja ihan päissään!

Hän lähti hiipimään sisään, mutta Myllylä huomasi hänet ja pysähtyi.

Kaalsonnin Hessekö se on? Har den äran . . . har den äran! Onnellista vanhan vuoden loppua!

Ja Hesse kuuli, kuinka Myllylä suudella moiskautti — tällä kertaa omia käsiään.

Häntä rupesi yht'äkkiä naurattamaan ja hän puitti nopeasti sisään.

XI.

Nuoren suru ei kauan kestä — se on toki hyvä asia. Sydän on siksi voimakas, ettei se yhdestä iskusta kuole, eikä kahdestakaan. Sen sai Hessekin kokea.

Kuudennelle luokalle päästyään hän rakastui uudelleen. Ja tällä kertaa se oli vielä vakavampaa — tietysti, koska ikääkin oli kaksi vuotta enemmän. Hänen mielitiettynsä nimi oli Malin — Malin Hällström.

Hesse oli tullut hänen kanssaan tutuksi edellisenä kesänä. Hän oli joutunut kotiopettajaksi Malinin sedän perheeseen, satamakapteeni Hällströmille. He olivat laestadiolaisia ja asuivat kesää Leppäsaassa niinkuin Malinin vanhemmatkin. Näitä kutsuttiin »Naapuri-Hällströmeiksi».

Hän oli ollut konepajalla työssä joka kesä näihin saakka, mutta nyt oli se aika loppunut. Hänkin sai viettää kesälomansa levossa toisten lyseolaisten tapaan. Sillä opetustyö ei ollut mitään siihen raskaaseen raadantaan verrattuna, joka hänen osakseen oli ennen langennut. Sai ainakin kulkea siististi puettuna.

Se oli ollut ihana kesä. Hällströmit omistivat ko-mean huvilan aivan lähellä Malinin kotia. Hessen tehtäviin kuului ehtojen luku satamakapteenin vanhimman pojan kanssa.

Hesse oli tehnyt sen hämmästyttävän havainnon, että tämä oli sama poika, joka kerran oli ollut häntä pitelemässä allaan — sen kerrallisen suopursu-hakuretken aikana. Nestori Hällström oli häntä kahta luokkaa alempana, vaikka olikin melkein yhdenikäinen.

Tällä ei kuitenkaan ollut aavistustakaan, kuka hänen kotiopettajansa oli. Vai eikö hän ollut tietävinaan? Hyvin mahdollista, että hän oli unohtanut koko tapauksen.

Mutta Hessen mielessä se oli elävänä kuin eilinen päivä. Hänestä tuntui kummalta istua sohvanpään päällä satamakapteenin vinttikamarissa ja kuulustella Nestorilta kasvien tieteellisiä nimityksiä. Suopursu — mikäs se oli latinaksi?

Nestori vaivasi päätään, mutta ei jaksanut muistaa. Oh, helpostipa hän oli sen unohtanut! Hän kyllä muistaisi sen niin kauan kuin eläisi.

Suopursusta riitti Nestorille tekemistä moneksi päiväksi. Hesse jaoitteli sen aivan alkutekijöihinsä. Linnén luokka, Linnén lahko . . . hetiö, teriö, emiö . . . mikä heimo?

Nestori hikoili. Kylläpä Hesse nyt oli suopursuun innostunut!

Ja hän olikin. Tämä kai oli sentään melko moraa-

lista kostoja — varsinkin, kun siten autettiin poikaa ehtojen suorittamisessa.

Hän ajoi Nestorin suopursuja hakemaan. Tämä vastusteli. Sinne oli niin pitkä matka — toiseen päähän saarta. Niin . . . kyllä hän sen tiesi — hän oli käynyt paikalla monta kertaa. Nestorin ei auttanut muu kuin lähteä.

Ja sitten hän selitti. Kädestä pitäen tuo kasvi tutkittiin. Otettiin selvä kukinnosta, juuresta, lehtien asennosta ja muodosta. Tiesikö Nestori, mihin tarkoitukseen näitä kukkia käytettiin?

Ei — sitä hän ei tiennyt.

Näistä laitettiin esim. haudekylpyjä. Hän tarkkasi Nestorin kasvoja, mutta tämä kuunteli tiedonantoa samanlaisella tyyneydellä kuin muutakin.

No niin — oli somaa opettaa poikaa ja sen kautta samalla kosta vanhoja kärsimyksiä. Se teki sydämelle hyvää. Nyt se oli hän, joka piteli Nestoria allaan ja tiukkasi: Sanopas nimi . . . nimi!

Satamakapteeni itse ei ollut paljon koulua käynyt, muutamia luokkia vain. Mutta hänen nuoruudessaan se ei ollut isoja merkinnytkään. Purjehdittuaan jonkun aikaa merillä hän oli kohonnut perämieheksi suoritettuaan vaatimattoman kurssin. Kun hän lopuksi asettui maihin, oli hänelle tarjottu satamakapteenin virkaa ja hän oli ottanut sen vastaan.

Hesselle tämä oli monessa suhteessa hyödyllinen kesä. Ei ollut vähäksi arvattava, että hän, köyhän sepän poika Laidalta, sai kokonaista kolme kuukautta asua oikeassa herrasperheessä ja oppia hienoja tapoja.

Veitsen ja haarukan käyttö ei tullut kysymykseen hänen kotonaan — siellä sai syödä, miten kukin parhaaksi katsoi. Nyt oppi Hesse, ettei veistä sopinut pistää suuhun, vaan oli käytettävä haarukkaa. (Sitä ei muuten saanut sanoa »haarukaksi», vaan se oli »gaffeli».) »Lakslootaa» ei sopinut nimittää »lohi-laatikoksi» — se oli vielä liian uudenaikaista; senkin sanan käyttö oli vielä kaukaisessa tulevaisuudessa. Hällströmillä pidettiin tarkasti kiinni vanhoista, totutuista sanontatavoista. Niistä ei saanut poiketa hiventäkään. Hesselle naurettiin säälivästi, kun hän puhui »muhennoksesta». Ei — se oli »stuvninkia». Hesse joutui hämilleen. Suomenkielen opettaja oli heitä neuvonut toisin. Täti virkkoi: Ne ovat niitä uudenaikaisuuksia, jotka eivät tunnu hienoilta.

Talon herra ja rouva puhuivat tavallisesti keskenään ruotsia. He olivat kyllä koettaneet opettaa sitä lapsilleenkin, mutta huonolla tuloksella. Tuossa supisuomalaisessa kaupungissa ei kotiopetus tässä kohden enää tahtonut vedellä. Sitäpaitsi — Hällströmin pojat pitivät ruotsinkielen osaamista jonkinlaisena pehmeiden merkinä. Ja sellaisia he eivät halunneet olla. He kyllä siunasivat ruokansa ja antoivat yleensä arvon vanhempiansa hiukan naiveille neuvoille, mutta ruotsia he eivät suostuneet opettelemaan enemmän, kuin mikä oli koulussa välttämätöntä.

He olivat reippaita poikia, oikeita ulkoilmaeläjiä. Hessellä oli täysi työ saada Nestori pysymään alallaan oppitunnin aikana. Hän vaaniskeli ikkunasta, eikö näkynyt kissoja. Hän ja hänen veljensä Daniel

— tavallisesti Danneksi kutsuttu — olivat intohimoisia kissojen vihaajia. He tappoivat jokaisen, joka vain eksyi heidän aitauksensa sisään. Eikä Hällströmin tätikään sitä pahakseen pannut, vaikka olikin lempeä ja äidillinen sekä sääli kaikkia luontokappaleita. Hän rakasti enemmän kananpoikiaan.

Hesse oli nyt seitsemäntoista, pienikasvuinen ja laiha. Kokonsa puolesta häntä pidettiin pienempänä, kuin mitä hän oli. Mutta hänen järkensä juoksi kirkkaasti, ja hän teki monenlaisia havaintoja uudessa ympäristössään.

Niinpä hän pani merkille, että Hällströmin piijat keittiössä juttelivat melko vapaasti pojista ja sulhasista, vaikka veisasivatkin hartaina iltarukouksissa. Hällströmien oli tapana pitää joka ilta lyhyt hartaushetki, johon jokaisen perheenjäsenen oli ehdottomasti saavuttava... Tavallisesti luki talon herra jostakin hartauskirjasta, mutta usein myös rouva. Silloin vallitsi huoneessa jonkun verran lapsekas tunnelma, joka Hesseen vaikutti vastenmielisesti.

Hänestä tuntui, kuin olisi täti Hällström tehnyt Jumalastakin yhtä naivin olennon, kuin itsekin oli. Sillä noiden hartaushetkien jälkeen pidetyissä vapaissa keskusteluissa hän saattoi antaa hyvin hauskoja neuvoja lapsilleen. — Dannen pitää rukoilla Jumalaa, että oppisi syömään kauranryynipuuroa. — Hesseä nauratti. Hänen päässään vilahti epäily, mahtoiko Jumala joutaa ajattelemaan ihmisten kaikenlaisia pikku huolia — kuten esim. kauranryyni-

puuron syöntiä. Eiköhän siinä asianomaisen pitänyt tulla omin voimin toimeen?

Hällströmeillä suhtauduttiin Jumalaan liian tuttavallisesti. Hessestä tuntui, että täti olisi voinut aivan hyvin pyytää tätä vaikkapa veivimankelia vääntämään, koskapa hän kerta oli niin voimakas. Se oli tavallisesti heidän, poikien, urakkana, eikä Hessellä olisi ollut mitään sitä vastaan, jos Jumala joskus olisi ottanut hänen paikkansa.

Noihin jälkikeskusteluihin eivät ottaneet osaa muut kuin vanhemmat ja talon palvelijat, kaksi jo yli keski-ään ehtinyttä tukevaa ilmestystä. Hesse kuunteli ihmetyksellä näiden hurskasta haastelua. He olivat niin pyhiä . . . niin viattoman lapsellisia — aivan kuin eivät olisi koskaan ajatelleetkaan yhtään syntistä ajatusta. Ja kuitenkin oli Hesse kuullut Hanna-nimisen oikein karkeasti kiroavan, kun hän perunoita kuoriessaan leikkasi sormeensa.

Se johtui tietysti talon hengestä — koko tuosta ilmapiiristä, missä elettiin. Hällströmit ottivat kaikesta — koko elämän niin lapsellisesti, aivan kuin se olisi ollut vain »leekaamista», jonkinlaista talosillaoloa. Ja Hessestä tuntuikin, että koko talo oli kuin jonkinlainen lasten leikkimaja, josta todellisuus oli poissa, ja jossa jokapäiväiset askareetkin otettiin samalla tavalla kuin lasten leikeissä. Hyvä Jumala istui mukana siroittelemassa ympärilleen anteeksi-antamuksen jyväsiä samanlainen hiukan yksinkertainen hymy huulillaan kuin oli täti Hällströmillä, silloin kuin hän heitteli ryyniä rakkaille kanoilleen.

Pitihän sellaisen Jumalan läheisyydessä toki olla mahdollisimman kiltti tahi ainakin teeskennellä sitä, jotta olisi päässyt osalliseksi hänen taskumakeisistaan.

Matlinin isännän Jumala oli sentään toisenlainen, kiivas ja ankara. Hän ei ollut yhtä antelias, vaan häneltä sai pyytää kauan ja hartaasti ennenkuin sai. Mutta — sitten sitä tulikin runsaasti — ei mitään herkkutavaraa, vaan vankkoja eväitä, joiden varassa oli hyvä lähteä taipaleelle. Hän ei pilannut ihmisiä hemmoittelemalla. Hän opetti säästämään hengellistäkin tavaraa — sillä ei ollut tiedossa, milloin taas uudestaan taivaallisista aitoista annettaisiin. Se ei ollut tuollaista pikku natustelemista . . . jokailtaista syntein anteeksitodistamista ja -antamista, jossa ihmisellä oli niin tavattoman tärkeä sija — aivan kuin olisi Jumala itse ollut kesälomalla ja jättänyt taivaallisen taloudenpidon täti Hällströmin huostaan. Ei — kun Matlinin isännän Jumalalta sai, niin tiesi saaneensa juuri häneltä ja uskaltavansa sen myös pitää. Mutta tuosta täti Hällströmin hengellisestä huushollista saattoi aina ajatella, että mitähän isäntä itse sanoisi, kun kerran kotiutuisi . . .

Hartaushetkien jälkeen piti lasten tehdä selkoa päivän kulusta — mitä pahaa itsekukin oli tehnyt, mitä ajatellut, mitä puhunut. Hesse seurasi jännityksellä tuota jokailtaista rippiä, jota onneksi ei sovellettu häneen — paremmin kuin palvelijoihinkin. Heillä olisi ollutkin paljon tunnustamista. — Onko Dannella puhdas omatunto? Puhuteltu istui

hiukan punaisena ja vastasi reippaasti: On! Muistelepa tarkkaan! Danne tunnusti ottaneensa salaa hyötymansikan puutarhasta. Yhdenkö Danne vain otti? — Niin.

Hesse tiesi, että hän valehteli. Oh, he olivat olleet kaikki siellä pitkän aikaa ja hillonneet eri tavalla! Sitäpaitsi he olivat syöneet herneenpalkoja vatsansa täyteen. Ja vielä: Danne oli ampunut kaksi kissaa, mutta niitä nyt ei tarvinnut tunnustaakaan. Mirrit olivat kertakaikkiaan rauhattomiksi julistettuja Hällströmin alueella. Jotenka saattoi melkoisella varmuudella päätellä, ettei Hällströmin täti olisi niitä koskevaa rippiä vastaan ottanutkaan.

Danne sai synninpäästön, ja se riitti heille kaikille. Sinä iltana ei nim. kysytty enempää. Hesse kiipesi vinttikamariinsa ja veti pöytälaatikosta esille rakkausromaanin, joka hänellä oli keskissä. Oh, olisipa täti Hällström vain tiennyt! Hän syventyi lukemaan vahingoniloisella mielellä — aivan kuin olisi puijannut jotakin oikein perusteellisesti. Mutta Jumalaa se ei varmaankaan koskenut — sillä jos häneltä olisi kysytty, montako mansikkaa hän oli syönyt, hän olisi vastannut: No, ainakin kaksikymmentä! Sillä olihan Danne vakuuttanut, että mansikoita sai maistella. Jos hän olisi tiennyt, ettei niihin saanut koskea, hän ei olisi ottanut ainoatakaan.

Hänen tehtäviinsä kuului myöskin lukea ääneen kirjoista, jotka täti Hällström itse valitsi. Niiden piti ehdottomasti olla puhdashenkisiä. Niissä ei saanut löytyä riviäkään rakkaudesta... puhumatta-

kaan siitä, että niissä olisi saatu suudella! Täti Hällström olisi varmasti pyörtnyt kauhusta.

Hessen mielestä olivat tädin valitsemat kirjat yleensä ikäviä. Niissä puhuttiin kilteistä tytöistä, jotka kantoivat isoäidin sateenvarjoa — tai pojista, jotka joka ilta sytyttivät isoisan pitkävartisen piipun. Ja ne olivat niin hurskaita, niin tavattoman hurskaita ja hyviä lapsia, että Hesse vahvasti epäili, oliko sellaisia koko maailmassa.

Hänen piti olla sangen varovainen omia kirjojaan käsitellessään. Sillä talossa harjoitettiin vakoilua — kaikki tietysti hurskaassa ja hyvässä tarkoituksessa — ja sitä paitsi: kantelujärjestelmä oli ihan kukoistuksessaan. Piiat kantelivat, talon omat pojat kantelivat. Aina piti olla varuillaan, ettei vain olisi joutunut kiinni jostakin luvattomasta.

Naapuri-Hällströmillä oli sentään jonkun verran vapaampaa. Siellä ei oltu niin pikkumaisia, vaikka talonväki kuuluikin samaan uskoon kuin satamakaapteenin perhekin. Ainoastaan Maliniin nähden oltiin ankaria. Hän ei olisi saanut liikkua missään, ei kuljeskella yksin; hänen olisi pitänyt aina olla äidin silmäin alla. Ja se johtui siitä, että tyttö oli muutamia kertoja varastautunut tansseihin. Mikä hirvittävä tapaus!

Setälässä Malin tietysti sai käydä — luonnollisesti. Mutta sielläkin häneen suhtauduttiin hiukan arastellen. Täti piti häntä langenneena olentona, jolla — Herra sen ties — oli vaikka kuinka monta pikku rakkausjuttua takanaan. Tosin ne olivat vain aivan

viattomia koulutytön rakkausseikkailuja — mutta sellaisista ei saanut hiiskahtaakaan satamakapteenin talossa.

Malin pujahtikin tavallisesti keittiöön ja siellä palvelijattarien kanssa piti hauskaa. Hän tiesi, että siellä sai jutella vapaasti, kun vain piti sen varan, ettei täti kuullut. Malin oli rakastunut Kiviojan Tyykoon, ja Hanna-piika oli hyvä tuttu Tyykon äidin kanssa. Hänen kanssaan saattoi siis puhua ystävästään ja siten ikäänkuin kuvitella olevansa hänen seurassaan.

Malin tiesi, että kun hän vain täytti kodin asettamat ulkonaiset hurskauden vaatimukset, hän saisi olla rauhassa. Hän siis istui seuroissa, oli läsnä iltarukouksissa, joita hänenkin kotonaan pidettiin. Hän oli kerran talvella karannut pitkistä, koko illan kestäneistä seuroista ja mennyt luistinradalle. Mutta se oli aiheuttanut sellaisen surun ja valituksen, sellaisen määrän nuhteita ja kyyneleitä, että Malin sen jälkeen oli katsonut parhaaksi taipua. Hän teki sen kuitenkin teeskennellyllä mielellä niinkuin satamakapteenin piiatkin — olosuhteiden pakosta. Ja tämäkin liitti heitä yhteen.

Malin oli tavattoman kaunis. Hänellä oli suuret, loistavat silmät ja pitkä, komea palmikko. Ääni oli sointuisa . . . niin lämmin ja tunteikas, että siinä tuntui väräjävän koko hänen nuori ja puhdas tyttösielunsa. Hesse ei ollut koskaan kuullut kauniimpaa ääntä.

Hän rakastui tyttöön ensi näkemältä. Hänen sydä-

mensä helähti soimaan heti, kun hän tuon ihmeellisen äänen kuuli. Hän kadehti Malinin veljiä, jotka saivat joka päivä olla hänen läheisyydessään, syödä samassa pöydässä, nukkua saman katon alla. Malinin isä oli hänen mielestään ylikuonnollinen olento. Jokainen hänen sanansa oli kuin Jumalan puhuma. Ja entä äiti, Malinin äiti! Hänen olemuksessaan näytti yhtyneen Nioben äidinsuru ja Cornelian, Cracchusten äidin, ylevämielisyys. Sillä kun Naapuri-Hällströmin tati joskus itki tyttärensä kevytmielisyyttä, tuntui hänen murheensa mittaamattomalta — tai kun hän toisinaan rupesi kertomaan pyhistä marttyyreista, hehkui hän sellaista intoa, sellaista alttiutta ja uhrautuvaisuutta, että Hessen oli helppo muodostaa itselleen käsitys vanhan ajan naisesta, jossa yhtyi roomalainen pelottomuus ja tosikristillinen nöyryys. Hän oli Monika ja karthagotar yhtä aikaa.

Hän kohteli Hesseä ystävällisesti, kutsuen häntä usein »rakkaaksi pojakseen». Hänellä itsellään oli kymmenen poikaa, ja siinä meni yhdestoistakin kuin joukon jatkona. Hesse pistäysi usein tuossa naapurihuvilassa, ja Malinin vanhempain ystävällisyys tuntuin hänestä jonkinlaiselta takeelta siitä, että tyttökin suhtautuisi häneen samalla tavalla.

Mutta ei — Malin ei näyttänyt kiinnittävän häneen vähintäkään huomiota. Kummakos se, kun hän oli niin pieni ja pystynenäinen — kasvotkin kulmikkaat ja iho »savipuoleisia» täynnä. Hänet oli äidin kertoman mukaan ensi kerran pesty kaivovedellä, ja siitä tuo huono, alituisesti kesivä iho. Mistäpä Malin tiesi,

minkälainen kauneuden maailma nuoren »kotiopettajan» rinnassa asui — ja että hän oli saanut kehtolahjaksi kyvyn tuntea syvästi — niin syvästi, että se usein kuljetti hänet aivan epätoivon partaalle.

Hesse sai siis tyytyä salaa ihailemaan tyttöä. Hän kuuli satamakapteenin palvelijoiden juttelevan Kiviojan Tyykosta, joka oli hänen luokkatoverinsa. Tyykon isä, vanha merimies, oli aikoinaan purjehtinut kapteeni Hällströmin laivassa, ja äiti, joka varhain oli jäänyt leskeksi, elätti nyt poikaansa. Hän palveli puotineitinä eräässä kaupungin suurimmista liikkeistä, ja häntä kutsuttiin rouvaksi, vaikk'ei ollutkaan kuin tavallisen merimiehen leski. Tämä loi jonkun verran herrashohdetta Kiviojan Tyykon ylle, ja sitäpaitsi — he asuivat keskikaupungilla.

Tyyko oli mainio urheilija ja vielä lisäksi erinomainen kanteleensoittaja. Kun hän voimisteli omatekoisessa teltassaan, oli se komea näky. Puettuna ihomyötäiseen voimistelupukuun, samanlaiseen kuin oli markkinoilla esiintyvillä sirkustaiteilijoilla, hän teki mahtavan vaikutuksen koulupoikiin ja -tyttöihin, joita oli pieni teltta täpösen täynnä. Varsinkin viimeksimainittuihin. Näiden joukossa oli Malin kaikkein innokkain. Hän taputti käsiään kiihkeimmin, ja silloin hänen kauniit keruubinsilmänsä loistivat palavasta ihastuksesta. Jokainen sivullinenkin huomasi, että tyttö ihan ahmi hänet katseillaan.

Mutta Tyyko teki temppunsa rauhallisesti ja kumarsi yleisölle hieno, ylhäinen hymy suupielessä. Lyseolaisten keskuudessa kerrottiin julkisena salai-

suutena, ettei Tyyko Malinista välittänyt. Mutta se vain yllytti toista yhä tulisempaan ihailuun. Veljiensä välityksellä hän lähetti tälle salaa pieniä kirjelijappusia, joissa oli paljon huutomerkkejä. Mutta Tyyko silmäsi ne nopeasti läpi, viskasi maahan ja virkkoi: Tuo rekki ei ole oikein lujassa, se voi tipahtaa maahan keskellä volttia! Hesse oli toiminut hänen apulaisenaan, jonkinlaisena sirkusrenkinä, jonka tehtäviin kuului pääsylippujen myynti ja järjestyksen pito. Ja olipa hän mahtava ollakseen, kun sai näytellä näinkin tärkeän henkilön osaa tuossa laitoksessa, joka joka syysilta ja lupapäivä antoi näytäntöjään. Sitäpaitsi kuului hänen tehtävänsä matkia opettajia, Ringbomia, Peteä ja lehtori Fogmannia. Hän oli siis jonkinlainen klovni, niinkuin jokaisessa kunnan sirkuksessa täytyy olla. Katselijoiden ihastus oli suuri, kun hän esityksensä lopussa kääntyi heidän puoleensa, heitti päänsä takakenoon ja oikea käsi koholla huusi Pete Nässlingin äänellä: Holmssöm, naama suoraan! Pojat ja työt nauroivat katketakseen, mutta se joka ei nauranut, oli klovni itse. Hänen sydämensä itki, sillä hän oli esityksensä aikana pannut merkille, että Malin koko ajan oli katsellut vain Tyykoa, joka teltan perällä seisten oli seurannut hänen ilveilyään.

Mutta onnellinen hän silti oli, sillä saihan hän täten nähdä edes tytön useammin kuin muutoin. Ja sitäpaitsi toiselta puolen — oleskelu Tyykon läheisyydessä lääkitsi hänen sydämensä haavoja, sillä Tyyko antoi erinomaisen tunnustuksen hänen näyttelijä-

taipumuksilleen. Ja kun hän lisäksi suhtautui kylmästi Maliniin, siirtyi tämän kautta kuin salaisesta sopimuksesta tytön Tyykoon kohdistunut ihailu hänen nimelleen — ikäänkuin pankkitalletus. Se oli kyllä itsensä pettämistä, mutta kerrankos ihminen on pettänyt itsensä Amarin uhriksi jouduttuaan. Hesse oli kaksinkertainen narri ja vielä kaikkein surullisinta lajia.

Näytöksien loputtua Malin jäi teltaan, ja silloin otti Tyyko esille kanteleensa. Hän soitteli kaikenlaista, valsseja, polkkia ja pieniä laulunpätkiä. Mutta kun hän sitten hiljaa ja hillitysti alkoi näppäillä »Oli kaunis kesäilta» — istui teltassa kaksi nuorta ihmistä, joiden sydämen tuo sävel sai ihmeellisesti värisemään. Mutta siitä huolimatta — vaikka ne niin voimakkaasti värähtelivät, ne eivät tavanneet toisiaan. Siihen oli syynä tuo trikoohon puettu »sirkustaiteilija», joka istui jakkaralla keskellä telttaa ja soitti, soitti ylhäisenä ja välinpitämättömänä, kuin olisivat nämä kantele-esitykset olleet vain yksi ohjelmannumero lisää. Ja silloin oli Hessen vaikea ajatella, että Malinin ihailu olisi Tyykon välityksellä noin vain siirtynyt hänen tililleen. Tyyko näytti sen ottavan vastaan ja panevan syrjään — aivan kuin jonkin sirkuksen inventaarioon kuuluvan esineen, jota vastaisuudessa, jossakin toisessa näytöksessä ehkä tultaisiin tarvitsemaan.

Olisipa hänellä ollut Tyykon taidot — hän ehkä olisi pystynyt paremmin kilpailemaan! Mutta hän oli perin vähäpätöinen tämän rinnalla, mitä esim. ulko-

näköön tuli. Toveri oli kookas ja solakka, vartalo kuin muinaiskreikkalaisella ja sitäpaitsi — hänellä oli miellyttävät kasvonpiirteet. Hänen päänsä oli melkein liian pieni ruumiin kokoon verrattuna, otsa matala ja pieni suu. Mutta ilme oli harvinaisen tarkokas. Tämä kaikki miellytti Malinia, ja tuotti Hesselille surua.

Mitä se auttoi, vaikk'ei Tyyko rakastanutkaan, kun Malin kerta oli niin syvästi kiintynyt häneen. Hesse makasi sohvalla aprikoiden tuota tuskallista kysymystä. Miten mahtoi oikein olla Malinin laita? Oliko hän tietoinen Tyykon välinpitämättömyydestä? Hän oli viime kesänä koettanut ottaa siitä selvää, mutta huonoin tuloksin.

Hän oli loikoillut Hällströmin vinttikamarin sohvalla aivan niinkuin nyt tässä kotonaan. Piijat olivat askaroineet huoneessa. He olivat asettelleet mankeiloituja vaatteita piirongin laatikoihin. Hän oli parast'aikaa lukenut Hector Malot'n *Koditonta*. Se oli yksi niitä kirjoja, joita uskalsi muidenkin länäollessa lukea.

Piijat olivat keskustelleet Malinista ja maininneet Tyyko Kiviojan nimen. Siinä se on eri nätti tyttö eikä ole poikakaan hullumpi! Hän oli höristänyt korviaan ja virkkanut kuin muina miehinä: Ei se Tyyko välitä Malinista kynnen mustuaisen vertaa! Piijat olivat tirsksuneet eikä hän ollut uskaltanut katsoa heihin. — Ymmärtääkö Hanna kommerrusta? oli toinen, Stiina-niminen, kuiskannut toverilleen. Ja sitten oli tirsskuttu taas. Hän oli suuttunut ja ärjäissyt: Mitä

te tirsкуtte täällä! Tehkää työnne ja lapelkaa matkoihinne! Mutta silloin oli Hanna tuohahtanut: Onpas tämä nyt olevinaan . . . mokomakin Laidan kasvatti! Korkealle luulee kiipeävänsä, mutta katsokoon, ettei nuolaise, ennenkuin tipahtaa! Ja piiat olivat tempaisseet korin sangoista kiinni ja mennä rymistäneet alas.

Se oli päivän selvää. Piiatkin olivat siis huomanneet hänen rakkautensa. Ja itse hän oli sen vielä heille paljastanut. Häntä oli kiukuttanut, ja kyyneleet olivat kohonneet silmiin. Hän oli heittänyt *Kodittoman* nurkkaan ja vaipunut synkkiin miettesiin.

Mutta se ei ollut kuitenkaan estänyt häntä Malinia ajattelemasta. Hän vaelsi metsissä, harhaili redin rannalla, ja kaikkialle seurasi häntä Malin, aina vain Malin. Hän oli tuntikaudet istuskellut rannalla ja katsellut merta. Aaltojen kohina ja tuulen laulu olivat jonkun verran tyynnyttäneet hänen sairasta sydäntään. Tuolla autiolla rannalla hän oli imenyt itseensä meren voimaa ja suolan kirpeyttä. Hän oli jo saattanut melkein pilkata itseään . . . uhmata elämää ja koko maailmaa. — Tuolla tavoin ladattuna hän oli lähtenyt paluumatkalle. Mutta — Hällströmin huvilan läheisyydessä, suurten koivujen katveessa, oli uhma jättänyt hänet. Se oli jäänyt tuonne rannalle, noiden myllertävien laineiden ja tohisevan tuulen leikkitoveriksi. Hänen oli tehnyt mieli itkeä.

Toisinaan, kun Malin oli sattunut istumaan samassa seurassa, hän oli tahallansa maininnut Tyykon

nimen. Silloin oli tyttö vilkastunut, hänen silmiinsä oli syttynyt ihmeellinen loiste. Oh, hän olisi voinut tuon loisteen vuoksi seurata häntä vaikka maailman loppuun! Hän oli istunut ja kuunnellut Malinin ääntä. Sen sointu oli ollut merkillinen. Siinä oli väreillyt kokonainen sävelten rikkaus. Hän oli kuunnellut sydän hellänä — aivan kuin olisi se paljosta takomisesta puutunut niinkuin käsi, kun hän Tyykon tellassa nosteli painoja. Heinänkortta pureskellen hän oli tuijotellut eteensä ja havahtunut siihen, että joku nauroi. Hän oli katsahtanut Maliniin ja ymmärtänyt, että hänestä oli tehty viittailuja. Itseään häveten hän oli viskannut heinänkorren maahan ja ruvennut matalalla äänellä selittämään Nestorille Graminaeae-heimon tuntomerkkejä.

Oh, heinänkorsi — sehän oli aina ollut onnettomien rakastajien turva avuttomuuden hetkinä!

Mutta — kuitenkin kaikitenkin — se oli sentään ollut ihanaa. Saada oleskella Malinin läheisyydessä, saada kuunnella hänen äänensä sointia — olihan sekin jotakin. Koirathan söivät niitä muruja, joita heidän herrainsa pöydältä putoili. Ja eikö hän ollut jostakin lukenut, kuinka onneton rakastaja oli ylistänyt kilpakosijansa silmiä: Oi, te kadehdittavat, jotka saatte hänet nähdä! Hän ei ollut pystynyt kohoamaan tuollaiseen epäitsekkyteen. Hän oli ylistänyt omia silmiään!

Niin olivat päivät kuluneet. Hän oli opettanut satamakapteenin poikaa, syönyt herrasväen kanssa ja — ollut onneton. Välistä hän oli pistäytynyt Ma-

lininkin kotona. Tytön vanhemmat olivat kohdelleet häntä ystävällisesti. Varsinkin isä oli puhellut paljon hänen kanssaan. Syvästi uskonnollisena hän oli kääntänyt keskustelun hengellisiin asioihin. Hesseä ne olivat syvästi liikuttaneet. Matlinilla hän oli usein saanut kuulla, etteivät hihhulit olleet oikeassa. Isäntäkin oli kerran sanoa jurauttanut: Nii-en opissa on moni tullut hul-luksi. Vanha merikarhu oli kauhistunut liikutuksia. — Arvaahan sen, et-tä jos yhtä paik-kaa rau-asta vii-lalla kihnu-tetaan, niin tu-len se ot-taa! Matlinin ukko oli ollut oikeassa. Hessen sydän oli ottanut tulen, mutta se ei ollut palanut rakkaudesta Jumalan Poikaan, vaan — Maliniin.

Häntä oli siis aiottu käännättää — ja välipä tuolla. Jos hän sen kautta olisi päässyt lähemmäs Malinia, hän olisi kääntynyt. Hän olisi istunut vaikka viikon seuroissa, jos vain Malin senkään vuoksi olisi rakastanut häntä. Mutta tyttö kammoi seuroja itsekin, eikä siis ollut kannattanut uhrautua.

Malinin isä oli käynyt muutamia luokkia lyseota ja muisti vielä vähän latinaakin. *Fugit irreparabile tempus*. Osasiko Hesse sitä kääntää? Oh, hän oli suorittanut tehtävän sangen vaivattomasti. Siinä hän ainakin liikkui omalla alallaan. — Aika kuluu peruuttamattomasti. Tuo lause oli saanut hänet surulliselle päälle. Oli tuntunut siltä, kuin sillä olisi ollut jonkinlaista yhteyttä Malinin ja hänen läheisyydessään vietetyn kesän kanssa. Tyttö luisui pois, yhä kauemmas... yhä varmemmin, kuta lähemmäs

syksy ehti. Oli turhaa tavoitella häntä enää koulun alettua.

Niin — se oli alkanut taas, toista kuukautta sitten. Toverit olivat palanneet itsekukin taholtaan. Oli ollut hauskaa havaita, kuinka pitkiksi he olivat venyneet. Koli-Onnikin oli kuin mikäkin jättiläinen, päätä pitempi kaikkia muita. Mutta samanlainen avuton ilme asui yhä hänen kalvakoilla kasvoillaan, ja samalla tapaa hän pärisytti poskiaa kuin ennenkin. Hän ei pitänyt koulunkäynnistä. Sohlströmin Lahja oli myös miehistynyt. Hän oli alkajaispäivänä astellut poikajoukossa kuin mikäkin ylhäinen... kuin jokin turisti, joka on tullut katsomaan, mitä nähtävyyksiä tämän kaupungin oppilaitos tarjosi. Hän oli jutellut harvaksen, mutta hänen olemuksestaan ei ollut hävinnyt tuo tuttu tyttömäinen leima. Se oli säilynyt, vaikka varsi olikin venynyt ja ääni käynyt römeämmäksi.

Lahja oli koettanut näyttää miehekkäältä. Paiska-
tessaan kättä tovereilleen hän oli mörissyt: Terrr-veh!
Mutta pään asento oli juorunnut, että hänessä oli
naista, mamsellia. Hän oli suhtautunut sangen ystä-
vällisesti Hesseen ja virkahtanut: No... sinä et ai-
nakaan ole viitsinyt kasvaa! Hän oli lausunut sen
ikäänkuin kehuun... kuin olisi se hänen mielestään
ollut jokin erikoinen saavutus.

He olivat saaneet yhden uuden opettajankin —
lehtori Johannes Kilpeläisen. Häntä kutsuttiin
»Pikku ryssäksi», koska hän oli kotoisin Inkerin-
maalta. Asianomainen olisi varmaankin ollut tuosta

pahoillaan, jos olisi sen tiennyt, sillä kaikesta päättäen hän oli rehellinen isänmaan ystävä. Pienenä, punaisena ja käheänä hän seisoi luokan edessä ja teki selkoa Puolan historiasta.

Juhana III Sobieski — siinä oli miesten mies! Hän ei tyytynyt vain oman rappeutuvan valtakuntansa kohentamiseen, vaan auttoi naapureitakin. Kun turkkilaiset 1683 piirittivät Wieniä, hän riensi Itävallalle apuun ja löi vihollisen kaupungin porttien edustalla. Juhlajumalanpalveluksessa, joka voiton johdosta Pyhän Tapanin kirkossa pidettiin, saarnasi pappi tekstistä: Es war ein Mann von Gott gesandt, der hiess Johannes!

Pojat ihastuivat häneen. Todellakin — lehtori Kilpeläinen oli kuin Jumalan lähettämä tekemään historian tunteja eläviksi. Entinen oli ollut kuiva ja ikävä. Hän ei ollut välittänyt muusta kuin vuosiluvuista. Milloin Rooma perustettiin? Milloin Sulla kuoli? Viimeksimainitulla kysymyksellään hän luuli leikanneensa hyvänkin viisauden. Sitä ei nim. sanottu oppikirjassa, vaan alkoi kysymyksessäoleva kappale sanoilla: Seuraavana vuonna Sulla kuoli... Helppohan oli suorittaa vähennyslasku... 1 pois 79:stä. Tämä opettaja oli puhunut aina historian luurangosta. Sen muodostivat vuosiluvut. Hyvä — mutta seitsemäätoista käyvät pojat olisivat halunneet jo hiukan »lihaakin» maistaa. Sitä antoi nyt heille Kilpeläinen, Pikku ryssä.

Oli toisiakin opettajia, joista he erikoisemmin pitivät, esim. lehtori Fogman, Petter Gustaf Fogman. Hän opetti kreikkaa.

Hesse muisti aina sen merkillisen päivän, jolloin lehtori Fogman oli tullut luokkaan ja tiedustellut, ketkä latinan lukijoista halusivat ruveta kreikkaa opiskelemaan. Se oli tapahtunut viidennellä luokalla.

Heitä oli ilmoittautunut seitsemän. Se oli tuosta vanhan klassillisuuden ihailijasta nähtävästi tuntunut kovin vähäiseltä, koskapa hän oli huudahtanut: Ja mitä tulee sitten teistä toisista? Sallikaa minun sanoa, hyvät herrat... kärjäkirjureita ja protokollasihteereitä... jonninjoutavia memorialisteja ja turhanpäiväisiä musteentuhrijoita! Mutta näistä seitsemästä (hän oli viitannut Hesseen, joka istui edessä) — näistä tulee oppineita kuin vanhan ajan seitsemän viisasta... professoreja ja tiedemiehiä, runoilijoita ja taiteilijoita — *doctissimi viri et praeclarissimi* — sillä kreikankieli on sivistyksen kruunu, tietäkää se! — Ja hän oli katsellut muhoillen noita seitsemää uskalikkoa, jotka olivat rohjenneet lähteä maineen korkeita tikapuita kapuamaan. — Hesseen nähden se ennustus kuitenkin meni täydellisesti myttyyn, kuten myöhemmin saamme nähdä.

Lehtori Fogman oli mukava mies. Ääni rämeä, esiintyminen hiukan karheaa, mutta nauru sydämelistä ja vilpítőntä. Hän suhtautui oppilaihinsa kuin isä poikiinsa. Kertoen heille kaikenlaisia kaupungin asioita, rahatoimikamarista köyhäinhoitohallitukseen asti, hän istui leveänä opettajapöydän takana, heitellen tulitikunpätkiä olkansa yli. Hänellä oli sellainen omituinen tapa. Pojat saivat kuulla, että hän,

Petter Gustaf Fogman, oli jäsenenä niin hyvin valtuustossa kuin kirkkoneuvostossakin, ja etteivät asiat ilman häntä olisi saaneet niin suotuisaa päätöstä kuin mitä saivat. Kaupungin tulo- ja menoarvio ... Herra varjele! — sellaisia menoeriä, *momentteja* ... (lehtori alleviivasi aina jokaisen vieraskielisen sanan) — aivan kuin olisi tämä kaupunki jokin Rooma, jota piti suihkukaivoilla ja voittokaarilla koristaa! Ei — hän, lehtori, oli lyönyt topakasti vastaan, ja nyt saivat Laidankin asukkaat kiittää häntä veroäyrin halpuudesta. Ja silloin hän oli merkitsevästi katsahnut Hesseen.

Hän opetti myös kauppakoulussa ja laski toisinaan leikkiä noilla sivistyksen lapsipuolilla — niinkuin hänen oppilaita nimitti. »Sillinkääntäjät» säälistivät häntä. Miten olisi mahtanut heidän käydä, jollei suopea Kohtalo, *Moira*, olisi ohjannut lehtori Fogmannia ottamaan muutamia tunteja tuon koulun opetusohjelmasta. Nyt heidän keskuudessaan liikkui mies, joka tunsikin Ateenan yhtä hyvin kuin tämän Pohjois-Pohjanmaan kaupungin, ja kuin säälistä sirotteli klassillisuuden kultajyväsiiä heidän karkeille kämmenilleen.

Toisinaan hän esitelmöi venäläisestä sivistyksestä. Sivistys — se nyt oli aivan liian hieno sana itäisen naapurimaan oloista puhuttaessa. Barbaria olisi ollut paremmin paikallaan. Olihan niillä, ryssärievuilla, tosin uudempi kaunokirjallisuus melkoista. Mutta yleensä olivat venäläiset niin sivistymättömiä, että ainoastaan yksi kymmenesosa taisi lukea ja kir-

joittaa. Kun entisen keisarin sairauden aikana annettiin säännöllisesti *bulletiineja*, joissa hovilääkäri kulloinkin ilmoitti hallitsijan terveyden tilan, kerääntyi toisinaan suuri ihmisjoukko jonkin sähköpylvään ympärille odottamaan, että olisi joku lukuaitoinen ilmestynyt joukkoon tulkitsemaan tuota valkoista paperia... Niin ryökäleen *analfabeetteja* ne olivat! (A propos — mistä muuten johtui sana *analfabeetti*?) Samppa Gutzén sai siihen vastata, ja esitys jatkui. Kuta pitemmälle lehtori ehti, sitä sivistymättömämmiksi muuttuivat ryssäparat. Lopuksi ei koko avarasta Venäjänmaasta löytynyt juuri ainoatakaan, joka olisi osannut lukea ja kirjoittaa. Sellaisia musikoita ne olivat!

Joka syyslukukauden alussa hän muuten piti tuon saman esityksen vasta-alkajille. Pojilla oli tallessa tuo puhe, jonka joku koiranleuka oli joskus pikakirjoituksella merkinnyt muistiin. Siinä kävi venäläisten yhtä ohrasesti. Sivistymättömiä, tietämättömiä raukkoja, jotka eivät osanneet muuta kuin molia... jumalankuvaa kumartaa! Jota vastoin Kreikassa... siellä runoili jokainen suutari ja räätälikin! Yksin loppulausekin oli uskollisesti jäljennetty: Aloitetaanpa nyt niitä aakkosia! — Se huvitti poikia tavattomasti.

Mutta — välipä sillä. Kuten sanottu — tunnit muodostuivat hauskoiksi. Oli parhailaan Venäjän ja Japanin sota. Pojat seurasivat innostuksella sota-uutisia, ja jokaisesta ryssien tappiosta iloittiin. Lehtori oli myös tavattoman innostunut. Toinen

puoli tunnista kulutettiin viime taistelujen selostamiseen.

Missäs olivat nyt ryssät selkäänsä saaneet? Pojat: Shaho-joella! Lehtori: Kuinka paljon oli kaatunut kummallakin puolen? He lukivat kuin kirjasta: 40 000 venäläistä ja 20 000 japaneesia!

Niin... se oli kuitenkin tainnut jäädä ratkaise-matta se taistelu. Mutta — kuka osasi sen laulun, jossa puhuttiin Jantain kaivoista?

Osattiinhan se — joka pekka. Hesse sai lausua sen:

Japaneesit Jantaissa
kaivoja punttaa,
Kuopatki laivallansa
pakohon jo juntaa ...

Niin... ne kansanmiehet olivat toisinaan mestareita lauluja tekemään. Kukaties sekin mies, joka oli nämä säkeet kirjoittanut, olisi oppia saatuaan kyen-nyt niittämään laakereita *Muusain* palveluksessa. Ja lehtori sively miettiväisenä partaansa ja katseli kirkkopuistoon, jossa runoilijan patsaan päälle oli yöllä satanut lunta. Tänä vuonna tuli talvi varhain.

Mutta — noista vapaaseen haasteluun käytetyistä hetkistä huolimatta, ehdittiin läksyt sentään mainiosti läpikäydä. Äläpäs, että Fogman olisi niitä unohtanut, vaikka he toisinaan sitä toivoivat! Lehtori jutteli lapsistaan. Olivatko pojat panneet merkille, että tytöt tulivat isäänsä ja pojat äitiinsä? Joo... hänelläkin oli tytär, Aino Somikki Suometar, joka oli etevä, niin tavattoman etevä! Neljä lauda-

turia ylioppilaskirjoituksissa! Mutta Aino Somikki oli tullutkin häneen, itse pappaan, jolla ei myöskään ollut pää puusta. Jota vastoin pojat... (lehtori hymyili säälivästi)... Kauko-parkakin tyhmä kuin pässi. Hänestä saattoi sanoa, että hänen päässään oli vain surmjolk, karduspapper o' knapustenar... Mutta — hän oli tullutkin äitiinsä...

He nauroivat, ja sekös yllytti lehtoria jatkamaan. Hän kertoi kävelyretkistään. Hänen oli tapana iltaisin tehdä pieni *rondi* ... kiertää sieltä Laidan ja aseman kautta. Kuten roomalainen senaattori hän halusi todeta, että yhteiskunta kehittyi säännöllisesti. Näillä retkillään hänellä tavallisesti oli mukanaan rouvansa ja pystykorvansa, »Huli». Mutta — omi-tuista: kun hän aloitti esityksensä, hän melkein poikkeuksetta sanoi: Minä, Huli ja mamma. Siitä saivat oppilaat arvata, että hän piti Hulia vaimoiaan vii-saampana.

Tuo kaikki olisi tuntunut jonkun verran ilkeältä, jollei sitä olisi osattu ottaa huumorin kannalta. Ymmärrettiin, että lehtori tahtoi ennen kaikkea korostaa itseään, ja siinä joutui rouva-parka kuin vahingossa viimeiseksi. Ja huumorin kannalta sen otti lehtori-kin — kaiken muun paitsi itsensä korostamisen. Siinä hän ei ymmärtänyt leikkiä ollenkaan, eikä siitä uskallettu koskaan leikillä puhua — paitsi äärimmäisen varovaisessa muodossa. Mutta silloinkin piti siihen lisätä hyvä annos jotakin hyväntahtoisen kehuva — ja lehtori nielaisi leikin sydämellisesti nauraa röhötäen. Hän piti siitä, että oppilaat kääntyivät hänen

puoleensa kaikenlaisissa asioissa. Ja pojat käyttivätkin sitä hyväkseen. Mutta se ei koskaan onnistunut tunnin alussa. Ei — ensin oli koulutehtävä suoritettava ja sitten vasta tarinoitiin. *Res severas in crastinum differo* — se ei käynyt päinsä hänen, Petter Gustaf Fogmanin, tunnilla. Nuo tunnit muodostuivat niin rattoisiksi, että venäjänlukijat kateellisina kuuntelivat »grekiläisten» kertomuksia. Ja taisipa yksi ja toinen heistä katua, ettei ollut valinnut kreikkaa venäjän asemesta.

Hesse oli päässyt heti alussa hyviin väleihin lehtori Fogmanin kanssa. Kieliä rakastavana hän suuresti innostui tuohon vanhan Hellaan kieleen. Siinä oli hänen mielestään samanlaista juhlallisuutta ja arvokkuutta kuin latinassakin, vaikka viimeksimainittu sittenkin oli arkipäiväisempää... kuin jollakin tavoin kovempaa ja kalskahtavampaa. Se kai johtui siitä, että sen käyttäjät olivat haastaneet maailmalle enimmäkseen miekoin, kilvin ja keihäin — kun taas kreikkalaiset olivat puhuneet ihmiskunnalle lauluin, soitoin ja seppelin. Se oli antanut tälle kielelle sen suurenmoisen sulavuuden, sen sointurikkauden ja hämmästyttävän notkeuden, josta sitten myöhemminä aikoina myös roomalaiset ottivat oppia. Hesse oli huumaantunut. Hänen seitsentoistavuotias sydämensä oli herkkä ja vastaanottavainen. Siinä oli rakkaus pitänyt juhliaan — joskin sangen surunvoittoisia. Mutta — juuri sen vuoksi hän ymmärsi erinomaisesti noita muinaisen Hellaan traagillisia henkilöluomia, joille ei ole vertaa minkään maan

kirjallisuudessa. Hän tuli sangen murheelliseksi kuullessaan Oidipoksen onnettomasta elämästä, ja Antigonen kaunis satu liikutti häntä ihan kyyneliin. Hän itki hautakammioon suljetun neidon surullista loppua, ja haltioitui ajatellessaan, että Haimon, Kreonin poika, Antigonen sulho, surmasi itsensä morsiamen ruumiin ääressä. Noissa molemmissa kertomuksissa esiintyi rakkaus ihmisen kärsimyksenä — vääjäämättömänä kohtalona, jota ei voitu välttää. Ja hänen surullinen sydämensä joi lohtua Ariadnen murheellisesta tarinasta, joka kaikessa traagillisuudessaan oli kaunis kuin kesäisen auringon lasku . . .

Näihin aikoihin hän hautaili toista rakkauttaan. Sekin oli jäänyt autiolle saarelle yksikseen, ja sen oli siis kuoltava nälkään. Mutta — kuolinkamppailu ei enää tuntunut niin vaikealta kuin alussa. Rakkauden esine vaelsi aivan kylmänä hänen ohitse. Näytti, kuin ei Malin olisi halunnut tunteakaan häntä.

Toissa päivänä hän oli viimeksi pistäytynyt tytön kotona. Olihan hänellä hyvä syy, kun veljet olivat luokkatovereita. Mutta keittiössä olivat Hanna ja Stiina virnistelleet hänelle, kun hän oli tiedustanut, oliko Ruben kotona. Se oli Malinin vanhempi veli.

Malinia kai sinä tähtää! oli Hanna nauranut.

Se oli ollut sellainen isku, jota oli mahdoton toista kertaa kestää. Mokomatkin luntut! Hän oli puhaltanut portista kadulle tulipunaisena vihasta. Ikipäivinä hän ei astuisi siihen taloon!

Eikä hän astunutkaan. Hän haki lohdutusta muualta. Ja tällä kertaa hän sitä löysi.

XII.

Paula Posio oli pieni tytönpallukka, kauppa-koulun ensi luokalla. Hän oli rikkaan maa-kauppiaan tytär ylimaasta, hiukan miesmäinen puheissaan. Viisitoistavuotiaaksi hän teki tavallista kehittyneemmän vaikutuksen. Kasvot punakat ja pyöreät, vartalo tukeva, nenä pieni ja nykerö, mutta silmien lämpö johdatti mieleen korpimaiden takkatulet — tuollaisen leppoisan loisteen, jonka ääressä viluisen on hyvä kyyröttää. Ja Hesse kaipasi lämmitystä, tuollaista hiljaista osanottoa, joka rajoittui vain ystävälliseen sanaan ja hellään kädenpuristukseen.

Heidät esitettiin luistinradalla, ja se tapahtui seuraavasti.

Hesse oli luistelemassa muutamana helmikuun iltana. Hän koetti tällä tavoin haihduttaa ikäväänsä. Olihan somaa luistella suuressa koululaisparvessa kädet selän takana ja ylhäisen kylmästi tarkastella toisia — varsinkin tyttöjä. Ne saivat hänen puoleltaan osakseen säälistävän hymyn. Naisrievut — luulivat olevansa tärkeitäkin tekijöitä yhteiskunnassa, mutta kyllä ilman heitäkin toimeentultiin! Hesse oli

verhoutunut äänettömyyteen, ei jutellut kenenkään kanssa, mutta siitä huolimatta nautti, saadessaan olla suuressa poikaparvessa. Luokkatoverit iskivät hänelle silmää. Hesse-pojan alakuloisuuden syy kyllä tettiin.

Hesse . . . helekkarissa, tuuhan tänne!

Se oli Iinatin Kalle, Hessen luokkatoveri.

Mitä nyt —?

No . . . katohan poikaa . . . perkule, kun aijaa ohi kuin kuvernööri! Tuuhan nyt tänne!

Hesse luisteli luo: Mitä sulla nyt on —?

Kalle: Tuuhan mukkaan.

Kalle tarttui häntä käsipuolesta ja juoksutti paviljongin luo. Siellä yhdellä nurkalla pani pieni, pyöreä neitosen alku parhailaan luistimia jalkaan.

Saanko minä esittää . . . tässä on Hesse Karlsson . . . meidän luokan nuori Wertteri, ja neiti Paula Posio.

Kalle Iinatti puhui hitaasti, hiukan kankeasti . . . kuin olisi lukenut juhlapuhetta ulkoa. Häntä kutsuttiin tavallisesti »Suomi öyväkkeeksi», sillä hän oli perso sikarille. — Onko sulla niitä öyväkkeitä . . . pannaanpa savuksi, se oli hänen tavallinen kysymyksensä. Hän oli nim. tarkka, äärimmäisen tarkka — karhusi kadullakin kymmentä penniä, jos tiesi toisen jääneen velkaa.

Sen isällä on kaksituhatta porua, kuiskasi Kalle Hessen korvaan, röhähti merkitsevästi ja jätti heidät kahden kesken.

Hesse oli hämillään. Mitä Kalle oikeastaan oli tar-

koittanut? Pitikö hänen nyt ruveta tuon tumppanan kavaljeeriksi koko pitkäksi iltaa?

Saisittekkoon te, herra Kaalsonni, tuon luistimen riivatun paremmin jalakaan?

Tyttö särki ärrää, ei tosin isosti, mutta kuitenkin tuntuvasti.

Mikäs auttoi — Hessen oli laitettava luistin kuntoon. Hän oli polvillaan jäällä, ja pikku neiti katseli ystävällisesti lempeillä, ruskeilla silmillään. Hesse ehti havaita, että tällä oli luja otsa, tiukalle kamattu tiheä tukka, jonka väriä oli vaikea määritellä näin sähkövalossa. Mutta mustalta se näytti.

Kun luistin oli saatu jalkaan, nousi Paula ylös, rupesi korjaamaan pukuaan ja virkkoi: Hamerääppänäkin meinaa puota.

Hakaneula hampaissa hän piukotti hameensa vyötäröä, hymyillen samalla pojalle aivan huolettomasti. Olipa se maalainen . . . niin merkillisen vapaa ja ujostelematon! Hesse teki sen havainnon, että tyttö koetti peittää tottumattomuuttaan tuolla miesmäisellä, hiukan karkealla kielenkäytöllä.

No . . . näyttäkääpä nyt sitä ytterkanttia.

Hesseä hermostutti. Kaikennäköisiä ryömäkeriä se linatin Kalle paiskasikin hänen niskoilleen! Hän tarkasteli tovereitaan, koettaen näiden kasvoilta lukea, mitä nämä arvelivat. Mutta linatin Kalle kulki isossa poikaparvessa, heilutti kättään ja huusi jotakin, jota Hesse ei erottanut. Ja sitten koko joukko purskahti nauramaan.

Siellä oli Gutzénin Samppa, Eino Åman, köyhän

papinlesken poika, ja Stelanderin Aarne — kaikki luokkatovereita. He pitivät Hesseä silmällä.

Hesse... helkkarissa, pussaa jo! suhautti Eino Aman kämmenensä suojasta, kun Hesse tyttöineen luisteli ohi. Ja sitten kajahti taas nauru, josta selvästi erotti Samppa Gutzénin professorimaisen, harvatahtisen höhötyksen.

Mutta Hesse oli jo haarniskoitunut. Hän ei välittänyt toverien ivahuudoista. Jokin pettämätön vaisto oli kuiskannut hänelle, että hän vihdoinkin oli löytänyt tytön, jota ei toinen häneltä riistäisi. Hän oli rakastunut. Paula Posion ruskeat samettisilmät hohtivat lämpöä kuin takkatuli jossakin korven uudistalossa.

He luistelivat koko illan. Kun soittokunta lopetti, hän saatteli daaminsa kotiin. Tämä asui Kirkkokadulla, viskaalin talossa. Oho... hienopa oli kortteeri ylimaan tyttärellä!

Seurustelutapoihin kuului, että piti hetkisen pakista porttikäytävässä, ja Hesse tietysti seurasi tapaa. He siis juttelivat yhtä ja toista. Paula kertoi isänsä poroista. Ne sitten olivat menentelijöitä! Syksyllä niitä ei tahtonut saada kiinni ollenkaan. Heidän Riku-renki oli kerran koettanut heittää Isoakorvaa, mutta koko päivän oli, koranus, hiihdättänyt, ennenkuin onnistui...

Hesseä hirtitti. Hän ei ollut tottunut siihen, että tytöt kiroilivat. Sillä tuo outo sana ei voinut olla muu kuin kirous. Eikö nyt neiti Posio ymmärtänyt, ettei sellainen sopinut... sivistyneessä seurassa olle-

tikaan. (Hesse tunsi olevansa niin tavattoman paljon yläpuolella toista — aivan kuin hieno aatelisherra tavallisen karkean talonpojan rinnalla.) Hän käytti huoliteltua kieltä, paljon huolitellumpaa kuin tavallisesti. Sen hän teki tarkoituksella. Eikö tyttö todellakaan huomannut, että tämä kaikki oli tarkoitettu hänen ojentamiseksi? Mutta ei näyttänyt siltä. Paula vain nauroi huolettomasti, jutellen entiseen tapaansa.

Tukeva herrasmies sukelsi portista kadulle, palttoonkaulus pystyssä ja hopeanuppinen keppi kädessä. Paula Posio niinata nyksäytti, ja herra nosti lakkiaan.

Viskaali . . . riivattu! kuiskasi hän Hesselle. Nyt se kiusaa minua, kun näki mulla kavaljeerin.

Oi, kuinka tuo sorahtava r loukkasi Hessen klassillisuuden hiomaa korvaa! Eikö tuollaisesta nyt voinut päästä? Olihan Demostheneskin sorakielinen, mutta ahkeralla harjoituksella kuitenkin päässyt viasta ja kehittynyt yhdeksi maailman kuuluisimmista puhujista. Paula Posiolta ei vaadittu sellaisia saavutuksia. Hesse päätti ruveta tyttöä treenaamaan.

Mutta — yhtäkaikki . . . hänessä oli kuitenkin jotakin, joka veti puoleensa, jotakin kotoista ja turvallisuutta herättävää. Hänen äänensä värähti toisinaan syvästi — aivan kuin jokin urkuharmoonion matalampi sävel, joka vienosti vavahtelee. Siinä oli jotakin kyyneleistä . . . jotakin itkuvalmista, joka karheiden sanojen vastakohtana vaikutti omituisesti. Malin Hällströmillä oli samanlainen ääni, ehkä vielä-

kin kauniimpi. Mutta Paulankin puheessa soinnahti pehmoinen, hiukan surumielinen sävel. Se ilmaisi, että tyttö oli tunteellisempi, kuin miltä tahtoi näyttää. Ilmeisesti hänkin oli mielistynyt toveriinsa ja tämän kaupunkilaiseen käytökseen.

Paula esitti: Eikö heitetä kalosseja pois?

Hesse ei äkkiä käsittänyt, mitä toinen tarkoitti. Mutta kun tämä ojensi kätensä lausuen nimensä, hän tajusi. Hän oli tahtonut esittää lähempää tuttavuutta!

Hesse, virkkoi hän hiukan nolona. Oikeastaan minä olen Hesekiel, mutta sitä muotoa ei käytetä juuri koskaan.

He juttelivat vielä hetkisen, kunnes Paula yht'äkkiä huudahti: Nyt on lähdettävä lukemaan! »Sokrates» on ankara herra. Meillä on huomenna sen tunti.

Niin... lehtori Fogman. Häntä kutsuttiin sillä liikanimellä. Vai oli heillä huomenna hänen tuntinsa. No niin... hänenkin oli mentävä kreikan sanoja hakemaan. Heilläkin oli »Sokrateen» tunti.

Hän heitti hyvästit, ja Paula hymyili viehkeästi: Hyvästi Hesse, ja kiitos seurasta...

Hän lähti painamaan kotia kohti. Merkillistä! Oliko tämä taas heräävää rakkautta? Oh, miksi tuo sana nyt tuntui hänestä niin arkipäiväiseltä? R-rakkauttako? Johtuiko se tuosta sorahtavasta r-ään-teestä?... *Amor-r... agapee...* oli hyvä, ettei sanan kreikankielisessä vastineessa löytynyt ärrää. Se tuotti hiukan helpotusta. Mutta — miten olikaan

... tyttö oli kuitenkin erikoinen ... e-rikoinen ... perhanan ärrä! Sehän särki koko lumouksen kuin voimakkaasti viskattu kivi kiiltävän peilin pinnan!

Hän silmäsi taivaalle. Siellä tuikkivat Otava ja Aaronin sauva. Ne välkkyivät kuin loistavat jalokivet. Hänhän oli ennenkin vedonnut tähtiin ... nuoren elämänsä tärkeissä ratkaisukohdissa. Niin hän teki nytkin. Nuó välkkyvät avaruuden timantit toivat hänen mieleensä Paula Posion silmät.

Ne olivat kieltämättä kauniit ... harvinaisen säteilevät ja ilmeikkäät. Niiden pohjalla paloi tuli, lempeästi leikottava liesivalkea. Hesse oli kauan kyyrötellyt viluissaan. Nyt hän oli löytänyt lämmitelypaikan. Paula Posion silmät olivat sen hänelle ilmaisseet.

Kotipihalla hän pysähtyi. Oli samanlainen ilta kuin kaksi vuotta sitten, jolloin hän oli palannut Viktorian kotoa. Missähän tämä nyt mahtoi olla? Hesse oli kuullut, että Viklundit olivat muuttaneet takaisin Ruotsiin, Luulajaan. Siellä oli suuria sahalaitoksia, ja Viktorian isä oli saanut edullisen paikan. Sitäpaitsi ei Viktorian äiti ollut kuulemma viihtynyt täällä.

Hessen sydämeen pisti. Viktoria oli ollut suloinen. Miksei hän ollut osoittanut myötämielisyyttä? Hänenkin äänensä oli ollut miesmäinen ... käheä ja oikeastaan ruma. Mutta siinä oli sittenkin soinnahtanut jotakin ... jotakin avuttoman tapaista ... kuin tukea ja turvaa etsivää, joka aina herätti hänen ritarelliset vaistonsa henkiin. Miksei hän ollut saanut

ojentaa auttavaa kättä? Viktoria... minä tuen sinua käsivarresta. Luistellaan... luistellaan läpi elämän...

Hän meni katsomaan entisen luistinratansa paikkaa. Nyt siinä oli korkea kinos, ja joku katuvarren asukkaista oli unohtanut sen nokalle joitakin lapsenriepuja. Hesse potkaisi niitä. Ne sitten hakivat omittuisia kuivaamispaikkoja! Tuulikinhan ne tuosta veisi. Rääsyjä... r-rääsyjä! Taas muistui hänen mieleensä Paula Posion sorahtava r. Pahusko se oli hionutkin hänen korvansa niin hienoksi, ettei tuosta nyt päässyt rauhaan!

Hän huokasi ja tallusteli sisään luistimet kainalossa.

Seuraavana päivänä koulussa hänet otettiin iloisesti vastaan. Kaikki istuivat juhllallisina ja tuijottivat taululle. Hän oli myöhästynyt rukouksista. Mitä... kuka hävytön —?

Taululle oli piirretty poika ja tyttö. Poika luistimet jalassa, kädet selän takana, kurotti huuliaan pientä, paksua tytöntypykkää kohti, joka iloisesti nauraen sanoi: »Minun isälläni on kaksituhatta por-roa!» Hesse tunsu itsensä ja Paula Posion. Se oli Gutzénin Sampan käsialoja. Kyllä hän arvasi. Samppa oli mainio piirustaja, mutta olisihan hän saattanut käyttää lahjojansa parempaankin.

Hän sutaisi piirustuksen pois. Olikin jo aika, sillä opettaja astui luokkaan.

Sillä tunnilla ei Hesse paljon seurannut. Hänen sisunsa kihui. Toverit olivat asettuneet taas häntä

vastaan. Niille ei sitten ollut mikään pyhää... ei rakkauskkaan! Hesse tunsi voimakasta myötätuntoa pilkattua ystävänsä kohtaan. Pilkatkoot! Hän asettui tätä puolustamaan. Viis siitä, vaikka hän räökkäsi ärrää ja oli muutenkin käytökseltään puoli-villainen. Hänellä oli kuitenkin hyvä sydän, ja sehän oli pääasia.

Tämä toverien asenne ratkaisi lopullisesti hänen suhteensa Paulaan. Hän kiintyi tyttöön koko sielustaan. Hänellä oli sellainen merkillinen kyky kasvaa vastoinkäymisissä. Siinä oli hänen elämänsä voiman suuri salaisuus. Hän tuli henkeä täyteen ja kohotti päänsä pystyyn. Niinkuin ennen rautatien pajassa, kun hitsauskipunat räiskyivät hänen silmilleen, hän otti nytkin vastaan nuo monet pistopuheet ja letkaukset. Ja hän teki saman havainnon kuin silloinkin: ne eivät polttaneet.

Hän seurusteli siis Paulan kanssa joka ilta. Sunnuntaisin ja lupapäivinä he tekivät pitkiä kävelyretkiä kaupungin ulkopuolelle. Hessellä oli silloin erinomainen tilaisuus opettaa tyttöä. Esitelmöiden Kreikan ja Rooman mytologiaa hän pänttäsi tämän päähän monta kaunista pikku juttua. Ja jälleen sukelsi esille tuo vanha lause: *Amicus amico carus est* — mutta sillä erotuksella, että toinen *amicus* nyt oli muuttunut *amicaksi*. Se sopi siten paremmin.

Paula katseli ihailien oppinutta kavaljeeriaan, joka puhui merkillisen sujuvasti ollakseen vasta kuudesluokkalainen. Hän oppi paljon sinä talvena, oppi hienon käytöksen alkeet... sai tietää, ettei

tyttöjen sopinut kiroilla. Ja hän häpesi, että oli käyttänyt niin tyhmästi, korjannut pojan läsnäollessa hamettaankin ja vielä hakaneula suupielessä — aivan kuin joku piiantallukka! — Kun sitä on pönteri, niin mistäpä sitä osaa, nauroi hän kyynelet silmissä.

Tuollaisia pikku kompastuksia sattui kyllä vielä . . . silloin tällöin. Mutta se ei Hesseä enää surettanut. Paula oli nyt tietoinen siitä, mikä sopi, mikä ei. Toista harmitti vain se, ettei tyttö oppinut käyttämään sitä oikealla paikalla. Hän saattoi esim. sanoa: mahtodonta. Siinä pisti jälleen puolivillaisuus esiin. Mutta Hesse jatkoi itsepintaisesti sivistystyötään, ja lukukauden lopulla Paula jo haasteli sangen sirosti ja näppärästi.

Tuli sitten kesä, ja koulu loppui. Paula matkusti kotiinsa ylimaihin. Hänellä oli sama matka Kalle Iinatin ja tämän sisaren kanssa. Hesse oli heitä polkupyörällä saattamassa ensimmäiseen majataloon.

Siellä, kievarikamarissa, juotiin lähtökahvit. Iinatin Kallekaan ei enää vitsailut. Hän oli vakava kuin setämies ja otti heidät ystävälliseen suojelukseensa. Hän lohdutteli: Älä itke, Paula, Hessehän tulee kesällä sinua kahtomaan . . . Ja sitten hän hiukan levottomana silmäsi Hesseä, jonka kurkussa myös nyki ja pakkasi tukkeutumaan. Niin . . . hän aikoi kesällä tulla Paulaa tervehtimään.

Ylimaihin menijät lähtivät. Hesse seurasi kievarin portilta heidän matkaansa. Kauan vilkkui maantieltä valkoinen nenäliina, jota toisin vuoroin heilutettiin iloisesti, toisin vuoroin painettiin kasvoille.

Siellä kyykötöi Paula takaistuimella ja huiskutti ystävälleen. Hänestä oli nyt täydellisesti hävinnyt miesmäisyys. Hän oli vain surullinen, pieni koulu-tyttö, joka ensi kertoja elämässä tunsu eron ikävän.

Hesse palaili kaupunkiin autuaissa tunnelmissa, joskin alakuloisena. Ajatella, että Paula oli puskah-
tanut itkuun! Hän ei ollut ennen nähnyt itkevää naista, jollei nyt ottanut huomioon Naapuri-Hällströmin tätiä, äitiään ja omaa sisartaan. Mutta ensiksimmäin oli liiaksi vieras, jälkimmäiset taas liian omaisia, jotta heidän kyynelensä olisivat samalla tavalla järkyttäneet. Paula oli näyttänyt niin avuttomalta, niin yksinäiseltä ja hyljättyltä, että hänen oli tehnyt mieli ottaa tyttö syliinsä ja suudella häntä.

Ja nyt alkoi matkan valmistelu. Hessen pikkuserkku, kauppias Nyströmin vanhin poika, oli luvannut hänelle pyörää lainaan. Se oli vanha rämä ja paljon käytetty, mutta Hesse paikkaili sitä parhaansa mukaan. Jokaisen ulkokumissa olevan reiän kohdalle hän laittoi kalossin pohjasta vahvistuspaikan. Sen piti kestää, sillä hänellä oli pitkä matka. Hän voiteli, puhdisti, kiillotti ja maalaili, askarrellen samanlaisella mielellä kuin kosiomatulle valmistautuva talonpoika, joka siistii kiesejään. Ja hauskaa se oli! Oli suloista tuossa työn ääressä muistella viime lukukauden rikkaita elämyksiä. Se oli ollut vielä sisältörikkaampi kuin viime kesä Leppäsaassa. Tosin Malin oli kauniimpi... paljon kauniimpi, mutta niin kylmä, niin tavattoman kylmä. Hesse oli joskus arvellut, tokko hänessä sielua olikaan. Sillä

olisihan sen edes joskus pitänyt näyttää elonmerkkiä niin kiihkeän ja uskollisen palvonnan edessä. Niin . . . mutta olihan se näyttänytkin, vaikka toiselle pojalle. Riippui henkilöstä, kuka tuon sielun hereille sai. Ei . . . hän ei enää ajatellut koko Malinia eikä koko Hällströmien heimoa. Nappisaksoja ne olivat Posioiden rinnalla, jotka omistivat kaksituhatta poroa! Niin . . . välipä niistä . . . ei hän porojen vuoksi — hän rakasti vain Paulaa itseään. Kun hän kerran koulunsa lopetettuaan astuisi Paulan isän eteen pyytämään tämän tyttären kättä (niinhän sanottiin romaaneissa) — hän lausuisi vain lyhyesti: Antakaa porot pojillenne . . . minä vien Paulan . . . Ja varmaankin ukko Posio silloin nyökäyttäisi päätään tyytyväisyydestä.

Iltaisin hän kuljeskeli maantiellä, joka johti ylimaihin. Teki sydämelle hyvää vaeltaa tuota samaa tietä, jonka käänteeseen Paula oli muutamana kesäkuun aamuna hävinnyt. Rattaiden jäljetkin tuntuivat täällä rakkailta, ja Hesse kuvitteli niidenkin kuiskivan Paulasta ja hänen kaukaisesta kotiseudustaan. Karjaportilla, portinvartijan tuvassa, istui vanha vaimo sukkaa kutoen. Ovi oli auki maantielle käsin. Saattoi siis hyvin nähdä tuon pienen tuvan sisustuksen. Kahvipannu tuolilla ovensuussa ja pöydällä kukkia. Mitä . . . punapauloja, punapilaita, Paulan lempikukkia! Mummo vilkaisi työnsä lomasta ja hymyili ystävällisesti. Hän tunsi seppä Karlssonin pojan, joka kävi isoja kouluja. Hesse nosti kohteliaasti lakkiaan ja vaelsi eteenpäin.

Välistä hän otti pyöränsä ja ajoi ensimmäiseen majataloon. Oli somaa astua tuohon samaan kievari-kamariin, jonka pöydän ääressä he olivat jäähyväis-kahvit juoneet. Kuinka pitkä aika siitä tuntui olevan! Oli vaikea ajatella, että se oli tapahtunut vasta viikko sitten. He olivat sopineet Paulan kanssa, etteivät kirjoittaisi. Se saattaisi herättää tarpeetonta huomiota. Mutta pianhan hän matkustaisi sinne . . . Paulan luo, ja silloin olisi elämä taas kuin silkkiä! Hesse tilasi kahvia ja sitä juodessaan kuvitteli, että pöydän toisella puolen istuivat Paula ja Kalle Linatti sisarineen. Hän kohotti kuppia kuiskaten itsekseen: Näkemiin, Paula . . . me tapaamme pian. Ja hänestä tuntui tuo pikku tempu peräti somalta.

Auringon mailleen mennessä hän palaili kaupunkiin, katsellen kosteudesta kiilteleviä ruohokenttiä ja tien varrella olevia huviloita. Oli vielä koleaa iltaisin, sillä kesä tuli myöhään tänä vuonna. Hän huomasi miehen ja naisen istuvan muutaman huvilan verannalla yhteiseen hartialiinaan kietoutuneina. He vilkaisivat sivumennen ohitseajavaa koulupoikaa, joka polki verkalleen, kiirettä pitämättä. — Rakastavainen pari . . . vilahti Hessen päässä, ja hänestä oli mukavaa ajatella, että siinä istui Paula ja hän. Kirkontorni näkyi metsikön takaa, ja sen oikealla puolen kohosivat Karstenin nahkatehtaan korkeat savupiiput. Jostakin kaukaa kuului höyrylaivan huuto, ja päivystysveturi kiljahteli hautuumaan takana. Miksi tuntui Hessestä raskaalta palata kaupunkiin tällaisena iltana? Täällä lasi aurinko me-

reen . . . johonkin sinne Leppäsaaren taa. Mutta — vastakkaiselta ilmansuunnalta se nousi . . . nousi loistavana ja kirkkaana, valaen hohdettaan yökasteesta kimalteleville kedoille, jotka heräsivät kuin ihmiset, unissaan itkeneet, mutta kyynelten aiheuttajana oli onni, suuri, ihmeellinen onni. Jotavastoin tämän iltakasteen, joka ennen yön tuloa laskeutui, puristi esiin tuska . . . tuska siitä, että päivä pakeni pois. Se oli ikävää, sydäntä jäytävää ikävää, jota ihmislapsikin tunsi illan tullen, yön lähestyessä . . .

Hesse kääntyi kotiin päin. Joku myöhästynyt kylpymies tuli vastaan märkä vasta kainalossa. Hän höyrysi, ja hänen vastansa höyrysi. Siitä lemahti ohi-ajavan koulupojan nenään suloinen saunan tuoksu. Hesse rupesi hyräilemään:

Itämaille rientää ma tahdon,
siellä kultani asustelee,
yli vuorten, metsäin, laaksoin,
missä tuometkin tuoksuelee.

XIII.

Hesse polkee pölyistä maantietä. Aurinko paistaa täydeltä terältään. Nyt — juhannuksen jälkeen oli vihdoinkin tullut lämmin, oikea hellekesä. Hän hikoilee tavattomasti ja poikkeaa vähäväliä juomaan tien varrella olevista mökeistä.

Täällä on toisenlaista kuin kaupungissa. Koskaan ennen hän ei ollut käynyt näin kaukana. Olihan hän kyllä nähnyt Helsingit, Turut ja Viipurit, mutta hän oli matkustanut junalla. Ja mitäs sitten — ne olivat kaupungeita, jos kohta etäällä. Täällä hengitti erämaa, koskematon kiviö, korpi.

Ihmiset tekivät ujon vaikutuksen, ne eivät juuri paljon puhelleet. Se kehuttu maalaisten uteliaisuus, josta kaupungissa niin isoa ääntä pidettiin, ei näyttänyt asustavan täällä. Torpanvaimo meni sanaa sanomatta ulos, palasi hetken kuluttua ja lasi sinukka-tuopin pöydän nurkalle. Hesse joi ja ihmetteli. Merkillistä seutua . . . merkillistä kansaa!

Mutta sitten hän vilkastui ja sydänala valahti pehmeäksi kuin vaha. Nämä ihmiset olivat nähneet Paulan. Tuo torpanvaimo oli pilkistänyt ikkunasta linatin Kallen ohiajaessa — niinkuin oli pilkistänyt hänenkin tullessaan. Kukaties se tunsivat heidät —?

Hän kyseli varovasti — noin kautta rantain. Tiesikö emäntä mitään Posion väestä? Torpanvaimo katsahti häneen tylsästi, rupesi liekuttamaan kehtoa ja vastasi yksikantaan: Tästä kulkee niin paljon ohi . . . kukapa ne kaikki tuntee . . .

Hessen mieliala painui, ja hän oli pitkän aikaa vaiti. Niin . . . tämänhän oli vielä niin kaukana Paulan kotoa . . . vierasta pitäjääkin. Hän tunsu itsensä orvoksi ja yksinäiseksi. Ja lähtiessään jatkamaan matkaa hän ajatteli: Mahtanenkohan koskaan päästä perille —?

Mutta majataloissa, joihin hän säännöllisesti poikesi, hän sai käsiinsä johtolangan. Istahtaen kievarin pöydän ääreen hän selaili päiväkirjaa ja haki esiin kesäkuun alkupäivät. Sieltä löytyi säännöllisesti Paulan nimi. Siihen hän oli kirjoittanut pienellä, pyöreällä käsialallaan. Ja Iinatin Kalle oli tekstannut alle komeasti kuin joku maanmittari — kun taas Kallen sisaren nimikirjoituksen ympärillä liehui kiekuroita ja koristuksia jos jonkinlaisia. »Helmi Iinatti, Helsinki—Kitka». Niin . . . hän tuli etelästä, suuresta maailmasta. — Nuo nimikirjoitukset olivat Hesselle kuin tervehdys, lämmin, tuttavallinen tuulahdus, ja kaikki muut nimet ennen niitä ja niiden jälkeen olivat hänelle täydellisesti samantekeviä.

Hän joutui yöpymään samaan majataloon, missä retkeläisetkin olivat yönsä viettäneet. Talo oli mäen rinteellä, harvinaisen kauniilla paikalla, ja teki erinomaisen siistin vaikutuksen. Alla levisivät metsät, hohtavat, viheriät metsät, ja maantie kiemurteli ta-

lon ohitse kultaisen nauhan kaltaisena. Se kohosi vain yhä korkeammalle, kuta pitemmälle matka kului.

Hesse ihaili mahtavaa näköalaa, ja hänen sierai-
miinsa tunki voimakas pihkan tuoksu. Ikkuna oli
auki. Hän kuunteli metsän ääniä . . . niitä oli monen-
laisia. Tuolla laulahti joku lintu . . . helähdytti il-
moille monimutkaisen liverryksen. Sitten kuului so-
maa kuhertelua . . . aivan kuin olisi joku läheisyy-
dessä kehrännyt hiljaa. Iso, musta lintu hakkasi
hongan kylkeä mäen alla, aivan pellon laidassa. Hesse
erotti sen punaisen pääläen ihan selvästi. Se katseli
molemmille sivuilleen . . . kuunteli hetken ja hakkasi
taas, niin että metsä raikui. — Palokärkipä siellä on
leimaustöissä, kuuli hän miehen äänen sanovan, ja
sitten haukoteltiin oikein olan takaa. Ikkuna suljet-
tiin rakennuksen toisessa päässä. Se häiritsi palokär-
jen puuhaa. Lintu lentää räpytteli pois, lyhyin, ny-
kähtelevin siivenlyönnein ja hävisi maantien toiselle
puolen. Mutta Hesse kuuli, kuinka se mennessään
äänteli: Kr-kr-kr!

Hän sulki ikkunan ja rupesi riisuutumaan. Ka-
mari oli siisti, korkea klahvipiironki toisella sivu-
seinällä ja sillä pyöreä peili ja kaksi porsliinista
koirankuvaa sekä tekokukkia. Muutamia amerikan-
valokuvia riippui seinällä . . . pönkkähameisia, kan-
keita naisia, päässä mahdottoman suuret hatut ja
käsissä kyynärpäihin saakka ulottuvat hansikkaat.
Hessen valtasi piinallinen olo. Hän tajusi puolivillai-
suuden noista mahdottomista valokuvista. Mutta

sitten hänen silmänsä osuivat nuoreen pariin... nekin Amerikkaan menneitä — ja se auttoi hänet jälleen tasapainoon. Nuori, hauskanäköinen mies morsiamensa kanssa. Tytöllä oli pitkä huntu, ja hän puristi hellästi sulhastaan käsivarresta. Siinä ei ollut mitään teennäistä asettelua. Jollei miehellä olisi ollut vieraskuosista pukua, olisi kuva ollut sängen miellyttävä.

Laskevan auringon valo punasi vielä puiden latvoja, kun hän heittäysi sänkyyn. Oli lähellä puolta yötä. Vuode oli siisti, lakanat hohtavan valkoiset. Hessestä tuntui suloiselta vaipua pehmeihin patjoihin. Hänen mielessään vilahti ajatus, että Paulakin oli ehkä nukkunut tässä samassa vuoteessa, ja hän tunsii voimakasta mielihyvää. Hän koetti syventyä siihen ajatukseen lähemmin, mutta väsymys voitti, ja hän nukahti.

Aamulla hän heräsi, kun emäntä kantoi kahvin sisään. Oh, olipa somaa venytellä ja kohoutua puoleksi istualleen ottamaan kahvia vastaan... aivan kuin joku »hosmestari», joka on matkalla leimaukseen. Emäntä toivotti hyvää huomenta ja tiedusteli, miten »herra» oli nukkunut.

Oh, kiitoksia paljon... hyvinhän hän. Mikäs tässä maatessa... tällaisessa hyvässä vuoteessa.

Niin... heillä koetettiinkin aina pitää kievari-huoneet puhtaina, kun tässä talossa melkein jokainen matkustaja yöpyi. Tämä kun sattui sellaiselle taipaleelle, että oli melkein pakko.

Niin — tässä taisivat Iinatin nuoretkin olla yötä? kysyi Hesse kahvia juodessaan.

Joo — tässä olivat . . . ja Posion neitikin . . . se Paula. Nukkui juuri siinä sängyssä Iinatin tyttären kanssa.

Hessen kahvikuppia pitelevä käsi vavahti. Oi, hän oli ainakin arvannut oikein. Hänen teki mieli kysyä, kummalla puolen Paula oli maannut, mutta ei kehdannut.

Siinä se oli topakka tyttö . . . niin riuska ja samalla lempeä. Taputteli kaikki lehmät ja hevonsenvarsat. Ei se ollut herraskainen, vaikka olikin rikas . . .

Hesse ei päässyt selville, kumpaa emäntä tarkoitti.

Iinatin tyttö on paljon jäykempi . . . mutta eipä silti — hyvin hänkin ihmisiä puhuttelee.

Paulaapahan oli tarkoittanut. Hessen valtasi äkillinen ilo. Hän ojensi kahvikupin emännälle ja komensi: Tuokaa nyt heti lisää! Minun pitää suoriutua taipaleelle ja pian!

No . . . mihinkäs nyt semmoinen kiiru? Kai herra syöpi aamiaista? Ainahan pikajalalla ehtii . . .

Ei, ei . . . ei hän joutanut syömään. Hänen piti päästä matkaan mahdollisimman nopeasti.

Emäntä toi toisen kupin ja poistui. Hesse rupesi nopeasti pukeutumaan. Hän silmäsi ikkunasta ulos. Aurinko heloitti taas kirkkaasti. Notkelmasta mäen alta nousi kevyttä usvaa. Kaikesta päättäen tuli taas hiostuttava helle.

Hän maksoi ja lähti. Isäntä puuhaili pihalla

kärrynrattaita tervaten. Hän virkkoi: Jaa . . . sillä rukilla sitä vain pääsee . . .

Kyllä . . . kyllähän tällä pääsi, vaikka olikin vanha rämä. Pitkältikö karttui vielä Kitkan kirkolle?

Sinnekö herra on matkalla?

Sinne pitäisi yrittää.

Jaa . . . tästä on kymmenen penikulmaa.

Hyvä . . . illalla hän olisi perillä. Heilauttaen hatuaan hän laskeutui maantielle ja rupesi taluttamaan pyörää vastamäkeä ylös. Idässäpäin kuului ilmanranta ihmeen sinisenä. Siellä . . . siellä oli Paulan koti!

Hesse ajeli sen päivän, nousi mäen toisensa jälkeen ja viiletti alas. Mutta kokemus oli opettanut hänet varovaiseksi. Mäkien alle oli kasaantunut suuret määrät irtohiekkaa. Jos siihen vauhdilla laski, saattoi särkeä pyöränsä ja tärvellä itsensä.

Hän matkasi kevein mielin. Suuret metsät tien molemmin puolin humisivat kaihoisesti. Ne huokailivat syvään kuin jonkin salaisen surun painamina. Tai — miksei se voinut olla iloa? Hesse tulkitsi sen niinpäin, sillä hänen sydämensä oli riemua tulvillaan.

Täällä oli suurenmoista . . . autiota ja jylhää tosin, mutta sittenkin kaunista. Välistä sai ajaa penikulman, eikä taloa tiettyntyt. Tuollaisella taipaleella saattoi kuvitella olevansa yksin koko maailmassa . . . ympärillä vain nuo suuret, humisevat metsät ja korkeat vaarat, joiden yli maantie kiikkui. Sieltä näkyi laajoja rämeitä, toisinaan pieniä järviä ja lampia, joiden

kirkkkaus ihan pisti silmään. Hopeaa, välkehtivää hopeaa oli erämaa täynnä!

Hän istuu Maanselän kievarissa tavallista pitempään. Tupa on korkea ja valoisa, valoisampi kuin muualla. Se ei johdu ikkunoista, vaikka niitä onkin kaksi. Sen vaikuttaa ulkona väreilevä, omituisen kuulakas valo, joka viipyy mailla vielä auringon laskettuakin. Talonväki on reipasta, valvoo myöhään. Se ei näy pitävän eroa yöllä ja päivällä. Nytkin jauhaa kahvimylly, ja emäntä laittelee eväitä reppuun. Voisi yhtä hyvin olla varhainen aamu. Talonisäntä valmistautuu lähtemään kalaan sydänmaan järville. Niinkuin ei tämä jo olisi ollut sydänmaata. Ei, veikkonen — kruununtien päällähän tässä asutaan, ja tuossa on vieressä kirkonkylä, komea kuin kaupunki! Sinnekö nuoren miehen matka?

Sinnepä . . . sinne. Kai tästä vielä ehtisi — ennen yön tuloa?

Voi veikkonen . . . kirkonkylän herrat eivät kesällä muuta teekään kuin valvovat läpi yön.

Niin . . . tuota, kenen luokse se tämä oikein tähtää? Se on talon vanha emäntä, tiukannäköinen, tarmokas muori, joka sen kysymyksen tekee.

Iinatin . . . kauppias Iinatin.

No siellä nyt on vähän ihmismäisempi järjestys, kun on emäntä uskomassa. Mutta kyllä sinnekin pääsee, kun kolistaa.

Hesse maksoi kahvit, hyppäsi pyöränsä selkään ja painui viimeiselle taipaleelle. Kolmetoista kilometriä . . . niinhän ne sanoivat? Nyt ei ollut pää-

määrä enää kaukana. Jos nyt rukki särkyisi, niin särkyköön! Hän kävelisi loppumatkan — kävelisi? — ei . . . juoksisi, juoksisi niin paljon kuin jaloista lähtisi. Hänhän aikoi palata vasta syksyllä. Iinatin Kalle oli kertonut, että hän voisi päästä maanmittarien töihin. Niitä oli täällä monia kymmeniä joka kesä, ja ne tarvitsivat miehiä. Saat tienata vähän ja tavata Paulaa useammin. — Kalle oli vilkuttanut silmää. Oh, se Kalle . . . se oli sellainen parantumaton koiranleuka! Mutta ei se pahaa tarkoittanut, ei . . . kiusasi vain häntä muuten . . . se kun vain. Itse asiassa se piti hänestä paljon.

Hesse pysähtyy viimeisen vaaran laelle. Siitä lähtee maantie laskeutumaan alas . . . aluksi jyrkästi, mutta sitten yhä loivemmin . . . loivemmin. Hänen eteensä aukeaa mahtava kylä . . . talo talon vieressä . . . paikoitellen aivan yhdessä rivissä, kuin konsana kaupungissa. Keskellä kohoaa kirkon juhlallinen, viheriä kupooli kuin Jerusalemin temppelin torni. Kylän takaa nousee vaaroja, korkeampia kuin yksikään tähänastisista . . . kohoaa ylös melkein pilviin. Muutaman laella kimaltelee valkeita läikkiä. Lunta! Keskellä kesää! Mutta — ne olivatkin jo tuntureita.

Tämähän oli satumaista! Näin mahtavaa seutua . . . ihan kuin Itämailla . . . kuin jossakin Jerikon tasangon tai Libanonin liepeillä. Ja tämä oli Suomea, hänen rakasta isänmaatansa!

Hän seisoo vaaran laella paljain päin, ja tuuli hyväilee hänen hiestä märkiä hiuksiaan. Tuntuu vilpoiselta. Ilma on niin kevyttä. Sitä vetää keuhkoi-

hinsa ihmeen helposti. Laaksosta, vaaran kupeelta kohoaa monenkaltaisia suloisia tuoksuja. Yökasteessa kylpenyt koivu lemuaa. Hänen sieraimensa värähtelevät, hän on kuin huumaantunut. Totisesti — kannatti ponnistella tänne jo tämänkin vuoksi, saadaksesen nähdä tämän . . . tämän ihanan seudun, nuo verkkaan punertuvat tunturilaet . . . tämän ilman, tämän tummansinertävän, autereisen ilman, joka nyt auringon noustessa jälleen rupeaa elämään. Päivän kuningatar saapuu noutamaan metsään unohtamaansa huntua, pukeakseen sen jälleen ylleen ihmisten iloksi . . .

Hesse lähti laskeutumaan alas. Teki mieli antaa huilata, mutta vaisto varoittaa. Tässä mäessä vasta voisikin kuperkeikan tehdä! Hän iskee jarrun päälle, ja hiljaa, hyvin hiljaa lipuu pyörä vaaran rinnettä alas. Ei kiirettä, ei kiirettä . . . Paula on lähellä! Hän nukkuu jossakin tuon tiheän taloryhmän keskellä.

Puolen tunnin kuluttua hän on kylässä. Hän ajellee ohi nukkuvien talojen . . . nukkuvien jos valvovienkin. Oikeassa oli Maanselän väki ollut. Tuossakin istui seurue herroja ja naisia haus kannäköisellä parvekkeella, ensiksimmäituilla höyryävä totilasi edessä. Naisilla on turkit hartioilla . . . kummallista, keskellä kesää. No niin . . . eihän se ihmeellistä. Vaikka yö olikin satumaisen kaunis, oli kuitenkin hiukan koleaa. Se johtui seudun korkeudesta. Hän, ajosta lämmennyt mies, ei sitä vain tunne. Idästä, tunturijonon takaa kohoaa auringon kultainen kehrä. Se ei ollut tainnut viipyä piilossa neljännestantia-

kaan. Takaapäin kuuluu laulua: »Sävel, sä huojenna huoliani . . .» Se on kvartetti . . . mieskvartetti, nähtävästi äskeinen seurue . . .

Hesse pysähtyy kookkaan rakennuksen eteen, jonka etusivulla komeilee isoilla hopeanvärisillä kirjaimilla: *Kalle Iinatti*. Korkeat, kaksipuoleiset portaat johtavat puotiin, jonka leveät näyteikkunat ovat täynnä tavaraa.

Hetken kuluttua seisoo Hesse eteisen oven takana ja soittaa. (Soittokellokin niillä oli kuin kaupungissa!) Hän odottaa henki kurkussa. Pörröinen pää kurkistaa eteisen ikkunasta.

Kalle!

Tämä tulee päästämään ja takapuoltaan raappien lausuu: No . . . siinähan se Hesekieli on . . .

XIV.

Seuraavana päivänä hän tapasi Paulan.

Ajaessaan Kallen kanssa maantiellä he kohtasivat suuren tyttölauman. Ne olivat rippikoululaisia, joilla oli ruokavälitunti. Kalle tyrkkäsi Hesseä kylkeen. Tämä hämmästyi — mitä nyt?

No, katohan tarkemmin, eikö näy tuttuja joukossa.

Hesse tarkasteli tyttöparvea, joka oli jakaantunut molemmin puolin tietä. Paksuja, tukevia palmikoita ja pyöreitä, punakoita kasvoja. Eivät ne juuri näyttäneet kauniilta. Mutta — ah! — yksi hattupäinenkin oli joukossa. Hessen silmät levisivät pyöreiksi kuin renkaat.

Paula, Paula!

Siellähän seisoi Paula maantien syrjässä ja katseli häntä lämpöisesti, joskin hiukan ujosti. Hesse hypäsi rattailta alas. Tyttölauma, joka uteliaana oli töllötellyt outoa poikaa, pyrähti juoksuun kuin säikähtynyt riekkoparvi.

Nyt sinä tekosen teit! Kuulutit koko kylälle, että sulla oli möötit. Pirkule — ja minä kun olin järjestänyt, että saisitte meillä tavata!

Hesse seisoi kuin puusta pudonnut. Mitä oli tapahtunut? Oliko tämä nyt niin hirveä rikos?

Sinä et tunne paikkakuntaa, jutteli Kalle kuin haastetta antava poliisimies. Täällä leviää juoru kuin kulovalkea. Ja Paulankin saatoit pahaan välikäteen.

Hän katseli maantietä pitkin silmiään siristäen, oikeassa kädessä ohjakset. Sitten hän naurahti setämaisesti: No, mitäs nyt tehään?

Ja vasemmalla kädellä kouraisten kuvettaan hän röhähti: Saat nyt itte hoitaa puttiikin...

Paula kimpastui: Kyllä se hoidetaan! Tule, Hesse! Ja kääntäen Kallelle selkänsä hän viittasi Hesselle, lähtien astumaan tietä eteenpäin.

Kalle pyörsi hevosineen takaisin.

Menkää hautuumalle — siellä saatte olla rauhassa, huusi hän, lähtien ajamaan kylään päin ja viittoen kädellään.

Olipa tämä nyt — aivan kuin vihollismaassa.

Paula ja Hesse kulkivat rinnatusten, hengästyneinä, punaisina, sydän kiivaasti takoen. Hesse tarkasteli Paulaa. Tämä tuijotti tiehen, pieni olkihattu hiukan kallellaan. Hän näytti hämmästyneeltä. Merkillistä! Tyttö vaikutti täällä aralta, pelästyneeltä... kuin jollakin tavoin pienemmältä ja avuttomalta. Mikä häntä vaivasi?

Paula, minä tulin!

Tyttö katsahti häneen kuin sanoakseen, että: niinpä näyt tulleen. Hän kiirehti askeleitaan ja viittasi Hesseä seuraamaan. He pysähtyivät korkean,

mustaksi maalatun portin eteen, jonka päällä törrötti kömpelötekoinen, kallellaan oleva risti.

Tyttöparvi oli kerääntynyt Kallen kiesien ympärille. Tämä näytti selittävän heille jotakin ja silmäsi tavantakaa sinnepäin, missä Hesse ja Paula seisoivat. Sitten hän tempaisi ohjaksista ja lähti ajamaan, niin että maantie pölysi. Tytöt lähtivät marssimaan samaan suuntaan, parittain, käsi kädessä. Metsä kaikui heidän naurustaan.

Paula sanoi: Mennään tänne... täällä ei meitä häiritä.

Oh, se sorahtava r! Miksi se nyt pisti niin selvästi Hessen korvaan. Vaikuttiko siihen tämä epämukavasti sattunut kohtaaminen? Hänhän oli iskenyt tyttöparveen kuin haukka — ja tässä nyt oli saalis: avuton, ujosteleva rippikoulutyttö! Oh, se selvisi Hesselle vasta nyt.

Käytkö sinä rippikoulua?

Käyn.

Mutta — eikö sinun pitäisi mennä takaisin?

Pitäisi kai... mutta en minä välitä. Minä en välitä mistään!

Hesse seiso i kuin puulla päähän lyöty. Paula hengitti raskaasti ja puristeli punakoita käsiään. Oh, nuo kädet... ne olivat Hesseä alussa hermostuttaneet. Ne olivat niin tukevat ja punakat, — niin maalaismaiset. Mutta nyt hän ei ajatellut niitä.

Enkö minä olisi saanut tulla?

Kyllä — sinun pitikin tulla. Minä olen odottanut sinua niin. On ollut ikävä, toivottoman ikävä.

Ja Paulan silmissä kimaltelivat kyynelet.

Silloin Hesse riemastui. Tarttuen tyttöä käsi-puolesta hän veti tämän portista sisään. Siellä, suuren koivun alla, hän kietoi kätensä Paulan kaulaan ja suuteli häntä.

Ensimmäinen suudelma! Kun Hesse Karlsson vuosien kuluttua muisteli sitä, hän nauroi itsekseen ja ajatteli: Kyllä on oltu hassuja! Mutta nyt hän oli vakava kuin ehtoollispöydässä. Ja tavallaan — eikö tuota ensimmäistä, arkaa ja ujoa suudelmaa, jonka tyttö pojalle suo, voitaisi kutsua sakramentiksi, jonka Amor, rakkauden jumala, tarjoo?

Suuri koivu heidän päänsä päällä suhisi hiljaa. Aurinko paistoi kosteille, lahonneille puuristeille. Oli aamulla satanut, ja tuore hautuumaan multa, joka oli sulattanut itseensä niin monta ennen sykkinyttä sydäntä, tuoksui väkevästi. Yksinäinen lintu lehahti visertäen lentoon viereisestä koivusta — kuin sanaa viemään korkeuteen, että tuossa . . . tuon tuuhean koivun alla uskottiin taas elämään. Auringon valo välkehti sen siivissä, kun se nopein, värjävin lyönnin lensi tiehensä. Ne värisivät yhtä herkästi kuin Paulan huulet.

Kuka voi kuvata hetken, jolloin kahdeksantoista-vuotias nuorukainen ensi kerran syleilee tyttöä, joka itkee hänen povellaan! Suudelmien suloutteen sekoittuu suolaisen kyynelen maku. Kirpeääkö? Ei — päinvastoin: makeaa kuin hunaja! Äitelääkö? Ei — päinvastoin: suloista kuin nektari!

Kyynel, kyynel — se juuri antaa tuolle hetkelle sen

erikoisen arvon — pyhyiden. Ei pienintäkään saastaa, ei aistillisuutta — tai, jos sitä on, niin se on täysin viatonta. Sellainen ei rumentaisi enkeleitäkään. Ei intohimon kipinääkään, vaan täydellinen puhtaus — yhtä kirkas, kuin on juuri nuoren, puhtaan ja viattoman tytön kyynel.

Paula tyyntyi. Hän irroittautui Hessen syleilystä. Katsahtaen hiukan ujusti poikaan hän viittasi tätä seuraamaan itseään.

He kulkivat syvemmälle vanhojen koivujen siimekseen. Hoitamattomia hautoja, kaatuneita puuristejä, lahonneita ja ilmansyömiä — tuossakin muuan, suora ja yksinkertainen, ilman poikkipuuta. Se muistutti vanhaa, harmaata mummoa. Niin avuttoman näköisenä se seisoi pienellä kummullaan kuin kerjäten ohikulkijoilta almuja.

Sen päähän oli upotettu lasi, ja sen alla värjötteli sateen lioittama paperipalanen. Siihen oli kankea käsi piirtänyt vainajan nimen, syntymä- ja kuolinajan, sekä virrenvärssyn lopuksi: »Siäll' on nyt tallella hään luonna Heran . . .» Kostuneesta kirjoituksesta oli vaikea saada selvää.

Niin . . . niin — tallella, tallella . . . nuori rakkaus, joka äsken näytti jo hukkuneen, oli tallella! Se oli löytynyt — puhjennut esiin kuin vehmas ruoho vilvoittavan sateen jälkeen.

Mitäpä nyt merkitsi, että he olivat antaneet itsensä ilmi — mitä Iinatin Kallen varovaisuustoimenpiteet, joihin Hesse — sivumennen sanoen — ei oikein jaksanut luottaa. Olihan Kalle jutellut rippikoulutyttöjen

kanssa — nämä tiesivät siis asian. Kohta sen sai kuulla kirkonkylä, pitäjä — niin, koko maailma. Saakoot! He rakastivat toisiaan.

Nuoret käyskentelivät hautojen välissä. Heillä oli paljon puhumista. Hesse kertoi mitä hän oli tehnyt, sen jälkeen kuin Paula oli lähtenyt — muisteli jokaisen pienimmänkin seikan. Mikään ei ole vähäpätöistä, kun rakkaus saa puheenvuoron. Paula vuorostaan kertoi pojalle ikävästään, yksinäisistä iltahetkistään kotona vinttikamarissa. Oi, hän oli aloittanut kirjettä sen seitsemänkin kertaa, mutta ei ollut uskaltanut lähettää. Postissa olisivat nähneet. Heillä oli sellainen postineiti, joka avasikin kirjeitä — niin utelias ja juorunhaluinen.

Hesse sanoi: Mutta nyt . . . nythän se kumminkin on tiedossa.

Paula: Olkoon — nyt onkin eri asia. Minä pääsen kohta ripille . . . täytän viisitoista. Ja vuoden päästä me voimme mennä kihloihin.

Hesse mietti — vuoden päästä. Hän olisi silloin kahdeksannella luokalla. Ei kävellyt. Koulupoika ei saanut mennä kihloihin. Se oli kouluasetusta vastaan. Mutta ylioppilaaksi tultua kyllä.

No . . . olemme siihen saakka salakihloissa.

Se kyllä menetteli. Mutta — se salaileminen oli ikävää. Piti aina olla varuillaan, aina miettimässä keinoja, miten kohdattaisiin. Kaupungissa se kävi, mutta ei täällä maalla. Miten se täällä järjestettäisiin? Nytkin hän aikoi jäädä tänne kesäksi, koko kesäksi. Iinatin Kalle oli toimittanut hänet muuta-

malle maanmittarille työhön. Teki tietysti mieli tavata silloin tällöin — esim. sunnuntaisin. Mutta — mitenkä se järjestettäisiin?

Paula sanoi: Täytyy kertoa isälle ja äidille.

Hesse hätääntyi: Älä herran nimessä hiisku vielä mitään! Suuttuvat eivätkä laske sinua enää syksyllä kouluun.

Paula: Pakko laskea, sillä meiän talossa ovat kaikki niin huonoja rätinkimiehiä, että yksi koulunkäynyt tarvitaan.

He nauroivat. Kaipa se siitä selviäisi. Ehkäpä Iinatin Kalle keksisi keinon.

Niin ... Kalle, se oli sellainen välläke, kiusasi joka paikassa. Sanoi, että: penikkatautia se on teillä tuommoinen rakkaus!

Vai penikkatautia! Kylläpä nyt kuultiin! Mutta — Kalle saisi nähdä, saisi nähdä.

Päivä oli jo kulunut paljon sivu puolivälin, kun he palailivat. Paulan rippikoulu oli ainakin tältä päivältä jäänyt. Hän ei uskaltanut tulla keskikylälle saakka, vaan erosi Hessestä heti, kun ensimmäiset talot tulivat näkyviin. Tämän piti neuvotella Iinatin Kallen kanssa tilanteesta.

Hyvä! Kyllä keino keksittäisiin. Paula sai olla huoleti.

Hesse nosti lakkia ja lähti astumaan. Joukko äskeisiä rippikoulutyttyjä tuli vastaan. Ne tiirailivat kulmainsa alta, ja muutamat nauraa tirskuivat, painaen huivin nurkkaa suunsa eteen. Ikkunoista töllisteltiin häntä, ja tulipa muutaman kaupan por-

taille mies oikein vartavasten häntä katsomaan. Hesse vilkaisi kylttiä. Se ei ollut Posion kauppa.

Iinatin Kalle oli sitä mieltä, että hänen oli mahdollisimman pian laittauduttava metsiin. Paulan vanhemmat olivat hihhuleita, hyvin epäluuloista väkeä. Jos he saisivat vihiä riiuusta — kävisi tytön huonosti. Hessen piti ajatella juuri sitä. Hän, Kalle, kyllä järjestäisi, että he voisivat vaihtaa kirjeitä kesän kuluessa. Hesse saisi luottaa häneen. Kun se nyt keran oli noin vakavaa laatua, niin pitihän, helkutissa, koettaa miestä auttaa. — Mutta en minä olis uskonut, että sinä oot noin paha pihkaantumaan.

Niin — niin se vain oli.

Taisit jo ottaa pusutkin?

Hesse nauroi ja oli salaperäinen. Eipä hän — se kun vain muuten haasteltiin . . .

Hesekieli, ketunmieli, Mikko Repolainen! nauraa röhötti Kalle ja kynsi kuvettaan silmät sikkarassa.

No niin. Iinatin Kalle järjesti asiat. Hesse sai ostaa saappaat muutamalta hänen sukulaismieheltään. Ne olivat kyllä käytetyt, mutta vedenpitävät. Ei tirissyt läpi! Härtsuja ja muuta, mitä metsässä tarvittiin, sai heidän puodistaan tulevaa tiliä vastaan vaikka kuinka paljon. Hän oli jo puhunut isänsä kanssa. Ei muuta kuin reppu selkään ja mies matkaan!

Viikon päästä Hesse lähti. Hän ei ollut tavannut Paulaa koko aikana. Niin araksi tämä oli käynyt. Eikä Iinatin Kallekaan ollut neuvoa keksinyt. Posiot haistoivat jo jotakin ja pitivät tyttöä silmällä. Siitä

oli jo puhuttu pappilassakin — arvaahan sen, kun tyttö jäi koulusta pois. — Se lähti muutaman kaupungin herran kanssa; oli eräs piian tumppana möläyttänyt papille, kun tämä oli tiedustellut Paulaa.

Kalle sanoi: Se oli hullu juttu, kun et malttanut pidättää. Mutta — minkäpä sille nyt . . .

Niin — minkäpä sille . . . Hesse sai tyytyä vain katselemaan kauppias Posion mahtavan rakennuksen päätyä, joka näkyi linatin portaille. Jonkun kerran hän luuli erottaneensa Paulan kasvot vinttikamarin ikkunassa, mutta se saattoi yhtä hyvin olla erehdyskin.

Mutta juhannuskirkossa hän sai tytön nähdä. Valkoisessa puvussansa tämä istui etupenkissä mustapukuisten toveriensa keskellä. Arkana kuin lammahän pälyili sivuilleen kuin tavoitellen Hessen katsetta. Mutta ne eivät kohdanneet toisiaan. Paikan pyhyys ja hetken juhlallisuus estivät Paulaa kääntämästä päätään niin paljon, kuin olisi tarvittu. Hesse tuijotti tyttöön surullisena, alakuloisena. Saisiko hän tuota koskaan omakseen —?

Sitten oli alkanut ehtoollisen jako, ja Hessen katse oli saatellut Paulaa, kun tämä allapäin astui alttarin ääreen. Tyttö oli purskahtanut itkuun heti. Papilla oli ollut täysi työ saada hänet maistamaan ehtoolliskalkista. Hesse oli niellyt kyyneleitään. Ah, vaikeaa, vaikeaa oli juoda elämän malja!

No niin. Hän lähti raskain mielin. Kaikki oli käynyt toisin, kuin hän oli suunnitellut, mutta — hyvä

näinkin. Saipahan edes hengittää samojen metsien tuoksua kuin Paulakin. Hyvä näinkin — hyvä.

Saappaat olivat pitävät — siinä oli Kalle puhunut totta — ja hartsut hyvät. Jos hän yhtä hyvin järjestäisi kirjeenvaihdonkin, olisi kaikki taas loistavassa kunnossa.

Hän seivästi linjaa sitä mukaa kuin miehet sitä avasivat. Satavuotiset petäjät kaatuivat rytisten maahan. »Insinööri» huudettiin tavantakaa väistymään syrjään, sillä ukkomänty halusi heittäytyä maahan siihen, missä hän seiso. Roiskis! Siinä se makasi pitkin pituuttaan, ja sen oksat tärisivät. Oikea insinööri tuli tarkastamaan seivästystä. Helvetti! huusi hän — eihän tämä ole suorassa ollenkaan! Taidatte olla rakastunut, nuori mies?

Ja insinööri, punaläikkä-poskinen, jonka nimen edessä oli »von», tähtäsi uudelleen prismansa avulla ja muutti seipään toiseen paikkaan.

Sitten hän kääntyi Hessen puoleen kysyen ivallisesti: No, joko se preivi on valmis? Meiltä lähtee mies postia hakemaan.

Olihan se — pitkä ja tulinen lemменkirje, jota hän nuotion ääressä oli rustannut monta iltaa. — Sillä taitaa olla hellu, kun noin ahkerasti skriivaa. Insinööri oli nauranut pilkallisesti. Mutta miehet — neljä luvultaan — eivät, ihme kyllä, olleet virkkaneet mitään. Olivat vain iskeneet toisilleen silmää.

Mutta — tuli ja leimaus! Paulan kirjeen asemasta saapuikin kirje Nyströmin pojan isältä — saman, jolta Hesse oli lainannut polkupyörän. Jollei tämä

heti toimittaisi pyörää takaisin, tulisi tupen rapinat. Vai sillä lailla! Lainaksi pyytää — ja jääkin koko kesäksi Kitkan metsiä kurpomaan! Pyörä pois ja heti!

Se oli tiukka paikka. Mikäs nyt neuvoksi?

Hän keskusteli insinöörin kanssa. Ei joutanut mies kirkolle sellaista asiaa järjestämään. Vaikea oli Kallellekin kirjoittaa, kun pyörä pahus oli kahden peninkulman päässä tämän kotoa, muutamassa torpassa maantien varrella. Olisi pitänyt saada rukki rahtimiesten matkaan. Helkkari sentään!

Hesse virkkoi: Täytyy kait sitten lähteä itse.

Mutta nyt suuttui insinööri: Siinä tapauksessa en ota teitä takaisin. — Hän vetäisi muutamia äkäisiä savuja ja jatkoi: Ja parasta onkin, että menette. Viette linjat päin helvettiä! Kas tässä — saatte tilinne heti!

Siinä seisoivat nyt »Hesse-insinööri» — niinkuin työmiehet häntä kutsuivat — kahdenkymmenen markan seteli kourassa. Hän oli perin tukalassa asemassa — jäädäkö vai ei. Yhtäältä uhkasi Nyström, se iankaikkinen kitupiikki, ja toisaalta houkutteli Paulan läheisyys jäämään. Mutta — tuossahan seisoivat insinööri, joka oli lukenut hänelle tilin kouraan. Ei siis auttanut muu kuin lähteä.

Hän sanoi lyhyet hyvästit ja alkoi painaa kohti maantietä. Ei vedellyt yhtään toivomusten mukaan. Kirottu Nyström! Mikä pyörän tarvis heillä nyt oli? Vanha, iänikuinen rämä... ja sitä nyt kuulutettiin halki koko maaherranläänin! Peijakas sentään!

Ja hän oli ostanut saappaat, saanut hartsut, puse-rot ja paistinpannut velaksi ja nyt oli paineltava pois. Olipa elämä kummallista . . .

Mutta samalla hänen sydämensä löi kuuluvasti. Paulan luo, Paulan luo! — Nyt hänen ainakin piti tyttöä tavata, kävi sitten kuinka hyvänsä. Hän menisi Posiolle — suoraan puotiin ja vaatisi tytön esiin. Mikä valta heillä oli tuolla tavoin lastansa vangita? Hän ei lähtisi Kitkan kirkolta sanomatta armaalleen jäähyväisiä.

Mutta — voi surkeus! Päästyään kirkolle hän sai kuulla, että Paula oli lähetetty muutamaan sivukylään vanhan tätinsä luo. Vanhemmat olivat pakotaneet. Postimies, höpelö, oli pudottanut Hessen kirjeen maantielle, ja sieltä oli löytäjä tuonut sen Posion puotiin. Paulan isä oli sen avannut, ja seuraavana päivänä oli tyttö matkustanut.

Hessen teki mieli kirotta koko Kitkan yhteiskunta, sen rahanylpeät isännät ja uskonkiihkoiset emännät — kirotta kadotuksen syvimpään kattilaan! Siinä samassa saisivat mennä kaikki insinöörit, mokomatkin mosatrampparit, jotka mahtailivat aatelisarvoiltaan — sinne koko jätkälauma, Kitkan kaupat ja kauppiaat, Iinatin puoti päällimmäiseksi! Millä hän nyt maksaisi velkansa?

Kalle toimitti isällisesti: Saappaat hän voisi antaa takaisin — kyllä se sukulaismies ne otti. Ja hartuista aina sovittiin samoinkuin muustakin tavara. Kalle kynsi niskaansa. — Mutta se postimies, pökelö, kun pudotti kirjeen — ja hän kun oli juuri

miehen kanssa sopinut, että pistäisi preivin tytön kouraan ja toisi vastauksen. Se oli luotettu mies, joka ei tyhjää löpissyt. Voi sakramenskattu!

Minkäpä sille nyt enää mahtoi. Paras oli tyytyä kohtaloonsa. Häntä se olikin aina korville kopsinut — varsinkin näissä lemmenasioissa. Mutta — ei hätää, kyllä tyttö vielä korjattaisiin.

Ja Hesse kirjoitti uuden kirjeen, entistä pitemmän ja tulisemman. Siinä hän kertoi vastoinkäymisensä. Hän lohdutti Paulaa — ei pitänyt surra, vaikka isä oli saanutkin tietää. Koittaisi vielä päivä, jolloin hän, Hesse Karlsson, ajaisi kauppias Posion portaiden eteen helskyvillä valjailla, päässä ylioppilaslakki. Ja silloinhan oli kumma, jollei sulhasta vastaanotettu!

Ei auttanut muu kuin lähteä paluumatkalle. Mutta nyt ei Hessen mieliala enää ollut sama kuin tullessa. Silloin hän oli kiivennyt vain — noussut vaaran vaaran perästä kohti ilmansuuntaa, missä päivä syntyi. Nyt hän laski alaspäin — kohti merenrantaa, länttä, jonka taakse aurinko painui. Oi, noita surullisen suloisia lepoetkiä erämaan yksinäisissä kieva-reissa!

Varsinkin tuntui masentavalta yöpyä matkan puoliväliin — majataloon, jossa hän menomatkallakin oli yötä ollut. Puhelitaan, ystävällisen emännänkin kasvot näyttivät surullisilta. Tai ehkä hän kuvitteli vain. Mutta — ei, se selvisi, kun puheisiin päästiin.

Meillä tässä sattui ikävä onnettomuus: meni lehmä suohon.

Olipa se! Hesse tunki sääliä emäntää kohtaan. Niin, niin. — he olivat tavallaan onnettomuustovereita.

Vähänpä aikaa se herra siellä viipyikin, sanoi hän sitten. Ei tainnut maistua maallaolo?

Kyllähän se — mutta piti vain muuten lähteä — se kun vain . . .

Emäntä hymyili: Niinpä niin — huvimatka se taisi herralle ollakin.

Olihan se — oi, jos tuo emäntä olisi tiennyt! Kaukana, kaukana huvimatka. Niin epätoivoista ihmistä oli ennen tuskin yöpynyt tähän kodikkaaseen kievarikamariin. Mutta — ei Hesse puhunut mitään. Hän vain vastaili yksikantaan.

Emäntä toivotti hyvää yötä: Minä tein vuoteen samaan sänkyyn kuin viime kerrallakin.

Niin, niin — parempi olisi ollut toiseen, mutta samapa se. Täytyi mennä nukkumaan ja koettaa unohtaa.

Hän käski herättää aikaisin aamulla ja rupesi riisuutumaan. Mutta raskasta se oli. Jalat olivat turvonneet pitkästä ajosta, ja käsivarret käyneet kovin helliksi. Tuo olisi tuntunut suloiselta, jos asiat olisivat olleet toisella kannalla. Mutta nyt — nyt se vain lisäsi onnettomuuden ja orpouden tunnetta.

Aamulla varhain hän jatkoi matkaansa ja saapui keskiyöllä kaupunkiin. Hän ei saattanut poiketa kievariin, jossa oli erokahvit juotu. Se olisi ollut liian raskasta. Mutta — kuin hänen kipeää sieluaan

kiduttaakseen istuivat mies ja nainen taas huvilan kuistilla maantien varressa, yhteiseen hartialiinaan kietoutuneina. He vilkaisivat välinpitämättömästi ohitseajavaan koulupoikaan ja syventyivät toisiinsa. Hessen silmät kostuivat.

Taas tervehti häntä kirkontorni talojen kattojen takaa, taas näkyivät Karstenin nahkatehtaan korkeat savupiiput. Koski pauhasi kuten ennenkin, mutta sen kohina sai ajattelemaan kuolemaa. Rautasilta kajahteli hänen askeleistaan — autiosti, kolkosti. Kasarmin portilla seisoivat vahtisotilas viittaansa kääriintyneenä ja näytti torkkuvan.

Hesse pysähtyi hautuumaan ylikäytävälle ja silmäsi asemalle päin. Asemarakennus näytti synkältä. Sen idänpuoleiset, verhottomat ikkunat katselivat ratapihaa kuin avosokean silmät. Ei yhtään ihmistä näkynyt. Kaikki oli autiota, kuollutta ja hiljaista.

Kerran, myöhemmin, elämänsä varrella, hän muisti tämän hetken.

Hän hyppäsi pyöränsä selkään ja ajoi ohi hautausmaahan. Se oli äänetön kuten tavallisesti. Vain haavanlehdet lepattivat hiljaa. Yksinäinen lintu äänteli jossakin pitkään ja valittavasti. Sen piipitys leikkasi Hessen rintaa kuin veitsi.

Poiketen maantieltä hän kääntyi rautatien taa ja ajeli ohi nukkuvien talojen. Pelloilta, talojen takaa kohosi usvaa, joka hiljalleen vyöryi rakennuksia kohti. Hesse hyppäsi pyörältään ja talutti sen pihan poikki eteisen seinustalle. Hänen askelensa olivat merkillisen hitaat ja laahustavat. Ikkunaverhojen

kannatinrihma oli pahasti vinossa. Toinen verhoista roikkui korkealla kuin kuivamaan ripustettu riepu.

Alakuloisin mielin, lopen uupuneena naputti Hesse ikkunaan.

XV.

Mutta toivo elpyi taas, kun Hesse kohtasi Moonan. Hän oli yhteisiä luistinratatuttavuuksia, ja Paula oli seurustellut paljon hänen kanssaan.

Hän oli mennyt konepajalle työhön heti Kitkasta palattuaan. Siellä hän raatoi nyt aamusta iltaan, poraten jarrutönkkiä tai kierteitä muttereihin. Yhtä ja samaa yksitoikkoista, koneellista työtä. Öljyn katku tympäisi häntä. Oh, tuo kaikki oli niin toivotonta — niin surullisen raskasta ja raatelevaa! Se repi sielun verille.

Hän muisteli Kitkan vaaroja ja humisevia metsiä, joissa kirveen iskut kajahtelivat. Hän näki puiden kaatuvan . . . noiden satavuotisten jättiläispetäjain, ja kuuli, kun miehet hoilasivat: Kaa-aa-tuu taas! Vaistomaisesti hän hypähti syrjään — ja huomasi seisovansa porakoneen ääressä, joka verkkaan kaivoi reikää jarrutönkän lapaan. Joku ohitsekulkeva työmies nauroi: Mitä se Kaalsonnin poika poukkoilee?

Hesse katsahti hämmästyneenä puhujaan kuin unesta heräten. Oh, se oli toisenlaista työtä — *siellä!* Täällä, konepajassa hääri vain orjia, noen ja rasvan ryvettämiä raukkoja, joiden hymykin oli vain irvistystä.

Ainoastaan pajassa oli toisenlaista. Siellä heiluiivat moukarit, ja lauloivat alasimet, iloisesti helkkyen kuin kulkuset kirkkotiellä. Siellä oli vapaampaa, avarampaa ja reippaampaa. Hesse hengähti siellä hetkisen saatuaan poransa terät karaistuiksi.

Ja sitten taas takaisin konepajaan, noiden monien rattaiden ja viuhuvien hihnojen keskelle. Muutama askelkymmen ulkoilmassa — poikki pajaa ja verstasta erottavan aukean, johon työmiesten jalat olivat tallanneet pikimustan polun keskelle kukkivaa nurmikkaa. Täällä eivät säilyneet edes kukkasot, punaja valkoapilat, eikä sinisilmäinen lemmikki. Kaikki peitti noki, joskaan ei siinä määrin kuin tallatun polun kohdalla. Nokisia päitä joka puolella — pesun tarpeessa olevaa kedon väkeä. Kunnes taivaalta huomahti sade ja pesi nuo monet valkoiset ja punaiset keropäät. Mutta lemmikin sinisilmä loisti noenkin seasta . . .

Ja sitten sisään konehuoneen matalasta ovesta, jonka päällä seisoi: »Pääsy asiattomilta kielletty.» Ah, Hesse olisi halusta kuulunut noiden asiattomien joukkoon! Mutta — kun oli köyhä, niin täytyi ansaita.

Vielä matalampi ovi nielaisi hänet itse verstaaseen. Siellä ryski ja paukkui, humisi kuin hornan myllyssä. Pannusepät niittasivat isoa höyrykattilaa. He huusivat toisilleen kuin kuurot, ja kuuroja he melkein olivatkin. Sorvarit seisivat kumarassa koneidensa ääressä. Nuo pienet, nopeasti kieppuvat pyörät mennä vilistivät ympäri vinhaa vauhtia, ja sukkulan-

muotoinen, monilla erisuuntiin kierrettävillä, päällekkäisillä alustoilla lepäävä terä pani messingin huutamaan. Se vikisi ja valitti kuin koiranpentu, joka on polttanut turpansa nokkospensaassa — tai kuin kokonainen hiiriperhe kattolistan ja seinän välissä. Viki, viki — viki, viki! Sorvari veivasi terää, tähtäsi ja mittasi. Pieni rasahdus — ja kone seisahtui. Valmis kappale lensi penkille sorvin taakse.

Pyöräsorvi pyöri hitaasti, tavattoman hitaasti. Se oli kuin elefantti kissanpoikien keskellä — kömpelö, iso rumilas, jonka leukojen välissä veturinpyöräkin aivan kiltisti meni ympäri kuin olisi se ollut vain tyhjä lankarulla. Terä leikkasi lastua sen selästä . . . verkalleen, varmasti . . . kuin olisi purrut vain puuta. Pyöränrenkas savusi.

Hessen selkäpiitä karmi.

Yks' kaks' parkaisi sirkkeli jossakin verstaan toisessa päässä, kipeästi, vihlovasti — kuin olisi huuttanut ilmoille koko maailman tuskaa. Konepajan holvit kajahtelivat. Se leikkasi nuorta työmiestä luita ja ytimiä myöten.

Hesse porasi, pitäen silmällä reiän syvyyttä. Kone jurrasi hitaasti, ja terä leikkasi lastua, ohutta kuin lehti. Hän kaasi öljyä reikään, josta tuprahti pieni, kitkerä savukiehkura ilmaan. Vaivojen savu, vaivojen savu, ajatteli Hesse, ja hänestä tuntui, että terä tunkeutui hänen lihaansa.

Kesken kiireen hän juoksi maaliverstaan kupeella olevaan lautakopperoon. Siellä Ruunari-veli rapasi höyrykattilan putkia niinkuin hän muutama vuosi

sitten. Poika oli päässyt lyseoon ja oli tuosta hyvin ollakseen. Naama valkoisena kattilakiven pölystä hän tiedusteli Hesseltä, mitä ostaisi ensimmäisillä ansioillaan.

En minä osaa sanoa... kyllähän rahalle aina reikiä löytyy.

Ruunari vetäisi muutaman kirskuvan vedon, katseli rapansa terää ja virkkoi: Olen ajatellut ostaa kovia kauluksia!

Oho... kylläpä veli varhain alkoi! Mitä hän nyt niillä?

No... kun sitä nyt on kerran lyseolainen...

Hesse mietti hetkisen: Kuule... anna äidille, hän tulee iloiseksi.

Ruunari: Saatanpa antaa... mutta kyllä minä kerran ainakin käyn »kontiksessa»!

Se pikku veli... se oli sellainen herkuttelija... niin perso, että olisi syönyt vain leivoksia ja makeisia.

Hesse tarkasteli aikansa hänen työtään ja juoksi takaisin konepajaan.

Anna-sisko toi hänelle kahvia. Hän istui penkillä porakoneen vieressä, pitäen silmällä jarrutönkkää. Mutta samalla hän heitteli kysymyksiä sisarelleen. Mitä äiti puuhasi? Oliko hän silittänyt hänen pyhäpaitansa?

Anna: Ei — mutta minä olen sen tehnyt. Siellä se on valmiina illaksi.

Se oli hyvä.

Anna-sisko oli käynyt kansakoulun ja aikoi ruveta

sairaanhoidajattareksi. Nyt hän kävi neulomaoppia, mutta oli saanut viikon lomaa. Siellä Nykäsen neidillä tehtiin kovin hienoja töitä. Hänkin oli viimeksi neulonut puolitusinaa papinkauluksia, jotka Nykäsen neiti oli leikannut.

Oho... kylläpä kuului komelta! Vai papinkauluksia! Kukahan onnellinen nuo mahtoi saada?

Neljäntoistavuotias ompelijattaren alku nauroi: En minä sellaisia ajattele.

Hyvä oli... paljon terveisiä vain kotiin äidille.

Hän jatkoi työtään, odotellen kärsimättömästi verstaan pillin puhallusta. Kun se vihdoinkin leikkasi ilmaa, hän pysähdytti koneensa ja juoksi pesuruuhelle. Siellä kävi sota ja meteli. Miehet riitelivät paikoista ja karjuivat toisilleen. He olivat kuin ärsytettyjä petoja. Muiloa, muiloa! huudettiin joka puolelta. Kuka perkele pimitti saippuan? — Joku vähemmän kiireinen laulaa loilotteli. Vesihanat sihisivät kuin käärmeet, ja lämmin höyry leijaili noiden ruuhen ääressä ärhentelevien miesten päiden yläpuolella. Joku huusi: Hei, Kaalsonnin poika! Kenenkä likkaa sinä nyt hellustat?

Hesse ei vastannut mitään, vaan riensi juoksu-jalkaa ulos. Hän hyppäsi yli aidan kadulle. Siinä melkein vastapäätä olikin Pasasen talo. Hän harppasi pihan poikki, ryntäsi sisään, muutti vaatteita ja läksi. Äiti huusi hänen jälkeensä: Etkö jouda syömään? Mutta Hessellä oli kiire... eipä hän nyt välittänyt. Piti rientää Moonan luo.

Hesse astelee Hupisaarilla Moonan rinnalla. Tämän veli on hänen koulutoverinsa, vakava, hiljainen poika, joka ei paljon juoksentele. Mutta sisar on iloinen ja puhelias. Siniset silmät loistavat, ja suupielet värähtelevät alinomaan. Moonalla onkin erikoisen herkkä ja kaunis suu . . . ehkä hiukan liian iso, mutta ilmehikäs.

He käyskentelevät pitkin puistokäytäviä ja yli pienten, haaveellisten siltojen. Yhden nimi on »Huokausten silta». Joku irvihammas oli antanut sille tuon nimen.

Näin iltaisin siellä on paljon väkeä. Kaupunkilaiset, joilla ei ole kesäasuntoa, tulevat sinne jaloittelemaan, istumaan ja kahvia juomaan. Pareja on paljon — koulupoikia kesäheiloineen ja työmiehiä hiukan vakinaisempine morsiamineen — miten milloinkin. Äidit työntelevät lapsenvaunuja. Hupisaaret ovat Hessen kotikaupungin Luxembourgin puisto ja Boulognen metsä.

Kirjokeppiä heilutellen astelee Hesse Moonan rinnalla ja juttelee. Miksi hänen piti aina tuolla tavoin huiskia ympärilleen? Se näytti hassulta . . . liian herrahtavalta. Moona toisinaan hermostuu. Kaksi ryhmää tehtaanpoikia tulee toisiaan vastaan. He riitelevät, haukkuvat, ja joku huutaa pilkallisesti toisen joukon jälkeen: Luuletteko meitä Uunoiksi . . . ruohonkorret suupielissä! Ja sitten nauretaan ja rynnistetään eteenpäin.

Hesse ja Moona pysähtyvät »Huokausten sillalle». Sen alitse ryöppyää pieni, pauhaava koski, vihainen

ja virtava. Vedenkalvo kiiltää paikoitellen kuin välkkyvän peilin pinta.

He juttelevat Paulasta . . . aina vain Paulasta. Se on alituinen, jokailtainen, ehtymätön keskustelun aihe. Moona haluaisi puhua muustakin, mutta Hesse keskeyttää hänet: Sanoiko se sinulle todella, että hän rakastaa?

Sanoi, sanoi — eikö Hesse voinut uskoa? Kuinka monta kertaa hänen piti se toistaa?

Mutta Hesse laskee kätensä tyynnyttävästi tytön käsivarrelle: Älä hermostu, Moona! . . . Minun on hauskaa kuulla se aina uudelleen. Minun sieluni elää siitä.

Kummallinen poika! Moona tarkastelee häntä sivulta käsin. Hän on kuusitoistavuotias, nokkela neidon alku. Kyllä hänkin jo rakkautta ymmärtää. Kahden pojan kanssa hän oli jo ennen seurustellut, mutta ne olivat sellaisia villedä varsoja . . . pakkasivat suutelemaan. Ei Moonalla ollut mitään itse asiaa vastaan, mutta se ei saanut tapahtua noin rajusti.

Hesse olisi hänen mielestään ollut sopiva . . . tuollainen haaveellinen, hiukan lapsekas, mutta kuitenkin älykäs ja miellyttävä. Sen nenä oli vain liian pysty, mutta otsa oli korkea, jalopiirteinen. Otsaa Moona rakastikin.

Hän siis kertoi Paulasta, kertoi kaiken minkä tiesi — muisteli jokaisen pienimmänkin seikan. Ja taas näyttäytyi todeksi, ettei mikään tunnu vähäpätöiseltä, kun rakkaus saa puhua. Moona rakasti Hesseä.

Mutta tämä ei sitä huomannut. Hän jutteli vain

Paulasta, aina vain Paulasta. Kuinka miehet olivat sokeita!

He kävelivät pitkin kosken rantoja, nousivat näkötorniin ja ihailivat mahtavaa virtaa. Jättiläisaallot löivät painia kallioiden kanssa. Mutta nämä seisoivat paikoillaan, nousten ryöppyjen keskeltä vettä valuen, kuin nauraen koko leikille. Heitä ei vain voitettaisi — roiskis! — ja uusi laine hautasi teräväpäisen kallio-
paaden allensa.

Läheisessä mielisairaalassa roikkuivat hullut puolitiestä ikkunoista ulkona. Ne huutelivat ohikulki-
joille minkä mitäkin. Viittiloiden ja nauraen ne houkuttelivat luokseen: Rakasta minuakin, sievä poika! Hesse katsahti ylös. Nuori nainen istui ikkunalla polvet pystyssä, pää käsivarren nojassa. Se oli synkkä talo! He poikkесivat lähimmälle sivukäytävälle ja pakenivat loitommas.

Välistä he kävelivät rautasillalle saakka, kulkivat yli sen ja vaelsivat kauas ylimaihin johtavaa maantietä. Se oli Hesselle pyhää maata. Tätä tietä hän oli kerran ajanut reippaana, toivorikkaana, sydän onnea tulvillaan — ja palannut muutamana iltana auringon laskiessa epätoivoisena, sairaana, mieli masennuksissa. Siitä riitti puhetta vaikka kuinka pitkälti, eikä Moona väsynyt kuuntelemaan. Hän oli huomannut sen ainoaksi keinoksi voittaa Hessen mielenkiinto puolelleen. Hän oli nainen, vaikka lapsi vielä.

Nytkin he seisoivat täällä — mäellä, jolta oli hyvä näköala kaupunkiin käsin. Aurinko teki laskua. Se valaisi kosken kauttaaltaan mitä ihmeellisimmällä

tavalla. Se kaasi kultavihmaansa pitkin virtaa, värjäsi ryöpyt ja kuohupäät — rennosti, säästelemättä.

Koko koski huppelehti kullassa.

Hesse . . . eikö ole kaunista?

Kaunista oli. Poika unohti hetkiseksi Paulan, ja he keskustelivat tuosta valtavasta näystä. Moona oli tyytyväinen. Hän oli tuokioksi temmannut Hessen tämän mielialheesta.

Moona jatkoi piiritystään. Kuta pitemmälle kesä kului, sitä enemmän hän keksi uusia keinoja. Hän oli viisas tyttö. Eikä hänen tarvinnut taistella yksin — hänen äitinsä rupesi auttamaan. Ollen yksi noita lukemattomia äitejä, joilla ei tunnu olevan muuta huolta kuin tyttäriensä naittaminen, hän innostui asiaan. Yhden, vanhimman, hän oli jo naittanut . . . Hyvänahkainen rautatienkirjuri oli korjannut hänet. Tässä näytti tarjoutuvan toinen yhtä hyvä tilaisuus — tosin hiukan ennenaikainen, mutta tilaisuus joka tapauksessa. Piti vain ottaa poika hoteisiinsa ja hoidella häntä hyvin.

Ja Moonan äiti rupesi kutsumaan Hesseä kotiinsa. Hän tarjosi kahvia, tarjosi illallista — esittipä toisinaan, että Hesse jäisi yöksikin. Heidän nurkkakamarinsa oli vapaana — se, jossa talvella asui koulu-poikia. Siellä oli Hessen hyvä ja rauhallinen nukkua. Olihan heidän kotinsa rautatien takana niin ahdas.

Ja Hesse jäi.

Lopulta hän kotiutui taloon täydellisesti. Hän ei

enää osannut muualla ollakaan. Työvaatteensakin hän kantoi uuteen asuntoonsa.

Äiti huomautti: Sinä olet tainnut tämän kodin kookaan hyljätä.

Ei . . . ei suinkaan. Mutta kun ne siellä olivat järjestäneet hänelle erikoisen huoneen, niin hän ajatteli . . . Vähemmällä huolellahan äiti pääsi.

Tämä ei vastannut mitään, huokasi vain. Hän oli todella levoton vanhimmasta pojastaan.

Mutta Hesse ei vaivannut päätään äidin huolilla. Hän asui Moonan kotona ja söi ja joi, mitä eteen pantiin. Ja kyllä häntä hyvänä pidettiinkin.

Moonan äiti virkkoi: Si där, Hesse ska' få den största biten!

Ja Hesse otti ihan häikäilemättä, sillä etuoikeudella, joka hänelle oli luovutettu, talon oman pojan hymyillessä ja katsellessa ivallisesti. Hän käsitti äidin tarkoitukset.

Hesse komenteli ja määräili. Hän käyttäytyi kuin kotivävy konsanaan, vaikk'ei hänellä ollut aavistusakaan uudesta asemastaan. Vaikka hän olikin luonnostaan pehmeä, oli hänellä kuitenkin voimakas halu hallitsemiseen. Hän oli tahtonut hallita Paulaa, omistaa hänet kokonaan. Nyt kun tämä oli häipynyt kauas, hän hallitsi sen sijaan Moonaa ja tämän äitiä, niin — koko taloa. Se tapahtui tietysti Paulan muiston säilyttämisen vuoksi, mutta talonväki tulkitsi sen toisin. Hesse ei huomannut mitään. Hän jutteli Moonan kanssa nurkkakamarissa ja nämä keskustelut pyhitettiin täydellisesti Paulan muistolle. Tyttö

kuunteli hiljaa, vastaansanomatta. Äitikin tuli toisinaan istumaan heidän kanssaan. Hänkin puhui Paulasta hyvin kiittävässä äänilajissa. Kokeneen naisen viisaudella hän oli huomannut, että tuo toisen muiston palvominen oli vain eräs uusi muoto rakkautta, vaikka poika ei vielä ollut tietoinen sen esineestä. Kun toinen kylmenisi, olisi täällä tulta tarpeeksi.

Näytti siltä, kuin olisi jokin viekas henkivalta liittoutunut Hesseä vastaan. Äidin ylistäessä Paulaa, tyttö vaikenä. Se tuntui kuin keskinäiseltä sopimukselta. Mutta — tekisimme vääryyttä Moonaa kohtaan, jos niin väittäisimme. Eikä äitikään ollut huomannut tätä omituista asiaintilaa. Hänetkin siis voimme vapauttaa tämänkaltaisesta salaliitosta. Ei — tyttö oli yksinkertaisesti rakastunut, syvästi, auttamattomasti. Ensin alussa hän kyllä oli miettinyt, millä saisi Hessen huomion käännetyksi pois Paulasta. Nyt hän ei enää sitä ajatellut. Hän istui vain ja kuunteli. Hänestä oli suloista olla tuon omituisen pojan läheisyydessä. Hän ihmetteli suuresti äitiään, joka jutteli Paulasta yhtä ja toista. Mitä . . . tahtoiko tämä häntä kiduttaa? Mutta — äiti ei välittänyt siitä. Hänellä oli omat suunnitelmansa.

He istuivat taas eräänä elokuun iltana nurkkakamarissa. Hesse puhui Paulasta tavalliseen tapaansa. Moona kuunteli vaieten. Hesse kyseli häneltä yhtä ja toista mielitiettyä koskevaa, mutta tyttö oli hajamielinen. Hänestä ei tahtonut saada ulos mitään.

Mikä sinuun on mennyt?

Minuunko — ei mikään . . . olin vain muuten hajamielinen.

Hesse katsahti pihalle. Siellä istui kaksi tyttöä pihakeinussa — räätäli Pohdin tyttäret. Tämä oli heidän talonsa, ja Moonan äiti oli vain vuokralainen. Tytöt lauleskelivat jotakin hengellistä säveltä.

Yht'äkkiä Hesse muisti vanhan veisun, jota Laidan poikaset usein vetelivät tämän räätälin ikkunan alla:

Räätäli Pohti
taivasta kohti
matkamme käy . . .

Silloin ilmestyi ikkunaan pitkä, laiha herrasmies, joka kyynäräkeppiä puistaen torui ja pauhasi, niin että katu kaikui. Hänkin oli jonkun kerran ollut mukana ja livistänyt pakoon nurkan taakse. Myöhemmin, vuosien jälkeen, kun hän oli Pohdilla mittaa antamassa, häntä huvitti muistaessaan noita vallattomuuksiaan. Olisipa mestari vain tiennyt . . .! Häntä rupesi naurattamaan.

Mikä sinua naurattaa? kysyi Moona.

Ei mikään . . . muistin vain tämän talon isäntäväkeä.

Niin . . . ne olivat olevinaan. Emäntäkin, seura-huoneen vanha köksä, puhui ruotsia, ja millaista ruotsia sitten! Niin murteellista, että ihan pahaa teki! Likkor, kom ny port . . . tee kalt o syylit . . . mutta mukava ihminen se muuten oli. Se kun sitä piti vain olla herrasväkeä! Talon isäntä oli käynyt

opin Tukholmassa, ja häntä nyt saattoi herrana pitääkin. Mutta tytöt . . . niin mahtavia, niin ollakseen, ylpeitä kuin riikinkukot! Niinkuin nyt räätäli olisi ollut kaikkein hienointa tässä maailmassa! Pohdit olivat vapaakirkollisia, ja pihan toiselta puolen, verstaan ikkunoista, kaikui usein veisuuta. Majken, vanhin tytär, piti tuota uskonuuntaakin erikoisen hienona. Ja saattoipa se hyvin ollakin.

Hesse ehdotti, että mentäisiin keinuun.

Majken ja Ingeborg loivat heihin ivallisia katseita. Mutta Hesse ei siitä välittänyt. Hän tiesi, että Majken oli Paulan koulutoveri ja hän rupesi tiedustelemaan, oliko tämä saanut kirjettä.

Mitä sinä kyselet . . . onhan sulla daami jo, tyydy siihen! vastasi Majken pisteliäästi.

Hesse ymmärsi, mitä toinen tarkoitti, mutta kysyi kumminkin: Kuka?

No, Moona! Näkeehän tuon sokeakin, että tyttö on rakastunut kuin kiiliäinen!

Hesse punastui. Hän seisautti keinun. Se oli suuttumus, joka sai sen pysähtymään. Ingeborg, Majkenin nuorempi sisar, nauraa hihitti. Hänellä oli oimtuinen tapa nakella niskojaan. Moona rupesi itkemään ja juoksi sisään.

Hesse kysyi: Minkävuoksi sinä tuon sanoit?

Majken: Huomauttaakseni kotivävyille hänen velvollisuuksistaan.

Peijakas! Majken oli olevinaan jalomielinen, mutta hän sanoi sen vain ilkeydestä. Hesse hyppäsi seisoimaan. Hänen korvissaan humisi. Nyt oli tilanne

täysin selvä, hänen silmänsä aukenivat. Hän oli ollut narri! Oli kuvitellut, että Moonan äiti vain paljaasta ihmisystävällisyydestä hoiteli häntä, köyhää poikaa. Ätsh! — häntä raivostutti niin, että hän ihan vapisi.

Hän heitti tyttöihin vihasta leimuavan katseen ja meni sisään. Nurkkakamari oli tyhjä. Moona oli tietysti juossut äitinsä turviin. Hänen teki mieli purkaa sisuaan, raivota, lyödä jotakin rikki!

Hän odotti, että joku olisi tullut, mutta ketään ei kuulunut. Hän sieppasi lakkinsa ja lähti.

Mutta — kotimatalla hän rupesi näkemään asiat toisessa valossa. Turhaa oli Moonan äitiä syyttää. Hän itse oli syyllinen. Pitikin miehen olla niin naivi ... niin anteeksiantamattoman typerä, ettei ollut ennemmin huomannut asemansa kieroutta! Muutti asumaan toisen kotiin ja eleli siellä kuin olisi ollut talon poika! Ja sellaisenahan häntä oli pidettykin. Oma poika oli katsellut päältä, kun hän pisteli parhaat palat! Narri, narri hän oli ollut!

Äiti kysyi: No, joko se lysti nyt loppui?

Lysti? Mikä hiivatin lysti? Joko äitikin rupesi häntä pilkkaamaan?

No ... minä olen tässä koko ajan isälle puhunut, että pitänee ruveta tulevaan miniäänsä tutustelemaan ...

Hessen teki mieli vastata jotakin oikein rumaa, mutta hän hillitsi itsensä. Siepaten lakkinsa hän ryntäsi ulos ja palasi takaisin Moonan kotiin. Piti kai hänen ainakin työvaatteensa noutaa.

Mutta noutamatta ne jäivät. Äidin puhe oli siinä

määrin haavoittanut häntä, ettei hän saattanut mennä kotiin. Siedettävämpää oli olo sittenkin Moonan ja hänen äitinsä luona. Siellä ei ainakaan häntä pilkattu.

Tuli syksy ja koulut alkoivat. Paulakin saapui kaupunkiin. Hesse tapasi hänet ensimmäisenä päivänä. Aavistaen jotakin onnettomuutta hän tervehti tyttöä hämillään. Miksi oli Pohdin Majken näyttänyt niin salaperäiseltä, niin vahingoniloiselta? Selitys tuli heti.

Paula katseli häntä vihasta leimuavin kasvoin ja huudahti: Piruako sinä mun perässäni juokset! Painu sinne, missä olet koko kesän kortteerannut!

Se oli kauhea isku! Hesselle selvisi tilanne lopullisesti. Pohdin Majken oli koko kesän ollut kirjeenvaihdossa Paulan kanssa ja tiedoittanut tälle jokaisen pienimmänkin tapauksen, joka koski häntä ja Moonaa. Paula oli luonnollisesti saanut sen käsityksen, että hän oli uskoton, ja sillä sisulla, jonka hän lempeistä silmistään huolimatta omisti, hän oli heittänyt Hessen. Jos joku minut pettää, puren rakkauteni poikki kuin rautoihin joutunut kettu häntänsä! Eikö Paula ollut kerran niin huudahtanut? Ja silloin olivat ärrät pärisseet tavallista kirpeämmin.

Minkäs sille mahtoi. Hesse yritti tavata Paulaa, mutta tämä ajoi hänet ulos. Hänellä kyllä oli kavalleereja, vaikka viisi joka sormelle! Hesse palasi Moonan kotiin. Siellä, keittiön pöydän ääressä, hän purskahti itkuun. Molemmat, Moona ja hänen äitinsä, ymmärsivät kyllä syyn, mutta eivät puhuneet mitään. Pohdin puolelta kuului Majkenin laulu:

Mun kanteleeni kauniimmin
taivaassa kerran soi . . .

Hesse pyyhki äkkiä silmänsä ja hänen huulillaan pyöri kirous. Sellainen käärme!

Moonan äidillä oli kahvi valmiina. Hän kehoitti poikaa ottamaan: Ta' nu kaffe, min son, o' si glad ut!

Ja Hesse joi. Siihen kahviin oli sekoitettu se taikajuoma, joka sai hänet melko nopeasti unohtamaan. Vai vaikuttivatko siihen Moonan silmät, nuo surulliset, miettivät silmät, jotka salaa katselivat häntä keittiön nurkasta, missä hän parast'aikaa kuori perunoita.

Ja tapahtui, että Hesse Karlsson muutti kirjansa ja koko pienen omaisuutensa Moonan kotiin ja asui siellä. Sitä kesti kaksi vuotta, eli siihen saakka kuin hän tuli ylioppilaaksi. Hän meni salakihloihin Moonan kanssa ja he vaihtoivat sormuksiakin. Mutta niitä ei kannettu näkyvissä — luonnollisesti, vaan kaulassa, mustassa samettinauhassa. Se oli äiti, joka järjesti niin . . . se toimelias, puuhakas äiti, joka halusi naittaa tyttärensä. Kun hän lähetti nuoret sormuksia vaihtamaan — sivumennen sanoen hän oli itse ostanut molemmat — hän huomautti Hesselle: O' sen ska' de' vara en kyss!

Ja Hesse teki työtä käskettyä — johti Moonan kaupungin ulkopuolelle, pieneen metsikköön, ja siellä muutaman kääkkyräpetäjän alla seurasi »anopin» neuvoa.

Oli myöhäinen syksy, ja varikset valmistausivat muuttomatkalleen.

XVI.

Hesse eleli kuin ukkomies — toisin sanoen, kun asia Moonan kanssa oli saatettu onnelliseen loppuun, hän suuntasi harrastuksensa toisaalle. Se merkitsi, ettei hän paljon tytöstä välittänyt — tai ainoastaan sen verran, ettei tarvinnut pelätä tämän kadottamista. Moona puolestaan oli häneen syvemmin kiintynyt — Moonan äiti vielä enemmän. Hänelle Hesse merkitsi hyvää panosta tyttären tulevaisuuden turvaamisessa. Hän rohkaisi poikaa kaikin tavoin, ja jos hän aikaisemmin oli tätä syöttänyt, niin nyt se vasta oikein alkoi. Hesse lihoi, tuli pyöreäksi kuin pallo. Vaatteet kävivät ahtaiksi, mutta Moonan äiti laitatti uudet. Hesse katsoi joutuneensa siksi suureen kiitollisuuden velkaan, että tukahdutti tuntuonsa soimaukset. Kun kerran Moona piti hänestä, niin kaipa se menettelisi. Hänellä ei ollut voimia riistäytyä vapaaksi.

Kotonaan hän pistäysi tavallisesti sunnuntaina. Se oli hänelle kuin kyläpaikka. Hän vaistosi, että siellä surtiin tätä hänen elämänsä muutosta, mutta tehtyä ei saanut tekemättömäksi. Isä istui pöydän päässä päivällistä syöden. Hän näytti hajamieliseltä,

vilkaisi vuoroin äitiin, vuoroin poikaan, mutisten jotakin itsekseen. Mutta ääneen hän virkkoi: Mikä-päs siinä . . . onhan se Moona topakka tyttö . . .

Olipa miten oli . . . Hesse ei sitä niin paljon ajatellut. Annettuaan kerta sanansa, hän tahtoi sen pitää. Olihan se ainakin ritarillista. Ja sitäpaitsi — hän oli syönyt itsensä kiinni.

Hän heittäytyi politiikan pyörteisiin. Se oli vain tuollaista koulupoikapolitiikkaa, mutta lyseon seitsemäsluokkalainen ja vielä konventin puheenjohtaja katsoi velvollisuudekseen merkitä kantansa — varsinkin, kun valtiolliset sortotoimenpiteet uhkasivat itse koulua ja sen sisäistä elämää.

Rehtori Ringbom oli joutunut mustiin kirjoihin.

Innokkaana isänmaan ystävänä hän oli taistellut maan perustuslakien puolesta. Sanoin ja kirjoituksin hän oli osoittanut, mihin keisarisana velvoitti. Koulussa hän oli puhunut oppilailleen samoista asioista, herättänyt heissä oikean isänmaallisen hengen. Konventin kuraattorina hän oli joutunut sangen läheltä seuraamaan poikien kehittymistä. Ja hän oli ohjannut sitä jäntevällä, tarmokkaalla kädellään ja hehkuvalla hengellään. — Jumala on nähnyt siksi paljon vaivaa tästä Suomen kansasta menneinä vuosisatoina, ettei Hän sitä vielääkään hylkää! Se oli sana, joka sytytti, nostatti noiden seitsemän-, kahdeksantoistavuotiasten nuorukaisten innon korkealle. *In tyrannos!* — se oli iskusana, joka kaikui kautta koulun, ja konventtiluokilla vallitsi sellainen kuhina ja kahina kuin olisi valmistauduttu sotaan.

Ensimmäinen tämän innostuksen synnyttämä toimenpide oli rehtorin kuvan maalauttaminen. Se, joka kaikkein kiivaimmin tätä asiaa ajoi, oli Hesse.

Eikä siitä tarvinnut paljon puhuakaan, maaperä oli muokattu. Vaikeuksia tuotti vain rahakysymys. Mutta sekin järjestyi, ja hanke toteutettiin.

Muutamana lauantai-iltana konventin juhlaistunnossa muotokuva paljastettiin yleisen riemun vallitessa.

Mutta — sanoma tämän koulun hengestä ja siellä tehdystä isänmaallisesta työstä ehätti etelään, hallituksen pääpaikkoihin. Sieltä käsin oli jo pitemmän aikaa salaa seurattu rehtori Ringbomin toimia. Mies oli vaarallinen, kasvatti oppilaistaan kapinoitsijoita. Pyhän Venäjän edustajat eivät voineet siihen välinpitämättömästi suhtautua. Päätettiin tarttua lujin kourin asiaan.

Rehtori Ringbom sai karkoitusmääräyksen.

Hesse työskenteli silloin taas rautatien konepajassa. Oli kesä, ja hän oli päässyt kahdeksannelle luokalle. Tuli päivä, jolloin rakastetun opettajan oli lähdeittävä. Hesse juoksi asemalle. Hän ei välittänyt siitä, vaikka näin työpaikkansa jättikin. Nyt olivat tärkeämmät asiat kysymyksessä.

Asemasilta oli mustanaan väkeä. Koko kaupunki oli saapunut saattamaan rehtori Ringbomia. Siinä oli ylhäistä ja alhaista, rikasta ja köyhää — hienoista herroista ja rouvista yksinkertaiseen työmieheen ja körttimummoon saakka. Oli joukossa Matlinin väki-kin. Emäntä etunenässä raivasi tietä rehtorin vaunua

piirittävän väkijoukon halki. Matlinin Maija huomasi Hessen.

Tule mukaan! Mennään sanomaan rehtorille hyvästiä. Ajattele, että sellaisen miehen ajavat pois maasta! Eikö se ole hävytöntä? Ne ryssät, pirut . . . Maija äkkäsi santarmin ja kyyristyi väkijoukkoon. Hän viittiloi ja iski Hesselle silmää.

Herra siunatkoon. Jokohan se kuuli? Siperiaan tästä vielä joutuu! Eikö se ollut se Päckkilässä asuva santarmi?

Se näkyi olevan, mutta ei se näyttänyt kiinnittävän huomiota Matlinin Maijaan. Sillä oli tällä kertaa tärkeämpiä toimia.

Maija viittoi ja iski silmää, mutta ei Hesse viitsinyt lähteä tunkeutumaan. Hän oli niin noessa ja rasvasakin. Siellä oli siksi paljon ihmisiä.

Syrjässä seisten hän seurasi tapausten kulkua. Saattajia tungeskeli vaunun edessä. Rehtori seisoi vaununsillalla, hyvästellen ystäviään. Siinä hänen vieressään oli hänen rouvansa, hieno, kalpea, harmaapäinen nainen. Kuului menevän saattamaan miestään. Muijat tuuppivat toisiaan. Jokainen heistä halusi sanoa jäähyväiset rakastetulle opettajalle.

Nyt tunkeutui Matlinin emäntä vaununportaille. Pitkänä ja laihana hän työnteli tieltään väkijoukkoa. Saivat siinä pormestarit ja muut korkeat herrat siirtyä syrjään. Katselijat kohosivat varpailleen. Jokainen koetti nähdä mahdollisimman tarkkaan.

Lihava herrasmies Hessen vieressä kysyi naapu-

riltaan: Hvem ä' den där käringen, som tränger sej fram så ursinnigt?

De ä' Matlinskan — disamma pietister . . .

Hesse hymyili. Joo — Matlinin emäntä se oli! Menkääpä siihen muut, kyllä se puolensa piti!

Nyt kuului emäntä puhuvan jotakin isolla äänellä. Väki joukko hörästi korviaan.

Niin se Mooseskin kerran sai lähteä Eekyptistä Mitiaanin maalle sitä Haarao-hirmua pakkoon — mutta palasi se takaisin ja vei kansansa Luvattuun maahan . . .

Hva' talar hon om Mose? kuuli Hesse äskeisen lihav herra kysyvän.

Int' vet ja' — de' ä' skandallöst! Mose var ju en mördare . . .

Herrat nauroivat, eikä Hesse joutanut seuraamaan heidän keskusteluaan. Nyt siellä seisoi Matlinin ukko vaununportailla, pudisti rehtorin kättä ja pyyhki toisella silmiään. Hän näytti änkyttävän tavallista enemmän.

Nyt tuli Maijan vuoro. Tämä puhua papatti niin tiheään, ettei siitä saanut selvää. Rehtori koetti rauhoittaa häntä, mutta se oli samaa, kuin olisi kaatanut öljyä tuleen. Maija vain yltyi — sai jonkinlaisen hermokohtauksen ja parkaisten: Herra Jumala! kaatui pyörtyneenä alhaalla seisovien muijien syliin.

Kävi sellainen kohina ja itkun hyske, kuin olisi myrsky myllertänyt. Hessenkin nokisia poskia pitkin virtasivat kuumat kyynelät. Äskeiset herratkin olivat käyneet vakaviksi, ja toinen oli paljastanut

päänsä. Nyt viritti voimakas miesääni virren: Jumala ompe linnamme. Siihen yhtyi vähitellen yksi ja toinen, ja tuokion kuluttua aaltoili sävel tuon tiheään ahtautuneen kansajoukon yllä kuin meren mahtava pauhina. Merkinantokello läppäsi kolmannen kerran, junanlähettäjä heilutti kättään, konduktööri puhalsi pilliinsä, veturi vihelsi, ja hitaasti, hyvin hitaasti lähti juna liikkeelle.

Rehtori Ringbom seisoi vaununsillalla käsivarsi kierrettynä puolisonsa vartalon ympäri. Näytti siltä, kuin olisi tuo kalpea, kyynelsilmäinen rouva ollut maanpakoon lähtijä eikä hän, tuo tukeva, kookas mies, jonka tukka muistutti leijonan harjaa. Hän seisoi suorana kuin sotapäällikkö, kuin joku Napoleon, joka on jättänyt jäähyväiset vanhalle kaartille ja nyt matkustaa pois Elballe, joka hänelle on määrätty olinpaikaksi. Kuin Vanhan Testamentin profeetta hän seisoi siinä, junan hiljaa liukuessa ohi väkijoukon — silmät säihkyen, tulta salamoiden, otsalla ukkospilvi, joka uhmasi sortajia.

Jumala Suomea varjelkoon!

Hesse purskahti itkuun. Siinä meni nyt hänen rakas opettajansa — se vanha, hyvä rehtori. Hän muisti, kuinka se kerran oli katsonut häntä muutama vuosi sitten, katsonut kiinteästi, mutta samalla isällisen lempeästi: Vai sinä olet se Karlsson. Niin, se hän oli — sama poika, nyt kookkaampi ja oppineempi, mutta avuton ja heikko kuin lapsi. Hän suri, suri kasvattajaansa, isäänsä, joka tuossa vietiin pois

— pois tuntemattomia kohtaloita kohti. Ja hänen sydämensä oli nääntyä tuskasta.

Ja-a . . . så går de' . . . man ska' vara försiktig.

Mokomatkin pösöt! Mitähän nuokin luulivat olevansa? Seisoivat siinä pystynokkaisina, paperossia poltellen, mutta valmiina pokkuroimaan ensimmäistä ryssää, joka maireasti heille hymyili! Kyllä oli Suomen kansa vaipunut alas!

Hesse pyyhki kyynelensä ja lähti juoksemaan yli ratapihan konepajaa kohti. Olikohan rehtori huomannut häntä? Hän oli heiluttanut nokista lakki-reuhkaansa. Mutta — kuinkapa se olisi voinut tuntea sen omistajassa priimusta ja konventin viimevuotista puheenjohtajaa . . .

Se oli alakuloinen, surullinen kesä. Ei häntä ilahduttanut työ, ei Moonan ja tämän omaisten seura. Noissa pienissä huoneissa vallitsi sellainen epäjärjestys, että ihan väkistenkin pakkasi hermostuttamaan. Vanhin sisko oli käymässä kotona — se rautatienkirjurin rouva. Hiestyneenä ja tukka pörrössä hän istui keittiön pöydän ääressä kahvia hörppien. Se odotti lasta, sen näki selvästi. Mies, hiljainen nahjus, souteli keinutuolissa ja kehoitti Hesseä laulamaan: *Sjung nu lite' — min hustru tycker så om . . . Vai laulamaan vielä tässä sekamelskassa!* Keittiössä kävi sellainen puheenpärinä, että ihan korvia särki. Moonakin nauraa hohotti kuin torimuija! Hesse oli aivan onneton.

Vanhimman sisaren mies kyseli, mitä hän aikoi ruveta opiskelemaan. Ei hän vielä varmuudella tien-

nyt — filologiaa luultavasti . . . vanhoja kieliä, kreikkaa ja latinaa.

Joo, se on oikein, Hesse — sinulla kun on niin hyvä pää, huusi Moonan sisar keittiöstä. Minäkin olisin saanut maisterin, mutta, tyhmeläni, annoin rukkaset ja otin tuon Kaalepin. Hän nauraa hohotti niin, että vatsa hytkyi, mutta aviopuoliso virkkoi rauhallisesti:

Tule sinä vain rautatielle, siellä on hyvä olla.

Vai rautatielle! Ja naida samanlainen loopana, kuin oli hänenkin rouvansa.

Ja Hesse sieppasi hattunsa ja lähti suutuksissaan kotiin.

Hän tunsu tekevänsä vääryyttä Moonalle. Tyttö erosi sentään sisarestaan koko joukon. Mutta hän oli niin katkeroitunut, niin kiusaantunut, että arvosteli kaikkea ilkeästi. Hän puri ympärilleen kuin vihainen koira. Hänhän riutui kahleissaan.

Toivotonta oli pakottaa itseään rakastamaan. Ei rakkaus antanut itseään komentaa. Mutta minkä hän mahtoi —? Hänhän oli auttamattomasti kiinni.

Jonkun verran valoisammaksi muuttui hänen mielensä, kun hän pääsi varastokonttoriin sijaiseksi. Eräs kirjanpitäjistä oli lomalla, ja Hesselle ehdotettiin siirtoa konttorin puolelle. Hän suostui ilolla.

Siellä oli kokonaan toisenlaista, siistiä ja puhdasta. Oli hauskaa istua hienon kirjoituspöydän ääressä ja laskea. Vastapäätä työskenteli iloinen herra, tumma-verinen tuntikirjuri Tennberg — sama mies, joka oli ennen hänelle kirjoja antanut. Hänellä oli keuhkotauti, mutta siitä huolimatta hän oli reippain koko

joukosta. Viereisessä huoneessa istui varastokirjuri Hemming, hyväntuulinen, laajaliikkeinen herrasmies. Oli nautinto katsella, kun hän selitti jotakin asiaa tai yleensä puhui. Harppaillen ympäri huonetta hän jutteli kovalla äänellä, heilutellen yläruumistaan, kädet selän takana, ja sitten yht'äkkiä pysähtyen ja jääden haaralla jaloin seisomaan. Hän kohosi vuoroin varpailleen, vuoroin laskeutui kantapäilleen, koko ajan levitellen käsiään ja hiljaa edestakaisin heiluen. Ylös, alas, ylös, alas . . . eteenpäin, taaksepäin! laski Hesse mielessään. Kaarto oikeaan, kaarto vasempaan! Hei — siinä oli uuni! Hemming väisti sen taitavasti, heilui ympäri, selän takana olevien käsien tehdessä omituisia, hassunkurisia liikkeitä — aivan kuin kravun sakset. Tarttui, ei tarttunut, tarttui! Kädet luiskahtivat toistensa ohi, kämmen puristi kämmentä vuoronperään, välillä aina harhalöynti, jolloin kalvoset menivät ristikkäin. Pyörähdys — ja siinä hän seiso i taas haaralla jaloin, nousten varpailleen, laskeutuen kantapäilleen. Ja puhetta tuli, innostuksen hohteen kirkastaessa sileäksi ajeltuja kasvoja. — Joo — se on onni, *fortuna* — kun saa kouluja käydä, niinkuin tämä Karlsson ja ystävämme Teppo! Sillä pojalla on aina varastonhoitajan virka tiedossa . . .

Hemming kunnioitti oppia. Hän ei ollut itse saanut koulua käydä — pari luokkaa lyseota vain, ja siltä valoisalta ajalta oli vielä säilynyt sana *fortuna*, jota hän usein toisteli. Hän lausui sen sellaisella hartaudella, sellaisella klassillisella äänenpainolla, että

olisi luullut rouva Fortunan katsovan suosiollisesti hänen puoleensa. Mutta ei — päinvastoin oli kova-onni vainonnut häntä koko elämän ajan. Suuri-perheisenä, köyhissä oloissa eläen hän oli ponnistanut eteenpäin rautatiellä, alkaen juoksupojasta — kunnes oli vihdoin saanut varastokirjurin paikan. Mutta — jos joku luuli hänen katkeroituneen, niin hän erehtyi täydellisesti. Hemming oli säilyttänyt valoisan, aurinkoisen luonteensa, horjumattoman toivon parempaan tulevaisuuteen, ja säästynyt kokonaan kauteudelta. Rehdimpää miestä oli vaikea löytää — niin ystävällistä, hyväntuulista, niin valmista auttamaan, missä vain joku hänen apuansa tarvitsi. Ja rakkautensa oppiin ja tietoon hän oli säilyttänyt — samoin kuin vilpittömän ihailun jokaista kohtaan, joka oli enemmän lukenut kuin hän. Hesse kiintyi häneen koko sielullaan.

Teppo, toinen kirjanpitäjä, oli ylioppilas, mutta varattomuuden vuoksi keskeyttänyt opintonsa ja mennyt rautatielle. Hän oli konttorihenkilökunnan keskus — se mies, jonka puoleen aina käännyttiin, kun tahdottiin tietää jonkun latinalaisen tai kreikkalaisen sanan merkitys tahi jonkun tähtisikerön nimi. Niin — *Cassiopaea*, Pohjantähden vastakkaisella puolen, Otavasta lukien, viiden tähden ryhmä, joka muodosti kaksinkertaisen W:n. Hemming takoi sitä päähänsä, sanoen ensi tilassa tervehtivänsä sitä lakkia nostaen, tällä uudella nimellä — kunhan tulivat kirkkaat syyskuun yöt. Hän oli niin monta kertaa kävellyt Laitakadulla huolten painamana, tähti-

taivasta tarkastellen. Vaimo riutui, lapset makasivat tuhkarokossa, vekseli lankesi maksettavaksi, ja tuo kaksinkertainen W oli häntä peloittanut. Oli tuntunut siltä, kuin olisi itse Jumala sytyttänyt semaforinsa taivaalle muistuttaakseen häntä pitkän paperin maksupäivästä. Ja alakuloisena hän oli palannut ahtaaseen asuntoonsa.

Mutta — nyt oli vielä kesä, vaikka loppupuolellaan. Elokuun aurinko hellitti alaslasketuille markkiseille, ja konttorihuoneessa väreili punertavanhohtoinen valo. Oli lämmintä, melkein hiostuttavaa. Ikkuna oli auki. Niityltä, konttorirakennuksen takaa, kalahteli lehmänkello. Siellä jyrssi ratavartijan Punikki mehevää ruohoa. Perhoset lentelivät kukasta toiseen ja ampiainen pörräsi avonaisen ikkunan alla. Se lensi huoneeseen, teki muutaman vihaisen kieroksen, poukahti kattoon, ja tuijasi ulos ikkunasta. Tuulenleyhkä rapisutti pöydällä olevia papereita. Se tuli mereltä, suolaiselta, siniseltä mereltä, jota laivat kyntivät matkalla vieraisiin maihin. Tuntikirjuri Tennberg heitti kynänsä, pisti peukalot liivin aukkoihin ja rupesi laulamaan:

Mellan England och Skottland,
 där seglade en brigg.
 Slitna var dess mäster
 och trasig var dess rigg.
 Kors i Herrans namn,
 den gick långsamt fram!
 Vi hurra' för den resan,
 när vi kom till Köpenhamn!

Se oli merkinä yleiseen lepo hetkeen. Toiset yhtyivät lauluun, ja viereisestä huoneesta säesti Hemming mörybassollaan. Hän ei ollut erikoisen musikaalinen, mutta aina valmis avustamaan, jos joku aloitti.

Jaa-a! Pitää mennä koettamaan Rommakkoon, vieläkö ahven nappaa, lausui hän sytyttäen paperosin.

Ja sitten juteltiin kalastuksesta. Kaikki kolme olivat innokkaita onkimiehiä — kaikki muut paitsi Teppo. Hän ei välittänyt siitä urheilusta.

Tennberg virkkoikin: Teppo on liian klassillinen herra sellaiseen hommaan.

Asianomainen naurahti eikä vastannut mitään. Hän tarkkaili tielle, joka johti ratapihan poikki kaupungille. Yht'äkkiä hän huomautti: Ukko tulee!

Se oli insinööri, konepajan johtaja. Jokainen painui työhönsä, sillä tiedettiin, että insinööri pistäytyisi heitäkin katsomassa. Hän oli juhlallinen, pitkäpartainen herra, jota pelättiin yhtä paljon kuin kunioitettiin, ja hänen kanssaan oli parasta pysyä hyvissä väleissä.

Mutta insinööri ei tullutkaan. Sen sijaan saapui asiamies konepajan puolelta.

Hesse seisoi keskellä lattiaa, tarkastellen kädessään olevaa paperilippua.

Onko meillä enkelikiveä? kysyi hän nauraen
Mitä? Sakrament . . . kuka sellaista tahtoo?

Tässä vain pyydetään antamaan 250 grammaa enkelikiveä.

Herrat kerääntyivät Hessen ympärille. Asialle

tullut levyseppä yritti selittää: Ei sen pitänyt sel-laista olla . . . tuota —

Hahhahhaa! Hemming hohotti, niin että huone tärisi. »Engelsten» . . . sakrament! Se Kuljander on taas näyttänyt kirjoitustaitoaan! — *Engelskt tenn* — englantilaista tinaa . . . sakrament!

Kyllä minä sen heti huomasin . . . muuten minä vain kysyin, selitti Hesse nauraen ja viittasi levyseppää seuraamaan.

Fiksu poika! kehaisi Hemming. Sillä ei ole pää puusta . . . »enkelikiveä» . . .

Ja Hemming teki muutaman kaarroksen huoneen ympäri ja palasi työnsä ääreen.

Sellaista se oli — herttaista ja toverillista. Hesse ei ollut koskaan viettänyt hauskeempaa kuukautta. Kaihomielin hän ajatteli lähestyvää koulun alkua.

Jää tänne, kehoitti Teppo. Kyllä sinulle paikka toimitetaan. Puhutaan insinöörille.

Mutta ei Hesse hennonut jäädä. Viimeinen luokka vielä, ja hän olisi ylioppilas. Olisi sääli jättää koulua kesken.

Ja niin hän lähti. He tilasivat läheisestä kahvilasta kahvit ja joivat erojaisia. Hemming oli tapansa mukaan loistavalla päällä.

Sillä pojalla on *fortuna* matkassaan! Professorina se vielä istuu ja tentteeraa meidän poikiamme!

Hesse nauroi! Setä Hemmingillä oli aivan liian hyvät käsitykset hänen lahjoistaan. Mutta — totta puhuen . . . sellaiset oli hänellä aikomukset: roomalaisen filologian professoriksi.

Ja sitten sinä saat laulaa kuten Vergilius:

Ille ego qui, quondam calamo radi chalybeio . . . anno Domini . . .

Hemming takoi nyrkillä pöydän reunaan: Käännä se, käännä se! Sakrament . . . ne laskettavat latinaa kuin sahtia toisen talon tynnyristä!

Teppo tulkitsi. Se oli vain *Æneis*-runoelman alku, jota hän hiukan omavaltaisesti oli muuttanut: Minä olen se, joka kerran raaputtelin teräskynällä . . .

Mitä? Joko niillä siihen aikaan oli Perry fiinet ja extra fiinet?

Ei, ei . . . se kun hän vain oli omasta päästään . . .

Johan minä ajattelin, että —. Jaa . . . kukas se oli se roomalainen runoilija?

Vergilius.

Vergilius, Vergilius — sakrament! Niillä oli hienot nimet!

Ja Hemming naputteli sormenpäällä pöydän reunaan, hymyillen mietteissään, onnellisena siitä, että tietovarasto jälleen oli lisääntynyt yhdellä huomattavalla nimellä.

XVII.

Pete oli perinyt rehtorinviran — se sukkelaliikkeinen, suuriääninen Pete. Hän oli muuttunut juhlalliseksi, komentavaksi kuin keisari. Pojat eivät olisi ihmetelleet, jos hän olisi käyttänyt sanontatapaa: Me, Pete Nässling, esivallan armosta lyseon rehtori, teemme tiettäväksi... Holmssöm, naama suoraan! Niin se varmasti olisi käynyt. Pete ei olisi malttanut jättää järjestyksen valvontaa tuollaisen »valtaistuinpuheen» aikanakaan. Keisari olisi yht'äkkiä muuttunut konstaapeliksi. Sillä Pete pysyi Petenä, rehtorinvirasta ja sen aiheuttamista monista huolista huolimatta.

Uusi komento ja järjestys — vähän sotilaselämää muistuttava... Ei politiikkaa, ei politiikkaa — koulupojat lukekoot läksynsä ja totelkoot! Koulu oli jo tarpeeksi kärsinyt sen uhmapäisen Ringbomin vuoksi. Nyt oltaisiin hiljaa kuin hiiret.

Mutta — tämä uusi hallitus ei miellyttänyt koulu-
poikia. Pete menetti sängen pian entisen kannatuk-
sensa ja suosionsa. Hänessä nähtiin nyt ainoastaan
määrätyn valtiollisen suunnan edustaja — suunnan,

joka antoi perään ryssille. Mitkään rauhoitustoimenpiteet eivät tepsineet. Konventissa ja yläluokilla kuohui. Keskusteltiin, väiteltiin ja tulistuttiin — sillä joukossa oli muutamia, jotka nuoruudestaan huolimatta olivat omaksuneet Peten kannan, myöntöväisyysspolitiikan. Heidät muserrettiin voimaisanoilla ja iskulauseilla. *Timeo Danaos donaque ferentes* — ryssä oli ryssä, häneen ei voinut luottaa, esiintyipä hän minkämielisenä hyvänsä.

Hesse toimi toista kertaa konventin puheenjohtajana. Hän oli ottanut viran vastaan tärkeistä luvuista huolimatta. Tämän vuoksi hän joutui vähänväliä tekemisiin rehtorin kanssa.

Piti valita keskustelukysymys konventin kokoukseen. Hesse ehdotti seuraavanlaista: Miten on suhtauduttava venäläiseen sotaväkeen, joka pataljoonan lakkauttamisen jälkeen oli ottanut haltuunsa kaupungin kasarmin? Siinä oli kapinan tuntua, rakkaan, kunnioitetun rehtori Ringbomin henkeä. Se hyväksyttiin yksimielisesti.

Mutta rehtorinkansliassa se nosti äläkän: Mitä — mitä tämä on? Venäläiseen sotaväkeen . . . Oletteko ihan päähkähulluja? Kuka tämän on keksinyt?

Hesse omisti kunnian itselleen.

Mutta silloin raivostui Pete. Hän hyppäsi pystyyn, ja suun eteen suitut viikset pullistuivat uhkaavasti.

Ja sinä, Karlsson, koulun kunnia ja ylpeys! Sinä uskaltaisit tuolla tavoin saattaa vaaranalaiseksi tämän rakkaan oppilaitoksen! Ja sinä olet vapaaoppilas!

Hesse suoristautui. Mitä rehtori sillä tarkoitti?

Sinä voit menettää sen etuoikeuden! Tässä laitoksessa ei suvaita niitä, jotka kapinoivat esivaltaa vastaan!

Hesse katseli ihmeissään edestakaisin kävelevää rehtoria. Oliko tuo sama Pete, joka ennen ystävällisesti taputteli poikia olkapäälle ja suhtautui heihin kuin isä — joskin ärjyikin toisinaan? Tuohan oli kuin joku satraappi — kuin joku itämainen hirmuhallitsija, joka halusi murskata ja rusementaa. Hän oli hämmästynyt.

Näytä kirja tänne!

Ja parilla kynänvedolla oli tuo keskustelukysymys pyyhitty pois ja reunaan kirjoitettu: *Vidi* — olen nähnyt!

Hesse kumarsi ja poistui. Hän kulki punaisena pitkän käytävää ja harppasi yläkertaan. Vastaantulevat alaluokkalaiset töllistelivät häntä. Konventin puheenjohtaja ja ylioppilaskokelas Hesse Karlsson oli heidän mielestään iso herra, ja he antoivat vaieten tietä.

Olipa tämä kummaa! Minne oli tästä koulusta kadonnut sen entinen turvallinen henki? Täällähän asteli rehtori Ringbom . . . tässä salissa, oikea kylki hiukan edellä, kädet selän takana ja leijonanharja tutisten. Hän nousi tuonne kateederiin koulutyön päätyttyä ja luki jonkun psalmin rauhallisesti, suurella hartaudella. »Kuule meitä ihmeellisestä vanhurskaudesta meidän autuutemme Jumala, kaikkein turva maan päällä ja kaukana meressä . . .»

Hesse oli istahtanut juhlasalin oven viereen, melkein oven taakse. Hänen piti saada koota ajatuksiaan. Hänen katseensa kiersi pitkin salin perälle asetettuja suurmiesten rintakuvia. Siellä oli Lönnrot, Runeberg, Topelius, Kivi ja Snellman. Nuo olivat kuunnelleet monta vuotta rehtori Ringbomia . . . jok'ikisen sanan, joka hänen suustansa oli lähtenyt, ja ne olivat hyväksyneet ne. Rakkaus maahan ja kansaan, ja apuna »ikiaikojen Jumala» . . . kaikkein turva maan päällä ja kaukana meressä . . .

Tuo inessiivi, inessiivi, rehtori Ringbomin lausuma, sillä äänellä, joka oli vain hänellä — se loihti esiin ihmeitä . . . levitti hiljaa kuuntelevien koulu-poikien silmien eteen mahtavan taulun. Meri — aava meri, jota laskeva aurinko valaisi. Sen viimeiset, veden kalvoon vinosti sattuvat säteet olivat kuin siunaus, ja purppurahohde taivaanrannan yläpuolella kuin Isän Jumalan iankaikkinen kunnian kruunu. Tuo näky valoi sieluun lohtua, kiitollisuutta opitusta viisaudesta . . . tyytyväisyyden tunteen siitä, että päästiin kotiin lepäämään — mutta ei niinkuin orjan raadannasta, vaan rakkaasta, innostuttavasta työstä, joka onnistuakseen vaati lepoa. He katselivat tuota miestä, joka pää hiukan kallellaan, juhllisella äänellä luki psalmin sanoja ja sitten, liittäen kätensä ristiin rukoili: Isä meidän, joka olet taivaissa . . .

Ja nyt sieltä saarnasi Pete . . . luki virsikirjasta muutaman värssyn, kiireesti, virallisesti — tavalla, jota koulupojat matkivat. 'Jos kaupunkia varjella ei tahdo itse Luoja . . .' Totisesti! Peten kaupunkia se

ainakaan ei varjeleri — mutta sitä toista . . . , sitä kyllä . . . !

Kello soi, ja Hesse hypähti paikaltaan. Heillä oli ensimmäinen tunti kreikkaa. Hän riensi luokkaan, pisti konventin ohjelmakirjan pulpettiinsa, sieppasi Odysseiansa ja riensi ulos.

Miten kävi? huudettiin luokasta.

Suuri risti yli ja vino kuin ryssänkirkon tornissa! kuulutti Hesse ovelta.

Perkele!

Samassa tulla sipsutteli ryssän opettaja sisään, »Kapteenin tytär» kainalossa. Hesse pujahti ohi ja riensi kreikan luokkaan.

Täällä vallitsi vielä vanha, rauhallinen henki. Täällä opiskeltiin jaloa ainetta — kreikkaa, vanhaa klassillista kreikkaa. Odysseus faiaakien maassa, ja häntä auttamassa Nausikaa. Se oli toista kuin »kapteenin tyttären» seikkailut!

Tuonne taakse metsämaan
sydämeni halaa.
Siell' on mieli ainiaan,
sinne toivon salaa . . .

hyräili Gutzénin Samppa, ja siihen yhtyivät toiset neliäänisesti. Kiviseinäisessä luokahuoneessa väreili laulu kuin hiljainen hymni, katketen samassa, kun lehtori Fogman ilmestyi kynnykselle.

Pojat huomasivat heti, että vanha lehtori oli tuohunut. Hän viskasi kirjan pöydälle, kirjoitti nopeasti nimensä päiväkirjaan ja pyyhkäisi sitten pari kertaa

kasvojaan kuin karkoittaakseen ikäviä muistoja. Sitten hänen päänsä rupesi tutisemaan ja hän alkoi:

Muutamat, joilla on pää kuin nuolluilla kissoilla ja joilla nyt on valta, rupeavat sekaantumaan minun opetustehtäviini. En saisi muka luettaa Ciceron kolmatta puhetta Catilinaa vastaan, koska se kuulemma sisältää siveellisyyttä loukkaavia kohtia. Nuorison siveellinen puhtaus on kuulemma vaarassa . . .

Sehän kummaa — mitäs tämä nyt oikein oli? Lehtori Fogman opetti latinaa kahdeksannella luokalla, mutta eihän tuo mainittu puhe kuulunut kurssiin.

Joo . . . hän oli ajatellut, että luettaisiin tuo kuuluisa puhe kuin desääriksi, jälkiruoaksi, ylimääräisesti — mutta jääköön, koska se kerran oli kielletty.

Siitä olivat pojat hyvillään, vaikka eivät uskaltaneetkaan tyytyväisyyttään osoittaa. Lehtori Fogman urheili ennätyksillä, ja nyt oli rehtori ilmeisesti sekaantunut asiaan.

Mutta tähän kirjaan hän ei koske! Tämä on minun serkkuni, lehtori Kaarlo Fogmanin laittama *Anthologia*, ja me luemme sen!

Gutzénin Samppa sai kääntää vanhan. Siinä kerrottiin, kuinka Odysseus kauan harhailtuaan viimein osui faiaakien maahan ja meriryönän liottamana jäi nukkumaan joen rannalle, yhteenkasvaneen oliivin ja orapaatsamapensaansuojaan, ilkosen alastonna — kunnes rannalla leikkivien neitosten huudot hänet herättivät. Pallo oli lentänyt virtaan, ja tuon onnet-

tomuuden aiheuttama kirkaisu havahdutti hereille monia kokeneen sankarin.

Se meni hyvin, ja Samppa sai kiitokset. Nyt alkoi uuden valmistus.

Lehtori käänsi tekstin ja nyt hän pääsi mielialalleen. Rakastaen realismia hän mielellään kertoi kaksimielisiä juttuja. Äskeinen rehtorin kieltö, ettei hän saanut saastuttaa poikien mielikuvitusta luettamalla näillä Ciceron kolmatta puhetta, kipenöitsi vielä hänen mielessään, ja hän päätti näyttää, miten peloton mies suoriutuu tehtävästään.

Käreällä äänellä hän käänteli uutta läksyä, leikkien tulitikulla, niinkuin hänen tapansa oli. Odysseus herää ja rupeaa aprikoimaan, mihin maanääreen hän nyt lie joutunut — röyhkeän kansanko vai vierasten vaalijan ja jumaliapelkääväisen. Hänen korvissaan on äsken soinnut neitosten kirkaisu. Se saa hänet miettimään, mitä olentoja ne mahtoivat olla . . . metsän impiäkö vai oikeita ihmisiä.

Tulitikun kappale lensi olan yli. Se oli merkki, että lähestyttiin kertomuksen polttopistettä. Odysseus nousee viidakosta, tempaisee väkevällä kourallaan tuuhean oksan ja sillä uumiaan kaihtaen lähtee astumaan ääntä kohti. (Lehtori vilkaisee poikiin merkittävästi hymyillen: ei se ihan Aatamin puvussa saapastellut! Sitten hän kynsäisee kuvettaan, ja taas lentää tulitikun kappale olan yli.) Poikien jännitys kasvaa.

Kuin raju leijona, joka tuulen tuivertaessa ja saateen piiskatessa säkenöivin silmin hyökkää härän

kimppuun, tai väijyy salon hirveä — niin Odysseuskin rientää »suortuvasorjia neitoja» kohti, ilman vaatteita, alastonna (ainoastaan tuo äskenmainittu oksa uumenillaan) — sillä — tarve kohtasi häntä.

Lehtori vilkaisee poikiin, nauraa röhähtää, raapaisee kuvettaan ja jatkaa käännöstään. Mutta nyt eivät pojat enää seuraa. He iskevät silmää toisilleen, sipisevät ja supisevat. Mahtoikohan tuo nyt tulla oikein käännetyksi? *Khreioo gar hikanen* — eiköhän lehtori vain antanut sille omaa sivumerkitystään — se pitkäpartainen fauni, se pukinsorkkainen Pan, ukko Sokrates? Pojat painuvat kirjoihinsa ja heitä naurattaa.

Lehtori Fogman on tyytyväinen. Vai nuorison siiveellinen turmelus! Niinkuin eivät nuo juuttaat jo tietäisi tyttöistä ja miehen mielihaluista — oh! — eivät ne enää mitään mamman poikia olleet. *Beanus ad mammam mittitur* — nämä olivat miehiä, ylioppilaisiksi valmistuvia.

Hesse sai kääntää uuden läksyn. Häntä nauratti. Mitähän ukko sanoisi, jos hän oikaisisi äskeisin realistisen paikan? Hän oli kotona tämän valmistanut, hakenut sanat, ottanut selvän lauseparsista, ja *khreioo gar hikanen* merkitsi yksinkertaisesti vain, että *hätä käski*, eikä mitään muuta. Hän yritti tarjota omaa käännöstään, mutta ukko keskeytti:

Mikä hätä? Sano vain peittelemättä. Niin... tarve kohtasi häntä.

Hesse istuutui. Ilmeisesti oli ukko lehtori käsittänyt väärin tämän paikan, antaen Homeroksen mo-

nissa muissa kohdissa ilmenevän realismin johtaa ajatuksensa harhaan. Hän iski silmää pojille kuin huomauttaakseen, että kyllä hän oli oikeassa, mutta että valtioviisaista syistä oli paras taipua. Saattoihan tuon käännöksen lehtorin huumorin höyryttämänä nielaista hyvin . . . ottaa koomillisesti, vaikka ukko Homeros olisi tainnut kyllä panna vastalauseensa.

Gutzénin Samppa sai jatkaa, ja lehtori seurasi tarkkaan tämän käännöstä. Hän oikoili, teki pieniä sivuhuomautuksia, ja taas lentelivät tultitkun kappaleet olan yli.

Minä olen sitä mieltä, että nuorison siveellisyys on paljon suuremmassa vaarassa sen ryssäläispolitiikan vuoksi, jota meidänkin koulussamme nyt niin innolla ajetaan. Oletteko kuulleet, että rehtori vaatii Ringbomin kuvaa poistettavaksi juhlasalin seinältä?

Sehän oli uutta! Kirjat paukautettiin kiinni, ja nyrkkiin puristetut kädet takoivat pulpetin kansia. Unohtui Odysseus seikkailuineen, unohtui Nausikaa, jalon Alkinoon tytär, unohtui koko äskeinen ilonpito. Mitä? Mistä oli lehtori sen kuullut?

Rehtori mainitsi siitä minulle opettajahuoneessa. On kuulemma tullut käsky kenraalikuvernöörin kansliasta.

Väärä käännös, väärä käännös! Eiköhän ollutkin vain Peten omasta päästä koko juttu ja juoni? Äsken annettiin perään ukko Fogmanille, koska hänestä pidettiin — mutta nyt . . . nyt ei annettaisi jälkeen! Nyt oteltaisiin kerrankin Peten kanssa!

Tunti loppui yleiseen meluun ja rähinään. Vierei-

sestä luokasta oli jo muuan oppilas kurkistanut sisään, että mikä rähäkkä »kreikkalaisten» kesken valitsi. Mutta lehtori Fogman oli viitannut häntä pois tumaan. Mokomatkin ryssän lukijat! Pistivät nokkansa joka paikkaan! Pois! Täällä oli torikokous Ateenassa.

Sepä oli todellakin uutinen! Se lensi kuin kulovalkea läpi koulun. Poikia kerääntyi juhlasaliin rehtori Ringbomin kuvan eteen. Mihin se vietäisiin? Oliko todella kenraalikuvernööri —? Vartiota pitävä opettaja kuskasi heidät pois.

Yläluokat olivat täydessä kapinassa. Päätettiin pitää ylimääräinen konventin istunto. Pete hääri ja liehui punaisena kuin kukko, ja hänen äänensä kajah teli koulun käytävissä kuin ukkonen. Santarmivaltaa, santarmivaltaa! Eiköhän ollut parasta tehdä lakko . . . lyödä lossiksi koko koulunkäynti!

Vahtimestarikin hiiviskeli varpaillaan kuin pahan tekijä. Hän tuli opettajahuoneesta. Pojat piirittivät hänet. Oliko ollut puhetta kuvasta, muotokuvasta? Pojat tunkeutuivat hätääntyneen vahtimestarin ympärille niin tiheään, ettei tämä päässyt paikaltaan hievahtamaan.

Jos Kaattari vain koskee sormellaankaan siihen kuvaan, niin silloin teidän käy hullusti!

Enhän minä, enhän minä, hyvänen aika! Mutta . . . jos rehtori käskee . . . minkä minä teen. Tässä koulussa on nyt eri järjestys . . .

Peten ilmestyminen sai pojat hajaantumaan.

Kello on soinut! huusi hän. Mikä kokous täällä on? Jokainen paikalleen!

Piru! Kyllä tässä vielä näytettäisiin!

Mutta — sen päivän iltarukoukset olivat mahtavat. Jostakin syystä ei Pete itse päässyt niitä pitämään, vaan oli jättänyt sen maisteri Uljalan, ruotsinkielen opettajan, tehtäväksi. Tämä oli entinen näyttelijä, pitkä kuin humalasalko. Mutta ääni — se oli sointuva, rikasvivahteinen ja miehekkään kalskah-tava kuin näytelmän sankarin.

Ja pienoisista miehiä
varttuupi vielä kerran.
Ne on kuin nuolet kädessä
väkevän sotaherran.
Se kansa, maa on mahtava,
joll' ompi näitä nuolia
viinensä aivan täynnä!

Niitä oli, oli... Jumalan kiitos — oli! Noita nuolia oli jokainen tuossa puoliväliin kolmattasataa käsittävässä poikaparvessa — muutamia poikkeuksia lukuunottamatta. Mutta ne hukkuivat nyt kuin pi-sara mereen. Toiset seisoivat kyynelsilmin, toiset sinkosivat vihaisia katseita vararehtoriin, jonka tiettiin vetävän samaa köyttä. Ja useampi kuin yksi katse suuntautui salin sivuseinällä riippuvaan vanhan rehtorin muotokuvaan. Se näytti surullisesti hymyilevän...

Se oli rymy, jolla sinä päivänä mentiin portaita alas. Pojat ryntäsivät luokkahuoneisiin, huusivat ja

melusivat. Ei auttanut rehtori Nässlingin karjunta. Ihmeellinen rohkeus oli vallannut pojat.

Kadulla hihkaisi joku: Alas Pete! Ja siihen vastasi toinen huuto: Eläköön rehtori Ringbom! Koko katu kaikui, ja ihmiset kurkistelivat levottomina ikkunaverhojen takaa. Oliko syttynyt sota?

Kyllä — sota oli syttynyt, ja se käytiin samana iltana konventin ylimääräisessä istunnossa. Pete ei ollut uskaltanut antaa vahtimestarin ilman muuta kantaa kuvaa pois. Asia oli täytynyt jättää konventin käsiteltäväksi.

Jälleen kajahti huuto: *In tyrannos* — sortajia vastaan! Juhlasalissa oli mieliala niin jännittynyt, että saattoi pelätä vaikka mitä. Vararehtori istui levotonna tuolillaan. Hän ei ollut koskaan nähnyt noin raivokkaita koulupoikia. Nuohan saattaisivat vaikka pieksää hänet. Hän oli saapunut edustamaan rehtoria, joka ei ollut katsonut itse voivansa olla läsnä. Asiahhan koski häntä — syytettyä. Fariseus! Minkävuoksi hänen tarvitsi tuntea itsensä syytetyksi, kun kerran oli selän takana kenraalikuvernööri ja koko Venäjän armeija!

Se oli myrskyinen kokous. Harvoin — tuskin milloinkaan lie missään nähty koulupoikia, jotka muutamissa tunneissa olivat kasvaneet miehiksi. Sellaisia olivat nuo kolmen ylimmän luokan oppilaat. Ei tosin ruumiiltaan, vaan hengeltään. Hesse Karlsson istui puheenjohtajan paikalla kasvoillaan niin tuima ilme, ettei vararehtori tahtonut uskaltaa katsoakaan sinne päin. Hänen äänensä kaikui terävänä, käskevänä . . .

kuin olisi hän vähintään ollut parlamentin puheenjohtaja. Ja sitähan hän olikin. Sillä tämän koulun konventin istunnoista ei yksikään vetänyt vertoja tälle, sillä nyt taisteltiin lain ja oikeuden puolesta.

Niin, niin... vararehtori tunsu itsensä kovin avuttomaksi. Hän oli kuin vaivainen mato näiden vihastuneiden nuorten jumalien keskellä... kuin koppakuoriainen mustassa sortuutissaan. Punaisena kuin krapu hän pyysi puheenvuoroa, mutta hänen käheä äänensä hukkui konventtilaisten voimakkaiksiin vastalauseisiin.

Sen minä sanon, ettei rehtoria saa loukata!

Rehtoria! Eikö rehtorin ensimmäinen velvollisuus ole pitää yllä koulun arvoa ja kunniaa? Sellainen rehtori saa mennä helvettiin!

Se oli mamssellimainen Sohlsträhle, joka nämä sanat sinkosi.

Vararehtori vaipui nojatuoliinsa kuin iskun saanut. Hän pyyhki otsaansa.

Siitä tulee karsseria! koetti hän heikolla äänellä huutaa.

Vai karsseria! Jos Sohlstrählea rangaistaan, niin me eroamme kaikki! Teemme lakon koko koulu!

Gutzénin Samppa seiso i kalpeana kuin marmori ja hänen nenäkakkulansa olivat aivan tipahtamaisillaan. Tällä hetkellä hän tosiaankin oli kuin professori.

Ei siitä tullut mitään karsseria — ainoastaan koulupoikien perääntyminen. Mitäpä he voivat hallitukselle, kenraalikuvernöörille ja santarmilaitokselle.

Hehän olisivat kyllä voineet tehdä lakon, mutta pääasiaa se ei olisi muuttanut: rehtori Ringbomin kuva olisi kuitenkin viety pois. Mutta — olivatpa he kerta saaneet purkaa sisunsa, sanoa suorat sanat, osoittaa Petelle, kuinka alas hän oli vaipunut. Ja tyydytystä tuotti se, ettei heitä näistä sanoista uskallettu rangaista, ei edes nuhdella. Heidän arvonsa oli nousut opettajakunnan silmissä. Itse Petekin suhtautui jonkinlaisella aralla kunnioituksella kolmeen ylimpään luokkaan. Oli sillä vielä vähän omaatuntoa ja häpyä.

Lehtori Fogman sanoi jälkeinpäin: Niinhän te olitte taistelleet kuin numidialaiset leijonat. Tosiaan-kin . . . eiköhän Ciceron kolmas puhekin olisi saatu läpi, jos olisi yhtä iso rymy nostettu.

Pojat nauroivat. Heillä ei ollut mitään halua sen asian puolesta kapinoida.

Muutamana lauantai-iltana muotokuva sitten otettiin alas koulun seinältä ja kannettiin juhlasaatossa rehtori Ringbomin kotiin. Se oli kuin katolinen juhla-kulkue, jossa kannetaan hostiaa. Ihmiset eivät tosin paljastaneet päätään. Mutta vakavina he seurasivat pitkin katukäytäviä, poikien marssiessa keskellä katua. Syvän hiljaisuuden vallitessa noustiin ylös Ringbomin portaita . . . aivan kuin olisi kannettu ruumista. Rehtorin rouva otti heidät vastaan muutamien opettajien kanssa, jotka olivat tulleet sinne jo etukäteen. Hesse piti puheen. He, lyseon konventtiluokkalaiset, tahtoivat jättää tämän taulun, rakastetun opettajansa ja rehtorinsa, lehtori Ringbomin

muotokuvan tänne hänen kotiinsa siihen saakka, kunnes rauhallisemmat ajat koittaisivat. Olkoon se täällä muistuttamassa siitä rakkaudesta ja uskollisuudesta, jota he, lyseon oppilaat, tunsivat rehtori Ringbomia kohtaan. Heillä ei ollut muuta rehtoria kuin tämä mies, joka nyt vietti aikaansa maanpaossa. Niinkuin puolalaiset muinoin olivat uskollisia maanpakoon joutuneelle kuninkaalleen, Juhana Kasimirille, niin he olivat uskollisia rehtori Ringbomille. Se mies, joka asui tässä samassa talossa, rehtori Nässling — (niin asuvat oikeus ja vääräys usein rinnakkain) — ei ollut heidän rehtorinsa muuten kuin esivallan pakosta. Mutta — koskaan he eivät tunnustaisi häntä. — Ja yhtä varmasti kuin tämä muotokuva täältä kerran noudettaisiin takaisin entiselle paikalleen ripustettavaksi — yhtä varmasti palaisi se mies, jota taulu esitti, rehtori Magnus Gabriel Ringbom, kunnian ja aatteen mies, jalon uhrautuvaisuuden ja isänmaanrakkauden ylevä esikuva — marttyyri, joka kärsi kansansa ja sen sortajien tähden! Eläköön hän!

Tällaista ja paljon muuta puhui Hesse, ja se oli liikuttava hetki. Lauseet eivät tainneet olla aina niin kieliopin mukaisia, mutta kukapa suuren innostuksen hetkinä kielioppia muistaisi — henki saa korvata kaiken. Neiti Liljebäck, ranskankielen opettajatar, katseli aluksi hymyssä suin tuota pystynenäistä konventin puheenjohtajaa, joka silmät säihkyen puhui . . . kuin olisi hän ollut jokin pikkuinen Mirabeau — mutta kuta pitemmälle Hesse ehti, sitä liikutetum-

maksi kävi neiti Liljebäck'kin, ja lopulta virtasivat kyynelet hänenkin silmistään, vaikka hän koettikin hymyillä. *C'est ça . . .* sehän meni oikein näppärästi. Ja puheen päätyttyä tuli neiti Liljebäck Hesseä oikein kädestä kiittämään. *C'est ça!*

Tällä taistelulla oli laajemmatkin seuraukset Hesen elämässä. Se oli ravistanut hänet unteluudesta ja tylsyyden tilasta, jossa hän pari viime vuotta oli elänyt. Se oli vallinnut hänen tunne-elämäänsä. Nöyränä kuin orja hän oli mukaantunut asemaansa Moonan kotona — tosin joskus hengessään kapinoiden, mutta kykenemättä katkaisemaan kahleitansa. Hän oli kärsinyt tuosta alentavasta suhteesta — olla kihloissa kiitollisuudesta. Ei — jollei liitto perustunut rakkauteen, todelliseen, vilpittömään rakkauteen, se oli purettava. Se oli epäinhimillinen, niin — epäsiiveellinen.

Muutamana iltana ylioppilaskirjoitusten jälkeen hän ilmaisi päätöksensä. Se oli lyhyt ja karski: hän ei rakastanut Moonaa — siis kihlaus oli purettava. Mikä ei sopinut — ei sopinut. Moonaa ei sopinut hänelle eikä hän Moonalle. Mitä Moonan äitiin tuli, niin hän oli kyllä suhtautunut Heseen erittäin ystävällisesti . . . syöttänyt, juottanut ja vaatettanut. Mutta — hän pyysi saada maksaa tämän kaiken vaivannäön . . . koko ylöspidon.

Siinä itkettiin hiukan, varsinkin Moonan äiti. Mutta Hesse — ihme kyllä — pysyi koko ajan kuivin silmin. Kurkkua vain hiukan kuristi.

Minä olen varma, että Jumala on teidät

yhteenaikonut, sanoi Moonan äiti kyyneltensä lomasta.

Saattoi olla niin. Mutta sittenkin — Hesse Karlsson oli päättänyt kulkea omaa tietään. Ei hän aikonut asettua Jumalaa vastaan, ei — päinvastoin hänellä oli täysi syy otaksua, että Hän ainakin t ä s s ä asiassa oli tarkoittanut toisin kuin Moonan äiti.

Murskasit sydämen, kuiskasi hänen omatuntonsa. Kummanko? kysyi Hesse, sillä hän oli niin ylenannetulla päällä. Äidin, vastasi omatunto. No, sitten ei hätää . . . hän kyllä aina toipuisi. Moona oli jo pitemmän ajan ollut selvillä hänen tunteistaan. Hän oli siis tavallaan tähän jo valmistautunut . . .

Ja painaen lakkia syvempään Hesse asteli Asemakatua ylös, poiketen viimeisestä nurkasta vasemmalle, hautuumaalle käsin. Hän kulki tavallisesti sitä tietä kotiinsa.

Kevät, kevät! Lumi sulii, räystäät tippuivat. Talonisännät aukoivat väyliä yhä lisääntyvälle vedelle.

Se on oikein! ajatteli Hesse. Väylät auki vain, sillä elämän virta oli vettä tulvillaan! Ja voi sitä, joka rakensi patoja sen tielle! Hän näkisi niiden murtuvan, murskaantuvan — häviävän jäljettömiin.

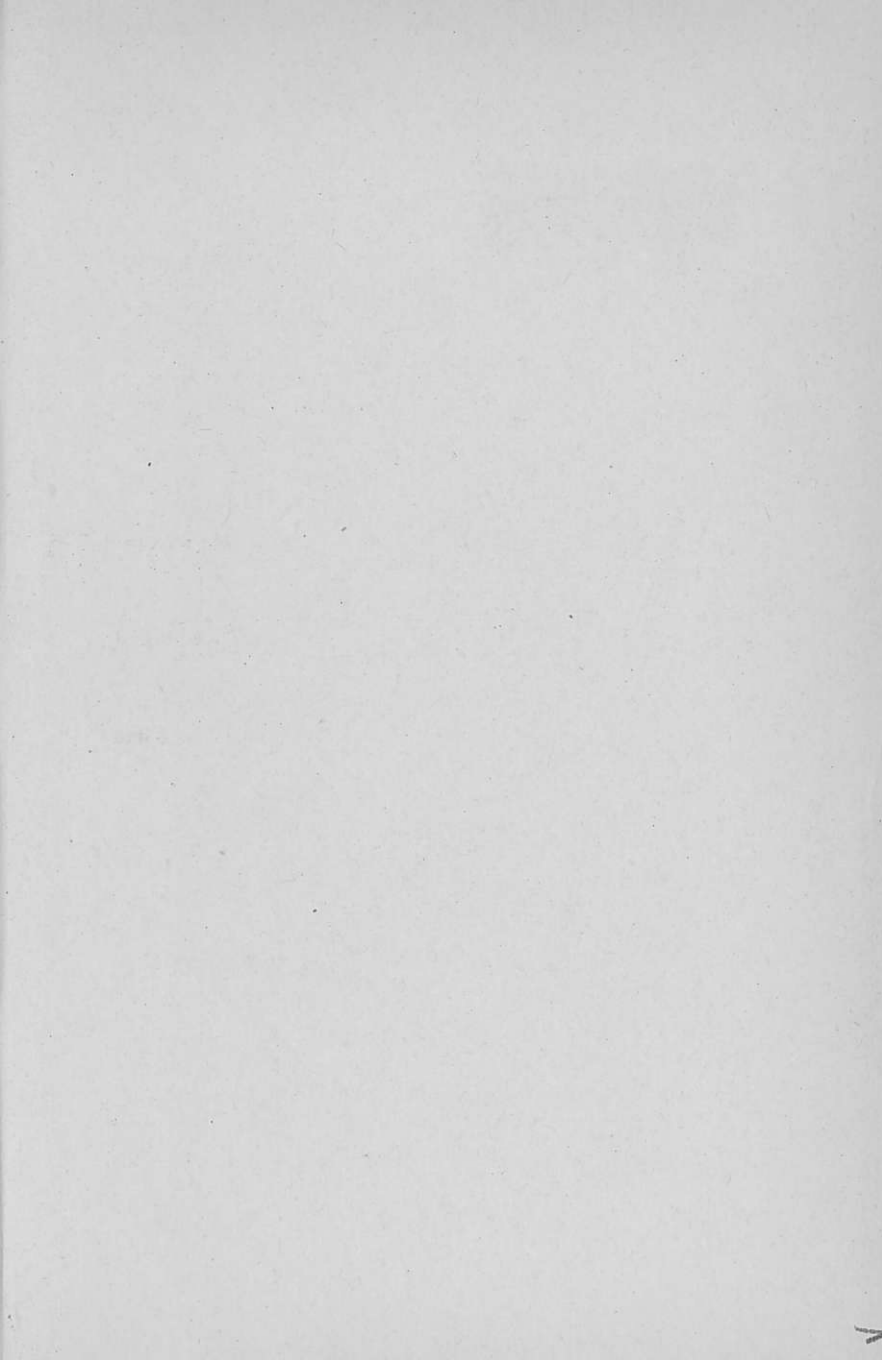
Suomalaisia joulukirjoja

1928

- Eva Hirn*: »Lyö sinä, minä venytän». Leikillinen romaani. 20:—.
- Elsa Hästesko*: »Rakkauden uhkapeli». Novelleja. 20:—, s. 30:—.
- Katri Ingman*: »Lahjakas tytär». Romaani. 25:—.
- Arvid Järnefelt*: »Vanhempieni romaani». Noin 40:—, s. 50:—.
- Arvi Järventaus*: »Tie selvä». Romaani. 2 osaa à 35:—, yhteensid. 80:—.
- Betty Järnefelt-Rauanheimo*: »Vierailta veräjillä». Siirtolaisnovelleja. 25:—.
- Anna Kaari*: »Alakuloinen meri». Runoja.
- Artturi Leinonen*: »Kolmanteen ja neljänteen polveen». Romaani.
- Vappu Nevalainen*: »Elämän ihme». Novelleja. 25:—.
- Benno A. Piuspanen*: »Näkymätön käskijä». Novelleja. 25:—.
- Lauri Pohjanpää*: »Oodi elämälle». Runoja.
- Annikki Reijonen*: »Jumalten jano». Romaani. 35:—, s. 45:—.
- F. E. Sillanpää*: »Rippi». Kertomuksia. Noin 40:—, s. 50:—.
- Aili Somersalo*: »Hopeafasaani». Romaani.
- Signe Stenbäck*: »Rajan lapset». Romaani. 25:—, s. 35:—.
- Heikki Toppila*: »Kuoleman Siiveri». Novelleja. 45:—.
- Mika Waltari*: »Suuri illusioni». Romaani. 45:—, s. 55:—.
- L. Vatjalainen*: »Vihreä Lotta bolshevikkien maassa». Todellisuusromaani. 35:—, s. 45:—.
-

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ.

Hinta 35 mk.

Suom. Kansok. 1.

Järventaus

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 2061

